

**T.C.**  
**AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**  
**2019-YL-013**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DERSLER ARASI**  
**İLİŞKİLENDİRME ÜZERİNE DURUM ÇALIŞMASI**

**HAZIRLAYAN**  
**Cansu SERT**

**TEZ DANIŞMANI**  
**Doç. Dr. Elif ALADAĞ**

**AYDIN-2019**



**T.C.**  
**AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**  
**AYDIN**

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Cansu SERT tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması” başlıklı tez, .../.../2019 tarihinde yapılan savunma sonucu aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
<b>Başkan</b>	:		
<b>Üye</b>	:		
<b>Üye</b>	:		

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü V.



**T.C.**  
**AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**  
**AYDIN**

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../02/2019

Cansu SERT



# ÖZET

## SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DERSLER ARASI İLİŞKİLENDİRME ÜZERİNE DURUM ÇALIŞMASI

Cansu SERT

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif ALADAĞ

2019, XXIV + 205 sayfa

Disiplinler arası öğretim yaklaşımı, farklı konu ve kavramların birbiri ile bütünlüğünün sağlanması, gerçek yaşam durumlarının sınıf ortamına aktararak bilgilerin daha anlamlı ve kalıcı olması için kullanılan öğretim yaklaşımlarından biridir. Bu yaklaşımın uygulamaları ilköğretim okulları, ortaokul kademesi öğretim programlarında dersler arası ilişkilendirme şeklinde ifade edilmektedir. Sosyal Bilgilerin bilgi, beceri, kavram, değer ve yetkinlikler açısından yoğun ve çok disiplinli doğası disiplinler arası ilişkilendirme yaklaşımının bu ders için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştirildiğinin ayrıntılı betimlenmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Aydın İli merkezde yer alan bir devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı içinde yer alan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni, 1 Fen Bilimleri, 1 Türkçe ve 1 Matematik olmak üzere toplamda 5 öğretmen ve 4'ü 5. sınıf, 4'ü 7. sınıf olmak üzere 8 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamada gözlem, görüşme ve araştırmacı günlüklerinden yararlanılmıştır. Bu sebeple araştırmada kullanılan veri toplama araçları “Gözlem Formu”, “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu”, “Öğretmen Kişisel Bilgi Formu”, “Araştırmacı Günlüğü” şeklindedir. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenerek, araştırma soruları doğrultusunda bulgular yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersinde 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (SBÖP) dersler arası ilişkilendirme başlığı altındaki Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile kurulması istenen ilişkilendirmelerle birlikte bu üç ders dışındaki derslerle de öğretmenin ilişkilendirmeler yapmaya çalıştığı belirlenmiştir. Çalışmada Sosyal

Bilgiler dersinde konularını farklı derslerle ilişkilendirmede anlatım, soru cevap, uzman daveti, tartışma, gösteri ve ödev gibi öğretim yöntem ve tekniklerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgilerde dersler arası ilişkilendirmede materyal olarak ders kitabı ve çalışma kitabı gibi temel materyallerin yanı sıra akıllı tahta gibi teknolojik materyaller ve süreli yayınlar gibi yazılı materyallere de yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin farklı derslerle ilişkilendirilmeye elverişli olması yanında bu derste disiplinler arası öğretimi sınırlandıran ders saati gibi unsurların olduğu belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğretmenin sahip olduğu genel kültür bilgisi, farklı ilgi alanlarının bulunması, diğer öğretmenlerle kurdukları iletişimin disiplinler arası ilişkilendirmeler yapmalarını etkilediğini belirtmektedir. Bununla birlikte öğretmenler disiplinler arası öğretimle işlenen bir Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derste ilgilerini toplamanın ve derse motive olmalarının olumlu etkilendiğini belirtmişlerdir. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin de derslerin birbiri ile ilişkilendirilmesi ile ilgili olumlu bakış açısına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme konusunda kendilerini etkileyen unsurların aldıkları eğitimler, edindikleri tecrübeler, öğrencilerin sahip oldukları ön bilgiler şeklinde belirtmiştir. Araştırmada 1 öğrenci dışında tüm öğrencilerin disiplinler arası yaklaşımla işlenecek bir ders hakkında olumlu bakış açısına sahip oldukları ve öğrencilerin derslerdeki disiplinler arası uygulamaların farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerden elde edilen diğer bir sonuç ise Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yaklaşımla işlenmesinin konuları öğrenmede katkısı olduğudur. Araştırmadan elde edilen sonuçlar kapsamında öncelikle öğretim programlarının dersler arası ilişkilendirme unsurlarına yer vermesi, öğretmenlere disiplinler arası öğretim yaklaşımı konusunda eğitimler verilmesi ve okullarda bu yaklaşımın uygulanması için uygun materyallerin bulunması gerektiği belirtilebilir.

**ANAHTAR SÖZCÜKLER:** Dersler Arası İlişkilendirme, Sosyal Bilgiler, Disiplinler Arası Öğretim



## **ABSTRACT**

### **A CASE STUDY ON THE INTER-CLASS ASSOCIATION IN SOCIAL STUDIES EDUCATION**

Cansu SERT

Graduate Thesis, Department of Turkish and Social Studies Education

Thesis Advisor: Assos.Dr. Elif ALADAĞ

2019, XXIV + 205 Pages

Interdisciplinary teaching approach is one of the teaching approaches which is used to provide integrity among different subjects and concepts and making the knowledge more meaningful and permanent by transferring the real life situations in class environment. The implementations of this approach are expressed as the inter-class association in the primary and secondary school teaching programs. The intense and multidisciplinary nature of the social studies, in terms of knowledge, skills, concepts, values and competencies, reveals that interdisciplinary association approach is important for this course. For this reason, the reason of this study is expressed as the detailed description of how interdisciplinary associations are made in social studies course.

The research is conducted in a state secondary school in the center of Aydın province in the 2016-2017 school year. In the research, case study design, which is among qualitative research methods, was used. When determining the study group of the research, purposive sample method is used. The study group consisted of a total of 5 teachers as 2 social studies teachers, 1 science teacher, 1 Turkish teacher and 1 mathematics teacher and 8 students as 4 of them are 5th grade and 4 of them are 7th grade. In the data collection of the research, observation, interview and researcher diaries were used. For this reason, the data collection tools used the research are “Observation Form”, “Semi-Structured Observation Form”, “Teacher Personal Information Form” and “Researcher Diary”. The data obtained from the research were analyzed with content analysis and the findings were interpreted in accordance with research questions.

According to the results of the research, it was determined that along with the associations wanted to be built with Turkish, mathematics and science courses, which are under the title of inter-class association in social studies course 2005 Social Studies

Teaching Program (SBÖP), teachers are trying to built associations with the courses apart from these three courses. In the study, it was concluded that teaching methods and techniques such as expression, question and answer, discussion with expert, demonstration and homework were used in associating the subjects of the social studies course with different courses. It was also concluded that in the inter-class association in social studies, coursebook and workbooks were used as materials as well as technological materials such as smart boards and written materials such as periodicals.

In the research, it was determined that social studies course is suitable for associating with different courses and also there are elements that limit this interdisciplinary teaching such as period. Social studies teachers state that the general knowledge of teachers, having different interests, the interaction with other teachers affect them on building interdisciplinary associations. Along with this, in the social studies course, taught with interdisciplinary teaching, it was stated that drawing attention of the students is positively affect their motivations on the course. It was concluded that Turkish, mathematics and science teachers have a positive point of view on associating courses with each other. Turkish, mathematics and science teachers stated that the elements affected them on associating their courses with social studies course are the training they participated, their experiences and the preliminary knowledge of the students. In the research, it was concluded that all of the students except 1 has positive point of view on a course will be taught with interdisciplinary approach and they are aware of the interdisciplinary implementations in courses. Another result obtained from the students is that teaching social studies course with interdisciplinary approach contributes on learning. In the scope of the obtained results from the research, it can be stated that firstly the teaching programs should include interdisciplinary association elements, trainings should be given to teachers on interdisciplinary teaching approach and schools should have suitable materials to apply this approach.

**KEY WORDS:** Inter-class Association, Social Studies, Interdisciplinary Teaching

## ÖNSÖZ

Derslerde öğrencilere aktarılan içerik gerçek yaşamda birbirinden ayrı, sınırları çizilen bir yapılanma içinde değildir. Öğrenciler yaşadıkları çevreyi bir bütün olarak algılamakta ve karşılaştıkları sorunlara çözümler üretirken ayrıntılı düşünmekte, farklı alanlara ait bilgileri bir araya getirmektedir. Ayrıca günümüzde bilgiye ulaşma oldukça kolay ve hızlı iken ulaşılan bilgilerin nerede ve nasıl daha verimli kullanılacağı konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum öğrencilerin geleceğin karmaşık dünyasına hazır hale getirilmesinde bilgilerin öğrencilere aktarılmasından ziyade ulaşılan bilgileri anlamlı olarak bir araya getirebilme ve üst düzey düşünme becerileri sahip olmasının amaçlandığı bir eğitim sistemini gerekli kılmaktadır. Bu durumda öğrencilerin okul ortamında ayrı ayrı gördüğü tüm derslerin önemini kavraması, ayrı aldığı derslerin kendilerini hayata hazırlama konusunda ortak amaçlarının bilincine varabilmesi, düşünme becerilerini geliştirerek derslerdeki ortak temaları bulmaları ve böylece bilgilerin kolaylıkla anlamlandırabilmelerini sağlamak adına disiplinler arası öğretim önemlidir. Derslerin anlamlı ve bütüncül öğretimi adına disiplinler arası öğretimin farklı uygulama örnekleri Sosyal Bilgiler ve diğer dersler için gelecekte de ele alınacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde bana yol gösteren, akademik ve manevi anlamda katkıda bulunan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Elif ALADAĞ'a, teşekkürü bir borç bilirim. Lisans ve yüksek lisans öğrenimim sırasında akademik anlamda katkıda bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AKKAYA'ya ve yüksek lisans dönemim boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Soner ALADAĞ'a ve Doç. Dr. Esin ACAR'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince akademik anlamda gelişimime katkıda bulunan değerli hocalarıma Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki tüm saygı değer hocalarıma teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteği esirgemeyen, ders ve tez döneminde benimle birlikte tüm sıkıntılara katlanan değerli annem Gülcan SERT ve babam Faruk SERT'e çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olarak motivasyon sağlayan kardeşlerim ve nişanlıma sonsuz teşekkürler.

Cansu SERT



# İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET .....	vii
ABSTRACT .....	ix
ÖNSÖZ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ .....	xvii
TABLolar DİZİNİ.....	xix
EKLER DİZİNİ .....	xxi
KISALTMALAR DİZİNİ .....	xxiii
GİRİŞ.....	1
<b>1. BÖLÜM</b> .....	11
1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
1.1. Disiplinler Arası Yaklaşım .....	11
1.1.1. Disiplin ve Disiplinler Arası Kavramları.....	11
1.2. Disiplinler Arası Öğretim .....	13
1.2.1. Disiplinler Arası Öğretimin Felsefî ve Kuramsal Temelleri .....	14
1.2.2. Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımının Öğretim Programlarındaki Yeri ve Önemi .....	18
1.2.3. Öğretmenlerin Disiplinler Arası Öğretimde Yeri .....	22
1.2.4. Öğrenciler İçin Disiplinler Arası Öğretimin Önemi .....	24
1.3. Sosyal Bilgiler ve Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımını .....	27
1.3.1. Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımını Olarak Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirme Olanakları.....	27
1.3.1.1. Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme yapılabilecek dersler.....	29
1.3.1.2. Sosyal Bilgiler dersinde beceri, değer ve kavram öğretiminde dersler arası ilişkilendirme olanakları.....	31
1.3.2. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Dersler Arası İlişkilendirmenin Yeri .....	41

<b>2. BÖLÜM</b> .....	59
2. YÖNTEM.....	59
2.1. Araştırma Yaklaşımı.....	59
2.2. Araştırmanın Deseni.....	60
2.2.1. Durum Çalışması ve Türleri .....	61
2.2.2. Durum Çalışmasının Planlanması .....	62
2.3. Araştırmanın Katılımcıları.....	63
2.4. Araştırma Ortamı.....	69
2.5. Veri Toplama Araçları.....	71
2.5.1. Kişisel Bilgi Formları.....	72
2.5.2. Gözlemler .....	73
2.5.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler.....	75
2.5.4. Araştırmacı Günlüğü.....	77
2.6. Araştırmanın Pilot Uygulaması .....	78
2.7. Veri Toplama Süreci .....	79
2.8. Verilerin Analizi ve Yorumlanması .....	81
2.9. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	85
2.10. Araştırmacının Rolü .....	89
<b>3. BÖLÜM</b> .....	91
3. BULGULAR.....	91
3.1. Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirmenin Nasıl Gerçekleştirildiğine İlişkin Bulgular .....	91
3.1.1. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapılan Derslerle İle İlgili Bulgular.....	91
3.1.1.1. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile kurulan ilişkilendirmeler ile ilgili bulgular.....	91
3.1.1.2. Sosyal Bilgiler konularında Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile programda belirtilmeyen ilişkilendirmeler .....	99

3.1.1.3. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dışındaki derslerle kurulan ilişkilendirmeler .....	103
3.1.2. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında Derslerle İlişkilendirme Yaparken Kullanılan Yöntem ve Teknikler ve Materyallerle İlgili Bulgular .....	104
3.1.2.1. Ders sürecinde ilişkilendirme için yararlanılan yöntem teknik ve etkinlikler .....	106
3.1.2.2. Ders sürecinde ilişkilendirme için yararlanılan materyaller .....	113
3.2. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular .....	117
3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Yeri .....	117
3.2.2. Disiplinler Arası Yaklaşımında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rol ve Nitelikleri .....	121
3.2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Öğrenciler Açısından Etkisi .....	125
3.3. Dersler Arası ilişkilendirme İle İlgili Öğrenci Görüşleri İle İlgili Bulgular .....	126
3.3.1. Dersler Arası İlişkilendirmeye Yönelik Öğrencilerin Bakış Açısı .....	126
3.3.2. Öğrencilerin Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Farkındalıkları .....	128
3.3.3. Dersler Arası İlişkilendirmenin Sosyal Bilgilerdeki Yeri .....	129
3.4. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular .....	132
3.4.1. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Dersler Arası İlişkilendirmeye Yönelik Genel Düşünceleri İle İlgili Bulgular .....	132
3.4.2. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlişkilendirmeye Yönelik Düşünceleri İle İlgili Bulgular .....	135
3.4.2.1. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeleri nasıl yaptığına ilişkin bulgular .....	135
3.4.2.2. Öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersi ilişkilendirme yapma konusunda etkileyen durumlara ilişkin bulgular .....	137
<b>4. TARTIŞMA VE SONUÇ .....</b>	<b>141</b>
4.1. Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirmenin Nasıl Gerçekleştirildiğine İlişkin Sonuçlar .....	141
4.1.1. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapılan Derslere İlişkin Sonuçlar .....	141

4.1.2. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapmada Kullanılan Yöntem ve Materyallerle İlgili Sonuçlar .....	142
4.2. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri İle İlgili Sonuçlar .....	144
4.3. Dersler Arası ilişkilendirme İle İlgili Öğrenci Görüşleri İle İlgili Sonuçlar .....	145
4.4. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Sonuçlar .....	147
4.5. Tartışma.....	148
<b>5. KAYNAKLAR.....</b>	<b>161</b>
<b>6. EKLER.....</b>	<b>171</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>205</b>



## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması İsimli Araştırmanın Çalışma Planı.....	63
Şekil 2.2. 5-C Sınıf Düzeni ve Oturma Planı .....	70





## TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Programda Kullanılan Semboller .....	42
Tablo 1.2. Beşinci Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler.....	43
Tablo 1.3. Altıncı Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler.....	44
Tablo 1.4. Yedinci Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler.....	45
Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmelerin Sayıları .....	65
Tablo 2.2. Katılımcı Öğretmenlere Ait Bilgiler .....	67
Tablo 2.3. Beşinci Sınıfta Yapılan Gözlemlerle İlgili Bilgiler.....	74
Tablo 2.4. Yedinci Sınıfta Yapılan Gözlemlerle İlgili Bilgiler .....	74
Tablo 2.5. Gözlem Notlarına ve Analize İlişkin Örnek.....	75
Tablo 2.6. Öğretmenlerle Gerçekleştirilen Görüşmelerle İle İlgili Bilgiler .....	76
Tablo 2.7. Öğrencilerle Gerçekleştirilen Görüşmelerle İle İlgili Bilgiler .....	77
Tablo 2.8. Araştırma Veri Toplama İşlem Zaman Çizelgesi.....	80
Tablo 2.9. Araştırmada Yapısal Geçerlik Sağlamak İçin Yapılan Çeşitlemeler .....	87
Tablo 3.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyal ve Yöntemlerle İlgili Bilgiler .....	105
Tablo 3.2. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyal ve Yöntemlerle İlgili Bilgiler .....	106



## EKLER DİZİNİ

Ek 1. Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzin Belgesi .....	171
Ek 2. Veli Bilgilendirme ve İzin Formu (Orijinal Örnek).....	174
Ek 3. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu .....	175
Ek 4. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu Orijinal Örneği .....	176
Ek 5. Katılımcı Sosyal Bilgiler Öğretmeni Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu .....	178
Ek 6. Diğer Branş Öğretmenleri Görüşme Bilgilendirme Formu .....	180
Ek 7. Öğrenci Görüşme Bilgilendirme ve Yazılı İzin Formu .....	181
Ek 8. Gözlem Formu .....	182
Ek 9. Gözlem Notları Orijinal Örneği .....	184
Ek 10. Öğretmen Görüşme Soruları (Sosyal Bilgiler Öğretmeni Görüşme Soruları).....	188
Ek 11. Öğretmen Görüşme Soruları (Diğer Branş Öğretmenleri Görüşme Soruları-Türkçe Öğretmeni Örneği).....	189
Ek 12. Öğrenci Görüşme Soruları .....	190
Ek 13. Ana Çalışma Görüşme Notları (Öğrenci Görüşme Orijinal Verileri).....	191
Ek 14. Araştırmacı Günlüğü (Orijinal Araştırmacı Günlüğü Notlar).....	192
Ek 15. Öğretmen Görüşme Ses Kaydı Bilgisayar Dökümleri (Sosyal Bilgiler Öğretmeni İle Gerçekleşen Yarı Yapılandırılmış Görüşme) .....	195
Ek 16. Pilot Görüşme Notları Orijinal Veriler (Fen Bilimleri Öğretmeni) .....	200
Ek 17. 7-A Sınıfı Araştırmacı Tarafından Çizilen Sınıf Düzeni .....	201
Ek 18. Matematik Dersi İlişkilendirmesini Karşıllayan Öğrenci Çalışma Kitabı Sayfası ...	202
Ek 19. İnsan Gücünden Makine Gücüne İsimli Konuda Kullanılan Videoya Ait Kesit.....	203
Ek 20. Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk İsimli Konuda 5. Sınıf Ders Kitabı Sayfası	204



## KISALTMALAR DİZİNİ

ÇZK : Çoklu Zekâ Kuramı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS : ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

PÇDÖ : Problem Çözmeye Dayalı Öğrenme

SBÖP : Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

TYÇ : Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi







## GİRİŞ

Eğitimin amaçlarından biri, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek, olaylara farklı bakış açılarıyla bakabilen bireyler yetiştirmektir. Bilgi toplumu olarak adlandırılan dönemde bir takım bilgileri ezberleyerek bunları sınavlarda kullanan bireyler yetiştirmek bireysel ve toplumsal bir fayda sağlamamaktadır. Bu yüzden, okulda öğrenilenlerin hayata transfer edilmesi gerekmektedir. Bu durumda okulda farklı dersler içinde öğrenilen bilgiler arasında ilişkilendirmeler yoluyla bilgilerin transfer edilmesi sağlanabilecektir. Birden fazla disipline dayalı olarak öğretme-öğrenme ortamının düzenlenmesi öğrencilerin olaylara ya da durumlara bütünsel olarak bakabilmesini sağlayacaktır (Karakuş & Aslan, 2016; Kılcan, 2005).

Disiplinler arası yaklaşım, disiplinler arası öğretim veya disiplinler arası ilişkilendirme gibi kavramlar birçok araştırmada birbiri yerine kullanılmakla birlikte ele alınan konunun bağlamına göre doğru terimlerin kullanılması önem taşımaktadır. Disiplinler arası yaklaşım farklı bilim dalları arasında kurulan bağlantılar yoluyla belirli problemlere çözüm üretmek; ya da belirli bir ürün ortaya çıkarmak amacıyla bütünleştirme işlemidir. Farklı uygulama alanlarının, farklı bilim dallarının ya da birbirinden ayrı uzmanlık alanlarının bir araya getirilmesidir. Disiplinler arası öğretim ise eğitim bağlamında kullanılan bir terim olup, ele alınan bir konu ise iyi anlaşılması; ele alınan problem ise farklı bilimlerin birlikte ise koşularak probleme çözüm üretilmesi, ya da konuya farklı açılardan yaklaşarak üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu tez kapsamında ele alınan dersler arası ilişkilendirme kavramı ise disiplinler arası öğretimin bir türü şeklinde düşünülebilir. Okulda ele alınan konularla öğretim programında öğrencilere kazandırılması istenen bilgi, beceri, değer, kavram, yetkinlik ve kazanımların öğretilmesi için farklı derslerin konuları arasında bütünsel bağlantılar kurulması dersler arası ilişkilendirme olarak ifade edilebilir. Dersler arası ilişkilendirme terimi, sınıf içinde disiplinler arası süreçlerle işlenen konuların anlamlı öğretilmesi amacı taşıması olarak tanımlanabilir. Disiplinler arası öğretim eğitim alanında kullanılırken, dersler arası ilişkilendirme bu çalışmadaki gibi özellikle Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan öğretim programlarında ilişkilendirmeleri vurgulayan dersler arası ilişkilendirme yönergesi referans alınarak kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi konularının Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri derslerindeki belirli konularla ilişkilendirildiği programlarda yer alan ifadeden yola çıkarak, disiplinler arası öğretim kavramı gibi daha genel bir kavram yerine dersler

arası ilişkilendirme kavramı kullanılmıştır. Bu yüzden tezde kullanılan disiplinler arası ilişkilendirme ve dersler arası ilişkilendirme kavramları birbiri ile aynı anlam ve bağlamda kullanılmaktadır.

### **Problem Durumu**

Günümüzde ihtiyaç ve koşullar sürekli değişmekte, gittikçe daha karmaşık bir hale gelmektedir (Çoruh, 2010: 8). Bilginin hızlı artışı, bireylerin yaşam boyu kendilerini devamlı geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple günümüzde her şeyi bilmek değil, nasıl yapacağını bilmek önem kazanmaktadır (Yarımca, 2011: 3). Bunun sonucu olarak bireylerden bilgiyi üretmeleri beklenir (Yalvaç ve Sungur, 2000: 56). Kısacası günümüzde güçlü olmanın yolu bilgiyi depolamak yerine onu kullanarak yeni bilgiler üretebilme potansiyeline sahip olmaktır (Özden, 2013 ). Yeni bilgi üretebilmek ezberden çok düşünme becerilerine ve farklı disiplinlerden elde edilen bilgilerin anlamlı olarak bir araya getirilmesine bağlıdır. Bu durum ülkelerin yetiştirmek istediği insan profiline göre eğitim felsefeleri oluşturup, bu felsefeler göre şekillenen eğitim programlarını meydana getirilmesini gerekli kılar.

Geleceğin meslek yaşamı ve iş dünyasının da okullardan öğrenmeyi öğrenmiş mezunlar istemekte olduğunu belirtmektedir. Bu durum düşünmeyi öğrenmeyi de beraberinde getirecektir (Özden, 2013: 18). Öğrencilerin karşılaştıkları çoklu ve bazen çelişkili bakış açılarına karşılık, karmaşıklık ve belirsizliklere dayanıklı olması gerekmektedir. Bu yüzden öğrencilerin kazandıkları ilişkilendirme becerileri beklenmedik ve değişen bilgilere uyum sağlayabilmeyi geliştirir. Öğrencilerin problemlere aradıkları cevaplar onların ebeveyn, çalışan ve vatandaş olarak problemlerin çözüm için gerecek kitaplarda olmayacak. Bunun için öğrencilerin bütüncül disiplinler arası düşünmeleri gerekir (Klein, 2005: 10). Derslerde ele alınan konular, bir düşünme sistemi olarak ele alınmaz ve yüzeysel kalırsa entelektüel gelişme olmayacaktır. Düşünme becerileri gelişmeyen öğrenciler ise zihinlerine depoladıkları bilgileri geri çağırarak nasıl kullanacağını bilememektedir. Bu sebeple öğretim programlarının düşünmeyi engellemeyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir (Özden, 2013).

Eğitim programı, öğrencilerin yaşantılarını düzenleme olarak tanımlanabilir. Öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel, 2010: 4). Öğretim programı ise okulda ya da okul dışında

bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2010: 6). Eğitim ve öğretim programlarının istenen özellikteki bireylerin yetiştirilmesinde bir rehber niteliğinde olduğu söylenebilir. Öğretim programları çağdaş ve yapılandırmacılığa uygun olduğu sürece öğrencilerin istenen özellikleri kazanmasında etkili olacaktır.

Yapılandırmacılık yaklaşımı öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu tutulduğu, kendi bilgisini oluşturduğu ortamlar sunan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Marlowe ve Page, 1998; Woolfolk,2004 akt: Coşkun ve Altun, 2012: 95). Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanacak öğretim programları geleceğin dünyasında öğrencilerden beklenen özellikleri kazandırmada oldukça önemlidir.

Öğrenme ve öğretme sürecinde benimsenen geleneksel yaklaşımlar gerçek dünya, kavramlar ve sembolik gösterim arasındaki bağları başarılı şekilde kuramamaktadır (McDermott, 2001 akt: Gürkan, 2015). Yapılandırmacılık yaklaşımı ile uyumlu tasarımlardan biri öğrenci merkezli tasarımlardan disiplinler arası yaklaşımlardır. Disiplinler arası öğretim öğrencilerin değişik alanlardaki bilgiyi birleştirmesine, bütünleştirmesine yardım eden ve kavramlar aracılığıyla öğrencileri analiz, sentez düzeyindeki düşünelere odaklaştıran bir yaklaşımdır (Yıldırım, 1996: 90). Verimli ve kaliteli bir eğitim için eğitim ve öğretim programları kadar bu programların hayata geçirilmesinde en etkin rolü üstlenen öğretmenler ve öğretmenleri bu süreçte etkileyen öğrenciler de önemlidir. Dinç ve Doğan (2010), kaliteli eğitimi ülke, toplum ve bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alan, mevcut insan kaynakları ve fiziksel şartları hesaba katarak oluşturulmuş eğitim programları çerçevesinde; iyi yetişmiş öğretmenler ve niçin eğitim ve öğretim etkinliklerine katılmaları gerektiğinin bilincinde olan güdülenmişlik düzeyleri yüksek öğrenciler tarafından elverişli ortamlarda gerçekleştirilen öğrenme ve öğretme çabaları şeklinde tanımlamaktadır. Buradan yola çıkarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinin kaliteli ve verimli olması için kendini iyi yetiştirmiş bir öğretmen kadar, bilinçli ve farkındalık düzeyleri yüksek öğrencilerin olması da önemlidir. Öğretmenler ele aldıkları konuları öğrencilerine anlamlı olarak aktarmak için derslerinde farklı yöntemleri ve teknikleri kullanmaktadır. Aktarılmak istenen konu içeriği ya da kazandırılmak istenen kavram, beceri ve değerlere göre öğretmenler her seferinde farklı teknikleri kullanabilmektedir. Derslerde ele alınan konuların birden fazla disiplinin alanı içine girmesi durumunda etkili yöntemlerden biri de disiplinler arası öğretim yaklaşımdır. Jacobs (1989) disiplinler arası yaklaşımı, bir ana fikri, konuyu, problemi veya

deneyimi incelemek için birden fazla disiplinin bilgisini ve yöntemini bilinçli bir şekilde kullanan program yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Turna vd. (2012) belirttiği gibi gelişen ve hızla değişen dünya gün geçtikçe ortaya yeni alanlar çıkmaktadır. Disipliner yaklaşımın dar sınırları içinde yeni ortaya çıkan alanları incelemek ve öğretmek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple disiplinler arası yaklaşıma ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

Disiplinler arası yaklaşımın öne çıkmasında en önemli sebeplerden biri de karşılaşılan soruların karmaşıklığı ve mevcut bu sorunlara tek başına bir çözüm getirememesidir. Meydana gelen sorunların farklı bir bilgi düzleminde ele alınması ve tanımlanması gerekmektedir. Bu sebeple sorunların izole edilerek ele alınmasındansa bu sorunları disiplinler arası yaklaşım ile tanımlayıp çözüm aramak önemlidir. Bu durum ise disiplinler arası eğitim anlayışının ve disiplinler arası araştırmanın ve uygulamaların gelişmesi ve yaygınlaşmasının önünü açmayı öngörmektedir (Ulusoy, 2007).

Günümüzde öğrencilere bilgi aktarımından ziyade bildiklerinden yola çıkarak yeni bilgiler üretebilmesini sağlayacak eleştirel, yaratıcı ve sorgulayıcı üst düzey düşünme becerileri kazandıracak etkinlikler yaptırmak önem kazanmaktadır. Bu durumda Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuları daha somut ve anlamlı hale getirmede çağdaş öğrenme-öğretme kuramlarına ihtiyaç vardır. Sorgulama ve bakış açıları belirlemeye dayalı Sosyal Bilgiler yapılandırmacılık görüşünü yansıtmaktadır (Safran ve Ata, 2016: 74). Orhan ve Bozkurt'un (2005) belirttiği gibi yapılandırmacı yaklaşım öğrenci merkezlidir. Öğrenci merkezli öğretimde öğrenciler yeni bilgilerinin zihninde yapılandırırken önceki bilgilerini de gözden geçirir; konu hakkında bilip bilmediklerini belirler.

Türkiye'de öğrencilerin demokratik bir Türk vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarını bilmeleri, yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri sorunlar karşısında etkili çözüm yollara bulabilmeler, geçmişleri ve bugünlerini anlayıp geleceklerini planlamaları gibi birçok özelliği kazandırması açısından Sosyal Bilgiler önemli bir derstir (Akdağ, 2009). Fakat bazı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersini anlamsız ya da sıkıcı olarak görürken farklı derslere karşı ilgili ve istekli olabilmektedir. İşte öğrencilerin ilgili olduğu derslerden yararlanarak bu derslere ait konular ile Sosyal Bilgiler dersinde kurulacak bağlantılar sayesinde öğrencilere bilginin doğası gereği bütüncül olduğu ve bilgi transferleri yardımıyla anlamsız gelen konuların daha anlaşılır hale gelmesi ve bilginin keşfedilme duygusunu öğrencilerin yaşaması sağlanabilir. Bu durumda disiplinler arası ilişkilendirmeler yoluyla derslerin işlenmesi önemlidir.

Farklı dersler arasında ilişkiler kurarak, eğitimde bütünleştirmelerle konuları daha anlamlı hale getirmede özellikle öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Gerek öğretim programlarda yer alan ilişkilendirmeleri, gerek konunun yapı ve içeriğine ya da belirli konularda yer alan kavramların öğretilmesi amacıyla öğretmenler farklı derslerin içeriği ile kendi dersleri arasında bağlantılar kurabilmelidir. Bu durum öğrencilerinin kavramların anlamını derinlemesine algılaması ve geleceğin karmaşık sorunları için çözüm üretebilmeye dönük düşünme becerilerini kazanmalarını sağlamada oldukça önemlidir. Bununla ilgili Gürkan ve Gökçe (1999) tarafından aktarılanlar şu şekildedir: “Gençlerin” kökleri yerin altına doğru ilerlerken, zıt ve uzak şeylerin bir araya gelerek bir gövdeden çıkıp çiçekler açtırışını keşfetmelerine yardım etmek öğretmenlerin özel görevidir. Öğretmenler eğitim programını bütünleştirerek bu görevin kısmen üstesinden gelebilirler”.

Tüm bunlar dikkate alındığında Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası öğretim uygulamalarına yönelik nasıl bir süreç izlendiğinin, kısacası Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası ilişkilendirmenin yerinin araştırılması gerektiği oraya çıkmaktadır. Böyle bir araştırma ile Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen disiplinler arası öğretim uygulamalarının verimli ve sınırlılık gösteren tüm yönleriyle belirlenmesi sağlanacaktır. Böylece dersler arası ilişkilendirmenin Sosyal Bilgiler dersi açısından daha verimli ve etkili uygulanması ve süreçte yer alan tüm unsurları kapsayan uygulamaya dönük çıkarımlar yapılabilecektir. Konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde Sosyal Bilgilerde dersler arası ilişkilendirmenin nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin kapsamlı bir durum çalışması görülmemiştir. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirme için nasıl bir süreç izlendiği ile ilgili alana katkı sağlayacağı, uygulama konusunda veri sağlayarak problemlere yönelik belirli öneriler getireceği söylenebilir.

### **Araştırmanın Amacı**

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştirildiğinin ayrıntılı betimlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar şu şekildedir:

- İlköğretim 5. ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde konuların öğretiminde
  - hangi derslerle ilişkilendirmeler yapılmaktadır?

- dersler arasında ilişkilendirme yapılırken hangi yöntem ve teknikler kullanılmaktadır?
- dersler arasında ilişkilendirme yapılırken hangi materyaller kullanılmaktadır?
- Sosyal Bilgiler dersinde dersler arası ilişkilendirme konusunda öğrencilerin görüşleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersler arası ilişkilendirmeler konusunda görüşleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeler kurmaya yönelik diğer branş öğretmenlerinin (Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri) görüşleri nelerdir?

Kısaca diğer derslerle Sosyal Bilgiler konularının nasıl ilişkilendirildiğinin betimlenmesi için Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersler arasında ilişkilendirme hakkındaki bilgi, görüş, deneyimleri ve uygulamalarına yönelik bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Dersler arası ilişkilendirmelerin temel sebeplerinden biri öğrencilerin anlamlı öğrenmeleri olduğundan araştırmada öğrencilerin görüşlerine de yer verilmiştir. Ayrıca dersler arası ilişkilendirme yani diğer bir deyişle disiplinler arası öğretim yaklaşımı öğretmenler arasında işbirliğini gerektirdiği için Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin de konu hakkındaki bilgi ve uygulamalarına yer verilerek araştırma konusunun derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

### **Araştırmanın Önemi**

Bireylerin karşılaştıkları problemlere çözüm bulma ve başkalarıyla iletişim kurma şekilleri, belirli disiplinlere özgü bilgi ve becerilerle sınırlı değildir. Günlük yaşamda sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar genelde birden fazla disiplinin konu alanına girmektedir. Ayrıca bireyler, genellikle dış dünyayı bütüncül yaklaşım içinde algılama eğilimindedir (Yıldırım, 1996). Bununla birlikte okulda öğrenilen bilgilerin günlük yaşamla ilişkili hale gelmesi durumunda öğrenciler açısından daha anlamlı öğrenmeler sağlanacaktır. Disiplinler arası yaklaşımla öğretim böyle bir yaklaşımı beraberinde getirir (Dervişoğlu ve Soran, 2003). Disiplinler arası öğretim programları, öğrencilere bir konuda ders kitabından daha geniş bilgiler sunar ve öğretmen ile öğrenciden önceki tüm bilgileri bilmesi beklenmez. Çünkü disiplinler arası öğretim programları öğrenmede esneklik ve özgürlük sağlar (Aybek, 2000). Bu sebeple disiplinler arası öğretim yaklaşımının uygulanması

gerekliliğini ortaya koymak önemlidir. Araştırma kapsamında ele alınan Sosyal Bilgiler konularının diğer derslerle ilişkilendirilmesi de yine bu sebeplerden yola çıkılarak kapsamlı olarak ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerine ulaşmak için birçok disiplinden faydalanılmaktadır, bu durum disiplinler arası yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Toplumsal olaylar birçok sorunu ilgilendirmekte olduğundan genelleyici ve bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir (Keçe ve Merey, 2011). Küresel anlamda yaşanan gelişmeler ülkelerin genel anlamda eğitim öznel anlamda ise Sosyal Bilgiler eğitiminin amacı, içeriği ve metodolojisi üzerinde belirleyici etkiye sahiptir.1900'lerden itibaren yazılan temel eserler incelendiğinde Sosyal Bilgiler eğitimi alanında üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar: Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Eğitimi, Yansıtıcı Öğrenme Araştırma Sosyal Bilgiler Eğitimidir (Aslan, 2016). Buradan yola çıkarak öğrencilerin açıklama, alıştırma ve ezber yapma yerine problemleri tanımlamalarına ve sorgulamalarına yardım eden bir öğrenme anlayışı izlenmelidir. (Barr, Barth ve Shermis,1978, 105-106 akt: Aslan, 2016). Öğrencilerin bu özellikleri kazanabilmeleri için bahsi geçen Sosyal Bilgiler eğitimi yaklaşımlarını farklı şekillerde bir araya getirmeleri ve çağdaş yöntem ve teknikler benimsemeleri gerekmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı İşlerin (2004) belirttiği gibi öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirme ve günlük yaşamdaki problemlere çözüm yolları üretebilmek için disiplinler arası öğretim yaklaşımına olan ilgi her geçen gün daha da artmaktadır

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin gözünde genel olarak sıkıcı, sevimsiz, anlamlandırılmamış, hazmedilmemiş ve yetişkinlerin dünyasına ait bilgilerin ezberlendiği bir ders olarak görülmektedir. Yapılandırıcılık ya da aktif öğrenme gibi yaklaşımlar yardımıyla Sosyal Bilgiler dersi anlaşılır, sevimli ve yaratıcılık becerilerini ortaya koyabilecek bir ders haline getirilmelidir (Ata, 2015: 34). Bu durumda Sosyal Bilgiler dersini daha anlaşılır kılmak ve öğrencilere verimli aktarabilmek için benimsenecek yaklaşımlardan biri de disiplinler arası öğretim yaklaşımıdır. Disiplinler arası öğretim bir kavramın farklı disiplinlerdeki kavramsal bütünleşmesidir (Erickson,1995 akt: Duman ve Aybek, 2003: 5). Sosyal Bilgiler dersi kendi doğası gereği çok disiplinli bir çalışma alanından oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan kavram, bilgi beceri ve değerlerin aktarılmasında anlamlı öğrenmeler sağlayacak olan disiplinler arası öğretim yaklaşımı kullanılabilir. SBÖP'nda Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersi ile

ilişkilendirilen konular bulunmaktadır. Öğretmenler öğretim programlarının uygulayıcıları olarak bu ilişkilendirmeleri gerçekleştirmektedir. Bu süreçte öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile bu dersler arasında ne şekilde ilişkilendirmeler yaptıklarını belirlemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirilmesi gereken derslerden biri olan Matematik sadece kurallar, şekiller, semboller ve işlemlerden ibaret değildir. İçinde anlam bütünlüğü olan düzen ve ilişkiler açısından oluşur. Bununla birlikte Matematikle diğer disiplinler ve hayat arasında ilişkiler bulunmaktadır. Bu ilişkilendirme ve bağlantıların kurulmasıyla öğrencilerin matematiği daha anlamlı öğrenmeleri sağlanacaktır (MEB, 2005). Burada belirtildiği gibi Matematik dersinin günlük hayatla ilişkilendirilmesi için farklı disiplinlerle kuracağı bağlantı gibi aynı şekilde Sosyal Bilgiler dersinde yer alan haritalarda ölçek ya da ekonomik coğrafya verilerinin grafiklerle ifade edilmesi gerektiğinde Sosyal Bilgiler dersinin Matematik konularıyla ilişkilendirilmesi konuları günlük yaşamda kullanılabilir hale getirme anlamında önemlidir.

Fen Bilimleri dersi de yapısı gereği çeşitli ilgi ve yetenek alanlarına hitap etmektedir. Zengin konu ve etkinlik içeriğine sahip bu dersin tematik öğretim yöntemiyle zenginleşmesi mümkün olmaktadır (Baştürk, 2009). Buradan yola çıkarak Fen Bilimleri konuları ile Sosyal Bilgiler dersinde yer alan özellikle bilim tarihi, güneş sistemi ve çevre vb. konuların ortak temalar etrafında bütünleştirilmesine dayalı disiplinler arası öğretim uygulanması iki dersin kazanımlarına anlamlı olarak aktarmada etkili olacaktır.

Sosyal Bilgiler dersi, dil becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerin gerçekleştirilmesi için uygun konulara sahiptir. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan birçok konuda öğrencilere zengin yazma, dinleme, tartışma, okuma ve söz dağarcığı geliştirme becerilerini geliştirme etkinlikleri yaptırılabilir. Öğretmenler verdikleri grup ödevleri ve proje ödevlerinde bu dil becerilerinin gelişimini değerlendirme olanağı bulabilir (Chapin & Messik, 1992 akt: Öztürk vd., 2014). Aynı şekilde Türkçe derslerinde yer alan Atatürkçülük gibi konularda Türkçe öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinin tarih konuları ile bağlantılar kurarak tarih bilinci oluşturmada Sosyal Bilgiler dersi ile ortak görevi üstlenebilmektedir.

Buradan yola çıkarak Sosyal Bilgiler konularında öğrencilerinin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek, sorgulama yeteneği kazandırmak ve konuları günlük yaşamla



ilişkilendirerek konuların daha anlaşılır hale getirilmesini sağlamak için Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri gibi derslerle Sosyal Bilgiler dersi arasında ilişkilendirmeler yapılmalıdır.

Disiplinler arası ilişkilendirmenin Sosyal Bilgiler derslerindeki konularda nasıl ele alındığına ilişkin sayılan tüm öğelerin de incelenerek betimlenmesi ile disiplinler arası yaklaşımın Sosyal Bilgiler dersi açısından etkili kullanılabilirliği ve süreçlerinin düzenlenmesi ile bu yaklaşımda yaşanan sorunların ortaya çıkarılması adına alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ayrıntılı betimlenen sonuçlarla gelecek uygulama ve etkinliklerin hazırlanması ve disiplinler arası öğretimle ilgili araştırılması gereken farklı boyutların belirlenmesi açısından bu araştırmanın önemli olduğu söylenebilir. Buradan yola çıkarak kısaca bu araştırmanın önemi şu şekilde belirtilebilir:

- Disiplinler arası öğretimin Sosyal Bilgiler dersinde nasıl ele alındığı, öğretim programında yer alan ve almayan ilişkilendirmelerin hangi yöntemlerle ve materyallerle yapıldığı sınıf ortamında ayrıntılı olarak belirlenecektir.
- Disiplinler arası ilişkilendirmenin gerçekleştirilmesine ilişkin bu sürecin uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkarak, öğretmenlerin bu yaklaşıma bakış açılarını belirlenecektir.
- Disiplinler arası ilişkilendirme ile işlenen derslerle ilgili öğrencilerin rol ve etkileri ile düşüncelerinin ortaya çıkarılması sağlanacaktır.
- Sosyal Bilgiler öğretmenleri dışında diğer öğretmenlerin disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili hangi uygulamaları gerçekleştirdikleri ve kendi derslerinde Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme yapma durumları ortaya çıkarılacaktır.
- Araştırma sonucu elde edilen bulgu ve sonuçların alanda uygulanması ve yapılacak araştırmalar için öneriler geliştirilmesi sağlanacaktır.

### **Varsayımlar**

Bu araştırmada veri toplama tekniklerinin araştırma amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

Araştırma katılımcılarının kendilerine yöneltilen sorulara samimi cevap verdikleri varsayılmıştır.

## **Sınırlılıklar**

Araştırma Aydın ilinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Sosyal Bilgiler dersine ve bu derste yapılan dersler arası ilişkilendirmelere odaklandığı için, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan ilişkilendirme konularını esas almış olup 5. ve 7. Sınıfları kapsamaktadır.

Araştırma 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve bir Fen Bilimleri öğretmeni ile bir Türkçe, bir Matematik öğretmeni ile 5. ve 7. Sınıf öğrencilerinden toplanan verilerle sınırlıdır.

## **Tanımlar**

**Disiplinler Arası Öğretim:** Geleneksel konu alanlarının belirli kavramlar etrafında anlamlı şekilde bir araya getirilerek sunulmasıdır (Yıldırım, 1996).

**Tematik Öğretim Yaklaşımı:** Birçok farklı konu alanının birbiriyle ilişkilendirilerek önceden belirlenmiş kapsamlı ve genel bir tema ile bütünleştirildiği bir programdır ( İşler, 2004).

**Sosyal Bilgiler:** Sosyal Bilgiler, sosyal bilim disiplinlerinden ilköğretim dönemi çocuklarının seviyesine uygun olarak seçilmiş bilgilerin, disiplinler arası bir yaklaşımla verildiği bir müfredat programıdır (Safran, 2015).

**Çoklu Zekâ Kuramı:** Çoklu zekâ kuramı, beynin farklı bölümlerine ait özel fonksiyonları açıklayan, bir bireyin dünyadaki içeriğe nasıl tepkide bulunduğunu ve bu içeriği nasıl içselleştirerek zihninde yorumladığını açıklayan bir kuramdır (Saban, 2010).

**Beyin Temelli Öğrenme:** Beyin temelli öğrenme, mevcut sinirbilimi araştırma bulgularına göre beynin doğal olarak ne şekilde öğrendiği üzerine önerilere dayanan ayrıntılı bir öğretim yaklaşımıdır (Duman, 2015).

# 1. BÖLÜM

## 1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### 1.1. Disiplinler Arası Yaklaşım

#### 1.1.1. Disiplin ve Disiplinler Arası Kavramları

Disiplinler arası öğretimi açıklamadan önce disiplin ve disiplinler arası kavramlarını açıklamak uygun görülmektedir. Disiplin, kendine özgü eğitim alt yapısı, yöntemleri ve içeriği olan ve herhangi bir alanda yeni bilgi üretebileceğini ve bu alanda daha ileri düzeyde bilgiler geliştirilebileceğini ispatlamış bir araştırma alanına verilen isimdir (Berger, 1970 akt: Turna vd. , 2012: 1). Bir başka tanıma göre ise disiplin, öğrenilmeye uygun şekilde düzenlenmiş bilgi, esnek kavramsal yapı; ham bilgilerden oluşan kavramlar topluluğu ve belirli bir alandaki araştırma deneyimleri olarak tanımlanabilir (Alkan ve Kurt, 2007). Disiplinler, kendi tarihleri olan, ancak diğer disiplin, bilgi, nesne, sorunsal ve kavramların bir bölümünü içeren, onlarla iç içe/dış dışa ilişkilerle gelişen melez olgulardır (Teymur, 2001).

Disiplin kavramı ile ilgili tüm tanımlar dikkate alındığı zaman bu tanımlarda ortak olan özellikleri Alkan ve Kurt ( 2007: 23) şöyle açıklamaktadır:

Öğretim alanı

Öğrenilmeye uygun şekilde düzenlenen bilgi sistemi

Belirli kavramlar ve insan yaşantılarıyla ilgili bilgi düzeni

Belirli bir alanla ilgili geçerli, güvenilir, sistematik ve işlevsel bilgi topluluğudur.

Disiplin kavramının sözlük anlamı, öğretim konusu olan veya olabilecek bilgiler bütünüdür. Böylece disiplin, öğretimin gerçekleştiği konu alanları yani derslerdir. Türkiye’de programlar derslere göre düzenlendiği için öğretim bu dersler etrafında gerçekleşmekte yani disiplinler bir öğretim söz konusudur. Bunun sonucu olarak derslerde yer alan konular arasında yeterli bağlantı kurulmadığı söylenebilir (Özhamamcı, 2013). 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında dersler arası ilişkilendirme şeklinde başlık bulunurken, 2018 yılında güncellenen yeni öğretim programında çağdaş eğitim yaklaşımları

benimsendiği halde konuların günlük hayatla ilişkili farklı derslerin birbiri ile bağlantılı işlenmesi anlamına gelen disiplinler arası yaklaşım yani dersler arası ilişkilendirme şeklinde bir ifade bulunmamaktadır.

Bilimlerin ve akademilerin amacı, bilgiyi mümkün olduğunca niteliksel ve niceliksel olarak artırma, yükseltme ve geliştirmedir. Bu yapı bilginin disiplinlerin ötesinde anlaşılması, paylaşılması ve evrenselliği ile gelişebilecek bir olgudur. Bir temaya ya da kavrama farklı açılardan ışık tutabilen bilgi, beceri ve disiplinlerin ilişkili bir şekilde birleştirilmesi olan disiplinler arası yaklaşım için şimdiye kadar farklı tanımlar yapılmıştır (Yarımca, 2010).

Yıldırım (1996: 89) “disiplinler arası” kavramını, geleneksel konu alanlarının belirli kavramlar etrafında anlamlı bir biçimde bir araya getirilerek sunulması şeklinde tanımlamaktadır. Jacobs (1989: 8) ise disiplinler arası yaklaşımı bir konu ya da kavramın incelenmesi için birden fazla disiplinin bilgi ve yöntemini kullanan yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Disiplinler arası kavramının anlamı ile ilgili analizler Davis (1995) tarafından yapılan disiplinler arası ders tanımı ile başlar. Bu tanıma göre disiplinler arası ders iki ya da daha fazla disiplin bakış açısını birleştiren bir derstir (Davis, 1995, akt: Özhamamcı, 2013). Disiplinler arası kavramı iki ya da daha fazla disiplin arasındaki ilişkiyi içermektedir. (Apostel 1970, akt: Coşkun, 2009: 16). Disiplinler arası yaklaşım birçok farklı konu alanını birbiriyle ilişkilendirerek önceden belirlenen genel bir tema ile bütünleştirme işlemidir. Seçilen temanın ana düşüncesi farklı bilgi alanlarını birbirine bağlayan bir mecaz olabileceği gibi geneli kapsayan bir soru biçiminde de olabilmektedir (İşler, 2004).

Disiplinler arası yaklaşım konu alanlarına göre öğretimin tamamen kaldırılması anlamına gelmez. Konu alanlarına özgü yöntem, dil, bilgi ve becerileri öğrenmek, o konu alanında etkili düşünebilme ve araştırma yapabilme açısından önem taşır (Yıldırım, 1996: 90). Bu sebeple alan bilgisi vazgeçilmez olup belirli bir zaman içinde kesinlikle kazandırılmalıdır. Fakat bunlar, yaşam için gerekli olan temel yeterliliklere yönelik ortak bir hedef doğrultusunda koordine edilmelidir. Buna göre ilk olarak alan yeterliliği, sonra da bunları diğer yeterlilikleri kazanmada kullanabilme yolları öğretilmelidir (Schaefer, 2002, aktaran Dervişoğlu ve Soran, 2003: 49). Bu yüzden disiplinler arası yaklaşım disiplinler öğretimin antitezi değildir ve mevcut uygulamadaki disiplinler yaklaşımıyla birlikte kullanıldığında, farklı konu alanındaki bilgi ve becerilerin birleştirilmesi ve kullanılması konusunda bazı alışkanlıkları kazandırabileceği için, disiplinler yaklaşımının yaratabileceği

ayrıştırılmış düşünme biçimlerinin bireye tamamıyla hâkim olmasını engelleyebilir (Yıldırım, 1996).

Disiplinler arası kavramı aynı zamanda çoklu zekâ biçimlerini ve dünyayı çoklu bilme yollarını temsil eder. Sanat, Matematik, doğa bilimleri ve sosyal bilimleri bütünleştirmek bilişsel gelişmeyi, soyut düşünmeyi, yaratıcılığı ve problem çözme becerilerini arttırmaktadır. Disiplinler arası kavramı, Matematik, bilim ve dil gibi konularda zıtlıklar içindeki çözümleri bir arada bulundurmaya, düşünceleri ifade etmenin daha yeni yollarını bulmak için bilişsel, duyuşsal ve yaratıcı kapasiteyi ön plana çıkarır. Genellikle, bu tür bir duygusal ve bilişsel karışım yaratıcı sanatçı, bilim adamı ve düşünürdür (Perkins, 1994 akt: Demir, 2009: 7).

## **1.2. Disiplinler Arası Öğretim**

Eğitim bireylere problem çözmek için sahip oldukları bilgileri başarılı şekilde kullanabilme yeteneği kazandırmayı amaçlar (Özhamamcı, 2013). Bugün insanları ilgilendiren temel problemler ise belirli bilim alanları ile sınırlı kalmamakta, problemlerin çözümü için farklı disiplinlerin iş birliği yapması gerekmektedir (Dervişoğlu ve Soran, 2003). Problemleri çözebilmek için bireylerin farklı disiplinlerin içerik ve yöntemlerine, aynı zamanda bazı düşünme becerilerine sahip olması gerekmektedir.

Disiplinler arası öğretim farklı her disiplin alanının bütünlük ve benzersizliğini benimser. Disiplinler arası öğretimde öğrencilere farklı disiplinlerden edindikleri bilgi ve becerileri çerçevesindeki dış dünyayı algılayabilme ve üzerinde tartışabilme becerisini kazandırır (Konukaldı, 2012).

Öğrendikleri ile gerçek yaşam arasında bağlantı kuramayan öğrencilerin gerek öğretim süreçlerinde gerek ilerleyen zamanda iş yaşamı ve sosyal yaşamlarında başarılı olmasını beklemek zordur. Bunun sebebi olarak okulda geçirilen zamanın hedeflenen sonuca ulaşmada verimsiz kullanılması olduğu söylenebilir. Çünkü okulda disiplinler anlayışla teorik bilgi aktarılırken, öğrencilerin bu bilgileri yaşama aktarabilmesi için gereken beceriler kazandırılmayabilir (Özhamamcı, 2013: 38). Bu noktada disiplinler arası öğretimin temel özelliklerinden biri, durumlara veya problemlere bağlı öğrenme etkinlikleri olmasıdır. Disiplinler öğretimin temel özelliklerinden biri olan günlük hayattan soyutlanmış öğrenme, disiplinler arası öğretimde yerini günlük hayata daha yakın öğrenmeye

bırakmaktadır (Yıldırım, 1996: 91). Bu durum da okulda tüm unsurların disiplinler arası süreçlerle dersleri işlemeye yönelik olarak düzenlemenin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

### **1.2.1. Disiplinler Arası Öğretimin Felsefi ve Kuramsal Temelleri**

Geleneksel eğitimde bir dizi bilgi parçasının öğrenciye aktarılacak bunların ezberletilmesi söz konusu olmakla birlikte öğretim programları da düşünme becerilerini geliştirmekten yoksundur. Bu durumda öğrencilerin en büyük zihinsel etkinliği depoladığı bilgiyi geri çağırarak olduğu için, sahip olduğu bilgiyi nasıl kullanacağını bilememektedir. Bu nedenle bilgi birikiminin hızlı gerçekleştiği günümüzde okulların en önemli görevi öğrenmeyi ve düşünmeyi öğrenen bireyler yetiştirmektir (Özden, 2013). Öğrenciler depoladıkları bilgilerle nasıl düşüneceğini öğrenmezlerse gerçek anlamda o bilgilere sahip olmazlar. Çünkü bildiklerimiz hakkında nasıl düşündüğümüz çoğu zaman ne kadar bildiğimizden daha değerlidir (Saban, 2010). İnsanı özgür bireyler yapan varoluşçuluk yaklaşımından uzak olan eğitim anlayışında bireyler sorgulamaktan ve yaratıcı düşünmekten uzakta olan, ezber ve tekrar yapan aktörlerdir. Varoluşçu felsefe bireye seçim yapabilme, eleştirel düşünebilme ve hayatını şekillendirebilme olanağı sağladığı için disiplinler arası yaklaşıma uygun bir felsefi yaklaşımdır (Sarı ve Önkal, 2007: 46). Bu sebeple okullarda yer alan dersler öğrencilere düşünmeyi öğretecek şekilde işlenmelidir (Özden, 2013). Kendi hayatını şekillendiren, üst düzey düşünme becerileri gelişmiş bireyler için eğitim öğretim faaliyetlerinde bireylerin merkeze alınması gerekmektedir. Öğretim programlarının tasarlanmasında öğrencilerin merkeze alındığı yaklaşımlar için Demirel (2010) şu ifadeleri kullanmaktadır “Öğrenen merkezli tasarımların felsefi temellerinin pragmatizm olduğu ve ilerlemecilik eğitim felsefesine dayandığı söylenebilir. Öğrencinin kendi gözlemleri ve yaşantısıyla öğrenme çabasına girmesi temel olmaktadır. Öğrenci sürece girdikten sonra ilgi ve ihtiyaçlarına göre öğrenme etkinlikleri belirlenir.” Buradan yola çıkarak ilerlemecilik eğitim felsefesini benimseyen öğretmenler öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alan, farklı derslere ilgisi olan öğrencilerini gözlemleyerek kendi derslerinde bu ders ile bağlantılar kurup konuları aktarma yoluna gidebilir. Varoluşçuluk ile pragmatizm gibi felsefi akımlar ve ilerlemecilik gibi eğitim felsefesi akımları öğrencileri merkeze alan, öğrencilerin ezber yapmadan sorgulama ve düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Buradan hareketle disiplinler arası yaklaşımın sözü geçen bu akımlardan etkilendiği ifade edilebilir.

Disiplinler arası yaklaşımın bağı olduğu felsefi temellerle birlikte bu felsefi akımlardan etkilenen öğretim kuramları hakkında yapılan çalışmaların ilgili alanyazın taraması sonuçlarına göre disiplinler arası yaklaşımın, çoklu zekâ kuramı, beyin temelli öğrenme, yapılandırmacı öğrenme kuramı ve problem çözmeye dayalı öğrenme ile bağlantılı olduğu görülmektedir (Coşkun, 2009; Yarımca, 2010).

Demirel vd. (2008) tarafından yapılan: “Çoklu Zekâ Kuramı ile Disiplinler Arası Yaklaşımı Temel Alan Uygulamalara İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri” isimli çalışmasında, Yolcu (2013) tarafından “İlköğretim Düzeyinde Performans Görevi ve Proje Uygulamaları Sürecinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Etkililiği Üzerine Bir Çalışma” isimli doktora çalışması, yine Aydın ve Balım (2005) tarafından yapılan “Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Modellenirilmiş Disiplinler Arası Uygulama: Enerji Konularının Öğretimi” isimli makalesinde ve son olarak Korkmaz ve Konukaldı (2015) tarafından gerçekleştirilen “İlköğretim Fen ve Teknoloji Eğitiminde Disiplinler arası Tematik Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Öğrenme Ürünleri Üzerine Etkisi” isimli çalışmasında, disiplinler arası kavramının yapılandırmacılık ve tematik öğrenme gibi kavramlarla birlikte ele alındığı ya da yapılandırma yaklaşıma ait öğretim yöntemleri olan proje tabanlı öğretim ile birlikte ele alındığı dikkati çekmektedir

Dewey’in ilerlemeci eğitim felsefesine dayanan yaratıcılık ve deneyime odaklanan çocuk merkezli yaklaşımı ile Piaget’in bireyin kendi tecrübesiyle kendi bilgisini oluşturmasına dayanan “yapılandırmacılık teorisi” disiplinler arası yaklaşıma temel oluşturmaktadır (Head, 1997 aktaran Yarımca, 2010). Yapılandırmacılık bilginin doğrudan ezberlenerek alınmasına karşı çıkarak öğrencilerin ön öğrenmeleri ile bağlantılar kurmasını ve bilgiyi zihinlerinde yapılandırmasını esas alır (Karadeniz vd., 2015). Yapılandırmacı yaklaşımda disiplinlerin ilişkilendirilmesi, öğrencilerin anlama becerilerini geliştirmektedir. Bu durum yapılandırmacı yaklaşımda disiplinler arası bağlantıların kurulmasına olanak bulunduğunu gösterir (Marshall, 2005 akt: Coşkun, 2009: 22). Glaserfeld’e göre yapılandırmacı yaklaşım bilgiyi ve yeterliği bireyin kendi kavrama organizasyonunu bireysel yaşantılarıyla oluşturması olarak görülmelidir. Burada öğretmen öğrencilerine öğrenme konusunda rehberlik edecek kişidir. Öğrencilerin bilgiler arasındaki bağlantıları görebilmeleri için örnekler, etkinlikler ve yaşantılarla yardımcı olunmalıdır (Nagel, 1995 akt: Diker, 2004: 45).

Çoklu zekâ kuramı (ÇZK) disiplinler arası yaklaşımın etkilendiği bir diğer kuramdır. ÇZK'na göre, insanlar farklı tip zekâlara sahiptir. Örneğin bazı insanların görsel zekâsı daha iyi olurken bazı insanların mantıksal zekâsı ya da dilsel zekâsı daha baskın olabilmektedir. Bu kuram sınıfta derslerin disiplinler arası yaklaşıma göre işlenmesine temel oluşturabilmektedir (Gardner,1983 akt: Yarımca, 2010). Çoklu zekâ kuramına göre eğitimin amacı öğrencilerin sadece akademik başarıları arttırmak değil, aynı zamanda çoklu zekâ potansiyellerini ortaya çıkararak geliştirmektir. Böylece öğretmenler öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarını işleyecekleri konularla ilişkilendirerek öğrencilerinin tüm zekâ alanlarında kendine özgü bir yapıda gelişmesine olanak sağlamalıdır (Saban, 2010: 25). Bu durum çoklu zekâ kuramının disiplinler arası öğretim ile sıkı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Öğretmenler kendi derslerinde konuları ya da değer, beceri veya kavramları aktarırken öğrencilerinin zekâ alanlarından yola çıkarak farklı derslerle ilişkilendirmeler yapabilir. Böylece öğrencilerinin gelişen zekâ alanlarının kapasitelerini arttırırken, gelişme göstermeyen zekâ alanlarının ise ortaya çıkmasını sağlayabilirler.

Çoklu zekâ yöntemi ile öğrenciler kendi üstün ve yaratıcı taraflarını keşfedip kuvvetlendiriyor ayrıca diğer zekâ tiplerini de geliştirme olanağı yakalayacağını belirtmektedir. Öğrencilerde baskın olan zekâ bölümlerini yani her bireyin kendine özgü kolay öğrendiği öğrenme yolunu kullanarak o bireylere öğrenmede zorlandığı pek çok şey kolaylıkla öğretilir. Örnek olarak görsek yanı güçlü Resim ve şekiller yoluyla düşünen bir öğrenci için Matematik gibi soyut bir dersi öğrenme konusunda yaşadığı zorluklarda matematiği anlamasında görsel tarafı bir araç olarak kullanılabilir. Öğrenciye matematiği öğrenirken Resimler ve şekiller yapma fırsatı sunulduğunda zor gelen Matematik dersine karşı öğrencinin tutumları da değişmeye başlar (Vural, 2004). Disiplinler arası öğretimin gerçekleştirilmesine yönelik uygulanabilecek yaklaşımlardan birinin çoklu zekâ kuramı olduğu düşünüldüğünde bu yaklaşımla tasarlanan etkinliklerin derslerin aktif ve eğlenceli geçmesi yanı sıra derste ele alınan konuları farklı derslerle ilişkilendirilerek konuların anlamlı ve ayrıntılı öğrenilmesini sağladığı söylenebilir. Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kültürel miras veya diğer tarihsel içerikli konularda sanat ve estetik ile ilgili kazanımların öğrencilere aktarılmasında Resim ve Müzik gibi öğrencilerin sevdiği derslerden yararlanma yoluna gidilebilir. Çoklu zekâ etkinlikleri ile öğrencilerin ilgi duyduğu ders ve konulardan veya baskın yeteneklerinden faydalanarak sevmedikleri konular aktarılabilir.



Disiplinler arası yaklaşımın özelliklerine bakarak bunların beyin temelli öğrenme yaklaşımı ile örtüştüğü söylenebilir. Beyin temelli öğrenme, beynin öğrenme sistemlerini öne çıkarır. Beynin nasıl algıladığını, işlediğini, yorumladığını ve nasıl bağlantı kurup depoladığını son olarak mesajları nasıl hatırladığını dikkate alan öğretimdir ( Greenleaf, 2003 akt: Duman, 2015). Duman (2015: 67) beyin temelli öğrenmeye uyumlu model ve stratejileri aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

Çoklu Zekâ

Tematik öğrenme

Anlamli öğrenme

Tam öğrenme

Öğrenme stilleri

İşbirliğine dayalı öğrenme

Uygulamalı etkinliklerle

Yaparak yaşayarak öğrenme

Problem temelli öğrenme

Hareket eğitimi vb.

Bunlar içinde ilk üç sırada yer alan örneklerden yola çıkarak disiplinler arası öğretimle sağlanmak istenen kazanımların beyin temelli öğrenme ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşılabilir. Anlamli öğrenme sağlama adına öğrencilerin farklı zekâ alanlarından yararlanmak, aynı konuyu farklı bakış açıları geliştirerek ele almak hem disiplinler arası öğretim hem de beyin temelli öğretim ile ulaşılacak istenen sonuçları kapsar.

İnsan beyni ile ilgili gerçekleştirilen araştırma bulgularının desteklediği ve bilgiler arasında ilişkiden anlam çıkarma süreci olan yapılandırmacı temelli disiplinler arası öğretim uygulamalarının algı yasalarına aykırı olmadığı görülmektedir. Bireylere çevresindeki olayları bütüncül olarak görme olanağı sunan bu yaklaşım anlama, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerin kazandırılmasını da sağlamaktadır. Bununla birlikte okula ilgi, motivasyon sağlama, dersleri sevme, toplumsal olaylara karşı daha

duyarlı olma gibi duyuşsal açıdan da öğrencilere önemli davranışlar kazandırmaktadır (Gürkan, 2015: 58).

Disiplinler arası öğretime uygun diğer bir öğrenme kuramı problem çözmeye dayalı öğrenmedir(PÇDÖ). Bu kuram bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları problemlerle ilgili anahtar olayları tanımlamak ve bunlara çözüm bulabilme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. PÇDÖ, uygulanmakta olan öğretim programını bütüncül ve karmaşık yapıdaki bir problem etrafında organize eder. Bu sebeple eğitim programlarının olabildiğince esnek ve disiplinler arası yaklaşımla tasarlanmış olması gerekmektedir (Diker, 2004: 46). Proje yaklaşımı kullanılarak problem çözmeye de olumludur. Çünkü bu öğretmen ve öğrencileri sadece kendi öğrenmeleri yerine fikir ve becerileri uygulama olanağı sağlar. Projelerdeki problemlerin çözümü için iyi organize edilmiş deneysel sorular oluşturulabilir. Problem çözmeye projeleri her disiplinin yöntem ve fikirlerini kullanır. Matematik, Fen Bilimleri, dil, sanat, Müzik, Sosyal Bilgiler ve yardımcı olabilecek her şey birleştirilebilir (Ellis, 2002).

### **1.2.2. Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımının Öğretim Programlarındaki Yeri ve Önemi**

Eğitim sisteminin amacı yaratıcı ve problem çözmeye becerisi edinmiş bireyler yetiştirmektir. Öğrencilerin bilgi üretebilmesi yani yaratıcı, eleştirel düşünebilir olarak yetişmeleri eğitim programları içinde öğrenme öğretme sürecine bağlıdır (Saban, 2010). Eğitim ve öğretim aynı zamanda bireyleri her biri en az diğeri kadar önemli üç alanda zihinsel, duygusal ve bedensel kapasitelerinin en yüksek noktasına ulaştırmayı hedefler (Vural, 2004: 33). Eğitim ve öğretim programları bireylere bu özelliklerin kazandırılmasında rehber görevindedir. Öğretim programı eğitim programı içinde ağırlık taşıyan genellikle, belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan bilgi ve becerinin eğitim programlarının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış, 1978: 17). Bu durumda öğrencilerin farklı gelişim alanları dikkate alınarak hepsinin bir bütün olarak tüm derslerde geliştirilmesi için farklı derslerin arasında bağlantılar kurma yoluyla düzenlenen eğitim öğretim etkinliklerinin yer aldığı disiplinler arası yaklaşımla tasarlanan öğretim programları önemlidir.

Ülkemizde ve dünyada, bir disiplin üzerinde uzmanlaşmaya dayalı öğretim programları önemini hala korumakla beraber, giderek artan bir eğilimle yerini disiplinler

arası öğretim programlarına bırakmaktadır (Aktan, 2009; Ürey, 2013). Disiplinler arası modeller öğretim programını genel olarak konu, problem ya da soru temelli deneyimlerle yeniden yapılandırır (Klein, 2005). Program geliştirme eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Demirel, 2010: 5). Disiplinler arası öğretimin başarılı şekilde uygulanabilmesi, programda yer alan derslerin içeriğine bağlıdır. Bu yüzden programda yer alan derslerin içeriklerinin disiplinler arası yaklaşıma uygun olması gerekmektedir (Dervişoğlu ve Soran, 2003: 50).

Demirel'e (2010) göre eğitim programı tasarımı, bir programın hangi öğelerden oluşacağını ortaya çıkarılması sürecidir. Programların temel öğeleri hedef, içerik, öğrenme yaşantıları ve değerlendirmedir. İşte eğitim programları tasarımları bu öğelere farklı ağırlıklar verilerek oluşur. Eğitim programı tasarımları geliştirirken genel olarak şu üç temel yaklaşım izlenir:

Konu merkezli program tasarımları

Öğrenen merkezli program tasarımları

Sorun merkezli program tasarımları

Eğitim uygulamalarında en sık kullanılan tasarım şekli konu merkezli tasarımlardır. Bu tasarımda programın her bir ögesi bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım dört ana şekilde görülmektedir. Konu tasarımı, disiplin tasarımı, geniş alanlı tasarım, süreç tasarımıdır. Bunlar içinde geniş alanlı tasarım yaklaşımında konu merkezli tasarımın sebep olduğu parçalanma ve bölümlerdeki ayrılma sorununa çözüm amacıyla oluşturulmuştur. Amacı konuları mantığa uygun şekilde bir araya getirmektir. Bu şekilde farklı dersler olan tarih, coğrafya, politika, ekonomi, antropoloji bir araya getirilerek Sosyal Bilgiler dersi oluşturulur. 20. yy başında öğrencinin programın merkezi olduğu ve her konunun ona göre düzenlenmesi gerektiği görüşü ortaya çıktı. Böylece öğrenen merkezli program tasarımları olan, çocuk merkezli tasarımlar, yaşantı merkezli tasarımlar ile romantik ve hümanistik tasarımlar ortaya çıktı. Öğrencilerin toplumsal sorunları, ihtiyaçları, ilgi ve yetenekleri üzerinde duran sorun merkezli tasarımlarda kendi içinde üç çeşittir. Bunlar; yaşam şartları tasarımı, çekirdek tasarım ve yeniden kurmacılık tasarımıdır (Demirel, 2010: 52) .

Sorun merkezli program tasarımların dayandığı kesin bir felsefi temelden bahsetmek zordur, fakat yeniden kurmacılık eğitim felsefesine dayandığı söylenebilir. Bu tasarım konu alanı ve öğrenci merkezli tasarımların yetersizliklerini ortadan kaldırma amacıyla ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı bu yaklaşım konular arasında ilişki kurulması ve yaparak yaşayarak öğrenmenin sağlanmasını merkeze alan bir yaklaşımdır (Aybek, 2000). Buradan hareketle dersler arasında ilişkilendirme kurma öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirerek ilgi ve ihtiyaçlarını temele alıp düşünme ve problem çözme becerileri kazandırmayı amaçlar. Aynı zamanda öğrencilerin ilgi duydukları derslerden yararlanarak daha az sevdiği derslerde edinmesi gereken kazanımları verebilmeye olanak sağlamaktadır. Bu açıdan sorun merkezli program tasarımlarıyla hazırlanan programlarda da dersler arasında ilişkilendirme yapmanın mümkün olduğu söylenebilir.

Sürekli değişen dünyada birçok alanda olduğu gibi program geliştirme alanında da ülkelerin eğitim felsefelerine göre yenilikler meydana gelmektedir. Demirel (2010) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Bilginin hızla çoğalıp yenilendiği günümüzde program geliştirme alanında da yeni eğilim ve yönelimler ortaya çıkmaktadır. Unesco okul ya da okul dışı öğrenme ortamlarında, eğitimde nicelikten çok nitelikten söz etmek gerektiğinde aşağıda yer alan kavramları gündeme getirmekte bunların eğitimde program geliştirme çalışmalarını doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır”. Unesco’nun sözünü ettiği kavramlardan program geliştirme ile ilgili olanlar şu şekildedir (Demirel, 2010):

Çoklu Zekâ Kuramı

Yapılandırmacılık

Etkin öğrenme

İşbirliğine dayalı öğrenme

Yaşam boyu öğrenme

Eleştirel düşünme

Yaratıcı düşünme

Yansıtıcı düşünme

Proje tabanlı öğrenme

Beyin temelli öğrenmedir.

Sözü edilen bu kavramlar son yıllarda üzerinde çalışmalar yapılan güncel ve çağdaş eğitim yaklaşımları olarak kabul edilmektedir. Unesco'nun program geliştirme yaklaşımına vurgu yaparak söz ettiği bu kavramların sınıf için öğrenme öğretme süreçlerine geçirilmesiyle disiplinler arası nitelik taşımaya uygun olduğu dikkati çekmektedir.

Çoklu zekâ kuramının öğrenme ve öğretmen sürecine yansımaları, disiplinler arası yaklaşımı beraberinde getirmektedir (Demirel vd., 2008: 17). Kısaca ÇZK gibi yapılandırmacılık temelli kuramlar disiplinler arası öğretim için elverişli bir öğretim süreci sunan yaklaşımlardandır. Buradan yola çıkarak ÇZK'nın eğitim programı uygulamalarına ilişkin çalışmaları 5 başlıkta özetlenmektedir (Campbell, tarihsiz, akt: Demirel, 2010: 225):

Çoklu zekâyâ dayalı ders tasarımı

Disiplinler arası öğretim programları

Öğrenci projeleri

Değerlendirme

Yönlendirme (Çıraklık Programları)

Bu başlıklar içinde disiplinler arası program geliştirme şöyle açıklamaktadır: “Öğrencilerin zekâ alanlarını ortaya çıkarmak ve eğitimde yararlanmak amacıyla disiplinlerin işe koşulması oldukça yararlı bulunmaktadır. Bu amaçla çekirdek eğitim programları yaklaşımı önerilmektedir. Öğrenciler ortak çekirdek konuları öğrendikten sonra zekâ alanlarına uygun olarak ilgi duydukları konularda ders almaktadır” (Campbell, tarihsiz, akt: Demirel, 2010: 225).

Öğretim programlarında disiplinler arası ilişkiyi sağlamak için disiplinlerin güçlü yanlarının yanında diğer disiplinlerle bağlantısını göstermek de önemlidir (Özkök, 2005: 160). Disiplinler arası yaklaşıma göre hazırlanan bir öğretim programı için bütünleştirilmiş program ifadesi kullanılabilir. (Lake 1994, akt: Turna vd. 2012: 2) disiplinler arası yaklaşım ile ilgili tanımların hepsinde olan özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Planlara önem verilmesi

- Konuya ait ünitelerin kullanılması
- Konuların birleştirilmesi
- Ders kitaplarının ötesinde kaynakların kullanılması
- Kavramalar arasında ilişki olması
- Esnek program anlayışının bulunması

Bu durumda disiplinler arası yaklaşımlarla işlenen derslerde farklı konu içeriklerinin birleştirilmesi bunun için planlamanın oldukça önemli olduğu ve esnek program anlayışının olması gerektiği özellikleri dikkati çekmektedir. Öğretmenler öğretim programlarına uymakla birlikte gerektiğinde öğrencilerinin konular arasında anlamlı bağlantılar kurmalarını sağlamak için farklı kaynak ve materyallere yönelerek ya da farklı içeriklere değinerek öğretim programlarını değerlendirebilirler.

### **1.2.3. Öğretmenlerin Disiplinler Arası Öğretimde Yeri**

Öğrencilerinden günümüz eğitim anlayışında sorgulayan, iyi gözlem yapabilen ve bu gözlemlerden sonuçlar çıkaran, bilimsel düşünebilen, yaratıcı, kendini ifade edebilen, bilgiyi ezberleyen değil bilgiye ulaşmasını kullanmasını paylaşmasını ve üretmesini bilen bireyler olmaları beklenmektedir. Tüm bunları öğrenci kazanım olarak edinirken öğretmenin aktarıcı rolü de değişerek rehberlik yapmak olmuştur (Akar, 2007: 2; Karacaoğlu, 2009: 63). Disiplinler arası öğretim öğrencilerin bu üst düzey yeterlilikleri kazanmaları önem taşımakla birlikte, öğretmenlerin bu öğretim yaklaşımı konusunda bilgi ve deneyimleri de önemlidir.

Türkiye’de öğretim programları derslere göre hazırlanmakta ve derslerin konuları arasında bağlantı kurulmamaktadır (Delier, 2005). 2005 yılında hazırlanan programlarda ise dersler arası ilişkilendirme başlığı altında bazı açıklamalara yer verilmesi disiplinler arası ilişkilendirmeye yönelik önemli olmakla birlikte, 2018 yılında güncellenen programlarda ise böyle bir başlık bulunmamaktadır. Bu sebeple dersler arası ilişkilendirme yaklaşımının Türkiye’de uygulanan öğretim programlarına göre uygulanmasında bu yaklaşımla ilgili öğretmenlerin bakış açısı ve yaklaşıma uygun öğretim yöntemlerinin seçilmesi ile mümkündür. Bu durumda öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler alması, bunun dışında kendi alanı dışında farklı derslerin içeriklerine ait konuları takip eden genel

kültürü yüksek kendini geliştiren bir birey olması disiplinler arası öğretim yaklaşımını etkileyen faktörlerdir.

Disiplinler arası programlar iki veya daha fazla öğretmen arasında iş birliğine dayalı etkinliklerle gerçekleştirilebilmekteyken, bir öğretmenin kendi alanı ile diğer alanların içeriklerini bütünleştirmesiyle de mümkündür (Dervişoğlu ve Soran, 2003). Derste işlenen konular diğer derslerin konuları ile bağlantı ise öğretmenler disiplinler arası ilişkilendirmeler yoluyla bu konuları daha detaylı ve anlamlı aktarabilmektedir. Öğretmenler derslerde ele aldıkları konuları bizzat kendileri farklı derslerin konularıyla ilişkilendirebileceği gibi okullarda gerçekleştirilen projeler ve farklı etkinlikler yoluyla farklı öğretmenlerle işbirliği içinde de ele alabilir.

Derslerinde disiplinler arası yaklaşımı benimseyen öğretmenler, öğrencilerine yaratıcı düşünme deneyimi yaşatarak yeni şeyler keşfetmelerine yardımcı olur ve disiplinler arası öğretime ilişkin konu ve kavramlar arasında ilişkiler kurulmasını sağlamaktadır (Cone vd. 1998 akt: Alp, 2010: 9). Bu yüzden bazı eğitimciler her disiplinin kendine özgü konu alanlarının ortak ilgilerini saptayarak ve “disiplinler arası tematik ünite” gibi birleştirici programlar üzerinde araştırmalar yaparak “işbirliği”, “grup çalışması” yöntemleri ile bu düşüncelerini bütünleştirerek genişletmektedirler (İşler, 2004:1).

Disiplinler arası öğretim için konu seçiminde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü disiplinler arası yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan programlar öğretmenlerin çabaları ile işlev kazanır (Özhamamcı, 2013: 26). Öğretmenler kendi konu alanlarını başka disiplinlerle ilişkilendirme yönünde teşvik edilmediklerinde öğrencilerine sadece kendi dersleriyle ilgili bilgi aktarmaya çalışır. Bu durumda derslerde öğrenilen bilgi ve becerilerin diğer derslerde ne ölçüde kullanıldığı ya da nasıl bağlantı kurulduğu konuları üzerinde durmamaktadır (Demir, 2009: 34). Disiplinler arası etkili bir ilişkilendirme yapabilmek için konu alanlarına ait bilgilerin iyi bir şekilde kavranması, anlamlandırılması, içselleştirilmesi önemlidir. Bu nedenle, öğretmen ve öğrencilerin disiplinler arası ilişki kurmaya, eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya açık olmaları gerekmektedir. İlgili temaya farklı disiplinlerin bakış açılarından bakabilmeli, temanın hangi bilgi ve becerileri içerdiğini sorgulayabilmeli ve farklı konu alanlarına ait bilgileri bütünleştirebilmelidir (Coşkun, 2009: 33). Bu durumda öğretmenlerin öğrencilerin ihtiyaçlarını ve bu ihtiyacı karşılayacak olan bilgilerin hangi disiplinler yoluyla sağlanacağını bilmesi önemlidir (Özhamamcı, 2013: 26). Öğretmenler disiplinler birbiri ile ilişkilendirirken konuları en anlamlı şekilde aktarma ve

öğrencilerinin bilgi ve becerilerini bu disiplinlerin arasında transfer edebilmeleri amacını taşır. Öğretmenler dersler arası ilişkilendirme yaparken bu ilişkilendirmeyi hangi dersin konusu ile yapıyorsa o öğretmenle iletişim kurması, konuyu aktarırken nasıl bir yol izlemesi gerektiği konusunda öğretmenlere önemli avantaj sağlayabilmektedir.

Başarılı bir disiplinler arası öğretim için öğretmenler haftada bir kez eğitim programları ile ilgili görüşmeler yaparak konu alanlarını daha iyi birleştirmeye yönelik yenilikçi yollar geliştirmelidir (Gatewood,1998 akt: Duman ve Aybek, 2003: 7). Yıldırım'a (1996: 94) göre de disiplinler arası öğretim programlarının başarılı olmasında en önemli faktörlerden biri öğretmenlerin birlikte çalışmasıdır. Delier (2005: 128) öğretmenler arasındaki işbirliği içinde ders planlamalarının önemli olduğunu ve bu noktada öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususun programı hazırlayan grubun eğitimi bir bütün olarak görmesinin yanında içeriğe de önem vermesi gerektiğini belirtmiştir

Öğretmenlerin disiplinler arası ilişkilendirmede sıkıntı yaşamaması için hem programların bu konuya uygun şekilde hazırlanması hem de öğretmen adaylarına bu konu ile ilgili yeterli düzeyde bilgi verilmesi gereklidir. Dersler arası ilişkilendirmeye uygun programların, konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip öğretmenlerin rehberliğinde işlenmesiyle öğrencilerde kalıcı ve anlamlı öğrenme sağlanabilir (Aladağ ve Şahinkaya 2013: 160). Öğretmenler disiplinler arası yaklaşımla derslerini işlerken belli kuramlara dayanarak bazı öğretim yöntem ve teknikleri kullanır. Disiplinler arası öğretimin kullanılacağı önemli yaklaşımlardan biri çoklu zekâ kuramıdır. Öğretmenler sınıflarında öğrencilerinin farklı zekâ alanları ve ilgilerine göre derslerini yapılandırabilir. Kendi derslerindeki konuları başka derslerle ilişkilendirerek anlamlı öğrenme sağlayabilir. Demirel (2010) çoklu zekâ kuramına dayalı öğretimle ilgili şunları belirtmektedir: Öğretmenler tüm zekâlara eşit derecede önem vermelidir. Öğretmenler materyal sunumunda tüm zekâ alanlarını geliştirici ya da zekâ alanlarını kullanmaya yönelik etkinlikler hazırlamalıdır. Böylece farklı zekâ alanları kullanılarak öğrenilen konu daha iyi anlaşılabilir. Öğrencilerin daha iyi öğrenmesini sağlamakla kalmaz, öğretmeni de yaratıcı etkinlikler düzenleyerek öğretmeye güdüler.

#### **1.2.4. Öğrenciler İçin Disiplinler Arası Öğretimin Önemi**

Disiplinler arası öğretim genel olarak bireyin sosyal kişiliğini geliştiren, içinde bulunduğu toplumda ve doğal çevrede daha bilinçli yaşamalarına yardımcı olmak anlamına gelmektedir (Demir, 2009: 34). Eğitim sistemleri genel olarak teorik bilgileri öğrencilere



gerçek yaşamla ilişkisini göz ardı ederek kazandırmaya çalıştıklarından transfer edilemeyen ve böylece kullanılmayan bilgi sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır (Yılmaz, 2003: 121). Disiplinler arası öğretim ise öğrencilere değişik disiplinlerden kazandıkları bilgi ve becerileri çerçevesindeki dış dünyayı algılayabilme ve üzerinde tartışabilme becerisini kazandırır (Demir, 2009). Yani disiplinler arası öğretim yaklaşımı öğrencileri disiplinler arasında ve bu disiplinlere ait gerçek varlıkları ile olan bağlantıları keşfetmesini olanaklı kılar (Özkök, 2005: 160).

Disiplinler arası öğretim belirli derslerin merkezde olduğu ve öğretimin bu derslerin çerçevesinde yapıldığı bir süreçtir (Yıldırım, 1996: 93). Disiplinler arası öğretim ile öğrenci çok yönlü bir düşünme biçimi kazanır. Bu düşünme biçimi kendini devamlı yenileyen, öğrendiği bilgiyi kullanan ve karar verebilen bireyler yetiştirme yolunda atılacak önemli bir adım olacaktır. Ayrıca disiplinler arası öğretim programları çerçevesinde bir konunun diğer alanlar ile ilişkilendirilerek sunulmasında öğrencilerin ifade ettikleri görüşleri genellikle geleneksel sınıf ortamlarına göre daha çok zevk aldıklarıdır. (Demir, 2009: 34). Öğrencilerin kendi bilgilerini yapılandırdıkları birden fazla disiplini bir arada değerlendirmeleri ve aktif olmalarından kaynaklı olarak disiplinler arası ilişkilendirmelerle işlenen derslerin daha eğlenceli olması söz konusudur.

Öğrenciler özellikle bireysel ya da grup çalışmalarında ve proje geliştirme sürecinde aynı zaman diliminde sınıfta bulunamayabilirler. Ancak disiplinler arası öğretim uygulamaları uzun bir zaman diliminde çalışmayı gerektirir ve öğrencilerin farklı bir zamanda çalışmaya katılmasına yardımcı olmakta, okula ilgisini artırmaktadır (Wood, 2009, s. 14; Suraco, 2006 aktaran Gürkan, 2015). Demir'in (2009: 17) belirttiği gibi disiplinler arası öğretimin uygulamaları hem öğretmenlere hem öğrencilere yaratıcı ve kalıcı deneyimler öğretir.

Disiplinler arası yaklaşım ve tematik yaklaşımı birlikte ele alan Kılcan (2005: 51) tematik yaklaşımının yararları şöyle sıralamıştır.

- Öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerinin farkına vararak kendine güvenen bireyler olarak yetişmelerini sağlar.
- Öğrencilere grupla çalışma bilincinin kazandırılmasını sağlar.
- Öğrencilerde var olan soyut düşünme düzeyleri geliştirebilir.

- Bir konuyla ilgili amaçlanan hedeflere ulaşılır.
- Öğrenme zevkli hale gelir, öğrenciler öğrenmeden haz
- Yeni kavramlar daha kolay öğrenilir, sonraki öğrenmelerde başkasının yardımına daha az ihtiyaç duyulur; kendi kendine öğrenme kolaylaşır.
- Öğrenirken kendi yeteneklerini sergilediklerinden öğrenme etkinliğinden zevk almalarına neden olur.
- Süreç içerisinde yapılan tartışmalar ve sunumlar yoluyla dil becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı düşünülebilir.

Mathison ve Freeman (1998, akt: Diker, 2004: 20) disiplinler arası öğretim yaklaşımının eğitimsel anlamda öğrenciler için olumlu sonuçlarını şu şekilde özetlemektedir:

- Küresel dayanışmayı ve bağlılığı kavramayı kolaylaştırma
- Kritik ve eleştirel düşünme, karar verme disiplinlerin ötesindeki bilgileri sentezleme yeteneği
- Anlama, hatırd tutma ve genel yapılarla uydurma yeteneği
- Güdülenmenin artması
- İşbirliğine dayalı öğrenmenin artması
- Yeni ve alışılmamış bir problemi çözmeye ihtiyaç duyulan farklı bilgileri transfer etme, tanımlama ve değerlendirme yeteneği.

Bunun yanı sıra disiplinler arası yaklaşımda; programların esnek olması, birbiri ile bağlantısı olan konuların birleştirilmesi, temalara dayanan ünitelere önem verilmesi ve çeşitli kaynakların incelenerek öğrenci gruplarının oluşturulması gerekmektedir (Yarımca, 2011: 8). Takım temelli ve sorgulamaya dayalı öğrenme, farklı zekâ türlerine hitap eden ve disiplinler arası eğitime olanak sağlayan bir yapı sunan iki öğretim teknik ya da stratejisidir. Bu stratejiler eleştirel düşünme, yaratıcılık, işbirliği ve iletişim becerilerini geliştirir (Styron, 2013: 49). Grup çalışmaları gibi öğrenciyi aktif kılan etkinlikler dersin eğlenceli ve verimli geçmesi adına önemlidir. Bu sebeple disiplinler arası öğretim uygulamalarına dayalı grup çalışmaları öğrencilerin etkin olduğu anlamlı öğrenmeler sağlayan bir süreç oluşturması adına önemlidir.

### **1.3. Sosyal Bilgiler ve Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımı**

#### **1.3.1. Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımı Olarak Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirme Olanakları**

Sosyal Bilgiler vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için edebiyat, sanat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programında Sosyal Bilgiler arkeoloji, ekonomi, antropoloji, coğrafya, felsefe, hukuk, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, Matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar (NCSS, 1993 akt: Doğanay, 2002: 16). MEB (2005) tarafından yapılan bir başka tanıma göre ise Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi. Gürkan (2015: 62) göre insan sosyal ve fiziksel çevresinden ayrı düşünülemez. İnsanlar yaşamak için ihtiyaçlarını gidermek zorundadır ve günlük yaşamında her türlü disiplinin bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Sosyal Bilgiler dersi insan ve insana ait bütün disiplinlerle ilgilenmekte, bu disiplinlerin içeriğini bütünleştirerek öğretime hazır hale getirmektedir. Sosyal Bilgiler dersi için yapılan bu tanımlardan hareketle bu dersin birden fazla disiplini barındırdığı, farklı disiplinlerin ilişkilendirilmesi açısından önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal çevre içinde insan yaşamını konu edinen sosyal bilimlerle birlikte doğa bilimlerine ait çalışma başka çalışma alanları da bulunmakta ve sosyal bilimler bu noktada bu bilimlerle kesişerek birlikte derinlemesine anlamlı bilgi bütünleri oluşturmaktadır. Bu sebeple öğrencilere de sosyal bilimlerle birlikte farklı disiplinlerin konu alanları arasında ortak temalarla disiplinler arası yaklaşım uygulanabilir.

Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan kazanım, bilgi, beceri ve değerleri öğretmek için öğretmenler belirli bir bakış açısına sahiptir. Bu bakış açıcı öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde benimsediği yaklaşımları ve kullandığı yöntem teknikler üzerinde belirleyicidir. Öğretmenler öğrencilerinin konuları anlamlı öğrenerek, problem çözme becerilerini geliştirmek amacıyla disiplinler arası öğretim gibi çağdaş yaklaşımları tercih edebilir.

Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili alanyazında üç adet yaklaşım bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler dersine ait konular işlenirken ve Sosyal Bilgilere ait bilgi, beceri, kavram ve değerler kazandırılırken farklı derslerle ilişkilendirmelerin yapılmasına olanak veren yaklaşımlar olduğu dikkati çekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili üç yaklaşım şunlardır (Barth ve Demirtaş,1997 akt: Kılıçoğlu, 2015: 6).

- Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
- Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
- Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşım olan vatandaşlık aktarımının temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. İkinci yaklaşımı olan sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde ise, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu belirtilir. Bu yaklaşımda öğrenciler sosyal bilimlerin yapısı ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir (Erden, tarihsiz:7; Öztürk, 2007; 25). Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler öğretiminin temelini ise araştırma inceleme yöntemi oluşturmaktadır. Bu yaklaşımla öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemler karşısında mantıklı ve düşünülerek alınmış kararlara varmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu sebeple içerik geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten farklıdır. İçerik öğrencilerde karar verme sürecinin geliştirilmesi için araç olarak kullanılır. Öğrenciler problemleri çözerken, karar alırken bilgiyi kullanır fakat odak noktası bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisidir (Barth ve Demirtaş,1997: 10; akt: Kılıçoğlu, 2015; Doğanay, 2002: 21). Bu yaklaşımlardan araştırma incelemeye dayanan yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, çağdaş eğitim tanımlarına, bilgi toplumunun eğitim felsefesine ve bilgi çağında istenen bireyin niteliklerini taşıyacak öğrencileri yetiştirmeyi sağlayacak yaklaşımdır. Bu yaklaşımda içerik öğrencilerde karar verme ve problem çözme becerilerini geliştirme amacıyla kullanıldığı için seçilen içerik karmaşık problemler ve bunlara çözüm bulunması için farklı derslerle bağlantılar kurma yolunu açmaktadır. Yansıtıcı incelemede amaç merkeze alınan içeriğin teorik aktarımından ziyade içerikle ilgili bildiklerinden yola çıkarak öğrencilerin konu hakkında araştırmalar yapması, düşünme becerilerini geliştirerek problem çözme becerisi edinmesidir. Bu açıdan öğrencilerin bildiklerinden yola çıkması demek Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan bu içerik hakkında farklı derslerde bu içerikle ilgili öğrendiklerini birleştirmesi anlamına gelmektedir.

### 1.3.1.1. Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme yapılabilecek dersler

Sosyal Bilgiler dersi 2005 SBÖP'na göre sadece üç Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleriyle ilişkilendirilmiştir. Okul dersleri düşünüldüğünde yabancı dil, Resim ve Müzik vb. derslerle ilişkilendirme olmadığı dikkati çekmektedir. Fakat Sosyal Bilgiler derslerinin çok disiplinli bir alan olmasından dolayı dil, sanat, doğa ve gerekirse sayılarla öğrenciler karşı karşıya getirilebilir. Bu durum okulda Matematik, Fen Bilimleri, Resim, Müzik ve Türkçe gibi derslerin içeriklerinden Sosyal Bilgiler dersinde faydalanmayı gerektirir. Buna göre Ercan'ın (2007: 9) belirttiği gibi Sosyal Bilgiler dersi işlenirken Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Resim, Müzik, vatandaşlık, insan hakları ve diğer derslerle ilişkilendirilebilir. Yani disiplinler arası ilişkilendirmeler yoluyla öğrencilerin konuları geniş bir bakış açısı ile kavraması ve yorumlaması sağlanabilir.

Sosyal Bilgiler, öğrencilerin yakın çevresi ve yerel toplumu incelemelerinin ardından küresel sorun ve olayların çalışılması açısından ilköğretim öğrencileri için önemli bir derstir. Yapılan araştırmalar sosyal bilimlerin sanat gibi disiplinlerle birleştirildiğinde daha kalıcı olduğu belirlenmiştir. Çünkü sanat tarihi tanımlama ve medeniyetlerin benzersizliğini ortaya çıkarmada etkilidir. Öğretmenler sanatı sınıflarına katarak eskiye oranla daha rahat ve verimli bir öğretim sağlama yolunda adım atabilir (Shoob, Stout, 2008:133 akt: Akhan, 2011: 116). Öğretmenlerin sanatı sınıf almaları da hangi dersi aktarırsa aktarsın, Müzik veya Resim gibi sanat içerikli derslerle kendi derslerinin belirli konu, kavram ve becerileri ya da değerlerini ilişkilendirmelerine bağlıdır. Sosyal Bilgilerde tarih içerikli bir konu işlenirken öğretmen bu konu ile ilgili sanat tarihi konularına değinip müze gezileri düzenleyebilir olanak yok ise sanal müzelerden faydalanabilir. Yine müze dışında bu konuda var ise Müzik türlerinden faydalanabilir veya öğrencilere konu hakkında şarkı besteletip söyletebilir. Bununla beraber bu tarih konusu ile ilgili Resimler çizmelerini sağlayarak hem konu içeriğini sanatla birleştirerek öğrencilerin aktif olmasını sağlar hem de tarihsel duyarlılık ile sanata ilişkin duyarlılığı birlikte sağlar. Öğretmenin tarihsel düşünme becerilerini de geliştirebilme olanağı uygulayacağı etkinliklere bağlıdır. Böylece bir Sosyal Bilgiler öğretmeni Resim ve Müzik dersleri ile kurduğu ilişkilendirmeler yoluyla SBÖP'nda yer alan öğeleri bütünsel olarak kısa süre içinde öğrencilerine kazandırma olanağı bulur.

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerde sanat ve estetik duyarlılığın kazandırılması açısından önemlidir. Toplumsal hayata kök salmış olan disiplinleri aracılığıyla Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimde öğrencilere sanat eğitimi verilebilecek en önemli derslerden

biridir. Sanat ve estetik eğitimi için özellikle tarihi yerlerden, örnek sanatçılardan, müzelerden yani sanatın tüm açılımlarından faydalanmak gerekir (Akhan, 2011: 121). Bununla birlikte okullarda estetiğin konuları yalnızca sanat yapıtları ile sınırlı tutulamaz, doğa, çevre, insanın günlük yaşamına girmiş her nesne güzellik yönünden tartışılabilir (Onan, 2005: 98). Sanat eğitimi Görsel Sanatların tümünü kapsamakla birlikte sanat kültürü ve toplum bilinci anlamında birleştirici rol oynamaktadır. Bu durumda sanat eğitimi başlığı altına birden fazla dal girmekte ve toplumu bu bağlamda eğitme amacı taşımaktadır (Arpalı, 2008: 3). Sanatın disiplinler arası yaklaşımdaki yerini Costanio et al. (2010: 52) şu sözlerle dile getirmektedir: “Sanat ve mühendisliğin el ele gideceğini hiç düşünmemiştim... ama sorunu farklı bir ışıktaki görmek çok sayıda çözüme yol açtı, oysa bu bakış açısı olmadan yalnızca bir çözüm olabilir ya da hiç çözüm olmazdı”. Tüm bu ifadeler dikkate alındığında Sosyal Bilgiler ve sanat ilişkilendirmesi yani Resim ve Müzik gibi derslerle ilişkilendirilmesi bu derslerin kazanımlarını verilmesi ve öğrencilerin konuları bütüncül görmesinde oldukça etkilidir.

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla insanlık ve sosyal bilimlerin birleştirilmesiyle oluşmuş bir çalışma alanıdır. Sosyal Bilgiler dersi, tarih, coğrafya, arkeoloji, ekonomi, antropoloji, hukuk, psikoloji, din, sosyoloji ve siyaset bilimlerin olduğu kadar Matematik ve Fen Bilimlerini de birleştiren bir özelliktedir. Bu durumda Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimlerle birlikte Fen Bilimlerinin belirli konularını da içerir ve Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı Sosyal Bilgiler dersi içinde içeriği açısından disiplinler arası bir köprü durumundadır (NCSS 1993 akt: Çelikcan, 2011: 170). Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan öğrenme alanlarının birçoğuyla çevre eğitimi ile de kolaylıkla ilişkilendirilebilir. Bu ilişkilendirmeyi yapabilmek için çevre eğitimi ile ilgili yeni kazanımların oluşturulması ya da Fen Bilimleri dersinde Fen Teknoloji Toplum Çevre (FTTÇ) kazanımlarındaki gibi Sosyal Bilgiler Toplum Çevre (STÇ) kazanımları oluşturulabilir (Karatekin, 2011: 278). Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin Fen Bilimleri dersi ile ortak konuları olduğunu iki dersin ortak kazanımları bütünleştirilerek disiplinler arası uygulamaların yapılabileceğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersi ilişkilendirilebilecek bir diğer ders ise Türkçedir. Sosyal Bilgiler derslerinin temel hedefi dil becerilerini geliştirmek değildir. Fakat Sosyal Bilgiler programında belirtilen bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedeflerin yanı sıra dersin içerik aktarımında da dil becerilerinin geliştirilmesi önemlidir (Sağlamer, 1980 akt: Öztürk vd.,

2014: 35). Ayrıca dil becerilerini geliştirmeye yönelik yapılan etkinliklerin öğrenciler tarafından fazla sevilme sebeplerinden biri, etkinliklerin diğer alanlardan soyutlanmış bir şekilde yapılmasıdır. Öğrencilerin olumsuz tutum sergiledikleri bu tarz etkinliklerden ya da derslerden başarı beklenmez. Bu durumda bu tutumu olumlu hale getirmenin yani öğrencilere bu etkinlikleri sevdirmenin yolu dil etkinliklerini diğer alanlara entegre etmek, farklı derslerle bağlantılar kurarak öğrencilerin sevdiği derslerden yardım alarak sevmedikleri etkinlikleri sever hale getirmeye çalışmak yerinde olacaktır (Öztürk vd., 2014: 39). Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersi amaçları ile edebi ürünlerin öğrenciler üzerinde bıraktığı etki arasında yakın bir ilişki vardır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan konuları aktarırken ve dersin amaçlarını gerçekleşmesi açısından birçok yöntem ve teknik arasında edebi ürünlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması da vardır. Edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretimi, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması için, Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders için etkinliklerinin dersin konularına uygun roman, hikâye, şiir, mitoloji, tiyatro, biyografi gibi edebi eserler yoluyla şekillendirilmesidir (Demir ve Akenin, 2014: 3). Bu sebeplerden dolayı Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersleri birbiri ile bütünleşerek disiplinler arası öğretim yaklaşımı ile işlenirse hem Sosyal Bilgiler kazanımlarına ulaşmada hem de dil becerilerinin gelişmesi sağlanacaktır.

### **1.3.1.2. Sosyal Bilgiler dersinde beceri, değer ve kavram öğretiminde dersler arası ilişkilendirme olanakları**

MEB (2005) programın yapısı başlığı altında Sosyal Bilgiler programını oluşturan temel öğeler olarak beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlar sayılmıştır. Bu öğelerin öğrencilere kazandırılması için farklı yöntem ve yaklaşımlar kullanılabilir. Bu yaklaşımlardan biri disiplinler öğretim yaklaşımıdır ki SBÖP’nda bu “dersler arası ilişkilendirme” şeklinde ifade edilmektedir.

Okullarda yer alan derslerde sadece bilgi aktarımı değil aynı zamanda öğrencilerin bazı becerilere sahip olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Okulda öğrencilere kazandırılacak beceriler onların yaşam becerilerini geliştirdiği gibi bazı derslerin içeriğini daha iyi anlamalarına da katkı sağlamaktadır. Öğretmenlerin derslerde kazandırması gereken bazı ortak beceriler olduğu gibi her bir öğretmenin kendi dersine ait özel becerileri de geliştirmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin kendi derslerinde kazandırması gereken ortak becerilerin olması zaman zaman bir başka ders ile kendi dersini ilişkilendirmesini gerekli

kılmaktadır. Bu durum öğretmenlerin bazı becerileri öğretirken ortak davranmaları ve birbiri ile işbirliği yapmaları gerektiğini de açıkça ortaya koymaktadır.

“Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4 - 8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır” (MEB, 2005).

Bu becerileri şu şekildedir (MEB, 2005):

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi



Bu beceriler içinde 11 -15 arası sıralanan beceriler ise sadece Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması gereken bu derse ait özel becerilerdir. Yenilenen 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında da beceriler dışında yetkinlikler olarak programa eklenen yeni bir unsur bulunmaktadır. Bu unsur programda becerilerle bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Eski programda beceriler ve doğrudan verilecek beceriler şeklinde verilen unsurlar yeni programda ise yetkinlik ve beceriler adı altında verilmektedir. MEB (2018) tarafından hazırlanan yeni programda yer alan yetkinliklere ilişkin açıklamalar şu şekildedir: “Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiştir. TYÇ sekiz anahtar yetkinlik belirlemekte ve aşağıdaki gibi tanımlamaktadır”:

- 1) Anadilde iletişim
- 2)Yabancı dillerde iletişim
- 3) Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- 4) Dijital yetkinlik
- 5) Öğrenmeyi öğrenme
- 6) Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- 7) İnisiyatif alma ve girişimcilik
- 8) Kültürel farkındalık ve ifade

TYÇ anahtar yetkinliklerin Matematik Öğretim Programı, Fen Bilimleri Öğretim Programı, Türkçe Öğretim Programında da yer aldığı görülmektedir. Bu durum 2005 öğretim programlarındaki ortak beceri vurgusunun yeni programlarda bu başlık altında verildiğini göstermektedir. Matematiksel yetkinlik ifadesi tüm öğretim programlarında yer alarak her ders için geliştirilmesi gereken bir alan özelliği taşımaktadır. Buradan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de Matematik dersi ile bağlantılar kurmasını gerekli kılan bir unsurdur. Yine yabancı dillerde iletişim her öğretmenin kendi dersi ile İngilizce veya diğer başka bir yabancı dil arasında disiplinler arası ilişkilendirme kurma yolunu açmaktadır.

SBÖP’nda aşağıdaki becerilerin kazandırılması da amaçlanmaktadır. Amaçlarda ifadesi olan ve TYÇ ile de uyumlu olarak bu ders kapsamında öğrenilecek beceriler aşağıda yer almaktadır (MEB, 2018):

1. Araştırma
2. Çevre okuryazarlığı
3. Değişim ve sürekliliği algılama
4. Dijital okuryazarlık
5. Eleştirel düşünme
6. Empati
7. Finansal okuryazarlık
8. Girişimcilik
9. Gözlem
10. Harita okuryazarlığı
11. Hukuk okuryazarlığı
12. İletişim
13. İş birliği
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
15. Kanıt kullanma
16. Karar verme
17. Konum analizi
18. Medya okuryazarlığı
19. Mekânı algılama

20. Öz denetim
21. Politik okuryazarlık
22. Problem çözme
23. Sosyal katılım
24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
26. Yenilikçi düşünme
27. Zaman ve kronolojiyi algılama

2005 SBÖP’nda yer alan becerilerle kıyaslandığında 2018 yeni SBÖP’nda öğrencilere kazandırılması gereken beceri sayının arttığı dikkati çekmektedir. Sıralanan beceriler incelendiğinde yine Sosyal Bilgiler dersini diğer derslerle ilişkilendirmeye uygun beceriler olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere kazandırılması gereken bir unsur da kavramlardır. Sosyal Bilgiler dersinin çok disiplinli yapısından dolayı öğretilmesi gereken çok sayıda kavram bulunmaktadır. Tokcan’ın (2015) belirttiği gibi sosyal bilimler, ilköğretim kademesinde bütünleştirilmiş ve disiplinler arası bir eğitim programı olarak Sosyal Bilgiler adı altında ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konular ise sosyal bilimler temel alınarak oluşturulduğu için kavramlar açısından zengindir.

Erickson (1995, akt: Gürkan, 2015: 52) kavramları şu şekilde tanımlamaktadır:

- ders, konu, genellemeler ve düşünce seviyeleri arasında köprü görevindedir.
- çalışmaya odaklanmayı sağlar.
- hem tek dersli program hem de disiplinler arası program tasarımları için planlayıcıdır.
- öğrencileri günümüzün ve geleceğin gerçek durumlarına uygulanabilecek genellemeler yapmaya yönlendirir

Kavramlar olay, olgu ve nesnelere türetilmiş soyut düşüncelerdir. Bu sebeple kavram öğretimi, öğrencilerin soyut düşünme becerileri dikkate alınarak yapılmalıdır. Günümüz çağdaş eğitim yaklaşımlarına göre öğrenme kavramsaldır. Öğrenciler öğrendikleri bilgileri yeni durumlara taşıyabilirse öğrendiği bilgiyi kavramış sayılır (Çolak, 2010). Bu sebeple kavramların öğrencilere kazandırılmasında, öğrenilen kavramların birbiri ile ve günlük yaşamla ilişkisi verilmesi önemlidir. Öğrenciler ele aldığı kavramı farklı bakış açılarından ele alabilirse konuyu derinlemesine ve anlamlı öğrenebilir (Demirbaş, 2006). Dersler arası ilişkilendirmeler yoluyla farklı disiplinlerin aynı konu ya da tema ilgili kazanımlarının bir bütün olarak ele alınması, öğrencilerin bilgiyi ilişkilendirmesi, anlamlandırması ve üst düzey zihinsel becerilere ulaşması açısından önemlidir. Bu durumda öğrencilerin kavramları öğrenirken farklı derslerin konu ve kavramlarından yararlanabileceği disiplinler arası yaklaşımları derslerde kullanmak önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konu ve kavramların anlamlı öğrenilmesi adına farklı öğretim strateji ve yöntemleri bulunmakla birlikte disiplinler arası öğretim yaklaşımı da kavramların tematik yaklaşımla ele alınarak farklı dersler ve dolayısıyla farklı bilimlerle ilişkili kavramları birlikte ele alarak anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlamaya yardımcı olabilir. Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kavramlar sadece sosyal bilim disiplinleri değil, Matematik ya da Fen Bilimleri gibi farklı derslerin konularında yer alan belirli kavramlarla da ilişkilendirilebilir. Bu durum derslerde birbirinde kesin çizgilerle ayrılan kavramların gerçek hayatta iç içe olduklarını ve böylece birlikte daha anlamlı oldukları için bir arada ele alınmalarının anlamlı öğrenmeler açısından önemli olduğunu ortaya çıkarma adına önemli olacaktır.

Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kavramlar ve değerlerin aktarılmasında yazılı materyallerin ve dolayısıyla okuma, yazma, dinleme etkinliklerinin yeri önemlidir (Öztürk vd., 2014). Bu durumda özellikle Türkçe derslerindeki yazılı materyallerden kavram öğretimi konusunda Sosyal Bilgiler öğretmenleri faydalanabilir.

Ayrıca öğrenciler bir kavramı ve kavramın uygulamalarını aileleri ve diğer çevresini de içine alan gerçek yaşamla ilişkilendirebilirse etkili bir öğrenme gerçekleştirebilirler (Yam, 2005 akt: Gürkan, 2015: 27). Bu durumda dersler arası ilişkilendirme farklı derslerde yer alan ortak kavramların bütünleştirilmesine hizmet ederek hem konuların anlamlı öğrenilmesi hem de ele alınan kavramın farklı boyutlarıyla anlaşılmasına olanak sağlayıp öğrencilerin gerçek yaşam durumlarıyla karşı karşıya bırakılmasını sağlayacaktır.

Disiplinler arası öğretimin amacı, kavramın analiz ve sentez yapılarak daha iyi öğretilmesidir. Bu sebeple Erickson ( 1995 akt: Gürkan, 2015: 53) kavramların öğretim için faydalarından yola çıkarak “kavram temelli disiplinler arası öğretim tasarımı modelini” geliştirmiştir. Kavram ile süreç arasındaki ilişkinin bütünleştirildiği bu modele göre öğretimin nasıl yapılacağı önemlidir. Bu sebeple öncelikle bir çalışma alanının belirlendiği ve bütünlüğün çalışma alanı ile ilgili bir kavram seçilerek farklı disiplinlerdeki bağlamları da bir araya getirdiği on adımlık öğretim tasarım örneği hazırlanmıştır (Erickson,1995 akt: Gürkan, 2015: 53) . Bu tasarımda belirlenen tema üzerinden kavramları disiplinler arası öğretim yoluyla öğretilmesi esasına dayalıdır. Bu adımlar sırasıyla şu şekildedir:

1. Bir Çalışma Alanı Seçme
2. Temel Kavramı Tanımlama
3. Tema Belirleme
4. Örümcek Ağı Hazırlama
5. Genellemeler İçin Beyin Fırtınası Yapma
6. Rehber Sorular İçin Beyin Fırtınası Yapma
7. Ünite Çıktı ve Etkinlikleri Hazırlama
8. Değerlendirme İçin Rubrik Hazırlama
9. Yönlendirici Öğretim Çıktılarının Yazılması
10. Bir Üst Düzey Düşünme Becerisine Karar Verme

Kavram öğretimi konusunda kavramların anlamlı öğretilmesi konusu kadar öğrencilerin sahip oldukları kavramlar ve kavram kargaşaları veya kavram yanılgıları da önemlidir. Kavramları öğretirken öğretmenler öğrencilerinin kavramlarla ilgili sahip oldukları yanlış öğrenmeler ve bunları giderme konusu üzerine gitmelidir. Borazan’ın (2008) belirttiği gibi kavram yanılgıları kavramın zihinde oturması fakat bilimsel olarak yapılan tanımdan farklı olmasıdır. Yani kavram yanılgıları, bir hata veya bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlış yanıt değildir. Kavram yanılgıları daha çok kişisel deneyimler sonucu oluşmuş ve bilimsel gerçeklere aykırı anlamlı öğrenmeyi engelleyici bilgilerdir (Borazan,

2008: 14). İşte kavram öğretimi sırasında ya da kavram yanlışlarının giderilmesinde disiplinler arası yaklaşım ya da tematik öğretim yaklaşımı dikkate alınarak dersler arasında ilişkilendirme yapmaya olanak sağlayan bir öğrenme- öğretmen ortamı oluşturulabilir. Kavram yanlışlarının sebepleri olarak Erdem vd. (2001: 65-72) şunları saymaktadır:

- Daha önce edinilen kavramların eksik veya yanlış anlaşılması
- Konu ve kavramların öğretilmesinde uygun eğitim ortamlarının oluşturulamaması
- Günlük dilde kullanılan kavramların bilimsel dilde farklı işlevlerinin olması
- Kavramların birbiriyle ve günlük yaşamla ilişkisinin kurulmaması.

Kavram yanlışlarını giderme amacıyla kullanılan yöntemlerden biri tematik öğretimdir. Tematik öğretim belirlenen bir tema çerçevesinde, öğrencinin ihtiyaçlarına, yeteneklerine ve gelişim düzeylerine uygun bir içerik belirlenerek bunun uygulanmasıdır (Topsakal, 2009: 221). Tematik öğrenmede belirlenen tema ile ilgili öğrencilerin hayal güçlerini çalıştırmalarını, dikkat çekici hikâyeler etkinlikler üreterek bunları sınıfa sunmaları beklenir (Kılcan, 2005: 47). Tematik öğretim yaklaşımı ve disiplinler arası ilişkilendirme ile Sosyal Bilgilerde en zor öğrenilen kavramlar seçilerek bu kavramların ilişkilendirilebileceği disiplinler belirlendikten sonra öğrencilerin kavrama farklı açılardan yaklaşarak aktif olabilecekleri etkinliklerle kavramı derinlemesine öğrenmesi sağlanabilir.

Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması gereken öğelerden biri olan değerler günümüzde güncellenen 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında da olan bir öğedir. Değerler Erdem (2003: 56) tarafından belirli bir durumu diğerine tercih etmeye olan eğilim, davranışlara kaynaklık eden ve davranışları yargılamaya yarayan anlayışlar, bireylerin önemli gördüklerini tanımlayarak ilgi ve ihtiyaç duyulan şeyler hakkında bilgi veren kavramlar olarak tanımlanmıştır. Karakter eğitimi olarak da adlandırılabilen değerler eğitimi, eğitim kadar eskisidir. Değer eğitimin amaçları ise insanların akıllı olması ve daha iyi insanlar ve vatandaş olmasını sağlamaktır (Altan, 2011: 55). Sosyal Bilgiler dersleri, kültür ve tarih öğretimi açısından en önemli derslerden olduğu gibi bir takım değerlerin öğrencilere aktarılması gereken bir derstir. Bu kazanımlar için edebi ürünlerden faydalanmak önem taşımaktadır. Çünkü yazılı materyaller veya edebi ürünler sayesinde öğrenciler kendilerini farklı yer ve zamanda yaşayan bireylerle karşılaştırır. Bu durum öğrencilerin empatik düşünme alışkanlığını geliştirirken, karakter

eğitimine katkı sağlar (Sağlamer, 1980 akt: Öztürk vd., 2014: 35). Buradan yola çıkararak Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri arasında çeşitli materyaller yoluyla ya da öğretmenlerin işbirliği ile ilişkilendirmeler kurularak değerlerin aktarılması sağlanabileceği söylenebilir.

Pek çok ülkedeki gibi Türkiye’de de öğrencilere hangi değerlerin öğretileceği ulusal programla belirlenmiş ve bu değerlerin bazı disiplinlerden faydalanılarak öğretilmesi planlanmıştır. MEB tarafından hazırlanan öğretim programları öğrenme alanlarının bir ya da birden fazla akademik disiplini ierebileceğinin ilgili ünitelerin diğer disiplinlerle ilişkilendirilebileceğinin belirtilmesi, programın disiplinler arası yapısını ortaya koymaktadır. Değer öğretiminin özel bir disiplin olmadığı göz önüne alınırsa değerlerin öğretilmesi süreci ünitelerle bütünleştirilmiş şekilde işlenebilir (elik ve Bulu, 2018: 3).

Öğrencilerin değer ve ahlak konularındaki bireysel ve sosyal gelişimini içine alan duyuşsal eğitim farklı adlarla ilköğretim programlarında yer bulmuştur. Sosyal Bilgiler ve hayat bilgisi dersi öğretim programında programın değerleri şeklinde yer almıştır. Fen Bilimleri dersi öğretim programında ise “tutum ve değerler” başlığı altında sorumluluk, dürüstlük, adalet ve zgven gibi değerler verilmiştir. Matematik dersi öğretim programında “duyuşsal özellikler ve öz yönetim yeterlilikleri” başlıkları altında verilmiştir. Türkçe dersi ğretim programında ise değer ve duyuşsal özelliklere ilişkin bir başlık bulunmamaktadır (Baysal, 2013: 23). Buradan hareketle birçok dersin ğretim programlarında öğrencilere kazandırılması gereken belirli değerler bulunmaktadır. Bu değerlerin bazıları tüm derslerde kazandırılmak üzere ortak iken bazı değerler ise belirli dersler için özel niteliktedir. Bu durumdan yola çıkararak değerler eğitiminde farklı derslerde ortak olarak kazandırılması gereken değerlerin öğrencilere aktarılması için disiplinler arası ğretim yaklaşımı kullanılabileceği söylenebilir.

Bununla birlikte birçok derste değerler eğitimine yer verilmekle birlikte Sosyal Bilgiler dersi bir değer eğitimi dersi olarak dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin gerek içeriğinin tarihsel bir nitelikte olması, gerekse farklı kültür ve yaşam hikyelerini anlatması ve çok disiplinli bir yapıda olması değer eğitimi açısından önemlidir ( Kan, 2010: 140). Ayrıca Sosyal Bilgiler ğretim programı milli menfaatleri merkeze alan bir amaç taşımaktadır (Yazıcı, 2009: 432). Bu durum Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin amaçlarının belirli noktalarda keşiştiğini belirli değerlerin kazandırılmasında iki dersin kazanımlarının, konu içeriklerinin olduğu kadar iki derste ele alınan ortak değerlerin bütünleştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu konu ile ilgili Balcı ve Yelken (2013:

208) yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerini öğretmenlerin değer eğitimine en çok değindikleri ilk iki ders olarak belirlemiştir.

Öğretmenler dürüstlük, irade, şefkat, hoşgörü, doğruluk, sorumluluk gibi karakter özelliklerine benzeme konusunda öğrencileri cesaretlendirecek rol modeller yani kahramanlardan faydalanabilir. Tarih, edebiyat ve güncel olaylardan seçilen kahramanlar aracılığıyla belirli değerleri kazanmalarına katkı sağlanabilir (Hall,2003 akt: Yazıcı ve Aslan, 2011: 2176). Yine Doğanay (2002) değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımını, kahramanlara, öykülere, oyunlara ve kahramanlık şarkılarına başvurarak gerçekleştirilen bir yöntem olarak belirtmektedir. Değer eğitiminde öykülerden yararlanmak amacıyla Sosyal Bilgiler derslerinde öykü, şiir ya da diğer edebi türlere yer vererek Türkçe dersi ile Sosyal Bilgiler dersleri arasında belirli bağlantılar kurulmaktadır. Aynı şekilde Türkçe öğretmenler bazı kazanımlarda yer alan konularda değerleri kazandırırken tarihi kişiliklerden tarihsel süreçte yer alan bazı kahramanlardan yararlanma yoluna giderek Sosyal Bilgiler dersinde yer alan tarih disiplini ile bağlantılar kurabilir. Atatürkçülük konuları milli ve manevi değerlerin kazandırılması açısından Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Müzik gibi derslerin birbiri ile bütünleştirilmesi konusunda köprü görevindedir. Bu bütünleştirme işlemi ilköğretim birinci kademedeki sınıf öğretmenlerinin dersleri yapılandırması sırasında daha pratik ve kolay iken ilköğretim ikinci kademedeki farklı branş öğretmenlerinin işbirliği yapması, öğretim programlarındaki eş zamanlılık gibi sınırlılıklarla geri plana atılmaktadır. Oysa değerler eğitiminin en kapsamlı ve planlı şekilde okulda verildiği düşünüldüğünde, okullarda değerler eğitimi kapsamında öğretim kademesine bakılmaksızın öğrencilerin değerleri verimli olarak edinmesi için disiplinler arası ilişkilendirmelerin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi değerlerin en yoğun aktarıldığı ders olarak ele aldığı değerler kapsamında sadece Türkçe dersi ile değil Fen Bilimleri gibi doğa bilimleri dersi ile ilişkilendirmeler kurma yoluna gidebilir. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri dersleri ele aldıkları toplumsal içerikli belirli konularda belirli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında bütünleştirilebilir. Tahiroğlu vd. göre (2010: 233) günümüzde çevreyi korumak için düşünülen çözümlerin başında etkili bir çevre eğitimi gelmektedir. Bu etkili çevre eğitiminde ise değer eğitiminin önemli olduğu belirtilmektedir. Değer eğitimiyle öğrencilerin çevre bilgisinin çevre sorunlarına karşı farkındalıklarının artırılması için kullanılabilir. Bu ifadelerden yola çıkarak Fen Bilimleri dersi ile Sosyal Bilgiler dersinde














yer alan çevre içerikli konular ortak olarak belirlenerek, doğal çevreye duyarlılık gibi değerleri kazandırmada etkili öğretim etkinlikleri oluşmasına zemin oluşacaktır. Öğrenciler iki farklı dersin konuları arasında, farklı iki öğretmenin yardımı ile geniş bir bakış açısı ile derinlemesine öğrenmeler edinerek hem bilişsel olarak konuları etkili öğreneceği hem de değerleri benimseyeceği etkili, anlamlı ve hareketli bir öğrenme deneyimi yaşama olanağı bulacaktır. Öğrencilerin bilişsel alandaki bilgilerini duyuşsal alana aktararak değerleri kazanmaları, farklı derslerle arasındaki ilişkilendirmelerin farklı alanlar arasında bütünleşme sağladığı için geleceğin karmaşık sorunlu dünyasına çok yönlü bireylerin yetiştirilmesini sağlama adına da önemlidir.

### **1.3.2. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Dersler Arası İlişkilendirmenin Yeri**

Sosyal Bilgiler dersinde yer alan bazı kazanımlar 2005 SBÖP'nda Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri derslerinde yer alan belirli kazanımlarla ilişkilendirilmiştir. Öğretim programında yer alan bu ilişkilendirmeler “ dersler arası ilişkilendirme” başlığı altında yer almaktadır. 2018 yılında güncellenen yeni öğretim programlarında dersler arası ilişkilendirme unsuru kaldırılmış olup, farklı dersler arasında bağlantılar kurularak gerçekleştirilen disiplinler arası öğretim uygulamaları öğretmenlerin mesleki tecrübelerine ya da konuların farklı derslerle ilişkilendirmeye uygun olmasına bağlı hale gelmiştir.

Tablo 1.1. Programda Kullanılan Semboller (MEB, 2005)

 <b>Sınıf-okul içi etkinlik</b>	Bu sembol, ilgili etkinliklerin (yaratıcı drama, grup çalışması, zaman şeridi oluşturma, çalışma kâğıdı doldurma, görsel materyal okuma, mektup yazma, film izleme, sanal alan gezisi vb.) sınıf içinde yapılacağını gösterir.
 <b>Okul dışı etkinlik</b>	Bu sembol, ilgili etkinliklerin (sözlü tarih, grup çalışması, aile soyağacı oluşturma, günlük tutma, grafik oluşturma, proje çalışmaları vb.) tamamının veya bazı aşamalarının ev, kütüphane ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarda yapılabileceğini gösterir.
 <b>İnceleme gezisi</b>	Bu sembol, ilgili etkinliklerin okul dışında inceleme ve araştırma gezileriyle yapılabileceğini gösterir.
 <b>Uyarı</b>	Bu sembol, ilgili üniteye doğrudan verilecek beceri ve değer ifadelerini, işlenecek konuların sınırlarını, kullanılması önerilen araç-gereç ve dikkat edilmesi gereken noktaları gösterir. Bu sembol Atatürkçülük ile ilgili konuların ilişkilendirildiği kazanımları da göstermektedir.
 <b>Ders içi ilişkilendirme</b>	Bu sembol, ilgili üniteyle ilişkilendirilebilecek diğer Sosyal Bilgiler ünitelerinin adını, ilgili kazanımlarını ve konularını gösterir.
 <b>Diğer derslerle ilişkilendirme</b>	Bu sembol, ilgili üniteyle işbirliği yapılabilecek diğer derslerin adını gösterir.
 <b>Ölçme ve Değerlendirme</b>	Bu sembol, eğitim öğretim sürecinde yapılabilecek değerlendirme etkinliklerini göstermektedir. Burada yazılan değerlendirme etkinliği bir öneridir. Siz kılavuzda yer alan etkinliklerden öğrencilerin performansını en iyi ölçebileceğinizi düşündüğünüz başka yöntemleri de seçebilirsiniz.
 <b>Ara disiplinlerle ilişkilendirme</b>	Bu sembol Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam, Girişimcilik, İnsan Hakları ve Vatandaşlık, Kariyer Bilinci Geliştirme, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Özel Eğitim ve Sağlık Kültürü ara disiplin alanları ile ilişkili kazanımları gösterir.

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi MEB (2005) SBÖP’nda  Ders içi ilişkilendirme,  Diğer derslerle ilişkilendirme ve  Ara disiplinlerle ilişkilendirme şeklinde üç adet ilişkilendirme bulunmaktadır. Bunlar içinde ders içi ilişkilendirmeler Sosyal Bilgiler derslerinin yine Sosyal Bilgiler dersi içindeki farklı bir konuda örneğin bir önceki üniteye işlenen konuda bağlantılar kurulması, ara disiplinlerle ilişkilendirme öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmaları için sağlık kültürü, kariyer bilinci geliştirme olarak karşılaşılan ilişkilendirmeleri kapsamaktadır. Diğer derslerle ilişkilendirmeler ise Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan konularda içeriğe bağlı olarak Matematik, Fen Bilimleri veya Türkçe gibi derslerin konuları ile bağlantılar kurulmasıdır.

Tablo 1.2. Beşinci Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler (MEB, 2005)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar	Dersler Arası İlişkilendirme
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	-	-
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	5.Kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	☐ 5. kazanım için Türkçe dersi “Görsel Okuma” öğrenme alanı (2, 3, 6. kazanımlar) ☐ 5. kazanım için Matematik dersi “Çizgi Grafiği” alt öğrenme alanı (1,2. kazanım)
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	☐ 2. kazanım için Fen ve Teknoloji dersi “Maddenin Değişimi ve Tanınması” ünitesi (1.1 kazanımları) ☐ 3. kazanım için Matematik dersi “Doğal Sayılarla Toplama İşlemi” alt öğrenme alanı (4. kazanım ) ☐ 3. kazanım için Matematik dersi “Doğal Sayılarla Çıkarma İşlemi” alt öğrenme alanı (4. kazanım )
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	4.Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.	☐ 4. kazanım için Matematik dersi “Çizgi Grafiği” alt öğrenme alanı (1 ve 2. kazanım)
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	5.Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.	☐ 5. kazanım için Türkçe dersi “Okuma” öğrenme alanı; Tür, yöntem ve tekniklere uygun okuma. (9. kazanım)
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke, Bir Bayrak	1.Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder	☐ 1. kazanım için Matematik dersi “Olasılık” alt öğrenme alanı (3. kazanım )
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	3.Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. 4.Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir	☐ 3. kazanım için Türkçe dersi “Konuşma” öğrenme alanı, Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Konuşma. (2.kazanım) ☐ 4. kazanım için Matematik dersi “Geometrik Cisimler” alt öğrenme alanı (1.kazanım)

Tablo 1.2’ye göre 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile ilişkilendirmelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir. Öğretmenler 5. Sınıfta tabloda yer alan kazanımların öğrencilere aktarılmasında disiplinler arası öğretimden faydalanabilir.

Tablo 1.3. Altıncı Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler (MEB, 2005)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar	Dersler Arası İlişkilendirme
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	-	-
Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	-	-
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	1.Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	☐1. kazanım için Matematik dersi “Oran ve Orantı” alt öğrenme alanı (kazanım 2.)
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	1.Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	☐ 1. kazanım için Matematik dersi “Tablo ve Grafikler” alt öğrenme alanı (kazanım 1.) ☐1. kazanım için Fen ve Teknoloji dersi “Yer Kabuğu Nelerden Oluşur” ünitesi (1.3. kazanım).
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	2.Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer. 3.Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.	☐ 2. kazanım için Fen ve Teknoloji dersi “Vücudumuzda Sistemler” ünitesi (1.7. kazanımları), “Işık ve Ses” ünitesi (3.4 kazanım) ☐ 3. kazanım için Fen ve Teknoloji dersi “Vücudumuzda Sistemler” ünitesi (2.7, 2.14 kazanımları)
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	-	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	-	-
Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	-	-

Tablo 1.3’e göre 6. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarını Fen Bilimleri ve Matematik derslerinin kazanımları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu durumda 2005 SBÖP’na göre Türkçe dersi ile ilişkilendirme bu sınıf seviyesi için diğer derslerle ilişkilendirme kapsamında değildir.

Tablo 1.4. Yedinci Sınıf Öğretim Programında Kazanımlara Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmeler (MEB, 2005)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar	Dersler Arası İlişkilendirme
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	1. İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır. 2. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder. 3. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	☐ 1 ve 2. kazanımlar için Türkçe dersi “Konuşma” dil becerisi. ☐ 3. kazanım için Türkçe dersi “Dinleme-İzleme” dil becerisi.
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	-	-
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	2.Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	☐ 2. kazanım için Matematik dersi “Grafikler” alt öğrenme alanı (kazanım 3)
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	-	-
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	3.Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir. 4.5-19.yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder. 5.Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	☐ 4. ve 5. kazanımlar için Fen ve Teknoloji dersi “Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi” ünitesi (3.2, 3.4, 3.6 kazanımlar) ☐ 3. kazanım için Fen ve Teknoloji dersi “Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi” ünitesi (3.3 kazanım)
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	-	-
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	2.Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. 3.Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder	☐ 2. ve 3. kazanımlar için Fen ve Teknoloji dersi “İnsan ve Çevre” ünitesi (1.9, 1.10, 1.11 kazanımlar).

Tablo 1.4’e ise 7. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersinin yine Türkçe, Fen Bilimleri ve Matematik dersleri ile ilişkilendirildiği dikkati çekmektedir.

Bununla birlikte 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “Programın uygulanması ile ilgili açıklamalar” bölümünde dersler arası ilişkilendirme ile ilgili olabilecek maddeler şu şekilde yer almaktadır (MEB, 2005)

*“-Etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler üniteleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmaktadır. Öğretmen de konuları çok yönlü olarak işlemelidir. Örneğin, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuları ile ilişkilendirilerek, millî bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Benzer şekilde edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, Sosyal Bilgiler, edebiyat ve coğrafya kaynaştırılmalı, öğrencilere vatan sevgisi kazandırılmalıdır(1.madde). “*

*“-Öğretmen, programda üç türlü ilişkilendirme ile karşılaşmaktadır. Bunlar, üniteler arası ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve ara disiplinlerle ilişkilendirme. Programda üniteler arası ve dersler arası ilişkilendirme açıklamalar bölümünde yer alırken, ara disiplinlerle ilişkilendirme tabloları programın devamında yer almaktadır. Sınıf öğretmeni, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde sık sık bu ilişkileri öğrencilerin kurmasına yardımcı olmalıdır. 6, 7 ve 8. sınıflarda dersin öğretmenleri diğer branş öğretmenleriyle toplantı yaparak planlarını oluşturmalıdır(8. madde).”*

*“-Öğretmen, öğrencileri millî, ahlaki, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik, ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır. Ayrıca ders konularını sevdirci roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya teşvik etmelidir(12. madde).”*

*“-Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Bu geziler pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, savaş alanları) yönelik olabilir. Bu geziler, sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı ya da müzelerin çalışma kâğıdı kullanılmalıdır. Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci*

*edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır. Tarihî bir kişilikten söz ediliyorsa, bu kişi de okulun bulunduğu çevrede doğmuş, bulunmuş ya da ölmüş ise bu yönden değerlendirilmelidir. Bu kişinin medrese, cami, kütüphane, imaret, han, türbe, mahalle, sokak ve ev gibi herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu kişi ve eserleri ile ilgili öğrencilere araştırma projeleri verilebilir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile empati kurmasını sağlamalıdır. Öğrencilere verilen ödevler gerçek (otantik) hayat problemlerinden seçilmelidir. Örneğin antik bir şehirden asfalt karayolu geçirilmek isteniyor. “Siz bu şehrin neden korunması gerektiğini açıklayan dilekçe yazınız”. “Ya da TRT için çalışan bir program yapımcısısınız. Safranbolu evleri ile ilgili bir belgesel yapmanız isteniyor. Bu belgeselin senaryosunu yazınız.” Bu tür etkinliklerle öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve özellikle yazma becerileri geliştirilmelidir( 11. madde).”*

2005 SBÖP’ da yer alan bu açıklamalara göre Sosyal Bilgiler dersine ait konularda vatan sevgisi kazandırmak için edebi ürünler ve yazılı materyallerden yararlanılarak Türkçe ve edebiyat ile ilişkilendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini anlatırken üç tür ilişkilendirme yapması gerektiğini ve bu ilişkilendirmelerden birinin de diğer dersler ilişkilendirme olduğu belirtilmektedir. Sosyal Bilgiler dersi konularına yönelik öğrencilerde ilgi uyandırmak amacıyla yine roman, öykü gibi edebi ürünlerin okunması için öğrencileri yönlendirilmesi gerektiği böylece Türkçe dersi ile özellikle okuma alanı ile ilgili ilişkilendirmeler üzerinde durulmaktadır. Öğrencilere yaptırılan sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerle öğrencilerde dinleme, konuşma, okuma gibi dil becerilerinin geliştirilmesi de vurgulanmaktadır bu durum yine Türkçe dersi ile ilişkilendirme kapsamındadır.

Yenilenen 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında da “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar” başlığı altında disiplinler arası ilişkilendirmeler yapmaya uygun olan maddeler şu şekildedir(MEB,2018 ):

*“-Kazanımların gerçekleştirilmesinde “yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmiş bugün- gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik” gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin temel ilkeleri dikkate alınmalıdır. Vurgulanan bu ilkeler açısından gerektiğinde işleniş sürelerinde değişiklik yapılabilir(2. Madde)*

- *Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar Resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir(8. Madde).*

- *Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir(10. Madde).”*

Yeni öğretim programında da 2005 öğretim programında olduğu gibi açıklamalara yer verilmiştir. Açıklamalar incelenince disiplinler arası öğretime ilişkin ifadeler dikkati çekmektedir. Öğrencilerin farklı alanlarda okuryazarlıklarını geliştirmelerini, Türkçe dersi ile ilişkilendirme yapılması, sanat ile ilgili konularla bağlantı kurulması gerektiği belirtilmektedir( MEB, 2005; MEB, 2018).

Dersler arasında bağlantılar kurma, konuların birbiri ile ilişkilendirilmesi gerektiği 2005 öğretim programlarında üzerinde durulan konulardandır. 2018 yılında güncellenen programlarda ise yer alan beceriler ile geleceğin dünyasına hazırlanan bireylerden beklenen beceriler incelendiğinde yine farklı alanlara hâkim olmaları gerektiği yer almaktadır. Fakat 2018’de hazırlanan yeni SBÖP’nda dersler arası ilişkilendirme ile ilgili doğrudan bir ifade bulunmamaktadır. Aybek’in (2000) belirttiği gibi bilgileri farklı disiplinlerle ilişkilendirerek değil de belirli bir disipline yoğunlaşıp sunan, öğrencileri inceleme ve araştırmaya teşvik etmekten ziyade bilgileri ezberlemeye yönelten ve birçok soyut kavram bulunduran Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması mümkün görünmemektedir.

## **İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Yıldırım (1996) “Disiplinler arası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar” başlıkla çalışması Türkiye’deki konu ile ilgili teorik anlamdaki çalışmalardandır. Araştırmada disiplinler arası öğretimin temelleri verilmiş ve program



geliştirme açısından ortaya çıkardığı sonuçları tartışılmıştır. Çalışmada ülkemiz okullarında disiplinler arası öğretimin uygulanması ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

Akerson ve Flanigan (2000) “Preparing Preservice Teachers To Use an Interdisciplinary Approach To Science and Language Arts Instruction” isimli çalışmalarında uygulamalı fen etkinliklerinin yazma, okuma, dinleme, konuşma yollarıyla anlamlı dil gelişimini sağladığını belirtmektedir. 23 öğretmen adayı ile gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin dil öğrenme sürecinde tahminler yapar ve soru sorar çıkarımlar yaptığını aynı şekilde fen öğrenirken de benzer uygulamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Fen ve dil öğrenmedeki benzerliğin bilincindeki öğretmenler iki sürecin de daha iyi öğrenilmesi için diğer disiplinlerdeki bilgilerini kullanabilir. Bu çalışma sonucu öğretmen adaylarının dil sanatlarını kullanarak daha rahat fen öğretebileceği şeklinde bazı önerilere yer verilmiştir.

Aybek (2000) Sosyal Bilgiler derslerini anlatırken ilköğretim 4. Sınıf öğretmenlerinin bu dersteki kavramlarla diğer sosyal bilimler ve derslerle ne derece ilişki kurup kurmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleşen betimsel çalışmada Adana ili merkez ilçesindeki 25 ilköğretim okulu örneklem olarak alınmıştır. Bu okullarda 106 öğretmen örneklem olarak belirlenmiştir. Çalışmanın veri toplama araçlarını ise araştırma tarafından geliştirilen anket ve görüşmelerdir. Çalışma sonuçlarına göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerini Türkçe dersiyle her zaman, Matematik, Fen Bilimleri, Resim ve Müzik dersleriyle ara sıra ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası öğretimi engelleyen faktörler içinde sınıfların kalabalık olması, sınıftaki araç ve gereçlerin yetersiz olması, öğrencilerin ön bilgilerinin eksikliği olarak belirtmiştir.

Akins ve Akerson (2002) “Connecting Science, Social Studies and Language Arts: an Interdisciplinary Approach” isimli çalışmada ilköğretim dördüncü sınıfta Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri ve dil sanatları gibi disiplinlerin ortak konu altında bütünleştiği disiplinler arası öğretimle öğrencilerin disiplinlerdeki bağlantıyı fark etmelerini ve başarılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma öğrencilerin öğrenim deneyimleri ile boyunca on üç hafta yapılmıştır. Araştırmada disiplinler arası öğretim için dil sanatları, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler öğretiminde elektrik konusu üzerine odaklanılan öğretim programı tasarlanmıştır. Araştırmada disiplinler arası programın uygulanması için zaman çizelgesi hazırlanmıştır. Örnek olarak Dil sanatlarında Biyografi Türleri, Fen Bilimlerinde elektriğin tarihi ve Sosyal Bilgilerinde Franklin, Morse, Edison, Faraday konuları gibi konular

belirlenmiştir. Araştırmada disiplinler arası öğretimin uygulandığı grubun daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin dil ve Fen Bilimleri ve dil ve Sosyal Bilgiler arasındaki disiplinler arası bağlantıyı görebildikleri fakat Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler arasındaki bağlantıyı göremedikleri bulunmuştur.

Aydın ve Balım (2005) “Yapılandırmacı Yaklaşım Göre Modellendirilmiş Disiplinler Arası Uygulama: Enerji Konularının Öğretimi” isimli çalışmada enerji konularının öğrenilmesinde yapılandırmacı yaklaşımın uygulandığı deney grubu ile geleneksel yaklaşımın uygulandığı kontrol grubu arasında bilişsel ve duyuşsal düzeyde anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. 2004- 2005 öğretim yılının ikinci döneminde yapılan araştırmaya 68 7. sınıf öğrencisi katılmıştır. Uygulanan ön testler sonunda öğrencilerin Fen başarı ve tutumları arasında başlangıçta anlamlı bir fark olmadığı, öğretimden sonra duyuşsal ve bilişsel düzeyde deney grubu lehine anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bektaş ve Çakal (2006) “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ile Fen ve Teknoloji Dersi Arasındaki İlişkilendirme” isimli çalışmada Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji programlarını inceleyerek ve bu iki ders arasındaki ilişkilendirmeyi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada iki dersin hangi konu ve öğrenme alanlarının birbiri ile ilişkili olduğu karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Çalışmada bu iki dersin sadece müfredatla sınırlı kalmadığı belirlenmiştir. Programda ya da sınıf içi etkinliklerde iki ders sık sık bir araya gelmektedir. Sosyal Bilgilerde Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı Fen ve Teknoloji dersinin tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilidir. Bununla birlikte Sosyal Bilgiler dersinde bazı konular fen ve teknoloji dersindeki kazanım ve öğrenme alanlarıyla ilişki halinde olduğu çalışma sonuçlarında ortaya çıkmıştır.

Demir (2008) ilköğretim 4. Sınıflarda 2005 yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Matematik ve Türkçe dersleri öğretim programlarının geleneksel eğitimi durumlarıyla; bütünleştirilmiş öğretim programının geleneksel eğitim durumları ile işbirliğine dayalı ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımı ile birlikte gerçekleştirilmesinin öğrencilerin erişilerine ve akademik özgüvenlerine etkisini incelemiştir. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Matematik ve Türkçe derslerinin üniteleri arasında enerji teması merkeze alınarak bütünleştirme yapılmıştır. Karma desene yürütülen çalışma sonuçlarına göre bütünleştirilmiş öğretim programının işbirliğine dayalı öğrenme etkinlikleriyle uygulandığı deney 2 grubunun Sosyal Bilgiler dersi erişi ortalamaları ile aynı

programın geleneksel eğitim durumlarıyla uygulandığı diğer deney 1 grubunun erişti ortalamaları arasındaki fark deney 2 grubu lehine anlamlı bulunmuştur.

Gögebakan (2009) “Görsel Sanatlar ve Sosyal Bilgiler Derslerinin İlişkilendirilmesinin Kültür Varlıklarını Tanıma ve Sahip Çıkma İle İlgili Kazanımların Gerçekleşmesi ve Öğrencilerin Tutumları Üzerinde Etkileri” isimli doktora çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada disiplinler arası ilişkilerin öğrenmeye katkısını belirlemek için Sosyal Bilgiler ve Görsel Sanatlar derslerinin birlikte işlenerek uygulanan yöntemin konuyu kavramaya katkı sağlayıp sağlamadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. 2008-2009 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Malatya’da 7. Sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sınıf dışında farklı ortamlarda işlenen derslerin öğrencilerdeki tutum ve başarı oranını etkileyip etkilemediği tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada deneysel desen yöntemlerinden öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Başarı testi ve tutum ölçeği ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde deney ve kontrol gruplarına ön test aşamasında uygulanan erişti testi ve tutum ölçeği puanlarının gruplar arası farklılığını belirlemek için bağımsız gruplar t testi ve deney ile kontrol grubundaki bağımlı gruplar için bağımlı gruplar t testi uygulanmıştır. Araştırma elde edilen sonuçlara göre öğrencilerde kültür varlıklarını tanıma ve koruma bilinçlerinin oluşumunda Sosyal Bilgiler ve Görsel Sanatlar derslerinin ortak kazanımlarının disiplinler arası bir ilişkilendirme ile müzede farklı etkinliklerle işlendiği deney grupları ile geleneksel öğretim uygulanan kontrol grupları öğrencilerinin erişti ve izleme testleri arasında deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir.

Çeken ve Ayas (2010) “İlköğretim Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Oran ve Orantı” isimli çalışmada Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri ve Matematik derslerinin oran orantı kavramları ile ilişkili kazanımları belirlenerek bu kazanımlar içerik ve programlardaki zamanlaması bakımından karşılaştırılmıştır. Belirlenen kazanımların oran orantı kavramı ile programın öngördüğü sınırlar içinde ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak üzere sınıf öğretmenleri ile ilgili disiplinlerde öğretmenlik deneyimine sahip araştırmacıların görüşleri alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kazanımların ve ünitelerin zamanlamasında programın hazırlanması sürecinde yeterli eşgüdümün sağlanamadığı sonucuna ulaşılarak programlar arası ilişkilerdeki düzeltmelere yönelik olarak gerekli önerilere yer verilmiştir.

Campell ve Henning (2010) “Planning, Teaching and Assessing Elementary Education Interdisciplinary Curriculum International” başlıklı çalışma lisans düzeyinde öğretmen adaylarının disiplinler arası öğretimi programları planlama, tasarlama ve değerlendirmeleri üzerine yenilikçi bir öğretimi tanımlamaktadır. Çalışmada ilköğretimde öğrencilerin konulardaki disiplinler arası algılamaları ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada katılımcı 59 lisans düzeyinde öğretmen adayı bulunmaktadır. Yaklaşık olarak yarısı bütünleştirilmiş öğretimi uygularken diğer yarısı ise geleneksel eğitimi gerçekleştirmiştir. Disiplinler arası bütünleştirilmiş ders planlamaları yapan grubun diğerlerine göre daha yüksek bir ortalama elde ettiği görülmüştür.

Yarımca (2010) disiplinler arası yaklaşım ilkelerine göre tasarlanmış temaların sanat eğitiminde uygulanmasını amaçlayan çalışmada Konya’da özel bir ilköğretim okulunda yer alan 22 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmada ilköğretim ikinci kademe Görsel Sanatlar dersi disiplinler arası uygulamalarla Matematik Müzik Türkçe İngilizce Sosyal Bilgiler Fen Bilimleri ve teknoloji tasarım dersleri kazanımları dikkate alınarak bütünleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde gerçekleştirilen çalışmada verilerin toplanması için, gözlem ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen temalar iletişim, kültürlerin buluşması, çevre, mürekkep konularını içermektedir. 17 hafta süren uygulamalar sırasında derslere eş gözlemciler katılmıştır. Kültürlerin buluşması temasında Sosyal Bilgiler ve Müzik öğretmenleri; iletişim temasında Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik uzmanı ve Matematik öğretmeni; çevre temasında İngilizce ve Fen Bilimleri öğretmenleri eş gözlemci olarak derslere katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin temaları diğer disiplinlerle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte disiplinler arası yaklaşımın geleneksel yöntemlere göre sanat eğitimini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Güven ve Hamalosmanoğlu (2012) “İlköğretim 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarındaki Çevre İçerikli Etkinliklerin Disiplinler Arası Yaklaşım Yönünden İncelenmesi” başlıklı çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır. Nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış ilk olarak ders kitabından çevre içerikli etkinlikler tespit edilmiştir. Daha sonra bu etkinliklerde ilişkili olan dersler belirlenmiş bu derslerle ilgili kazanımların o derslerdeki kazanım oranı tespit edilmiştir. Çalışmada 6 disiplin ve 11 kazanımla ilişkili olan 7 çevre içerikli etkinlik belirlenmiştir. Bu etkinliklerle ilişkili olan kazanımların o disiplinindeki tüm kazanımlar

içindeki oranı genel anlamda %2-4 olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ilköğretim 4. sınıf fen ve teknoloji ders kitabındaki çevre içerikli etkinliklerin disiplinler arası yaklaşım yönünden uygun olmadığı ortaya çıkmıştır. Etkinliklerin Türkçe ve Müzik derslerine ait belli kazanımlarla değil genel olarak bu disiplinlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Etkinliklerin Beden Eğitimi dersiyle ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Kaymakçı (2012) Sosyal Bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesini kullanmıştır. Doküman olarak çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5-6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programları kullanılmıştır. İçerik analiziyle çözümlenen çalışmada elde edilen verilere göre Sosyal Bilgiler öğretim programında ders içi, dersler arası ve ara disiplinlerle olmak üzere iç farklı türde toplamda 141 defa ilişkilendirme yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmada Sosyal Bilgiler öğretim programlarında toplam 53 kere diğer derslerle ilişkilendirme yapıldığı belirlenmiştir. Diğer derslerle yapılan ilişkilendirmelerin çoktan aza doğru Fen Bilimleri, Matematik ve Türkçe dersleriyle yapıldığı belirlenmiştir.

Yolcu (2013) “İlköğretim Düzeyinde Performans Görevi ve Proje Uygulamaları Sürecinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Etkililiği Üzerine Bir Çalışma” isimli doktora tezinde ilköğretimde performans ve proje uygulamaları sırasında disiplinler arası yaklaşımın öğrencilerin gerçek yaşam problemlerini çözme becerisi üzerindeki etkisini saptayıp, uygulanabilirliği ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma Ankara’da bir ilköğretim okulunun 8. Sınıf öğrencileri ve Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Matematik ve Türkçe öğretmenleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada deneysel desenlerden öntest-sontest kontrol gruplu desen; nicel ve nitel verilerin birlikte kullanıldığı veri toplama yöntemlerinden de karma yöntem tercih edilmiştir. Çalışmanın birinci alt problemde disiplinler arası proje ve performans görevi uygulamalarının öğrencilerin problem çözme becerileri düzeyinin gelişimi yönünde katkısı olduğu belirlenmiştir. İkinci alt amaçta elde edilen nitel bulgulara göre ise öğretmen ve öğrencilerden alınan görüşlerden yola çıkarak disiplinler arası uygulamaların öğrenme ortamına katkılarının birinin problem çözme becerileri olduğu belirlenmiştir. Çalışmada disiplinler arası uygulamaların öğrenme-öğretme ortamına katkıları, zaman kazancı sağlama, problem çözme becerisinin gelişimi, programların yapısında var olan ilişkilendirmelerin fark edilmesi olarak belirlenmiştir.

Aladağ ve Şahinkaya (2013), yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının Sosyal Bilgiler ve Matematik dersinin ilişkilendirilmesine yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. 2008-2009 öğretim yılında Aydın’da gerçekleşen çalışmada 175 öğretmen adayına araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama aracı uygulanmıştır. Bu veri toplama aracına altı açık uçlu soru ve Matematik ile Sosyal Bilgiler derslerinin ilişkilendirilmesine yönelik tablo yer almıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının dersler arası ilişkilendirme ile ilgili genel anlamda bilgi sahibi oldukları fakat bu ilişkilendirmelerin nasıl yapılacağı konusunda sıkıntılar olduğunu belirlenmiştir. Öğretmen adayları yine dersler arası ilişkilendirmelerin önemli olduğunu ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra öğretmenlerden elde edilen bulgulardan dersler arası ilişkilendirme ile ilgili lisans eğitimleri sırasında yeterli bilgi almadıklarını belirttikleri sonucun ulaşılmıştır.

Kanatlı ve Çekici (2013) Türkçe eğitiminde yararlanılabilecek disiplinler arası olanakları kuramsal bağlamda betimlemeyi amaçladıkları çalışmada temel dil becerilerini geliştirmek için olası disiplinler arası ilişkilere yer vermiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda Türkçe dersleriyle disiplinler arası ilişkilendirme sağlayabilecek Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, İngilizce, Fen Bilimleri, Müzik, Görsel Sanatlar, Bilişim Teknolojileri, Drama, Düşünme Eğitimi, Medya Okuryazarlığı dersleri belirlenmiştir. Belirlenen bu dersler zamansal koşutluluk ve aşamalılık dikkate alınarak çözümlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Türkçe dersi, doğası gereği disiplinler arasıyla elverişlidir ve birçok dersle ilişkilidir. Sosyal Bilgiler dersinde benzer temaların olması disiplinler arasıyla kolaylaştırmaktadır. T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi, Atatürk temasında eşgüdümlü bir ilişki kurulabilecek bir derstir. Düşünme eğitimi dersi, dil-düşünce ilişkisi nedeniyle kaçınılmaz şekilde Türkçe dersiyle iç içedir. Yine medya okuryazarlığı dersi, dinleme okuma eğitimi açısından disiplinler arası ilişkilendirmenin kurulabileceği bir derstir.

Ürey (2013) tarafından gerçekleştirilen “Serbest Etkinlik Çalışmaları Dersine Yönelik Fen Temelli ve Disiplinler arası Okul Bahçesi Programının Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı, serbest etkinlik çalışmaları dersi için geliştirilen okul bahçesi programının öğrencilerin fen akademik başarıları ve bu derse yönelik tutumları üzerindeki etkisini farklı değişkenler açısından belirleyebilmek şeklindedir. 2010- 2011 eğitim öğretim yılında gerçekleşen çalışmaya 142 sınıf öğretmeni ve

187 öğrenci katılmıştır. Disiplinler arası okul bahçesi program modeli geliştirilirken, ana disiplin olarak Fen Bilimleri alınırken ara disiplin olarak Sosyal Bilgiler, Matematik, Türkçe dersleri kullanılmıştır. Çalışma sonunda okul bahçesi programının öğrencilerin fen akademik başarıları ve tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Santau ve Ritter (2013) “What To Teach and How To Teach It: Elementary Teachers’ Views in Teaching Inquiry-based, Interdisciplinary Science and Social Studies in Urban Settings” başlıklı çalışmada sorgulama temelli disiplinler arası Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler derslerinin şehirdeki ilköğretim öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla nitel bir durum çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarından on üç kadın öğretmenin dördü Afrika kökenli Amerikalı ve diğer dokuzu ise Kafkasyalıydı. Her iki erkek öğretmen de Kafkasyalıydı. Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler yarı yapılandırılmıştır. Bu 15 öğretmenden yedi tanesi on yıldan daha az sınıf-öğretim deneyimine sahip (acemi), sekiz tanesi on yıldan fazla sınıf-öğretim tecrübesine sahip deneyimli tecrübeli öğretmendir. Araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin fen ve Sosyal Bilgilerde sorgulama temelli öğretim uygulamalarını kendi ulusal standartlarına göre nasıl değerlendirdikleri ve sorgulama temelli disiplinler arası öğretim için idare desteği ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Disiplinler arası öğretimin önemli olduğu belirtilirken Sosyal Bilgiler ve fen bilgisinin birleştirmesinden hiç bahsedilmemiştir. Araştırma sonunda Disiplinler arası ve sorgulama temelli Sosyal Bilgiler öğretiminde kaynak yetersizliği olduğu görülmüştür.

Doğan (2014) “Coğrafya Öğretiminde Disiplinler arası Ders İşlenişinin Başarıya Etkisinin Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans çalışmasının amacı disiplinler arası öğretimin coğrafya dersi üzerindeki etkisini değerlendirmektir. Araştırma durum desenli nitel bir araştırmadır. Araştırma örneklemini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Ankara ilinde yer alan bir özel okulda 14 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Uygulama haftada iki ders saati olmak üzere 16 hafta sürmüştür. Elde edilen verilerden içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin farklı disiplinlerden faydalanarak bilgileri bir bütün halinde öğrenmede başarılı oldukları, problemin kaynağına inerek çeşitli bakış açıları geliştirdikleri, grupça ürettikleri ürünleri sunarken çok iyi organize oldukları gözlemlenmiştir.

Ürey vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen “Fen Temelli ve Disiplinler Arası Okul Bahçesi Programının Bazı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımları Üzerine Etkisinin

Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı serbest etkinlik çalışmaları dersi kapsamında geliştirilen fen temelli disiplinler arası Okul Bahçesi Programının programda yer alan bazı Sosyal Bilgiler öğretim programı kazanımları üzerindeki etkisini değerlendirmektir. 2010-2011 eğitim öğretim yılında Trabzon’da yapılan çalışmada denk kontrol gruplu ön test son test şeklinde yarı deneysel desen kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcıları 187 5. Sınıf öğrencisidir. Veri toplama aracı olarak Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Testi kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre okul bahçesi programının Sosyal Bilgiler dersine yönelik kazanımlar açısından katkı sağladığı belirlenmiştir.

Gürkan (2015) Sosyal Bilgiler dersinde kavramsal anlama alt becerilerinin özelliklerini bulma, tanıma ulaşma, ilişkilendirme, örnek üzerinde özellik gösterme ve bağlamsal öğrenme yaklaşımına dayalı disiplinler arası öğretim uygulamalarıyla geliştirilmesi ve kavramsal anlama alt becerilerinin gelişimini etkileyen faktörlerin nedenlerini saptamayı amaçlamıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında gerçekleşen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum desenini kullanan araştırmacı amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örnekleme göre çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonunda bağlamsal öğrenme yaklaşımına dayalı disiplinler arası öğretim uygulamalarının ön test son test kavramsal anlama başarı testleri sonuçlarına göre son test lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu durum uygulamanın kavramsal anlamayı sağladığı şeklinde yorumlanmıştır.

Korkmaz ve Konukaldı (2015) “İlköğretim Fen ve Teknoloji Eğitiminde Disiplinler Arası Tematik Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Öğrenme Ürünleri Üzerine Etkisi” isimli çalışması deneysel desen kullanılmıştır. Antalya’da yer alan özel bir ilköğretim okulunda öğrenim gören 83 öğrenciden veriler elde edilmiştir. Verilerin elde edilmesinde ‘Odak Grup Görüşme Formaları’, ‘Fen Tutum Ölçeği’, ‘Akademik Başarı Testi’ ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçları ise öğretmen kılavuz kitabında yer alan etkinliklerle işlenen derse göre, disiplinler arası tematik öğretim yaklaşımı ile işlenen derslerin ilköğretim öğrencilerinin öğrenme ürünleri üzerinde daha olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Disiplinler arası yaklaşımın uygulandığı Fen Bilimleri derslerinde diğer ders içeriklerinin kullanılması anlamına gelmekte ve bu sebeple öğrencilerin Fen Bilimlerine yönelik motivasyonları artmaktadır. Ülkemizde öğretilmesi zor olarak değerlendirilen Fen Bilimleri derslerinde disiplinler arası öğretiminin etkin kullanılması gerekmektedir gibi bir



sonuç da araştırma sonucu elde edilmiştir. Bu çalışma sonucu öğretmenlerin sürekli işbirliği içinde olmaları gerektiği önerilmektedir

Karakuş ve Aslan (2016) öğretmen görüşlerine göre ilkokulda disiplinler arası öğretime yönelik mevcut durumu incelemeyi amaçlayan araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında Elazığ'da gerçekleştirilen araştırmanın katılımcıları 23 sınıf öğretmenidir. Araştırmada yazılı olarak görüşü alınan öğretmenler belirlenirken ölçüt örnekleme, bu öğretmenler içinde gözlenen öğretmenler belirlenirken de maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada iki tür veri toplama aracı kullanılmıştır. Yazılı Görüş Alma Formu ve Gözlemdir. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen verilere göre öğretmenlerin disiplinler arası ilişkilendirmelere dikkat ettikleri, disiplinler arası öğretim yaklaşımını uygularken zaman yetersizliği sorunları yaşadıkları ve disiplinler arası öğretim yaklaşımını iyi uygulayan eksik uygulayan ve hiç uygulamayan öğretmenlerin olduğu belirlenmiştir.

Çelik ve Buluç (2018) yaptıkları çalışmada disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının, öğrencilerin bilimsellik ve duygu düşüncelere saygı gibi bazı değerlere ilişkin tutumlarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. 2013-2014 yılında Ankara'da bir devlet okulda yürütülen çalışma karma desenle yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcıları ise ilkokul 4. Sınıf öğrencileridir. Belirlenen değerlere yönelik tutumları ortaya çıkarmak amacıyla Bilimsellik Tutum Ölçeği ve Duygu ve Düşüncelere Saygı Hoşgörü Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Sürece ilişkin öğrenci görüşlerini belirlemek için Görüş Belirleme Formu kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde deney grubunda Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri kapsamında 6 haftada 43 saatlik yaratıcı drama öğretim gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yöntemi uygulanan deney grubu öğrencilerinin değerlere ilişkin tutum puanlarının yükseldiği belirlenmiştir. Yaratıcı drama yöntemi ile disiplinler arası yaklaşım kullanılarak yapılan değer öğretiminde, öğrenme sürecinin somutlaştığı, öğrenciler için eğlenceli bir öğrenme ortamı olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye'de Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde bu dersin disiplinler arası yaklaşıma dayalı öğretilmesi ile ilgili çalışmaların bulunduğu fakat disiplinler arası ilişkilendirmenin Sosyal Bilgiler dersindeki konularda hangi derslerle, hangi yöntemlerle, hangi materyal kullanılarak ve bu konuda öğrencilerin de

görüşlerinin alındığı aynı zamanda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ilişkilendirme yapılan diğer derslerin öğretmenlerinin de dâhil edildiği detaylı betimlemelerin yapıldığı ayrıntılı bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu sebeple disiplinler arası öğretimin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı ile ilgili durumu betimlemek amaçlanmıştır.



## 2. BÖLÜM

### 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırılan konu ve kavramların hangi yöntem ve tekniklerle hangi araştırma deseni ile araştırıldığına, katılımcıların ne şekilde seçildiğine, veri toplama tekniklerinden gözlem ve görüşme sürecine, araştırmacının rolüne, toplanan verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

#### 2.1. Araştırma Yaklaşımı

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. “Nitel araştırmacılar, insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, kendi dünyalarını nasıl kurduklarını, yaşadıklarına nasıl bir anlam yüklediklerini anlamaya çalışır” (Turan, 2009/2015: 5). Nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olay ve algıların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği bir araştırmadır (Glaser,1978 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Araştırma kapsamında ele alınan olgu ve kavramların, gerçekleştiği sahada nasıl meydana geldiğinin bütüncül olarak ele alınmak istenmesi, araştırmanın nitel yaklaşımla gerçekleştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır.

Nitel yaklaşımlarla bir konuda yapılan araştırmalarda amaç konunun ne kadar olduğunu öğrenmek değil daha geniş bir bakış açış elde etmek ve ayrıntılı betimlemektir. Bir konuyu anlatacak öğretmenin konu ile ilgili planlamaları, hangi tür materyallerin kullanılacağı, öğrenme öğretme ortamında öğrencileri etkileyecek faktörler üzerinde durulması, bunları inceleyerek raporlamak nitel olarak araştırılabilir (Büyüköztürk vd., 2016: 244). Problem durumuna göre araştırmacı öğretmenin Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmeler yaparken dersini nasıl planladığı, diğer öğretmenlerden kendisinin nasıl etkilendiği, kendisinin öğretmenleri nasıl etkilediği, süreçten öğrencilerin nasıl etkilendiği üzerine çalışmasını planlamıştır. Bu plana göre ayrıntılı veriler elde edip yorumlamak için nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

“Nitel araştırma birey veya grupların bir sosyal ya da insan problemine atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı çerçevelerin kullanımı ile başlar. Bu problemi araştırma amacıyla, nitel araştırmacılar; araştırmada, çalışmadaki insan ve mekânlara duyarlı olan doğal ortamdaki veri

koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem tündengelemlle, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar” (Budak ve Budak, 2013/2016: 44). Araştırmacı verileri elde ederken doğal ortamdaki verileri olduğu gibi yorumlayıp nitel araştırma doğasına uygun detaylı veri elde etmeye dikkat etmiştir.

Nitel araştırmacılar bireylerle algı ve deneyimleri hakkında konuşur. Bunun dışında gözlem ve doküman incelemesi yoluyla ayrıntılı alan notları toplar. Alan notları ile elde ettiği geniş miktardaki ham veriyi analize tabi tutarak önemli kod, kategori ve temalara ayırarak okunabilir anlatı metinlerine dönüştürür (Bütün ve Demir, 2014). Araştırmacı dersler arası ilişkilendirme ile ilgili olarak, sınıfta gözlemler yaparak, öğretmen ve öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirerek bunun yanı sıra öğretmenlerden kişisel bilgi formları aracılığıyla ve araştırmacı günlüğü tutarak veriler elde etmiştir. Farklı veri kaynakları ve veri toplama teknikleri ile çeşitleme yoluna giderek nitel araştırmanın doğasına uygun zengin veri havuzu oluşturulmuştur.

Bu araştırmada problem cümlesinin ne kadar değil nasıl üzerine diğer bir ifade ile sayısal değil anlamsal boyuta yoğunlaşmış olması, araştırmacının nitel yaklaşıma yönelmesine sebep olmuştur. Araştırmanın amaçları da yine insanların olgulara yükledikleri anlamlar üzerine odaklanmaktadır. Araştırmaya konu olan olgu ve kavramların sayısal ifadelerle ve genel geçer tanımlar elde etmek yerine, detaylı bir anlam ortaya çıkarmaya uygun olması gerekçesiyle nitel araştırma yaklaşımının bu araştırma için uygun olduğu düşünülmüştür.

## **2.2. Araştırmanın Deseni**

Desen araştırma sorularını, elde edilen verileri ve bulguları birbirine bağlayan mantıksal bir kurgudur (Yıldırım ve Şimşek,2016: 297). Nitel araştırmalar yorumlayıcı paradigma çerçevesinde beş ayrı desene yürütülebilir bunlar sırasıyla; etnografya, yaşam tarihi, temellendirilmiş kuram, durum çalışması ve eylem araştırmaları şeklindedir (Ersoy ve Yalçınoğlu 1992/2015). Bu araştırma nitel durum çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma desenleri, araştırma odağını, veri toplama ve analiz yaklaşımlarını belirlemede araştırmacıya yön göstermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 67). Özellikle durum çalışması ile desenlenen nitel araştırmalarda birden fazla veri kaynağına başvurmak, bulguları yorumlamak açısından önemli olduğundan araştırmacı birden fazla veri toplama tekniği kullanmıştır.

### 2.2.1. Durum Çalışması ve Türleri

Durum çalışması; güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir ( Yin, 1984: 23 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016: 289).

Araştırma desenlerinin tümü, göreceli olarak güçlü ve sınırlı yönlerinin olması açısından tartışılabilir. Türkiye'deki literatürde durum çalışması yerine örnek olay çalışması, vaka çalışması özel durum çalışması gibi adlar kullanılmıştır. Bilimsel çalışmalarda İngilizce case study kavramı durum çalışması karşılığı olarak kullanılmaktadır (Kaptan,1983; Yıldırım ve Şimşek, 2006 akt: Paker, 2015:119, Köklü, 1994).

Araştırmalarda durum çalışmaları 1)bir olayı meydana getiren detayları tanımlamak ve görmek, 2)bir olaya ilişkin açıklamalar geliştirmek, 3) bir olayı değerlendirmek amacıyla kullanılabilir (Gall, Borg ve Gall, 1996 akt: Büyüköztürk vd., 2016: 22). İlköğretim beşinci ve yedinci sınıf Sosyal Bilgilerde dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştirildiğini betimlemeyi amaçlayan bu çalışma detayları tanımlamak ve görmek amacıyla betimleyici bir durum çalışması yaklaşımı benimsenmiştir.

Genel anlamda dört tür durum çalışması deseninden söz edilebilir: Bütüncül tek durum deseni, İç içe geçmiş tek durum deseni, Bütüncül çoklu durum deseni, İç içe geçmiş çoklu durum deseni sayılabilir (Yin, 1984 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016: 300). Bu araştırmada iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Tek durum deseninde çoğu kez birden fazla alt tabaka veya birim olabilir. Bu durumda birden fazla analiz birimi olacaktır. Burada ayırım sebebi bir durum çalışmasının ilgili durumu, bütüncül ve tek bir ünite olarak ele alınmasına veya bir durum içinde olabilecek birden fazla alt birime yönelmesine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada dersler arası ilişkilendirme incelenen ve betimlenen durumdur. Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde dersler arası ilişkilendirme bir durum olarak ele alınmakla birlikte bu durumu betimlemek için farklı analiz birimleri vardır. Sınıf içi ders işleme sürecinde dersler arası ilişkilendirmenin yeri, bu durumda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ilişkilendirme yapılan diğer derslerin öğretmenlerinin rol ve etkilerinin neler olduğu, öğrencilerin dersler arası ilişkilendirmeler kurularak işlenen derslerdeki etkileri şeklinde durumu farklı analiz birimleri ile anlamayı sağlayan durum çalışması deseni kullanılmıştır.

### 2.2.2. Durum Çalışmasının Planlanması

Araştırma desenleri bir çalışma planından daha kapsamlıdır ( Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu sebeple araştırmacılar, bu deseni esas alarak durum çalışmalarını somut alt basamaklara ayırarak bir çalışma planı hazırlamalıdır.

Durum çalışması şeklinde desenlenen araştırmaların ayrıntılı şekilde planlanmasında izlenebilecek belirli aşamalar sekiz başlık altında verilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 297):

- Araştırma sorularının geliştirilmesi
- Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi
- Analiz biriminin saptanması
- Çalışılacak durumun belirlenmesi
- Araştırmaya dâhil edilecek bireylerin belirlenmesi
- Verilerin toplanması ve bu elde edilen verilerin alt problemlerle ilişkilendirilmesi
- Verilerin analizi ve yorumlanması
- Durum çalışmasının rapor haline getirilmesi

Araştırmacı buradan hareketle durum çalışmasının bir planını yapmıştır. Alanyazın taraması sonucu elde edilen bilgilerden hareketle öncelikle araştırmanın problem cümlesi genel olarak ifade edilmiştir. Problemden yola çıkılarak araştırma için yol gösterici ve veri toplama araçlarının geliştirilebilmesi için alt problemler saptanmıştır. Araştırmacının planına göre bu aşamada çalışılacak durum olan Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde dersler arası ilişkilendirme ile ilgili bu durumun ayrıntılı betimlenmesini sağlayacak tüm katılımcıları belirlenecektir. Katılımcılarda verilerin elde edilmesi için araştırmacı gözlem, görüşme ve günlükler yoluyla verilerini toplanacaktır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlendikten sonra çalışma raporlaştırılmış ve elde edilen bulgular tablolar ve doğrudan alıntılar yardımıyla sunulacak yorumlanacaktır. Araştırmacı alanyazın taraması sonucu farklı araştırmacıların elde ettiği sonuçlarla araştırma sonuçları karşılaştırılacaktır.



Şekil 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması İsimli Araştırmanın Çalışma Planı

### 2.3. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarına uygun olarak amaçlı örneklem stratejisi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, nitel araştırmalarda kullanılan bir kavramdır. Bu örneklem türü araştırmacının birey ve mekânları araştırma için seçmesidir. Çünkü bu bireyler çalışma problemine yönelik bilgiler verebileceklerdir (Özsevgeç, 2013/2016). Amaçlı örneklem derinlemesine anlama üzerine vurgu yapmaktadır. Yapılan araştırmanın derinliği için zengin bilgi içeren durumların seçimine yol açar (Dede ve Bilican, 2014). Araştırmacı birbirinden farklı özellikle olan bireyleri katılımcı olarak belirleyerek maksimum çeşitlilik örneklemini tercih etmiştir. Maksimum çeşitlilik gösteren küçük bir örneklem oluşturularak; örnekleme dâhil edilen her durumun kendine özgü boyutlarının ayrıntılı şekilde tanımlanması amaçlanır (Patton, 1987 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırma problemine bağlı olarak gerekli verileri elde etmek için öğretmen ve öğrenciler ile görüşmeler yapılması ve Sosyal Bilgiler dersinin belirli konularında derslerde gözlem yapılması planlanmıştır. Buna bağlı olarak araştırmacı nitel araştırmalarda yaygın

olarak tercih edilen amaçlı örneklem stratejisiyle belirli ölçütlerden yola çıkarak bu araştırmanın katılımcılarını belirlemiştir.

Araştırmanın katılımcıları Aydın İli şehir merkezinde yer alan bir ortaokulda 5. ve 7. sınıfta öğrenim gören 4'er öğrenci olmak üzere toplamda 8 öğrenci ile bu öğrencilerin derslerine giren Sosyal Bilgiler, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri öğretmenlerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin derslerine giren ve araştırmacının gözlemlerini gerçekleştirdiği Sosyal Bilgiler öğretmeni dışında okuldaki bir Sosyal Bilgiler öğretmeni ile daha yarı yapılandırılmış bir görüşme yapılmıştır. Böylece 5 öğretmen araştırmanın katılımcısıdır. Araştırmacı dersinde gözlemler yaptığı Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan Öğretmen dışında bir başka Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Merve öğretmeni de katılımcılar arasına dâhil ederek maksimum çeşitlilik örneklem stratejisini kullanmıştır. Böylece hem katılımcı çeşitliliği ile araştırmanın geçerliliği için he de maksimum çeşitlilik örnekleminin önemli bir yararı olan Patton (2014, akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016) tarafından belirtildiği gibi farklı özellik gösteren durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak tema ve değerlerinin ortaya koyması da amaçlanmıştır. Dede ve Bilican'a (2014) göre nitel araştırma genelleme amacında olmadığı için tipik olarak küçük örneklem üzerine bir fenomenin derinlemesine anlaşılması için amaçlı olarak seçilir. Araştırmacı gözlem yaptığı sınıfta yer alan tüm öğrencilerle değil Sosyal Bilgiler öğretmeni Ercan öğretmenin fikirleri de alınarak gönüllülük esasına göre maksimum çeşitlilik örneklem oluşturmak amacıyla hareketle 5. ve 7. sınıflardan dörder öğrenci seçilmiştir. Buradan Araştırmacı tarafından belirlenen öğretmen ve öğrenci katılımcılardan, durum çalışması yaklaşımına uygun olarak derinlemesine veri elde etmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın katılımcıları araştırmanın soruları, araştırmanın amacı ve alt problemlere uygun olarak araştırmacı tarafından belirlenen ölçütler yardımıyla oluşturulmuştur. Bu ölçütler şu şekildedir:

- Sosyal Bilgiler öğretim programı referans alınarak dersler arası ilişkilendirmelerin açık şekilde gözlemlenebileceği sınıf seviyelerinin belirlenmesi. 5. ve 7. sınıf düzeyinde araştırmanın gerçekleştirilmesi.



Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Diğer Derslerle Kurulan İlişkilendirmelerin Sayıları

Sınıf	Türkçe	Matematik	Fen Bilimleri	Toplam
5	3	6	1	10
6	-	2	3	5
7	2	1	3	6
<b>Tüm Sınıflar</b>	5	9	7	21

Tablo 2.1 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında diğer derslerle ilişkilendirmelerin en fazla 5. ve 7. sınıflarda yapıldığı görülmektedir. Ayrıca yine tabloya bakıldığında tüm derslerde ilişkilendirmelerin sadece bu iki sınıf seviyesinde yapıldığı dikkati çekmektedir. 6. Sınıf seviyesinin seçilmesi durumunda araştırmacı Türkçe dersi ilişkilendirmelerini görme olanağı bulamayacağı gibi pilot ve ana uygulamalar esnasında diğer derslerle ilişkilendirmeleri ele alamayacağını görmüştür. Buradan hareketle araştırmacı gözlemlerini 5. ve 7. sınıf seviyelerinde gerçekleştirmeyi planlamıştır.

- Araştırmanın gerçekleştirileceği sınıflarda Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin ilköğretim beşinci ve yedinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programına hâkim olması, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dersler arası ilişkilendirmeler hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler derslerini işlerken ya da verdiği ödevler yoluyla, sorduğu sorular yoluyla doğrudan ya da dolaylı dersler arası ilişkilendirmeler yapması gerekmektedir. Bu aşamada araştırmacı öğretmenin belirlenmesi amacıyla Öğretmenlik Uygulaması derslerini esas alarak Sosyal Bilgiler dördüncü sınıf öğrencilerinin ve fikirlerine başvurarak 4 okul belirlemiş bu okullarda yer alan öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirmeye ilişkin bakış açılarını öğrenmek ve araştırmaya gönüllü katılıp katılamayacakları, Sosyal Bilgiler dersinde dersler arası ilişkilendirmelerle derslerini işleyip işlemedikleri sorulmuştur. Bunun sonucu ana çalışma ve pilot çalışmanın gerçekleştirileceği tez okulları belirlenmiştir. Böylece araştırmacı dersler arası ilişkilendirme durumunu görebileceği bir okul ve öğretmeni belirlemiştir. Araştırmacı alana girmeden önce belirlenen dört farklı okulda bulunan tüm Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile görüşmüş ve Sosyal Bilgilerde dersler arası ilişkilendirmeler yapan, öğretim programında yer alan dersler arası ilişkilendirme başlığına dikkat eden Ercan öğretmenin sınıfında gözlemler yapılmasına karar vermiştir. Araştırmacı ön görüşme sonrası ikinci bir görüşmede Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmen ile birlikte hangi beşinci ve yedinci sınıflarda gözlem yapılacak kazanımları planlamış, öğretmenin yıllık planı çerçevesinde

dersler arası ilişkilendirme olan konularda dersleri disiplinler arası öğretim yaklaşımı ile işleme konusunda serbest bırakılmıştır. Öğretmen işleyeceği konuların planlarını kendisi yapmış, ilişkilendirme yapacağı kazanımları araştırmacı ile önceden planladığı şekilde düzenlemiş olup araştırmacı bu plana uygun olarak dersler arası ilişkilendirmelerin gerçekleştirildiği dersleri gözlemlemiştir.

- Araştırmaya katılan diğer öğretmenlerin de dersler arası ilişkilendirme hakkında bilgi sahibi olması ve gerek kendi derslerinde gerek öğretmenlerle işbirliği halindeki çalışmalarında dersler arasında ilişki kurmaya istekli olmaları. Diğer branş öğretmenleri içinde kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersleri ile ilişkilendiren öğretmenler içinde gönüllülük esasına göre belirlenmiştir.
- Araştırmaya katılacak olan öğrenciler bu sınıflarda derse giren Sosyal Bilgiler öğretmenin fikirleri alınarak gönüllülük esasına göre 8 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmacı 41 kişilik 5-C sınıfı ve 36 kişilik 7-A sınıflarından 4'er öğrenciyi araştırmanın alt amaçları hakkında veri elde edebilmek amacıyla amaçlı olarak belirlemiştir.
- Araştırmacı belirlediği ölçütleri karşılayan öğretmenler ve öğrencileri seçmeden önce farklı okullarda öğretmenlerle ön görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu ön görüşmeler neticesinde ana çalışmanın yapılacağı okul belirlenerek, pilot çalışma için iki farklı okul belirlenmiştir. Araştırmacı pilot çalışmalarda belirlediği eksiklerden hareketle ana çalışma için yeni planlar yapmıştır.

Araştırmacı öğretmenler ve öğrencilerle yapacak olduğu görüşmeler için katılımcılarla ön görüşmeler gerçekleştirmiş, böylece araştırma için önceden belirlediği ölçütlere katılımcıların uygun olup olmadığını belirlemiştir. Ayrıca katılımcıların çalışmaya gönüllü olarak katılmaları elde edilecek veriler ve görüşmelerin verimli olması için önemli olduğundan araştırmacı tarafından buna özellikle dikkat edilmiştir.

Araştırmada yer alan katılımcı öğretmenlere gerçek isimleri dışında birer takma isim; katılımcı öğrencilere ise kod isimler verilmiştir. Bununla araştırmacının bulguları yorumlaması ve okuyucunun araştırma raporunu okumasında kolaylık sağlaması amaçlanmıştır. Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden yapılan doğrudan alıntılarda öğretmenlere ait takma isimler kullanılmıştır. Araştırmacının katılımcı öğretmen ve öğrencilerle yapmış olduğu tüm görüşmeler yarı yapılandırılmış olup, katılımcı öğretmenlerle yapmış olduğu görüşmelerde veri kaybını engellemek adına ses kaydı

almıştır. Fakat okul idaresi öğrencilerle ses kaydına izin vermediği için öğrencilerle yapılan görüşmelerde araştırmacı notlar alarak, veri kaybını engelleme adına önlem olarak görüşme notlarını günü gününe bilgisayara aktarmış böylece görüşmeden elde edilen veriler araştırmacının önemli verileri hatırlamasını kolaylaştırmayı amaçlamıştır.

Tüm öğretmenler aynı devlet okulunda çalışan farklı branşlarda derslere giren öğretmenlerdir. Araştırmada yer alan katılımcı öğretmenlere ait özellikler Tablo 2.2.'de yer almaktadır.'

Tablo 2.2. Katılımcı Öğretmenlere Ait Bilgiler

İsimler / Özellikleri	Ercan	Hakan	Selim	Fatih	Merve
Yaş	41	38	35	44	52
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın
Mezun Bölüm / Olduğu	Coğrafya	Türkçe	Matematik	Fizik	Tarih
Lisansüstü Durumu / Eğitim	-	-	-	-	-
Mesleki Deneyim	19	16	13	23	25
Çalıştığı Okul	Devlet Okulu	Devlet Okulu	Devlet Okulu	Devlet Okulu	Devlet Okulu
Girdiği Ders	Sosyal Bilgiler	Türkçe	Matematik	Fen Bilimleri	Sosyal Bilgiler

Katılımcılara görüşme öncesi görüşme bilgilendirme formu verilerek tez çalışması ve görüşme hakkında bilgilendirilmiştir. Görüşme sonrası katılımcılardan yazılı olarak bazı soruların yer aldığı formları doldurmaları istenerek görüşmelere son verilmiştir.

Öğretmen kişisel bilgi formlarıyla katılımcı öğretmenlerden elde edilen ayrıntılı bilgiler her öğretmen için aşağıda verilmiştir. Öğretmen kişisel bilgi formu Ek 3 ve Ek 4'te yer almaktadır.

### ***Ercan Öğretmen***

Ercan öğretmen eğitim fakültesi coğrafya öğretmenliği bölümünden mezun olmuş ve 19 yıldır öğretmenlik yapmaktadır. Sosyal Bilgiler ile ilgili müfredat tanıtım seminerleri ve tanıtım seminerlerine katılmıştır. Mesleği ile ilgili Ab Projeleri, Fatih Projesi Kursları, Asılsız Ermeni Soykırımı Sempozyumu, Sivil Savunma Kursu, Sınıf Yönetimi Kursu, Intel Kursu, Web Tasarımı Kursu ve Ofis Programlarını Kullanma Kursuna katılmıştır. Ercan Öğretmen okulda Sosyal Bilgiler dersi dışında hafta sonu kursları ve eğitim destek odaları gibi etkinlikler gerçekleştirmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmen diğer

derslerin öğretmenleri işbirliği içinde izcilik çalışmaları ve sivil savunma kulübü gibi etkinliklerine katılmıştır. Ercan öğretmen kendi alanı ile ilgili Tarih içerikli diziler, Tarihin Arka Odası isimli program ve Atlas dergisini takip etmektedir. Ercan öğretmen Sosyal Bilgiler dersi ve sosyal bilimler alanı dışında ise belgeseller takip etmektedir. Ercan öğretmen devlet okulunda görev yapmakta ve Sosyal Bilgiler ile seçmeli medya okuryazarlığı derslerine girmektedir. Ercan öğretmen aynı zamanda araştırmanın gözlem verilerinin elde edildiği sınıfta derslere giren araştırmanın büyük bir kısmında etkili olan katılımcı öğretmendir. Ayrıca Ercan öğretmen araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkilendirmeye çok elverişli bir ders olduğunu ve derslerde öğretim programlarında belirtilen ilişkilendirmeleri yaptığını ön görüşme aşamasında araştırmacıya belirtmiştir.

### ***Hakan Öğretmen***

Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünden mezun olan Hakan öğretmen 16 yıldır öğretmen olarak çalışmaktadır. Devlet okulunda görevine devam etmekte olan Hakan öğretmen Türkçe derslerine girmektedir. Mesleği ile ilgili Fatih Projesi ile ilgili eğitimler aldığını belirtmiştir. Türkçe alanında Yaratıcılık ve Drama ve Hızlı Okuma ile ilgili hizmet içi eğitimler almıştır. Okulda Türkçe ile ilgili gerçekleştirdiği etkinlikler arasında drama ve şiir dinletisi yer almaktadır. Diğer derslerin öğretmenleri ile işbirliği halinde herhangi bir etkinlik gerçekleştirilmemiştir. Türkçe ile ilgili öğretmen internet sitelerini takip ettiğini belirtmiştir. Kendi alanı dışında başka alanlarla ilgili bilim teknik dergileri ve otomobil ile ilgili konuları takip ettiğini belirtmiştir.

### ***Selim Öğretmen***

Eğitim Fakültesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünden mezun olan Selim öğretmen 13 yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir. Devlet okulunda görev yapmakta olan Selim öğretmen Matematik derslerine girmektedir. Mesleği ile ilgili olarak Özel Öğretim Yöntemleri, Etkileşimli Tahta ile ilgili eğitimler almıştır. Kendi alanı olan Matematik ile ilgili Geogebra ile ilgili hizmet içi eğitim almıştır. Okulda Matematik ile ilgili gerçekleştirdiği etkinlikleri arasında Bu Benim Eserim, Sınıf İçi Mangala Kursu vardır. Kendi alanı ile ilgili Matematik Hikâyeleri isimli belgeseli takip etmektedir. Kendi alanı dışında ise bilim teknik dergisini takip etmektedir. Diğer derslerin öğretmenleri ile işbirliği

içinde gerçekleştirdiği etkinlikler arasında Bu Benim Eserim adlı projede diğer öğretmenlerden yardım aldığını belirtmiştir.

### ***Fatih Öğretmen***

Fen Edebiyat Fakültesi Fizik bölümü mezunu olan Fatih öğretmen 23 yıldır öğretmenlik yapmaktadır. Mesleği ile ilgili uzay ile ilgili seminerler, Fen Bilgisinde Çağdaş Yaklaşımlar, Çoklu Zekâ Yaklaşımları, Yaratıcı Drama gibi etkinliklere ve seminerlere katılmıştır. Fen Bilimleri ile ilgili Fen Bilimleri öğretmen metotları üzerine hizmet içi eğitimleri almıştır. Diğer derslerin öğretmenleri ile işbirliği içinde bir etkinlik gerçekleştirmediğini belirtmiştir. Fatih öğretmen kendi alanı olan Fen Bilimleri dışında Dünya tarihi ve Türkiye'nin coğrafi yapısında meydana gelen olumlu olumsuz gelişmelerle ilgili değişimleri içeren programları takip etmektedir.

### ***Merve Öğretmen***

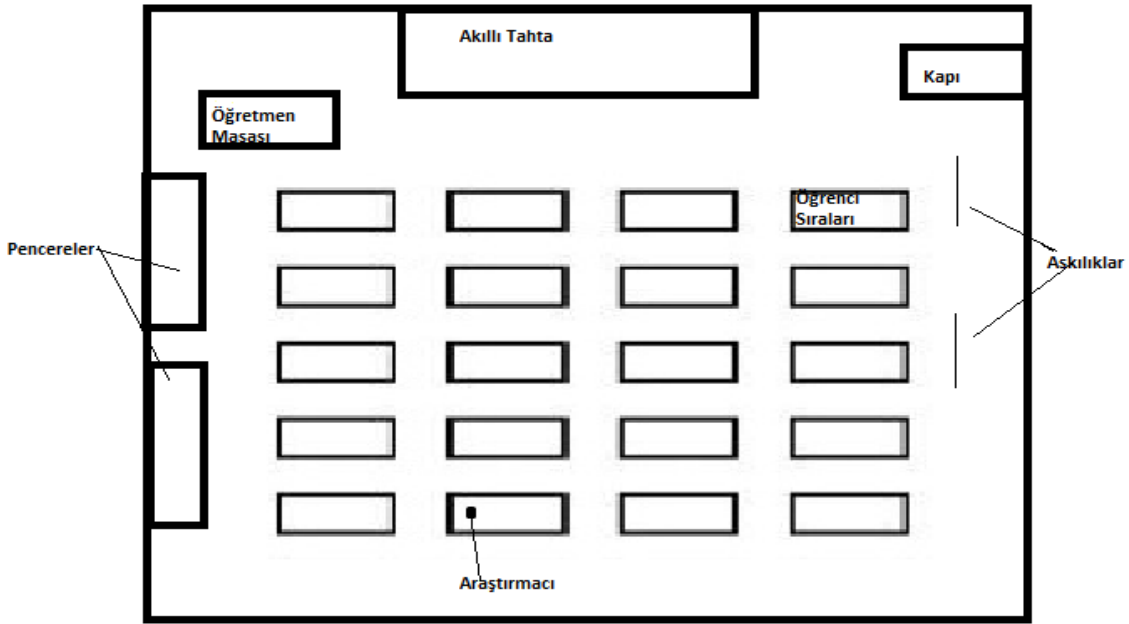
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olan Merve Öğretmen 25 yıldır öğretmenlik yapmaktadır. Mesleği ile ilgili Etkileşimli Tahta seminerine katılmıştır. Sosyal Bilgiler ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılmamış ve hatırlamadığını belirtmiştir. Okulda kendi alanı olan Sosyal Bilgiler ile ilgili olarak Tarihi ve turistik yerlere ve müzelere gezi etkinlikleri düzenlemektedir. Diğer öğretmenlerle işbirliği içinde gerçekleştirdiği etkinlik olmamakla beraber Matematik, Türkçe ve Müzik öğretmenleri ile bazı konularda görüş alışverişi yaptığını belirtmiştir. Kendi alanı ile ilgili Tarih ve Toplum isimli dergiyi takip etmekte, Atlas dergisi ile Diriliş isimli diziyi takip etmektedir. Kendi alanı dışında ise bilimsel ve tıp alanındaki gelişmeler ve sağlık konularını takip ettiğini belirtmiştir.

## **2.4. Araştırma Ortamı**

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Aydın İli merkezde yer alan bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 23.02.2017 tarihinden 31.05.2017 tarihine kadar Sosyal Bilgiler beşinci ve yedinci sınıfta gözlemler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede 5. sınıfta gözlem yapılan konuların başlıkları şu şekildedir: *“Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri, Ekonomik Gelişimde İnsan Faktörü, Bilim İnsanları, Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk, Birlikte Yaşamak İçin, Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım İnsanlığın Ortak Mirası”* . 7. sınıfta gözlem yapılan konu başlıkları ise şöyledir: *“Düşünce Özgürlüğü ve Bilim, İnsan Gücünden Makineye,*

*Küresel Sorunlara Küresel Çözümler, İnsanlığın Sorumluluğu*". Bu konu başlıkları ile işlenen Sosyal Bilgiler derslerinde dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştirildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmanın gerçekleştirildiği bu iki sınıftan öğrencilerle ve bu öğrencilerin derslerine giren Sosyal Bilgiler, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri öğretmenleri ile görüşmeler gerçekleştirilerek araştırma konusu hakkında detaylı bilgi edinilmiştir.

5-C ve 7-A sınıfı bu çalışmanın araştırma ortamını oluşturmaktadır. 5-C sınıfında 20 adet sıra, öğretmen masa ve sandalyesi ile askılıklar bulunmaktadır. Öğrenciler sıralarda ikişer kişi oturmaktadır ayrıca sınıf mevcudundan dolayı tek kişilik bir ek sıra öğretmen masası önünde bulunmaktadır, Şekil 2. 2'de bu şema haline getirilmiştir. Araştırmacı sınıfta gözlem yapmak için en uygun yeri seçmeye ve aynı zamanda oturma düzenini bozmamaya özen göstermiştir. Sınıf olan biten tüm detayları kaydetmek amacıyla araştırmacı, sınıfın oturma düzenini gösteren şekilde nokta olarak belirtilen yerde en arka sırada oturmayı tercih etmiştir. Araştırmanın alanı olan 5-C sınıfında internet erişimin olduğu akıllı tahta bulunmaktadır. Sınıfta askılık ve çöp kutusu dışında materyal bulunmamaktadır.



Şekil 2.2. 5-C Sınıf Düzeni ve Oturma Planı

Diğer bir araştırma ortamı olan 7-A sınıfı okulun giriş katında yer almaktadır. 7. Sınıfa ait sınıf şeması ek 17'de yer almaktadır. Bu sınıf diğerine göre daha az ışıkmaktadır. Bu sınıfta da 20 sıra bulunmaktadır. Araştırmacı 5- C sınıfında gerçekleştirdiği gözlemlerdeki gibi 7-A sınıfında da arka sırada oturmuştur.

Araştırmacı gözlemler tamamlandıktan sonra önce öğretmenler ardından öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmeler için öğretmen ve öğrencilerle uygun olacakları gün için öncesinde iletişime geçerek belirlenmiştir. Görüşmeler öğretmenlerin boş ders saatlerinde öğretmenler odasında sessiz bir ortamda ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerle yapılacak görüşmelerde ise görüşmenin yapılacağı gün ile ilgili ders programı esas alınarak ilgili dersin öğretmeninden izin alınmak ve ses kaydı almama koşulu ile araştırmacının öğrencilerin verdiği cevapları not almasıyla gerçekteşmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler de öğretmenler odasında gerçekteşmiştir. Araştırmacı görüşme yapacağı öğretmen ve öğrencilere bilgilendirme formu vererek görüşmenin nasıl gerçekteşeceğini bu yolla belirtmiştir. Görüşme bilgilendirme formları Ek 5, Ek 6 ve Ek 7’de yer almaktadır.

## **2.5. Veri Toplama Araçları**

Nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olay ve algıların doğal ortamında gerçekteşi ve bütüncül olarak ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği bir araştırmadır (Glaser,1978 akt: Yıldırım & Şimşek, 2016). Durum çalışmaları nasıl ve neden sorularına yanıt ararken durumun gerçekteştirildiği bağlamda bulunabilecek farklı veri kaynaklarına başvurmak kaçınılmazdır. Bunun sebebi tek bir veri kaynağının tek başına yeterli olmayacağı düşüncesidir. Tek bir veri kaynağının bütün sorulara cevap bulmak için yeterli olmadığı gerçekteşine dayanarak farklı veri kaynaklarına başvurarak bunlarla çeşitleme yapıp sonuçlara ulaşmak, bu araştırma yaklaşımının en güçlü özelliklerinden biri olarak görülür( Gay vd. , 2009; Gillham,2000 akt: Akar, 2016: 119).

Araştırmacı özellikle nitel bir araştırmada araştırılan olguların bütüncül olarak resmini çıkarmak amaçlandığı ve durum çalışması olarak desenlenen araştırmalar da ayrıntılı bir betimleme ön plana çıkması adına bu çalışmada farklı veri kaynaklarından veri toplamaya yönelmiştir. Ayrıca araştırmaların geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları açısından elde edilen bulguların bir biri ile karşılaştırılarak birbiri ile tutarlı olması için veri çeşitilmesi yapılması önemlidir. Bu çerçevede araştırma kapsamında veri kaynakları şu şekildedir:

- Öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler

(Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri)

- Öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler

(5. ve 7. sınıf öğrencileri)

- Yapılandırılmış Gözlemler

(5. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersleri)

- Kişisel Bilgi Formları

(Öğretmen kişisel bilgi formları)

- Araştırmacı Günlüğü

Bu araştırmada iki temel veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar yapılandırılmış gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde konuları işlerken programda yeri olan dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığını belirlemek için beşinci ve yedinci sınıfların araştırma planında belirlendiği kazanımları gözlemlenerek belirlenmeye çalışılmıştır. Dersler arasında ilişkilendirme kavramı tek bir öğretmeni ilgilendirecek kadar dar boyutta olmadığı ve diğer öğretmenleri de ilgilendiren boyutları olmasından dolayı gözlemlerle elde edilen verilerin daha ayrıntılı betimlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler branş öğretmenleri ile olduğu gibi öğrencilerle de gerçekleştirilmiştir. Bu durum ise öğrenciler ders işleme esnasında dersler arasında bağlantı kurmaların farkındalıkları ve bu ilişkilendirmeler hakkındaki düşüncelerini doğrudan ve dolaylı yoldan anlamak amaçlıdır. Veri toplama sürecinde birden fazla veri kaynağından yararlanarak veri çeşitlemesi yapılmıştır. Böylece araştırmanın geçerlik güvenilirliği sağlanmaya çalışılırken aynı zamanda elde edilen verilerin birbiri ile karşılaştırılması yoluyla verilerin analizi ve yorumlanması da kolaylaşmıştır. Araştırma bulguları sunulurken ve yorumlanırken elde edilen verilerin önemli bölümlerine vurgu yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ile bu araçların geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

### **2.5.1. Kişisel Bilgi Formları**

Kişisel bilgi formları araştırmanın katılımcılarını daha iyi tanımak amacıyla ve elde edilen verilerin yorumlanmasına da yardımcı olmak için kullanılmıştır. Araştırma öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veriler toplanırken aynı zamanda



araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formları da veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Hazırlanan kişisel bilgi formları alan uzmanları tarafından kontrol edilmiştir. Öğretmenlerle yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmeler öncesinde öğretmenlere araştırma için bilgilendirme formu yanında kişisel bilgi formları verilerek doldurmaları istenmiştir. Kişisel bilgi formları Ek 3'te yer almaktadır. Öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede araştırma problem ve alt problemlerine ilişkin verilere ulaşıldığından, öğrenciler için herhangi bir kişisel bilgi formu hazırlanmamıştır.

### **2.5.2. Gözlemler**

Nitel araştırmalarda görüşmelerle birlikte gözlemler de ana veri kaynağıdır. “Gözlemler iki biçimde görüşmelerden ayırt edilebilir. İlk olarak gözlemler görüşmenin amacının belirlendiği konumda değil de ilgi alanının kendiliğinden olduğu ortamda yapılır; ikinci olarak ise gözleme dayalı veri bir görüşmeden elde edilen ikinci el bilgiden ziyade ilgi alanı ile ilgili birinci elden bir karşılaştırma sunar” (Özen ve Yalçın,2009/ 2015: 111).

Bu araştırmada araştırmacı Sosyal Bilgiler dersinde dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştirildiği konusunda yapılandırılmış gözlemler yoluyla veri toplamıştır. Araştırmacı sınıfta herhangi bir etkinliğe katılmamıştır. Katılımcı olunmayan gözlem yaklaşımında, gözlemci dışarıdan hiçbir etki etmeden sadece gözlem yapar (Büyüköztürk vd, 2016). Araştırmacı gözlem sırasında ses kaydı ya da video gibi kaydedicilerin alınması konusunda izin alamadığı için eş gözlemci olarak Sosyal Bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans yapan ve nitel araştırma dersleri almış, gözlem konusunda teknik ve uygulamalı olarak tecrübe sahibi ek araştırmacı ile pilot ve ana çalışmaların 2 ders saatinde birlikte gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda araştırmacı gözlem sırasında dikkat edilecek ayrıntıları ve gözlem amacına uygun verileri kaydetme adına alana girmeden önce bir gözlem formu hazırlamıştır. Araştırmada veri kaybı olmaması ve çalışmanın geçerlik güvenirliliği için araştırmacı gözlem formunu gözlemlerinde kullanmıştır. Kullanılan gözlem formu Ek 8'de verilmiştir. Araştırmacı gözlem formunda yer alan maddelere uygun yapılandırılmış bir gözlem gerçekleştirmiştir.

Bu gözlem formunu Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı ve Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında uzman iki öğretim üyesini görüşleri doğrultusunda düzeltilmiş ve son

halini vermiştir. Bu formda gözlemin amacı sınıfın fiziki, sosyal ortamına ve gözlem yaparken dikkat edilecek kavramlar listesi yapılmıştır. Böylece araştırmacı not alırken sadece dersler arasında ilişkilendirmelerin yapıldığı yani araştırma ve gözlem amacına uygun davranışları not etmiştir.

Tablo 2.3. Beşinci Sınıfta Yapılan Gözlemlerle İlgili Bilgiler

Gözlem Yapılan Sınıf Seviyesi	Gözlemlenen Katılımcı Öğretmen	Gözlemlenen Konular	Süre
5	Ercan Öğretmen	Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri	1ders saati
		Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü	1 ders saati
		Bilim İnsanları	1 ders saati
		Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk	2 ders saati
		Birlikte Yaşamak İçin	2 ders saati
		Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım	2 ders saati
		İnsanlığın Ortak Mirası	1 ders saati

Tablo 2.4. Yedinci Sınıfta Yapılan Gözlemlerle İlgili Bilgiler

Gözlem Yapılan Sınıf Seviyesi	Gözlemlenen Katılımcı Öğretmen	Gözlemlenen Konular	Süre
7	Ercan Öğretmen	Düşünce Özgürlüğü ve Bilim	1 ders saati
		İnsan Gücünden Makineye	2 ders saati
		Küresel Sorunlara Küresel Çözümler	2 ders saati
		İnsanlığın Sorumluluğu	2 ders saati

Tablo 2.3. ve 2.4.'te araştırmacının 5. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde araştırma alt amaçlarına uygun belirlenerek gözlemlenen konular ve ders saatlerine yer verilmiştir. Buna göre araştırmacı 5. Sınıfta 10 ders saati ve 7. Sınıfta 7ders saati olmak üzere toplamda 17 ders saati yani 680 dakika gözlem yapmıştır. Gerçekleştirilen sınıf içi gözlemlerde araştırmacı, katılımcı öğretmenin Sosyal Bilgiler konularını işlerken diğer derslerle ilişkilendirmeye yönelik disiplinler arası öğretim yaklaşımı ile ilgili ayrıntılı bakış açısı edinmeyi amaçlamıştır. Tablo 2.3 ve Tablo 2.4'te belirtilen konular araştırmacı ve Sosyal Bilgiler öğretmenin araştırmanın başında yaptıkları planlama sonucunda gözlemlenmiştir. Gözlem yapılan bu konular SBÖP'nda dersler arası ilişkilendirme kapsamındaki kazanımlar olmakla birlikte Sosyal Bilgiler öğretmenin dersler arasında ilişkilendirmeler yaptığı başka konuları da kapsamaktadır.

Araştırmacı gözlemler sırasında sınıf atmosferini etkilememek amacıyla en arka sırada gözlem notları tutmuştur. Araştırmacı tuttuğu gözlem notlarının içerik analizi sırasında kolay ulaşılabilir olması ve detaylı betimlemeleri verebilmek amacıyla gözlemlerin

gerçekleştirildiği tarihte verileri bilgisayar ortamına aktarmıştır. Tutulan gözlem notlarına ait örnekler Tablo 2.5’te verilmekle birlikte araştırmacının orijinal gözlem notları Ek 9’da yer almaktadır.

Tablo 2.5. Gözlem Notlarına ve Analize İlişkin Örnek

---

**Tarih:**23.02.2017

**Ders Saati(Başlama/Bitiş):** 13.48/14.30

**Sınıf:**5-C

**Kazanım:** Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.(4.kazanım)

**Konu:** *Bölgemizdeki Ekonominin Ülkemizdeki Yeri*

**Diğer Derslerle İlişkilendirme:** *Matematik dersi Çizgi Grafiği alt öğrenme alanı*

1. *Çizgi grafiğini oluşturur.*

2. *Çizgi grafiğini yorumlar*

**Gözlemlenen Katılımcı Öğretmen:** Ercan Öğretmen

---

1. Ders Saati

Öğretmen aradığı sayfayı bularak orda grafiğin olduğu bölümü öğrencilerin verileri görebilecekleri şekilde büyütüyor. Öğretmen verilere bakmaları için öğrencilere sorular soruyor ve bu verileri daire veya sütun grafikte çizecek olsalar nasıl çizeceklerini soruyor. Ardından kendilerinin çizgi grafik çizeceklerini hatırlatıyor. Öğrencilerin hepsi öğretmeni dikkatle dinliyor, birkaç öğrenci kendi arasında konuşuyor. Öğrencilere çalışma kitabındaki tabloyu dikkatle incelemelerini söylüyor. Ardından bu verilerle grafik çizmeye başlıyorlar...

---

Tablo 2.5. araştırmacının not aldığı gözlem notlarının bilgisayara aktırılmış halidir. Bu tabloda araştırmacının gözlem verileri ile ilgili kaydettiği bilgiler ve gözlem notlarını analiz ederken kendisine yardımcı olması için dersler arası ilişkilendirme ile ilgili elde ettiği verilerin altını çizmesi dikkati çekmektedir.

### 2.5.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Araştırma kapsamında Fen Bilimleri, Türkçe, Matematik branşlarından öğretmenler ve Sosyal Bilimler branşından 2 öğretmen ile olmak üzere toplamda 5 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde veri kaybını engellemek adına öğretmenlerin izni ve istediği doğrultusunda ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde araştırmacı, katılımcı öğretmenlere araştırma süreci ile ilgili bilgi vermiş, öğretmenlerden araştırmaya gönüllü olarak katıldığına dair “Katılımcı Öğretmen Görüşme Bilgilendirme Formu ve Yazılı İzin Formu”nu imzalamasını istemiştir. “Katılımcı Öğretmen Görüşme Bilgilendirme Formu ve Yazılı İzin Formu Ek 6’da sunulmuştur.

Öğretmenlerle ana görüşmeler öncesi yapılan pilot görüşmelerde öğretmenlerin genel anlamda kendi derslerine ait öğretim programları ve öğretmen kılavuz kitaplarında da belirtilen dersler arası ilişkilendirmeler hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmacı pilot görüşmelerde elde ettiği verileri not ederek yarı yapılandırılmış görüşme sorularının düzenlenmesinde önemli bir referans elde etmiştir. Araştırmacı yapmış olduğu bu görüşmelerden doğrudan alıntılar yaparak bulguların sunumunu daha anlaşılır ve güvenilir hale getirmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soruları biri Sosyal Bilgiler Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında Doçent Doktor diğeri, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında Profesör Doktor son olarak Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında Doçent Doktor olan uzmanlar tarafından incelenmiştir. Araştırmacı pilot görüşmeler ve iki alan uzmanından aldığı geri bildirimler neticesinde soruları yeniden düzenlemiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri için 11 olarak belirlediği soru sayısını Sosyal Bilgiler öğretmenleri için 8'e; diğer branş öğretmenleri için ise 8 olarak belirledikleri soru sayısını 5'e düşürerek son halini vermiştir. Öğrencilerle yapılacak görüşmelerin sorularını ise yine öğretmenlerle görüşme sorularını inceleyen alan uzmanlarının düzeltmeleri ile soru sayısı 6 sorudan 4 soruya düşürülmüştür. Fakat görüşme yarı yapılandırılmış olduğu için görüşme sırasında araştırmacı tarafından bazı ek sorular yöneltilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerle yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşme öncesinde bir devlet okulunda görev yapan Türkçe öğretmen ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümü son sınıf öğrencisine görüşme sorularının dil ve anlatım yönünden uygunluğu incelenmiştir. Bunun sonucu görüşme sorularının son hali verilmiştir. Böylece 4 farklı branştan 5 ayrı öğretmen ile uygulama sonrası yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Öğretmen ve öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeye ait sorulara Ek 10, Ek 11, Ek 12'de yer verilmiştir.

Tablo 2.6. Öğretmenlerle Gerçekleştirilen Görüşmelerle İle İlgili Bilgiler

Görüşülen Öğretmenleri Takma Adı	Branş	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
Selim Öğretmen	Matematik	17.05.2017	28: 54 dakika
Fatih Öğretmen	Fen Bilimleri	19.05.2017	27: 49 dakika
Merve Öğretmen	Sosyal Bilgiler	22.05.2017	23: 21 dakika
Hakan Öğretmen	Türkçe	23.05.2017	28: 37 dakika
Ercan Öğretmen	Sosyal Bilgiler	30.05.2017	32: 04 dakika

Tablo 2.6’da yer alan bilgilere göre araştırmacı 5 farklı öğretmen ile en kısa 23 dakika ve en uzun 32 dakikalık olmak üzere farklı sürelerde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sosyal Bilgiler branşından iki farklı öğretmen ile görüşen araştırmacı tüm öğretmenlerle farklı tarihlerde görüşmeler gerçekleştirmiştir. Tüm öğretmenlerle yapılan görüşmeler toplamda 140 dakika 75 saniye sürmüştür. Araştırmacı bu görüşmelerin ses kaydını bilgisayar ortamına aktarmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış olduğundan araştırmacı katılımcılara gerektiğinde ek sorular da yöneltmiştir.

Tablo 2.7. Öğrencilerle Gerçekleştirilen Görüşmelerle İle İlgili Bilgiler

Görüşülen Öğrencileri Kodlanan Adı	Sınıf Düzeyi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
Ö1	7.sınıf	18.05.2017	24: 17 dakika
Ö2	7.sınıf	18.05.2017	18: 09 dakika
Ö3	7.sınıf	24.05.2017	16: 29 dakika
Ö4	7.sınıf	24.05.2017	20: 11 dakika
Ö5	5.sınıf	25.05.2017	16: 34 dakika
Ö6	5.sınıf	25.05.2017	15: 27 dakika
Ö7	5.sınıf	26.05.2017	18: 41 dakika
Ö8	5.sınıf	26.05.2017	17: 33 dakika

Tablo 2.7’ye göre araştırmacı 8 öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler sırasında ses kaydı alamayan araştırmacı öğrencilerden elde ettiği verileri yazılı olarak kaydetmiştir. Araştırmacı gözlem notlarında olduğu gibi bu notları da veri kaybını engelleme adına bilgisayara aktarmıştır. Öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeler toplamda 147 dakika 35 saniyedir.

#### 2.5.4. Araştırmacı Günlüğü

Günlükler, belirli zaman diliminde insanların yaşadıklarının resmidir ve araştırma konusu olaylar hakkında insanların günbegün eylemlerinin anlaşılması ve bu eylemlerin takip edilmesini sağlar(Gürbüz ve şahin, 2015: 398). Nitel araştırmalarda araştırmacı önemli bir veri toplama kaynağıdır. Araştırmacı gözlem yapmaya gittiği zaman dilimlerinde ders öncesi ve sonrasında, yarı yapılandırılmış görüşmelerin öncesi ve sonrasında araştırmacı süreci kapsayan yansıtıcı alan günlükleri tutmuştur. Araştırmacı gözlemler gerçekleştirdiği sırada ders çıkışlarında öğretmen ile konuşmalarından alan notlarını almış ve uygulama sonunda gözlemler hakkında dikkatini çeken soruların hazırlanmasında bu notlarına başvurmuştur. Bu sayede durum çalışmalarının ayrıntılı veri elde etme amacına ulaşmak ve verilerin ayrıntılı betimlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Böylece alanda elde edilen her türlü veri değerlendirilerek durumun ayrıntılı bir betimlenmesi oraya çıkarılmaya

çalışılmıştır. Araştırmacı bulguların sunumunda bu günlükten doğrudan alıntılar yaparak verilerin desteklenmesini sağlamıştır.

## 2.6. Araştırmanın Pilot Uygulaması

Araştırma problemi, deseni ve amaçlarına göre, araştırmanın verilerini elde etmek için Sosyal Bilgiler dersinde gözlemler, öğretmen ve öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler ve araştırmacı günlüğünün ele alınması planlanmıştır. Verileri elde etme ve geçerli güvenilir araştırma sonuçlarına ulaşmak amacıyla pilot çalışma yapılması önemli görülmüştür. Pilot çalışmalar da ana çalışmanın yapıldığı Aydın İli şehir merkezinde yer alan ana çalışmanın gerçekleştirildiği okuldan farklı bir okulda gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması sırasında gözlemler 09.01.2017 ile 14.02.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Gözlemler sırasında araştırmacı, gözlem konusunda deneyim kazanırken, gözlem formlarında yer alan eksiklikleri alan uzmanları yardımıyla düzenleyip ana çalışmaya hazır olarak son halini vermiştir. Öğretmenler için hazırlanan görüşme soruları listesinde yer alan sorular alan uzmanları tarafından fazla bulunarak bu sayının azaltılması gerektiği ve bazı soruların araştırma amaçları doğrultusunda düzeltilmesi gerektiğini belirterek geri bildirim alınmıştır. Öğrencilerle yapılacak görüşme soruları da alan uzmanları tarafından eksiltmesi önerilerek soru sayısı düşürülmüştür. Öğrencilerle yapılması planlanan odak grup görüşmesi için öğrencilerin uygun olduğu ders saatlerinde okul müdürü ve ders öğretmenlerinden gerekli izinler alınarak rehberlik öğretmenin odasında sessiz bir ortamda 4 tane 5. Sınıf ve 4 tane de 7. Sınıf öğrencisi ile toplamda 8 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının öğrencilerle yaptığı odak grup görüşmesinde öğrencilerinin sorulara cevap verirken birbirinden etkilendikleri ve verdikleri cevapların diğer arkadaşlarının söylediklerinin birebir aynısı olduğu, öğrencilerin bireysel düşüncelerini yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple durum çalışması olarak yürütülen bu araştırmada araştırmanın amaçlarını en iyi yansıtacak şekilde verilerin bireysel yarı yapılandırılmış görüşmeler olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı öğrencilerle tek tek yarı yapılandırılmış görüşme sorularını tekrar düzenlemiş ve alan uzmanlarının onayı ile pilot uygulamanın gerçekleştirildiği okulda odak grup görüşmesi yapılan öğrenciler dışında öğretmenlerinin fikri ile seçilen 4 tane 5. Sınıf ve 4 tane de 7. Sınıf öğrencisi ile bireysel görüşmeler yapılarak öğrencilerin cevaplarına göre araştırmacı tarafından ek sorularla desteklenmiştir. Araştırmacı pilot gözlem uygulamasını bitirdikten sonra gözlem ile ilgili pilot çalışmada edindiği deneyimden yola çıkarak eksikliklerinin tamamlayıp ana

gözlemlere geçerken, bu arada pilot görüşmelere başlamıştır. Pilot uygulama ve ana uygulama ile ilgili ayrıntılı işlem tarihlerini “Araştırma Veri Toplama İşlem Zaman Çizelgesi” başlığı altında Tablo 2.8’de yer almaktadır.

## 2.7. Veri Toplama Süreci

Araştırma için veri toplamak amacıyla araştırmacı Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğünden resmi yazılı izin almıştır. Bu izin belgesi Ek 1’de sunulmuştur. Resmi izin süreci sonrasında araştırmacı alana girmek için hazırlıklarını tamamlamıştır. Veri toplamak amacıyla oluşturmuş bilgilendirme formları, görüşme izin formlarını ve görüşme sorularını alanında tecrübeli Milli Eğitim Bakanlığına ait devlet okulunda görev yapan Türkçe öğretmenlerine sorarak formlarda yazım hatası olup olmadığı konusunda görüş alarak hatalı ve eksik yerleri tamamlayarak ilk aşama olarak pilot çalışmayı gerçekleştirmiştir. Ardından pilot çalışma sonucu elde edilen verileri bilgisayarda transkript ederek analizini yapmış, araştırma sorusuna net cevap alabilmek adına görüşme formları ve sorularında düzeltmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacı, süreçte ilk olarak pilot çalışma yaparak başlamış böylece asıl tez çalışmasında yapılacak gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerin daha sağlıklı olması için ön bilgi edinmiştir. İlk olarak Sosyal Bilgiler ve Matematik öğretmenleri ile Aydın ili merkezde bulunan bir ortaokulda öğretmenlerle görüşmeler yapılarak, bu soruların öğretmenleri tarafından nasıl anlaşıldığı, eksik veya hatalı bir detay varsa düzeltilmesi için önlemler hazırlanmıştır. Türkçe ve Fen Bilimleri öğretmenleri ile olan pilot çalışma ise yine Aydın ilinde yer alan bir başka ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Okul müdürü ve öğretmenlerden izin alınarak ses kaydı almadan pilot çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Okulda yer alan Türkçe öğretmenlerine görüşme soruları incelenilerek hatalı yerler düzeltilmiştir. Yine öğretmenlerin görüşme sırasında ve sonrasındaki önerileri doğrultusunda görüşme soruları düzenlenmiştir.

Araştırmacı asıl çalışma esnasında seçilen Aydın il merkezindeki ortaokulu idaresinden izin alarak öğretmenlerle bir ön görüşme yaparak tez çalışmasını anlatmıştır. Araştırmacı katılımcı öğretmenlere kendini tanıtarak tez çalışmasını araştırmanın amacı, kapsam ve süresi hakkında bilgi vermiştir. Özellikle dersinde gözlem yapacağı katılımcı öğretmen ile ek bir ön görüşme daha yaparak hangi ünitelerde, hangi zaman aralıklarında ne tür bir gözlem yapacağı konusunda bilgi vermiştir. Bu Sosyal Bilgiler öğretmeni ve

araştırmacı birlikte bir plan hazırlayarak araştırmacının gözlem yapabileceği konular belirlenerek, öğretmenin yıllık planı dâhilinde plana son şeklin verilmiştir. Gözlem yapılacak konular belirlenirken dersler arası ilişkilendirmelerin görülebileceği şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerle yapacağı görüşmeler sırasında görüşmelerde elde edeceği verilerde kayıp olmaması ve daha geçerli güvenilir veriler elde etmek adına ses kaydı alacağını özellikle belirtmiştir. Ses kayıtlarından sonra analizler ve araştırma raporunda öğretmenlerin isimlerinin takma isim olarak yazılacağı açıklanmıştır. Bu şartlar altında katılımcı öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Katılımcılar bu tez çalışmasında yer almanın bilimsel anlamda önemli olduğunu vurgulayarak araştırmacıya bildirmiştir.

Alandan ana verileri toplamak için hazırlıklarını tamamlayan araştırmacı Aydın il merkezinde yer alan ortaokulda okul müdüründen izin belgelerini de gösterilerek izin alınmıştır. Bu okulda görev yapan 5 öğretmeni bilgilendirmiştir. Araştırma Sosyal Bilgiler dersinin dersler arası ilişkilendirmeler ile ilişkili işlenmesi sürecinde odaklanması bakımından zengin veri elde etmek amaçlı olarak 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılması planlanmıştır. Bu öğretmenlerden biri ile hem görüşme hem derslerinde gözlem yapılması için ilk olarak sözlü izin alınmıştır. Veri toplama sürecini zamansal olarak planlanması aşağıdaki gibi olmuştur.

Tablo 2.8. Araştırma Veri Toplama İşlem Zaman Çizelgesi

<b>Tarih</b>	<b>Yapılan İşlemler</b>
16.11.2016	Uygulama okulları için idareci ve öğretmenlerle ön görüşmeler
27.12.2016	Araştırma izinlerinin resmi olarak çıkması
2-4 . 01. 2017	Pilot çalışma ve ana çalışma için tez okullarının belirlenmesi
9-18. 01. 2017	Pilot gözlemler ve eş zamanlı analizler
21-01. 2017 ve 14.02.2017	Pilot gözlemlerin analizi, ana gözlemler için formların hazırlanması, ana gözlemler için hazırlıkların tamamlanması
20.02. 2017	Öğretmenlerle birinci ön bilgilendirme görüşmelerinin yapılması.
21.02.2017	Dersinde gözlem yapılacak olan Sosyal Bilgiler öğretmenin ders programından yola çıkılarak gözlem ünite ve konularının belirlenmesi. Gözlem planlamasının yapılması. Araştırmacının ana gözlemlere 23.02.2017 tarihinde başlamasına karar verilmesi.
23.02.2017	Ana gözlemlerle başlanması
23.02.2017	Bölge'deki Ekonominin Ülkemizdeki Yeri ve Ekonomik Gelişimde İnsan Faktörü isimli konuların 5A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati)
23.02.2017	Düşünce Özgürlüğü ve Bilim konusunun 7A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 1 ders saati )
20.03.2017	Bilim İnsanları isimli konunun 5A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 1 ders saati)
21.03.2017	Öğrencilerle pilot görüşmeler
22.03.2017	Bilim İnsanları isimli konunun 5H sınıfında gözlemlenmesi (süre: 1 ders saati)
22.03.2017	İnsan Gücünden Makineye konusunun 7A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati )



Tablo 2.8. Araştırma Veri Toplama İşlem Zaman Çizelgesi (Devamı)

Tarih	Yapılan İşlemler
24.03.2017	Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk isimli konunun 5A sınıfında gözlemlenmesi(süre: 2 ders saati
13.04.2017	Pilot görüşmelerin tamamlanması
28.04.2017	Birlikte Yaşamak İçin isimli konunun 5A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati )
17.05.2017	Ana görüşmelerin başlangıcı. Matematik öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması.
26.05.2017	Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım isimli konunun 5A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati )
19.05.2017	Fen Bilimleri öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması
30.05.2017	İnsanlığın Ortak Mirası isimli konunun 5A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 1 ders saati )
22.05.2017	Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması
23.05.2017	Türkçe öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması
24.05.2017	Küresel Sorunlara Küresel Çözümler Ulaşım isimli konunun 7A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati )
31.05.2017	İnsanlığın Sorumluluğu isimli konunun 7A sınıfında gözlemlenmesi (süre: 2 ders saati)
01.06.2017	Dersinde gözlem yapılan Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması
18.05.2017 ve 24.05.2017	5. Sınıf öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması
25.05.2017 ve 26.05.2017	7. Sınıf öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşmenin yapılması

## 2.8. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu araştırmada gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve araştırmacı günlüğü yoluyla veriler toplanmış ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın problemi ve amaçları doğrultusunda toplanarak analiz edilen veriler alan yazından yararlanarak yorumlanmıştır.

“Veri analizi, elde edilen verilerin anlamını dışarıya aktarma sürecidir” (İşçi ve Öztekin 2009/2015: 167). Nitel araştırmalarda veri analizi esneklik, çeşitlilik ve yaratıcılık anlamına gelir. Çünkü her nitel araştırma farklı özellikler taşır ve bu sebeple verilerin analizinde yeni yaklaşımlar gerektirir. Bu yüzden araştırmanın ve toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkarak, aynı zamanda var olan veri analiz yöntemlerini de araştırarak bir veri analiz planı gerçekleştirilmesi gerekmektedir(Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmada toplanan verilerin analizi için aşağıdaki plan yapılarak analiz sürecinin nasıl gerçekleştirileceğine yönelik şu şekilde bir yol haritası çizilmiştir:

1) Araştırmacının veri analizi hakkında ve var olan veri analiz yöntemleri hakkında teorik bilgileri edinmesi.

2) Pilot gözlem ile görüşmelerin yapılması ve eş zamanlı analizlerinin gerçekleştirilmesi.

3) Gerçekleştirilen ana görüşmelerin ses kayıtlarının bilgisayara aktarılması.

4) Gözlem verileri elde ederken ses kaydı ya da video alınamamasından dolayı, araştırmacının gözlem notlarını günü gününe bilgisayara aktararak veri kaybının engelleme.

5) Verilere ait düzenlenmiş dokümanların araştırmacı tarafından okunması.

6)Gözlem, görüşme ve dokümanlardan toplanan verilerin düzenlenmesi eş zamanlı analizlere başlama.

7) Verilerden kod ve temalara ulaşma.

8) Elde edilen kod ve temaların bir alan uzmanı ve bir yüksek lisans öğrencisi ile birlikte karşılaştırma.

9) Temaların düzenlenerek araştırma raporu için hazır hale getirilmesi.

Nitel bir araştırmada veri toplama ile veri analizi süreci tekrarlanan dinamik bir süreçtir. Veri analizinin zamanlaması ve analizin diğer işlemlerle bütünleştirilmesi nitel araştırmaları diğer geleneksel ve pozitivist araştırmalarda ayırır. Bu araştırmada toplanan veriler eş zamanlı olarak analize başlanmış olup, araştırma sırasında eksik kalan ve araştırma amaçlarına ulaşmayı sağlayacak verilerin elde edilmesi sağlanmıştır.

Kodlama, verilerde araştırmaya yönelik kesitler elde etmek için, verilerin çeşitli açılımlarına sembolik kısaltmalar yapmaktır. Yapılan kısaltmalar tek sözcükler, harfler, sayılar ve sözcük gruplarından, renklerden veya bunların hepsinin birleşiminden oluşabilir. Nitel veri analizleri ilk olarak tümevarımsal ve karşılaştırmalıdır (İşçi ve Öztekin 2009/2015).

(İşçi ve Öztekin 2009/2015:193)'a göre “Bir durum çalışması, tek ve ilişkili bir yapının yoğun ve holistik bir tanımı ya da analizidir. Durumun anlaşılması veri analizinde üzerinde durulması gereken en önemli konudur. Veriler genellikle görüşmelerden, alandaki gözlemlerden ve belgelerden elde edilmektedir”.

Nitel araştırmalarda farklı veri kaynaklarından elde edilen büyük miktardaki veriler ilk olarak incelenerek kodlanır ardından yapılan kodlamalar dikkate alınarak sentezlenip

bulgulara ulaşılır. Nitel araştırmalarda araştırma sorularının yanıtlanmasında genellikle belirli istatistik teknikler kullanılmaz. Bazı durumlarda yüzde gibi oldukça sınırlı istatistikler kullanılsa da nitel olarak gerçekleştirilen çalışmalarda istatistik analiz yerine betimlemeler kullanılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2016).

Nitel verilerin analizi konusunda literatür, farklı kavram ve yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Fakat ortaya konan tüm yaklaşımlarda dikkat çeken nokta, verilerin betimlenmesine ve temaların ortaya çıkarılmasına verilen önemdir. Literatürde farklı veri analiz türleri verilse de veri analizini iki grupta incelemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek). Strauss ve Corbin (1990) iki veri analiz süreci önermektedir: betimsel analiz ve içerik analizi. Betimsel analiz içerik analizine göre daha yüzeyseldir ve daha çok araştırmanın kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ortaya çıkarılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yoluyla özömlenmiştir. Araştırmacı elde ettiği verilere ilişkin ilk olarak kodlar ortaya çıkarmış ardından bu kodları bir araya getirerek temalar oluşturmuştur. Verilerin kod ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması gerçekleştirilmiştir.

Gözlemlerin Analizi: Araştırmacı gözlem notlarını öncelikle bilgisayar ortamına aktarmış ve ham veriyi ilk okumalar için düzenli hale getirmiştir. Gözlem notları bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra veri seti okunmuştur. Ardından araştırmacı, araştırmanın kavramsal çerçevesini ve araştırma sorularını göz önüne alarak gözlem notlarında dersler arası ilişkilendirme ve daha genel çerçevede disiplinler arası öğretim ile ilgili olduğunu belirlediği kısımları kodlamıştır. Kodlama işleminden sonra veri setini farklı zamanlarda üç kere daha okumuş ve daha önce yapmış olduğu kodlamaları kontrol ederek, bu kodlara eklemeler yapmış ve bazı kodları çıkarmıştır. Sosyal Bilgiler eğitimi alanında çalışan alan uzmanı ile yine bu alanda yüksek lisans eğitimini yapan bir araştırmacının gözlem notlarını inceleyerek kodlamalar yapmalarını istemiştir. Alan uzmanı 7. sınıf, yüksek lisans öğrencisi ise 5. sınıf gözlem notlarını kodlamıştır. Araştırmacı ve diğer uzman tarafından oluşturulan bu kodlamalar araştırmacının yaptığı kodlar ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonunda eklenmesi ve çıkarılması gereken kodlara birlikte karar verilerek araştırmacı tarafından bu kodlardan geniş temalara ulaşmıştır. Böylece gözlem verileri içerik analizi sona ermiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Analizi: Araştırma kapsamında öğretmen ve öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde yapılan ses kayıtları bilgisayar ortamına aktararak, yazılı doküman haline getirilmiştir. Görüşme dökümleri bir örneği Ek 15'te yer almaktadır. Araştırmacı tarafından düzenlenen bu görüşme dökümleri satır satır baştan sona okunmuştur. İlk okuma bittikten bir süre sonra araştırmacı veri analizi için ikinci okumalarını gerçekleştirmiştir. Görüşme dökümlerinin ikinci okunması esnasında ses dosyasından dinlenerek eksik veya yanlış yerler düzeltilmiştir ve araştırmacı ile katılımcılar arasındaki her kelime harfiyen yazılmış olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme dökümleri yüksek lisans yapan iki öğrenciye okutulmuştur. İkinci okumalara geçerken araştırmacı görüşme gerçekleştirdiği her katılımcı için görüşmenin gerçekleştiği gün, saat ve tarihlerini, araştırmanın yapıldığı ortamı kaydetmiştir. Araştırmacı görüşme yaptığı öğretmenleri takma isimlerle (Merve, Ercan, Hakan, Selim) , öğrencileri ise numaralı kodlarla (Ö1, Ö2, Ö3 ve Ö4) görüşme dökümlerine yazmıştır. Bunun sebebi ise hem araştırma raporunda okuyucunun bulguları daha kolay anlamlandırması hem araştırmacının verilerin analizi sırasında zorlanmaması son ve en önemlisi de bulguların sunumu ve karşılaştırılması esnasında araştırma için önemli olabilecek sonuçların araştırmacı tarafından sağlıklı olarak ayrıt edilmesini sağlamaktır.

Görüşme dökümlerinin okunup düzenlenmesinin ardından verilerin kodlanması aşamasına geçilmiştir. Görüşme verileri araştırmacı tarafından üçüncü okunma ile birlikte kodlanmıştır, kodlamalar yapılırken araştırmacı yine araştırma problemlerini esas almış ve dersler arası ilişkilendirme ile ilgili olan veriler kodlanmıştır. Araştırmacı kodlama işlemi bittikten sonra kod listesi üzerinde çalışmaya devam ederek bu kodlardan temalar belirleme yoluna gitmiştir. Bu sırada ana ve alt temalar oluşturmuş ve araştırmacı dışında yüksek lisans tez aşamasında olan bir öğrenci ile Sosyal Bilgiler Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesine görüşme dökümlerinin araştırmacı tarafından belirlenen bölümleri okutularak kodlamaları istenmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde dersler arası ilişkilendirme ve diğer ders öğretmenlerinin kendi derslerinde Sosyal Bilgiler dersi ilişkilendirmelerini nasıl yaptığına ilişkin kod listelerini inceleyen diğer araştırmacılarla birlikte araştırmacı tarafından oluşturulan listeler karşılaştırılmış ve görüş birliğine varılan kodlamalarla birlikte temalar oluşturulmuştur.

## Araştırmacı Gnlg Analizi:

Araştırmada durum çalışması deseni ile Sosyal Bilgiler dersinde dersler arası ilişkilendirme ile ilgili ayrıntılı bilgiler edinilip bunların yorumlanması amaçlandığı için farklı veri toplama yöntemleri ve veri kaynaklarında çeşitleme yoluna gidilmiştir. Bu günlüklerden elde edilen veriler araştırma problemi çerçevesinde kodlanarak analiz edilmiştir.

## 2.9. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Yapılan araştırmalarda temel kaygılar geçerlik, güvenirlik ve etikle ilgilidir. “Her araştırmacı kendi alanındaki bilgi birikimine inanılır ve güvenilir bir biçimde katkıda bulunmak ister. Nitel yaklaşımla gerçekleştirilen araştırmalarda diğer yöntemlere göre farklı bir bakış açısına sahip olduğu için nitel çalışmalarda farklı değerlendirme ltleri kullanılmaktadır” (Din, 2009/2015:227). Araştırmanın bu bölümünde, yapılan araştırmada araştırmacı çalışma sonucu elde ettiği bulguları nasıl yorumladığı, verilere nasıl yaklaştığı, sonuçların elde edilmesinde kendi rolünü ve katılımcıların özelliklerini detaylı olarak anlatarak araştırmanın geçerlik ve güvenirliğine ilişkin bilgilere yer vermiştir.

İncelemesinin asıl amacı anlamak olan nitel araştırmalarda, bir araştırmaya gvenebilmenin ltleri, amacı kanunlar keşfetmek ya da bir hipotezi test etmek olan nicel çalışmadan farklı olmak durumundadır. Nitel araştırmalarda güvenirliğin sağlanması bazı stratejilere sahiptir. “Nitel araştırma literatüründe kullanılan güvenirlik, nakledilebilirlik, inanırlılık ve doğrulanabilirlik kavramları, nicel araştırmalardaki i geçerlik, dış geçerlik, nesnellik ve güvenirlik kavramlarına karşılık gelmektedir” (Din, 2009/2015:201).

Nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik şeklinde karşımıza çıkan başlıklar nitel yaklaşımlarda inandırıcılık şeklinde değişmektedir. Akar’a (2016) göre çalışmaların geçerli ve güvenilir olmaları için bulgulara sadık kalma, saydamlık, etik tutum içinde bulunma ve değer yargısı ( i geçerlik, yapısal geçerlik, dış geçerlik ve güvenirlik) konularına dikkat edilmelidir.

Saydamlık nitel araştırmacıların çalışmaları başka araştırmacılar incelediğinde anlayabilmesi ve betimleyebilmesi anlamına gelir. Bu anlamda tüm veriler başkalarının da inceleyebilmesi için hazır bulundurulmalıdır. Bulgulara sadık kalmanın anlamı ise

çalışmaya ait bulguların tamamen verilerden hareketle üretilmesi araştırmacının kendi sezgilerini eklememesidir(Yin, 2011 akt: . Akar, 2016). Bu araştırmada bulgular sadece elde edilen verilere sadık kalınarak ayrıntılı betimlemelerle okuyuculara sunulmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen orijinal veri ve kodlama için bilgisayara aktarılan veriler eklerde verilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının ele aldığı olguyu, olduğu şekliyle ve olabildiğince tarafsız gözlememesi anlamına gelir (Kirk ve Miller, 1986 Akt Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırılan olgu hakkında bütüncül bir Resim oluşturulabilmesi için araştırmacı elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesini sağlayacak bazı ek yöntemler kullanması gerekir. Araştırma sırasında alandan toplanan verilerin detaylı şekilde rapor edilmesi ve araştırmacı sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel araştırmalarda geçerliğin önemli ölçütleri arasındadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada da durum çalışması deseninden dolayı araştırmacı ayrıntılı olarak analiz ettiği verileri oldukça betimleyici şekilde açıklamaya çalışmış olup, görüşülen bireylerden elde edilen verileri doğrudan alıntılarla da desteklemiştir.

Araştırmada geçerlik iç ve dış geçerlik şeklinde ikiye ayrılarak verilmekte ve bunlar için geliştirilen stratejiler yöntem kitaplarında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır (Akar, 2016; Merriam, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Etik bir tutum içinde bulunma ve durum çalışmalarında sürecin değerini yargılamak adına İnanlılık, Güvenirlik, Teyit Etme ve Veri kaynaklı olma gibi sınama durumları vardır. Bunlar ele alındığında Yapısal Geçerlik, İç Geçerlik Dış Geçerlik ve Güvenirlik şeklinde başlıklar gelmektedir (Yin, 2014akt: . Akar, 2016 ).

Yapısal Geçerlik: Yapısal geçerlik için araştırma konusu olan kavramları doğru olan işlevsel ölçütlerle tanımlamak gereklidir, bunun için de farklı çeşitleme türleri kullanılması gerekmektedir. Çeşitleme dört farklı şekilde yapılabilir: kuramsal çeşitleme, yöntemsel çeşitleme, veri kaynağı(katılımcı çeşitlemesi, araştırmacı çeşitlemesi. Yöntemsel çeşitleme için, farklı veri toplama teknikleriyle benzer bulguların elde edilmesi le ilgilidir. Veri kaynağı çeşitlemesi, farklı katılımcılardan elde edilen verilerin birbirleriyle tutarlı olması ile ilgilidir. Farklı araştırmacılar tarafından ham verilerin toplanması sürecinde hem de verilerin analizi sırasında sunulan bulguların tutarlı olması ise araştırmacı çeşitlemesini karşılar (Akar, 2016).

Tablo 2.9. Araştırmada Yapısal Geçerlik Sağlamak İçin Yapılan Çeşitlemeler

Yöntemsel Çeşitleme	Veri Çeşitlemesi	Kaynağı(katılımcı)	Araştırmacı Çeşitlemesi
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Görüşmeler                             <ul style="list-style-type: none"> <li>- Öğretmenlerle Yarı Yapılandırılmış görüşmeler</li> <li>- Öğrencilerle Yarı Yapılandırılmış görüşmeler</li> </ul> </li> <li>• Yapılandırılmış Gözlemler</li> <li>• Doküman Analizi                             <ul style="list-style-type: none"> <li>-Araştırmacı günlüğü</li> </ul> </li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Öğretmenler                             <ul style="list-style-type: none"> <li>- İki Sosyal Bilgiler öğretmeni</li> <li>- Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri derslerinin öğretmenleri</li> </ul> </li> <li>• Öğrenciler                             <ul style="list-style-type: none"> <li>-5. ve 7. sınıf öğrencileri</li> </ul> </li> </ul>		<ul style="list-style-type: none"> <li>• Farklı Ana Bilim Dallarında görevli öğretim görevlileri</li> <li>• Araştırmacı yüksek lisans öğrencileri</li> </ul>

Tablo 2.9'a göre araştırmacı yapısal geçerlik için yöntemsel çeşitlilik ile farklı veri toplama yöntemlerine başvurmuş, katılımcı çeşitlemesi ile elde edilen verilerin benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılmış ve son olarak araştırmacı çeşitlemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma sırasında gözlem yapılan sınıfların derslerine giren Sosyal Bilgiler öğretmeni ve bu sınıfların Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri derslerine giren öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı burada araştırma konusunun Sosyal Bilgiler dersinin diğer dersler ilişkili işlenmesi konusunu ayrıntılı incelediği için gözlemlerin yapıldığı sınıfların Sosyal Bilgiler öğretmeni dışında bu okulda yer alan bir başka Sosyal Bilgiler öğretmenini de çalışmaya dâhil ederek, verileri zenginleştirme yoluna gitmiştir. Katılımcı çeşitlemesi yoluyla araştırmacı zengin veri seti elde etmeye ve çalışmanın geçerliğini sağlamaya çalışmıştır. Farklı branş öğretmenlerinin seçilme nedeni hem yöntemsel çeşitliliği sağlayarak araştırmanın geçerliğini arttırmak ve aynı zamanda araştırmanın alt amaçlarının bir gereğidir. Böylece durum çalışması şeklinde desenlenen bu araştırmada elde edilen bulguların zengin betimlemelerle sunulması sağlanmıştır.

Güvenirlilik: Akar (2016) tarafından tutarlılık şeklinde ifade edilmekte olan güvenirlilik araştırma sonuçlarının inandırıcılığı açısından önem taşımaktadır. Güvenirlilik araştırmadan elde edilen sonuçların tekrar edilebilirliği ile ilgili olup, iç ve dış güvenirlilik şeklinde ifade edilir. Dış güvenirlilik araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda elde edilebilirliği; iç güvenirlilik ise farklı araştırmacıların da aynı verilerle aynı sonuçlara ulaşabilmesi ile ilgilidir. Nitel araştırma gerçekleştiren araştırmacıların iç ve dış güvenirliliğin sağlanması için gerekenler şu şekilde belirtilmiştir (LeCompte ve Goetz 1982'den akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016: 272):

- Dış Güvenirlik İçin öncelikle araştırmacı araştırma sürecindeki kendi konumunu açık hale getirmeli ve böylece benzer araştırmalar yapan başka araştırmacılar benzer bir rol üstlenerek benzer sonuçlara ulaşarak karşılaştırmalar yapabilir.
- Dış güvenirlik ile ilgili diğer bir önlem ise araştırmada veri kaynağı olan bireylerin açık olarak tanımlanmasıdır. Benzer araştırma yapacak araştırmacılar da örneklem seçerken yani katılımcılarını belirlerken bunları dikkate alabilsinler.
- Araştırma sürecinde oluşan sosyal ortamların tanımlanması da dış güvenirliği için önemlidir.
- Elde edilen verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçevenin ve varsayımların tanımlanması dış güvenirlik için önemlidir.
- Verilerin toplanması ve analizi ile ilgili ayrıntılı açıklamalarının yapılması da dış güvenirlik için önem taşımaktadır. Gözlem ve görüşmelerin nasıl gerçekleştirildiği, verilerin nasıl kaydedildiği, nasıl analizi edildiği elde edilen sonuçların bir araya getirilip sunulma biçimleri ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

Bu çerçevede araştırmacı dış güvenirliği sağlama adına bazı önlemler almıştır. Bu araştırmada araştırmacı, araştırmacının rolü şeklinde ayrı bir başlık atarak çalışmayı gerçekleştirmede üstlendiği rolü açıklamıştır. Bunu yanı sıra araştırmacı nitel bir araştırmayı neden seçtiğini ve nitel araştırma için bilmesi gerekenlerin neler olduğu konusunda elde ettiği verileri okuyucu ile paylaşmıştır. Bu araştırmada katılımcıların hangi kriterler esas alınarak seçildiği yöntem kısmında açıklanmıştır. Bunun yanı sıra öğretmen katılımcılar için hazırlanan kişisel bilgi formları yardımıyla ayrıntılı olarak bu katılımcılar betimlenmiştir. Araştırmacı günlüğu yardımıyla ve aynı zamanda gözlem verileri ayrıntılı notlar tutularak, eş zamanlı analizlerin gerçekleştirilmesi sayesinde sosyal ortama ilişkin araştırmacının edindiği izlenimler kısa sürede kaydedilmiştir. Araştırmacı verilerin toplanma sürecini yöntem bölümünde ayrıntılı olarak sunmuş ve veri toplama teknikleri seçimi, görüşme sorularının hazırlanmasından görüşme sürecinin yapılması, görüşme sonrası verilerin bilgisayara aktarılmasına, gözlemlerin gerçekleştirildiği dersin sınıf ve üniteleri gözlemlerin nasıl kaydedildiği ve analizleri hakkında detaylı bilgilendirmeler yapılmıştır. Araştırmacı verilerin analizi sırasında kod ve temaların nasıl oluşturulduğu, ortaya çıkarılan bulguların nasıl sunulduğuna ilişkin ayrıntılı anlatımlar yaparak dış güvenirliği sağlamaya çalışmıştır.



İç güvenilirliği sağlamak için araştırmaların alması gereken önlemler şu şekilde belirtilmektedir (LeCompte ve Goetz 1982'den akt: Yıldırım ve şimşek, 2016: 272):

- Araştırmada elde edilen veriler betimsel bir yaklaşımla doğrudan sunulmasıdır. Çalışma doğrudan alıntılarla çalışma desteklenerek araştırmacının yapacağı yorumlara temel oluşturulmalıdır.
- Araştırmaya birden fazla araştırmacının dâhil edilmesi iç güvenilirlik adına önemlidir. Böyle verilerin toplanması analizi ve sonuçlara ulaşma konusunda uzlaşma sağlanacaktır.
- Gözlem yoluyla toplanan verilerin, görüşmeler yoluyla teyit edilmelidir.
- Verilerin analizinde bir başka araştırmacı ile birlikte sonuçları teyit etmek. Bu şekilde elde edilen sonuçların araştırmacının yorumu değil elde edilen veriler sonucu ortaya çıktığı belirtilmiş olmaktadır.

Bu çerçevede araştırmacı iç güvenilirliği sağlama adına almış olduğu önlemler şu şekildedir: Araştırma sonucu elde edilen veriler okuyucuya ayrıntılı olarak sunulmuş, gerekli yerler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırma sonucu elde edilen verilerin analiz öncesi orijinal şekilleri eklerde sunulmuştur. Araştırmada yapılan gözlemlerde, ek gözlemci getirilmiş bunun yanı sıra verilerin analizi sırasında kod ve temalara ulaşma aşamasında iki ayrı araştırmacı sürece dâhil edilerek kod ve temalara ulaşma konusunda uzlaşma sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmiştir. Araştırmacı gözlem yoluyla elde ettiği verileri bu dersin Sosyal Bilgiler derslerine gören öğretmen ile yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirerek teyit etmiştir. Böyle araştırma amaçları için elde edilmesi planlanan sonuçlara ulaşırken araştırmacının gözlem yolu ile fark edemediği veriler görüşmeler yoluyla ortaya çıkarılmıştır.

## **2.10. Araştırmacının Rolü**

Nitel durum çalışmaları da diğer nitel yöntemlerde olduğu gibi anlam ve anlayış arayışı içinde olup, bu tür araştırmalarda birincil veri toplama ve analiz aracı araştırmacının kendisidir (Merriam, 2015: 39).

Araştırmacı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans eğitimi almıştır. Yüksek lisans ders döneminde Nitel Araştırma Yöntemleri dersi almış olup, Eskişehir'de düzenlenen 2017 Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda (USBES) nitel araştırma ile ilgili

çalıştaylara katılmıştır. Araştırmacı tez danışmanı ile birlikte “*Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarının Disiplinler Arası Yaklaşım Açısından İncelenmesi*” başlıklı bir bildiri hazırlamış ve sunmuştur. Yüksek lisans eğitimi sırasında disiplinler arası öğretim, çoklu zekâ kuramı ve tematik öğrenme konularına ilgili duymuş öğretim programları ve ders kitaplarında bu konular ile ilgili alanyazın taramaları ve çalışmalar yapmıştır.

Araştırmacı Sosyal Bilgiler dersinin dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığını incelemek için araştırma problemini oluşturmuştur. Araştırma problemi ve amacı çerçevesinde konuyu ayrıntılı şekilde, derinlemesine inceleyeceği için yapılacak olan araştırma durum çalışması şeklinde desenlenmiştir. Durum çalışması ile ilgili alanyazını, bu desenle yapılan çalışmaları ve durum çalışması içeren yöntem kitaplarını inceleyen araştırmacı durum çalışmasının nasıl planlanacağı, veri toplama araçları, veri analiz, yorumlama ve raporlaştırma konusunda bilgi edinmiştir. Ardından “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması*” adlı araştırmasını desenleyerek, araştırma planı hazırlamış, veri toplama araçlarını hazırlamış, pilot çalışma yapmış ve ardından ana çalışmayı gerçekleştirmiştir. Geçerlik güvenilirlik çalışmalarında alan uzmanlarının görüşlerine başvurmuştur. Araştırmacı durum çalışması olarak desenlediği araştırmasını yapmak için uygulamasını yapacağı okulu belirlemiş ve 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar dönemi boyunca 5-C ve 7-A sınıfında yapılandırılmış gözlemler, öğrenci ve öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır.

Araştırmacı önceden hazırladığı gözlem formlarına uygun olarak gözlem yaparken sınıfta gerçekleşen etkinliklere müdahale etmemiş, sınıfın doğal yapısını bozmamaya dikkat etmiştir. Araştırmacı araştırma sürecinde sadece gözlemci rolündedir. Araştırmacı öğretmen rolü olarak ders etkinlikleri yürütme veya yapılan etkinliklerde rol oynama gibi faaliyetlerde bulunmamıştır. Durum çalışması şeklindeki bu araştırmanın amacı da dersler arasındaki ilişkilendirmelerin Sosyal Bilgiler dersinde ne şekilde gerçekleştirildiğine dair gerçekleşen süreci olduğu gibi betimlenmesi olduğundan araştırmacı bu şekilde davranmıştır. Araştırma öğretmen ve öğrencilerle yapmış olduğu yarı yapılandırılmış görüşmeleri ders saatleri dışında, sınıf ortamından farklı bir ortamda gerçekleştirmiştir. Araştırmacı araştırma süreci içinde ve araştırma raporunun yazılmasında araştırma etiğine dikkat etmeye özen göstermiştir.

## 3. BÖLÜM

### 3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesiyle ulaşılan bulgular araştırma amaçları doğrultusunda sunularak yorumlanmıştır.

#### 3.1. Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirmenin Nasıl Gerçekleştirildiğine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretiminde dersler arası ilişkilendirmenin ne şekilde yapıldığı ile ilgili bulgular; ilişkilendirme yapılan dersler, dersler arasında ilişkilendirme yaparken kullanılan yöntem ve teknikler, ilişkilendirmeler için kullanılan materyaller başlıkları altında verilmiştir.

##### 3.1.1. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapılan Derslerle İle İlgili Bulgular

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (SBÖP) “Dersler Arası İlişkilendirme Başlığı” altında Sosyal Bilgiler dersinin üç ders ile ilişkilendirmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu dersler: Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleridir. Öğretim programı incelendiğinde Sosyal Bilgiler konularının programda belirtilen bu üç dersten biri veya birkaçı ile ilişkilendirilmesine dair açıklamalar olduğu görülmektedir. Bazı konularda ise ilişkilendirmeye yönelik hiçbir açıklama bulunmamaktadır. Araştırmanın bu bölümünde Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmenin derslerinde yapılan gözlemlerle birlikte Sosyal Bilgiler öğretmenleri olan Merve öğretmen ve Ercan öğretmenle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler neticesinde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Birinci alt amaç doğrultusunda gözlem, görüşme ve araştırmacı günlüklerinden elde edilen verilerin analizi sonucu aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

##### 3.1.1.1. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile kurulan ilişkilendirmeler ile ilgili bulgular

Bu başlık Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (SBÖP) disiplinler arası öğretim yapılması gereken üç dersi olan Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile ilişkilendirilen 5. ve 7. sınıf konularının Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından nasıl ele alındığı ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında gözlem yapılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri”, “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk”, “Birlikte Yaşamak İçin”, “Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım”, “İnsanlığın Ortak Mirası” konuları ile 7. sınıfta yer alan “Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” ile “Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” isimli konular SBÖP’nda yer alan üç dersten bazıları ile ilişkilendirilmiştir. Dersler arası ilişkilendirme yapılması gereken ders ve konulara ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” isimli konu 2005 SBÖP’nda Matematik dersi “Çizgi Grafiği” alt öğrenme alanında yer alan ilk iki kazanım ile ilişkilendirilmiştir. İlişkilendirilen bu kazanımlar Matematik dersi öğretim programında “Çizgi grafiğini oluşturur. Çizgi grafiğini yorumlar” şeklindedir(MEB,2009). 23.02.2017 tarihli Sosyal Bilgiler dersinde eski konuların bir tekrarını yapan öğretmen Matematik dersi ile ilişkilendirmeyi kapsayan bir soru ile dersine başlar. Ardından öğrencilerin verdiği cevaplar ile birlikte derste çizgi grafiğini çizip yorumlamaya yönelik bir dizi etkinlik gerçekleştirilir. Sosyal Bilgiler ve Matematik dersi ilişkilendirmesini kapsayan dersin ilgili bölümünde araştırmacının gözlem notlarına yansıyan veriler şu şekildedir:

*Öğretmen akıllı tahtayı açıyor. Bu sırada ders kitaplarını dersin başında açmış olan öğrencilere sayfa 88 de yer alan grafiğin hangi tür grafik olduğunu soruyor. Sayfa 88- 89 arasında yer alan grafiklerin hangisinin çizgi grafik olduğunu soruyor. Bu iki soruya da cevap vermek isteyen öğrenciler parmak kaldırıyor. 6 kişi parmak kaldırıyor. Öğretmen bir tanesine söz hakkı veriyor. Öğrenci grafikte yer alan verileri yorumlamaya başlıyor. Buradan yola çıkan öğretmen öğrenciye başka verilerden örnek vererek bunları grafikte nasıl gösterirsin diye soruyor. Akıllı tahta açılıyor ve öğretmen çalışma kitaplarının 64. Sayfasını (Ek 17) öğrencilerin açmalarını istiyor.*

**Öğretmen:** Verilere bakalım çocuklar yıllara göre koyun sayıları verilmiş biz çizgi grafiği yapacağız ama bu verileri daire veya sütun grafikte çizecek olsak nasıl çizeriz?

**Öğrenci 8:**Hocam yine tabloya bakıp bu sefer oranlarına sayılara göre çizerdik daire.

**Öğretmen:** Çizgi grafiği çizeceğimiz yere bakalım zaten bize nasıl yapmamız gerektiğin konusunda ipuçları var. İlk birkaç veriyi ben çizeyim diğerlerini siz yaparsınız.

*Bakalım 1990 yılında 40 000 000 üzerinde göstermeliyim tamamdır. Evet, söyle bakalım ikinci veriyi nasıl yapacağım.*

**Öğrenci 13:** *Hocam 1995 yılında ise daha az.*

**Öğretmen:** *Evet gel bakalım sen göster üçüncü veriyi çizgi grafiğimize sen çiz. Çizgi grafiğimiz bitmek üzere son veriyi de çizip artık yıllara göre ülkedeki hayvan sayısını koyun sayısı yorumlayacağız.*

**Öğretmen:** *Grafiğe bakınca yıllara göre hayvan sayısı değişiminden hangi sonuca ulaşabilirsiniz?*

**Öğrenci 17:** *Koyun sayısı azalmış.*

**Öğretmen:** *Peki sebepleri neler olabilir?*

**Öğrenci2:** *İnsanların şehirlere gitmesi ile hayvancılık azalmıştır.*

**Öğrenci17:** *Hayvancılık yapan insan sayısı da azalmıştır.*

**Öğretmen:** *Bu bir yorum olarak doğru olabilir belki ama bu grafiği yorumlarken burada bu bilgiye doğrudan ulaşamayız. Çünkü bakın grafikte veri olarak hayvancılık yapan insan sayısı yok. Grafikleri yorumlarken buna dikkat etmelisiniz. Veri olarak, sayı olarak ne varsa ona göre grafikten çıkarım yaparız(23.02.2017 Tarihli Gözlem Notları).*

Akıllı tahtada çizilen grafik hem Sosyal Bilgiler kazanımının öğrencilere aktarıldığını hem de öğretim programında Matematik dersi kurulması gereken ilişkilendirmenin gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Sosyal Bilgilerde 5. sınıf “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konu Türkçe dersi ile ilişkilendirilmiştir. Türkçe “Okuma” öğrenme alanı tür, yöntem ve tekniklere uygun okuma. “Gazete ve dergi okur” şeklinde programda yerini almaktadır(MEB, 2006). Bu ilişkilendirme ile ilgili öğretmen ders kitabında yer alan metinlerden, akıllı tahtada internet üzerinden Resimler ve videolar kullanarak aynı zamanda soru cevap yoluyla Sosyal Bilgiler kazanımına ulaşırken, okuma ile ilgili sorduğu sorular yoluyla Türkçe dersi ile ilişkilendirme yapmaktadır. 24.03.2017 tarihli Sosyal Bilgiler dersinde Türkçe dersi ile ilişkilendirmeyi içeren öğretmen ve öğrenci diyalogu şu şekildedir:

**Öğretmen:** Hiç aranızda dergi alan var mı?

Öğrencilerin hemen hemen hepsi parmak kaldırıyor. Öğrenciler sırayla şu cevapları veriyor:

**Öğrenci 1:** Bilim Çocuk...

**Öğrenci 4:** Minika Çocuk Dergisi...

**Öğretmen:** Şimdi beni iyi dinleyin bakalım bu dergiye abone olan var mı?

Öğrenciler bu sefer parmak kaldırmıyor.

**Öğretmen:** “Bilim Çocuk gibi dergiler merakınızı giderecek bir dergi olduğu gibi bilimsel konularda okuyup bilgi sahibi olmanızı sağlar. Her insanın ilgi alanı farklıdır ve dergi ya da gazeteleri aldıklarında ilk baktıkları yerler bile bazen farklıdır. Dikkat ettiniz mi bazı insanlar gazeteyi ellerine alınca önce en arka sayfaya bakarlar. Çünkü sporla ilgileniyordur ve spor haberleri en arka sayfada yer alır. Bazen ikinci sayfayı okuduklarını görürüz burada ise magazin haberleri yer almaktadır... Özellikle bilimsel konularda öğrencilerin yaşlarına ve seviyelerine uygun olarak anlatılmış çalışmaları okuma fırsatınız oluyor. Okulda gördüğünüz dersler de bilimsel içeriklerdir, dergilerde de bunlar daha detaylı bilimsel konulara ulaşabilirsiniz. Okumanızda fayda var (24.03.2017 Tarihli Gözlem Notları).

Burada öğretmenin açıklamaları Türkçe dersi ile kurulması gereken ilişkilendirmeyi doğrudan karşılamaktadır. Okuma ile ilgili soru cevap tekniğini kullanan öğretmen farklı dergileri farklı amaçlarla okuma ve ilgi alanlarına göre okumanın önemi üzerinde durmaktadır.

5 sınıf Sosyal Bilgiler “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konu SBÖP’nda Matematik dersi Olasılık” alt öğrenme alanı 3. kazanım olan “Bir olayın adil olup olmadığı hakkında yorum yapar” ile ilişkilendirilmiştir. 28.04.2017 tarihinde işlenen Sosyal Bilgiler dersinde Matematik dersi ile bağlantı kurulmasına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Dersine soru cevap başlayan öğretmen olasılık içeren gerçekten olmayan hayatımızda olması durumunda neler olabileceğine dair öğrencilerine sorular yönelterek öğrencilerinin derse güdülenmelerini sağlamıştır. Ardından ders kitabında yer alan anayasa ve sosyal hayatı düzenleyen kanunların varlığı ile ilgili bilgi notlarından anlatım yoluyla açıklamalar

yaparak dersi devam ettirmiştir. Derste işlenen konu dolayısıyla insan yaşamını düzenleyen kanunların olmaması durumunda ortaya çıkacak gelişmelerle ilgili öğretmen öğrencilerine sorular yönelmiştir. Dersin Matematik dersi ile ilişkilendirme kurulduğu bölümünde öğretmen ve öğrenciler arasında geçen diyalog şu şekildedir:

*“Öğretmen: Bugün TBMM şöyle bir yasa çıkarsa bu okulun 5C sınıfı öğrencileri TEOG sonrası Fen Lisesini yazmaları yasaktır. Bu şekilde bir kanun çıkarsa ne olur?”*

*Öğrenciler korkarak hayır diyerek bağırlar.*

*Öğrenci 5: Öyle bir yasa çıkaramazlar ama öğretmenim haksızlık olur bize. (28.04.2017 Tarihli Gözlem Notları).*

Burada öğretmenin sormuş olduğu ilk soru Matematik dersi ile yapılması gereken ilişkilendirmeyi doğrudan karşılamakta olduğu dikkati çekmektedir. Öğretmenin olasılık içeren sorusu meydana gelecek olayın adaletli olup olmayacağı ile ilgilidir. Öğrencilerin cevabı da yine kendilerine haksızlık yapılacağı gerekçesi ile adil olup olmama durumunu sorgulamaya yöneliktir. Dersin devamında öğretmen ve öğrencileri arasında gerçekleşen diyalog şöyledir:

*“Bir öğrenci soru sormak için söz hakkı istiyor. Öğretmen sorusunu sorması için söz hakkı veriyor.*

*Öğrenci 17: Biz anayasaya göre okula gitmek zorundayız. Biz gitmezsek ne olur mesela anne babalarımız göndermese hiç gidemesek?”*

*Öğretmen: böyle bir durumda okul idaresi, Milli Eğitim Müdürlüğü devreye girer, devamsızlık yasası okula devamsızlık durumunda uygulanan yaptırımlar devreye girer. (28.04.2017 Tarihli Gözlem Notları).*

Öğretmenin olasılık senaryoları içeren sorularından sonra, öğrencilerinin de konu hakkında düşünmeye başladıkları, üst düzey düşünme becerileri içeren sorularla merak ettikleri veya problem olarak gördükleri durumları olasılık içeren sorular sormaya başladıkları görülmektedir. Burada öğrencilerin de öğretmenlerinin sorularına benzer sorular sormaları dersler arası ilişkilendirmeye yönelik bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde “Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım” konusu Türkçe dersi Konuşma öğrenme alanının 2. Kazanımı olan tür, yöntem ve tekniklerine uygun konuşmanın 2. kazanımı olan şu kazanımla ilişkilendirilmiştir: “Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.” Bu ilişkilendirme ile ilgili 26.05.2017 tarihinde araştırmacının gözlem notlarında yer alan ve verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgular aşağıda yer almaktadır:

**Öğretmen:** Ulaşım ve zaman konusu ile ilgili sorular sorarak ikisi arasındaki ilişkiye nasıldır yorumlayalım bakalım Günümüzde İletişim ve ulaşım araçlarına ihtiyaç var internet üzerinden Türkiye Almanya’ya bağlanıyor ve birçok şey gönderilebilir?

**Öğrenci 3:** Öğretmenim ulaşım önemli çünkü üretilenler taşınır.

**Öğretmen:** Evet doğru en ucuz ve güvenli şekilde ürünlerin ulaşması için hangi yol kullanılabilir düşünelim. Cevap yok mu?

**Öğrenci 7:** Öğretmenim havayolu hızlı ulaştırır.

**Öğrenci 14:** Ama pahalı o...

**Öğrenci 8:** En hızlı gidecekler taşınır.

**Öğretmen:** Tüm ulaşım imkânlarını değerlendirelim. (26.05.2017 Tarihli Gözlem Notları).

Dersin girişinde öğretmen ithalat ve ihracat ile ilgili soru cevap yöntemi ile giriş yapıyor. Ardından videolar açılarak belirli yerlerde durdurularak öğrencilere açıklamalar yapılıyor. Kara, hava, deniz, demir yolları ve bunları artı eksi yönleri sınıfta tartışılıyor. Alınan ürünlerin taşınmasında hızlı ve ucuz ulaşımın ne şekilde sağlanacağı yorumlanıyor. En ucuz ulaşımın deniz yolu ile sağlanacağı sonucuna ulaşıyor. Öğrencilerin birbiri arasındaki diyalogları sınıfta öğrencilerin birçoğunun fikirlerin açıklaması Türkçe dersi ile ilişkilendirmeyi kapsamaktadır.

Matematik dersi “Geometrik Cisimler” alt öğrenme alanı “Piramide örnekler verir ve yüzeyini tasvir eder” şeklinde birinci kazanım olarak verilmiştir. Matematik programında Sosyal Bilgiler dersi ile kurulan bu ilişkilendirme aynı şekilde SBÖP’nda “İnsanlığın Ortak Mirası” konusunda Matematik dersi ile ilişkilendirme şeklinde yer almaktadır. Öğretmen



ders işlerken ders kitabındaki görselleri incelemiş ve videolar izletmiştir. Fakat öğretmen konuyu işlerken Matematik dersi ile ilgili programda yer alan ilişkilendirmeyi yapmamıştır.

7. sınıf “Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” konusunda öğretmen ders kitabını takip ederek dersi işlemekte ve kitapta yer alan bilgileri öğrencilerine okutmaktadır. Ders kitabında farklı bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmalardan örnekler verilmektedir. Fen Bilimleri ile ilişkilendirme yapılması gereken bu konuda öğretmen anlatım yoluyla Fen Bilimleri dersi ile örnekler verip ilişkilendirmeler yapmaktadır.

“Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” isimli 7. Sınıf Sosyal Bilgiler konusu Fen Bilimleri dersi “İnsan ve Çevre” ünitesi 1. 9, 1.10, 1.11 kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlar sırasıyla şöyledir: “1.9. Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarından bir tanesi hakkında bilgi toplar, sunar ve sonuçlarını tartışır. 1.10. Dünyadaki bir çevre probleminin ülkemizi nasıl etkileyebileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. 1.11.Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarına yönelik işbirliğine dayalı çözümler önerir ve faaliyete katılır”. Bu ilişkilendirme ile ilgili bulgular şöyledir:

**Öğretmen:** Doğal dengeyi kim bozar?

*Öğrenciler cevap vermiyor.*

**Öğretmen:** Mesela siz bozuyor musunuz bir plastik şişe 1000 yıl bozulmadan kalıyor doğada. Siz bozuyorsunuz ben ve çevremdekiler hepimizi bozuyoruz insanlar yaşadıkları dünyayı kirletiyor diyor. Çevre kirliliği çok şiddetli boyutlarda 1 damla benzin milyonlarca litre suyu kirletiyor. Evet küresel ısınma nasıl gelişti biliyor musunuz nedir?

*Bir öğrenci parmak kaldırıyor.*

**Öğrenci 3:**Sera gazları mesela...

**Öğretmen:** Sera gazı nedir?

*Öğrenci ise tanım olarak vermiyor ama ozon tabakasından bahsediyor. Öğrencinin açıklamaları bittikten sonra öğretmen bazı açıklamalar yapmaya başlıyor.*

**Öğretmen:** Küresel ısınma en basit anlatımıyla yer küre ve atmosferin her geçen gün ısınmasıdır. Sanayileşmiş devletler bundan daha fazla etkileniyor. Atmosferde her gaz belli oranda bulunur. Oksijen, karbondioksit, azot. Hava içinde karbondioksitin bulunma oranı

*var. Karbondioksit ısıyı tutar. Yani bunu artması demek sıcaklığın artması demektir. Sanayileşmiş yerlerde çıkan gazlar karbondioksit ısıyı tutuyor böylece küresel ısınma devam edecektir. (24.05.2017 Tarihli Gözlem Notları).*

Araştırma kapsamında iki Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucu elde edilen verilerde gözlem verilerini desteklemektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular şöyledir:

Görüşme sırasında bir dersin başka bir ders ile ilişkili işlenmesi hakkındaki görüşlerini Merve öğretmen şu şekilde ifade etmektedir: “*Genelde yani bir dersin konuları başka dersin konularıyla da ilişkili olabiliyor örneğin; Sosyal Bilgiler dersinde 6. sınıfta şeyler var. Hesaplamalar falan... 6. sınıflarda saat hesaplamaları falan var onlarda Matematik dersiyle doğrudan ilişkili. O yüzden öğretmenin yapması gereken bir şey*” Merve Öğretmen dersler arasında öğretmenlerin bağlantılar kurmalarını bir gereklilik olarak belirtmiştir. Burada Merve öğretmen SBÖP’nda yer alan Matematik dersi ile ilişkilendirme ile ilgili örnekler vermektedir.

Dersler arası ilişkilendirme yaparken nasıl bir yol izlediği ile ilgili soruya Ercan Öğretmen şu şekilde bir cevap vermiştir: “*...Mesela 7. sınıflarda buhar makinası nedir buhar makinası e tabi bir fen bilgisi öğretmenini getirip anlattıramadığımız için oturup kendimiz araştırıyoruz. Veya en basitinden ben bu sene mesela buhar makinasının videosunu şeffaf buhar makinasının nasıl çalıştığını bir şekilde öğrenmek zorundasınız araştırmak zorundasınız ki konuyu tam verebilmek için. Konudan konuya fark yöntemler kullanıyoruz*”. Öğretmen konuya göre farklı yöntemler kullandığını konu ile ilgili bilgi elde etmek için araştırmalar yaptığını belirtmiştir. Bu bulgu Fen Bilimleri dersi ile Sosyal Bilgiler dersi arasında öğretmenin ilişkilendirmeler yapmak ve konuyu daha anlaşılır kılmak için araştırmalar yaptığını göstermektedir. Yine Ercan öğretmene SBÖP’nda yer alan dersler arası ilişkilendirme ile ilgili düşüncelerinin sorulduğu soruya aşağıdaki şekilde cevabının bir bölümü şöyledir: “*...Atıyorum çevre kirliliğinden bahsederken, plastiğin yapısından bahsedersiniz fen bilgisi dersinin konusu veya çevreye verdiği zararı anlatabilmek için veya üretimini anlatabilmek için petrolün rolünü anlatabilmek için konudan konuya geçersiniz. Yani veya 6. sınıflarda harita üzerinde koordinat bulma veya uzaklık hesaplama konusunda Matematikten yararlanırız. En azından dört işlem dahi olsa mesela kesirli sayılarda Matematikten yararlanırız*”. Bu cevaba göre Ercan öğretmenin Sosyal Bilgiler dersinde

konuya bağı olarak Fen Bilimleri ve Matematik gibi programdaki derslerden yararlanarak bağlantılar kurduğunu belirtmektedir.

### **3.1.1.2. Sosyal Bilgiler konularında Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile programda belirtilmeyen ilişkilendirmeler**

23.02.2017 tarihinden 31.05.2017 tarihine kadar araştırmacı dersler arası ilişkilendirme yapılması SBÖP’nda belirtilen 7 konu ve ilişkilendirme ile ilgili açıklama olmayan 4 konuda gözlemler yapmıştır. Araştırmacı 5. sınıflarda “Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü” ve “Bilim İnsanları” isimli iki konuda; 7. sınıflarda “İnsan Gücünden Makineye” ve “İnsanlığın Sorumluluğu” isimli konuda SBÖP’nda herhangi bir ders ile ilişkilendirme yapılmasına yönelik bir açıklama olmamasına rağmen gözlemler yapmıştır. Araştırma boyunca gerçekleştirilen gözlem verilerinin analiziyle araştırmacı “Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü” isimli konu ile 7. sınıflarda “İnsan Gücünden Makineye” isimli konuda SBÖP’nda herhangi bir ders ile ilişkilendirme yapılmasına yönelik açıklamalar olmadığı halde Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri derslerinden bazıları ile bağlantılar kurulduğu görülmüştür.

Bununla birlikte “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” ve “Birlikte Yaşamak İçin” isimli 5. sınıf konularında Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleriyle kurulması istenen ilişkilendirmeler dışında yine bu üç ders ile SBÖP’nda belirtilmeyen ilişkilendirmeleri öğretmenlerin yaptığı ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Bununla ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

5. sınıf “Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü” isimli konuda 23.02.2017 tarihinde gerçekleşen gözlemlerden elde edilen verilere göre 2. ders saatinde yeni konuya geçen öğretmen girişimcilik nedir? Girişimci bireylerin özellikleri nelerdir? gibi sorularla dersini başlamıştır. Öğretim programında diğer derslerle ilişkilendirmeye yönelik bir açıklama olmamakla birlikte öğrencilerin sorduğu sorular ve ders sürecinde öğretmenin verdiği örnekler yardımıyla Fen Bilimleri dersiyle ilişkilendirme yapılmıştır

*“Öğretmen öğrenciyi tatmin edecek kadar bitkilerle ilgili bilgiye sahip. Biyoloji yani Fen Bilimleri alanından bilgileri ile öğrencilerinin merakını karşılayacak kadar bilgilendirme yapabiliyor. Öğrenciye çevresindeki bitkileri gözlemleyip gözlemlemediğini soruyor. Öğrencinin söz ettiği konuyu geçiştirmeden Fen Bilimleri alanına girip canlılar ve bitkilerin ile ilgili örnekler verebiliyor” (24.03.2017 Tarihli Araştırmacı Günlüğü).*

7. sınıf “İnsan Gücünden Makineye” isimli konuda öğretmen SBÖP’nda yer almayan bir ilişkilendirme yapmıştır. Öğretmen ve öğrenciler arasında geçen diyalog Fen Bilimleri dersi konuları ile bağlantılar kurulduğunu göstermektedir. Ders esnasında kaydedilen gözlem notları şu şekildedir:

**Öğretmen:** *You tube’da camdan yapılmış buhar makinesi var onu izleyin ben şimdi başka bir video açıyorum*

*Video çalışırken öğretilerde aynı andan anlatıyor gerektiği yerde videoyu durdurarak bilgiler veriyor. Buhar makinasından bahsetmeye başlıyor.*

**Öğretmen:** *Yanıcı madde olarak ispiro kullanılıyor. Yakıldıktan sonra ısınan su ile birlikte su tankında pistonların hareket ediyor ve böylece hareket oluşuyor.*

**Öğrenci 6:** *Su ısınıyor ve bu sistemde çok ısınmanın sorun olur mu soğutma sistemi var mı?*

**Öğrenci 14:** *Bu makinede duman nereden çıkıyor?*

*Video devam ederken öğretmen bu iki öğrencinin sorularını cevaplayıp ek bilgiler veriyor ve iki çeşit hareket olduğunu şekil üzerinden göstererek anlatıyor.*

**Öğretmen:** *Ders kitabından da görelim mesela makinayı. Isı ve buhar gücünün hareket enerjisine dönüşmesi sanayide makine ve diğer aletlerin otomatik çalışmasına ve daha hızlı üretime geçilmesindeki etkili oldu. İşte böylece meydana gelen seri üretim artık manuel aletlerden hızlı üretim yapan makinelerin yaygınlaşmasıyla başlayan bu olaylara sanayi inkılabı diyoruz. (22.03.2017 Tarihli Gözlem Notları)*

Bu derste Sanayi İnkılabı konusunu anlatan öğretmen önce buhar makinesinden söz ederek öğrencilerinin ilgisini çekmektedir. Konuyu daha iyi anlatmak amacıyla Fen Bilimlerinden ısı ve enerji gibi Fen Bilimleri konularına öğrencilerinin soruları ile değinmiştir. Burada öğretmen tarih konularını anlatırken bilim tarihi mantığı ile doğa bilimleri ile iç içe ilişkili halde anlatma yolunu seçmektedir. Bu durum programda olmayan ilişkilendirmenin yapıldığını ortaya koyan bir bulgudur.

Araştırmada 5. Sınıf “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konuda Türkçe dersi ile ilişkilendirme ve yine “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konuda ise Matematik dersi

ilişkilendirme yönergeleri bulunmaktadır. Gözlem verilerine göre bu iki konuda yönerge olmayan farklı derslerle ilişkilendirme yönelik bulgular elde edilmiştir.

5.sınıfta “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” konusu SBÖP’nda Türkçe dersi ile ilişkilendirilmiştir. 24.03.2017 tarihli Sosyal Bilgiler dersinde bu konu hakkında öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen şu diyalog öğretmenin programda Fen Bilimlerine ait bir ilişkilendirme olmamasına rağmen ilişkilendirme yaptığını göstermektedir. Fen Bilimleri dalları olan biyoloji, fizik ve kimya ile ilgili oldukça ayrıntılı açıklamalar yaptığı görülmektedir. Öğrenci ve öğretmen arasında soru cevap yoluyla ders işleniyor. Bu derste “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” konusunun kitapta yer alan son satırında bu konu ile ilgili bir soru soruluyor öğrencilere bu soru ise şöyledir: *Bilim Teknikle ilgili bir dergi hazırlansanız nasıl bir dergi hazırlardınız?* Öğretmenin bu sorusu üzerine öğrencilerden çok sayıda parmak kalkıyor ve ısrarla parmak kaldıran öğrenciler var. Bu soruyu cevaplamak için oldukça istekliler. Öğretmen sorusunu tekrarlıyor. Bilim Teknikle ilgili nasıl bir dergi hazırlamak istediklerini soruyor. Gözlem notlarına ait doğrudan alıntılar şu şekildedir:

**Öğrenci 4:** *Deney ile ilgili hazırlamak isterim. Deney Dergisi.*

*Bu cevap üzerine öğretmen fizik mi, kimya mı, biyoloji ile ilgili mi hangi konuda deneyler içerecek bir dergi olacak bu diye soruyor. Ardından ekliyor, bunlar ne demek fizik kimya nedir kafanda oluştu mu konular diyor. Öğrencilerden birkaçı onlar ne öğretmenim diye sorunca öğretmen bu bilimleri açıklamak durumunda kalıyor.*

**Öğretmen:** *Fizik, kimya ve biyoloji dersini siz Fen Bilimleri dersinde görüyorsunuz mesela Sosyal Bilgiler dersinde de aslında siz tarih, coğrafya gibi bilimleri görüyorsunuz diyor ve soruyor öğrencilere. Fizik nedir?*

*Bir öğrenci ise parmak kaldırıyor cevap veriyor.*

**Öğrenci 17:** *Vücudumuzdaki sistemleri inceler. Öğretmen başını hayır anlamında kaldırarak sıradaki öğrencilere de teker teker söz hakkı veriyor. Doğruya yakın cevaplara evet diyerek diğerlerine başını kaldırarak geri dönütler veriyor öğretmen bunu çok seri yapıyor böylece soru daha etkili cevaplanma olanağı buluyor.*

**Öğrenci 2:** *Vücudumuzdaki mikropları inceler.*

**Öğrenci 3:** *Cisimlerin hareketini inceler.*

Bunun üzerine öğretmen açıklama yapıyor. Fiziğin hangi konularda çalıştığını anlatıyor. Yapılan açıklamalardan sonra öğretmen fiziği öğrendik bunun dışında birde kimya vardı o ne demek diye soruyor.

**Öğrenci17:** Deneyle ilgilidir.

**Öğretmen:** Tamam deney yapıyor ama kimyanın bir konusu var hangi alanla ilgilenir yani kimyanın konusu nedir? Yani mesela az önce söyledik fizik maddeni hareketi ile ilgileniyor ama kimya ne ile ilgileniyor? Maddenin yapısı ile maddenin halleri olan katı, sıvı gaz maddenin halleridir. Maddenin özellikleri ile ilgileniliyor. Farklı maddeleri karıştırarak yeni bileşimler yeni maddeler oluşturuyor... Canlı maddelerle ilgilenmez ama sadece cansız maddelerin içyapısı ve özellikleri ile ilgilenir. O zaman canlılarla ilgilenen hangisidir?

**Öğrenci 12:** Biyolojidir canlılarla ilgilenen de.

Bu sırada öğretmenin fizik ve Matematik ilişkili açıklamalarına takılı kalmış bir öğrenci bir soru sorar.

**Öğrenci 3:** Ama hocam fizik Matematikle ilgili mi?

**Öğretmen:** Fizik ile ilgilenmek fizik yapabilmek için Matematik yani hesap yapmayı bilmek gerekir evet az önce açıkladım. (24.03.2017 Tarihli Gözlem Notları)

5. sınıf “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konuda Matematik dersi ile ilişkilendirme SBÖP’nda yer alırken Türkçe dersi ile ilişkilendirme olmamasına rağmen öğretmenin verdiği örneklerle nu konuda Türkçe dersi ile de ilişkilendirme yaptığına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Gözlem notlarına yansıyan 28.04.2017 tarihli dersin ilgili bölümü şöyledir:

Öğretmen kanunlardan ve günlük hayatı düzenleyen kurallardan sonra devletin temel organlarına geçiş yapıyor.

**Öğretmen:** Devletin 3 temel gücü vardır. Yasama, Yürütme ve Yargı. (Öğretmen bunları tahtaya yazıyor.) Yasama nedir? Çocuklar Yasama = Yasa + Yapma Türkçede işlediniz mi bu konuyu. Aslında yasa ve yapma kelimelerinin birleşiminden meydana geliyor yasama kelimesi yani yasa yapmak kanun yapmak anlamındadır. Peki bu yasa yapma işi kimindir. Kim yapar yasa?

**Öğrenci 14: TBMM .(28.04.2017 Tarihli Gözlem Notları)**

Burada öğretmen bir kelimenin köklerini ve eklerini ayırarak Türkçe dersi ile ilgili bir konuya değiniyor. Böylece Sosyal Bilgilerde soyut sayılabilecek vatandaşlık ile ilgili bir konuyu bir başka dersin konusundan yola çıkarak daha anlaşılır kılma yoluna gidiyor.

**3.1.1.3. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dışındaki derslerle kurulan ilişkilendirmeler**

Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri gibi sosyal SBÖP’nda ilişkilendirme yönergesi bulunan bu üç ders dışındaki (Resim, Müzik, İngilizce vb.) derslerle kurulan ilişkilendirmelerle ilgili bulgulara burada yer verilmiştir.

Gözlemler sırasında öğretmenin programda yer alan üç dersin dışında İngilizce ile ilişkilendirme kurduğu görülmüştür. 5. sınıf 24.03.2017 tarihli Sosyal Bilgiler dersinde Türkçe “Okuma” öğrenme alanında “Gazete ve dergi okur” şeklinde ilişkilendirilen “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konuda öğretmen dersini Türkçe dersi ile ilişkilendirerek işlemiş ve böylece öğretim programında kurulan ilişkilendirmeyi karşılamıştır. Bunun yanı sıra dersin akışı sırasında öğrencilerini verdiği cevaplara bağlı olarak öğretmen bazı sorular yönelmiş ve böylece Sosyal Bilgiler öğretim programında yer almayan İngilizce dersi ile ilişkilendirme yapmıştır. Dersin program dışı derslerle yapılan ilişkilendirmesi ile ilgili gözlem verileri aşağıda yer almaktadır.

*Öğretmen konuyu öğrencilerden birine ders kitabından okutmaya başlıyor. Ardından geriye kalan kısmı başka bir öğrenciye okutuyor.*

**Öğretmen:** *1998’den itibaren Bilim Çocuk Dergisi yayınlanmaya başlamıştır çocuklar ve her ayın 15’inde 7’den 15 yaş grubuna kadar çocuklara hitap eder. Okuyucu kitlesi iyidir. Mesela birde daha büyük yaş grupları için Bilim Teknik var bahsetmiştim az önce sizlerin verdiği örnekler var. Videoda da görmüştük, farklı konu alanlarında farklı okuyucu kitlesi var dergilerin. TUBİTAK tarafından çıkarılan bilimsel içerikli çok öğretici dergileri de söyledik.*

**Öğrenci 4:** *Öğretmenim Kids dergisi var birde.*

**Öğretmen:** *Evet Kids ne demek peki?*

**Öğrenci 9:** Çocuk demek öğretmenim.

**Öğretmen:** Aferin.

**Öğrenci 12:** İngilizce değil de Türkçe yayınlasalar o başlığı olmaz mı ki?  
(24.03.2017 Tarihli Gözlem Notları)

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler sonucu Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri dışında SBÖP’nda yer almayan derslerle ilgili elde edilen bulgular aşağıdadır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dersler arası ilişkilendirme konusunda neler söylersiniz? Sorusuna Merve öğretmen “3 dersle ilişki var ama mesela yeterli değil, kültür ve uygarlık konusunda Müzikle falan kurulabilir belki.” şeklinde cevap verirken aynı soruya Ercan öğretmen de 3 dersin yeterli olmadığına ilişkin açıklamalar yapmaktadır.

Görüşmede Merve öğretmenin bazı konularda öğretmenlerin birbiri iletişim kurduğunu belirtmektedir. Görüşmeden elde edilen şu ifadeler SBÖP dışında yer alan derslerle kurulan bir ilişkilendirme olması bakımından önemlidir. “...Müzik öğretmeni bile sorabiliyor örneğin Çanakkale ile ilgili kutlamalarda onlar da öğretiyorlar ya marşları türküleri sorabiliyor” Burada Merve öğretmenin derslerin konuları ortak olduğunda farklı derslerin öğretmenleri ile iletişim kurmak ve derslerin arasında bağlantı kurulabildiğini dile getirmektedir. Müzik öğretmenleri ile iletişim kurması öğretim programında yer almayan bir ilişkilendirme olması bakımından önemlidir.

### **3.1.2. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında Derslerle İlişkilendirme Yaparken Kullanılan Yöntem ve Teknikler ve Materyallerle İlgili Bulgular**

Araştırma sırasında elde edilen diğer bir veri ise Sosyal Bilgiler dersini diğer derslerle ilişkilendirirken öğretmenlerin kullandıkları materyal ya da öğretim yöntemleridir. Bu bölümde disiplinler arası ilişkilendirmelerde kullanılan yöntem ve tekniklerle materyallere yer verilmiştir.



Tablo 3.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyal ve Yöntemlerle İlgili Bilgiler

Sosyal Bilgiler Konusu	SBÖP’nda İlişkilendirilmesi İstenen Ders ve Kazanımı	Disiplinler Arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Öğretmen Yöntem ve Teknikleri	Disiplinler Arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyaller
Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri	Matematik dersi “Çizgi Grafiği” alt öğrenme alanı	Soru Cevap Anlatım Ödev	Ders Kitabı Akıllı Tahta Çalışma Kitabı
Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk	Türkçe dersi “Okuma” öğrenme alanı	Soru Cevap Anlatım Ödev	Ders Kitabı Akıllı Tahta Sürelî Yayınlar
Birlikte Yaşamak İçin	Matematik dersi “Olasılık” alt öğrenme alanı	Soru Cevap	Ders Kitabı
Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım	Türkçe dersi “Konuşma” öğrenme alanı	Soru Cevap Tartışma	-
İnsanlığın Ortak Mirası	Matematik dersi “Geometrik Cisimler” alt öğrenme alanı	-	-
Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü	-	Soru Cevap	-
Bilim İnsanları	-	-	-

5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde araştırmacı 7 konuda toplamda 10 ders saati gözlem yapmıştır. Tablo 3.1’e göre 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 7 farklı konuda yapılan gözlemlerden araştırmacının gözlem notlarına kaydettiği verilerin içerik analizi sonucu elde edilen bulgulara göre öğretmen diğer dersler ilişkilendirme yaparken en fazla soru cevap yöntemi kullanmaktadır. Diğer derslerle kurulan ilişkilendirmeleri materyal olarak en fazla ders kitapları etkilemektedir. Yine akıllı tahtalar bunu takip etmektedir. Tabloda dikkati çeken diğer bulgu ise Ekonomik Gelişmede İnsan Faktörü isimli konuda ilişkilendirme yapılması gereken ders belirtilmediği halde soru cevap yöntemiyle öğretmenin bu konuyu diğer derslerle ilişkilendirmesidir.

Tablo 3.2 Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyal ve Yöntemlerle İlgili Bilgiler

Sosyal Bilgiler Konusu	SBÖP’nda İlişkilendirilmesi İstenen Ders ve Kazanımı	Disiplinler Arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Öğretmen Yöntem ve Teknikleri	Disiplinler Arası İlişkilendirme Yapılırken Kullanılan Materyaller
Düşünce Özgürlüğü ve Bilim	Fen ve Teknoloji dersi “Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi” ünitesi (3.2, 3.4, 3.6 kazanımlar)	Anlatım	Ders Kitabı
İnsan Gücünden Makineye	-	Gösteri Anlatım	Ders Kitabı Video
Küresel Sorunlara Küresel Çözümler	Fen ve Teknoloji dersi “İnsan ve Çevre” ünitesi (1. 9, 1.10, 1.11 kazanımlar).	Soru Cevap Anlatım	Ders Kitabı
İnsanlığın Sorumluluğu	-	-	-

7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde araştırmacı 4 konuda toplamda 7 ders saati gözlem yapmıştır. Bu gözlemler sonuç elde edilen bulgulara göre Tablo 3. 2’de görüldüğü gibi öğretmen üç konuda dersler arası ilişkilendirmeyi anlatım yöntemiyle yapmaktadır. Bir konuda soru cevap yöntemini kullanan öğretmen bir konuda ise gösteri yöntemi ile disiplinler arası ilişkilendirme yapmıştır.

### 3.1.2.1. Ders sürecinde ilişkilendirme için yararlanılan yöntem teknik ve etkinlikler

#### Soru-Cevap

5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde gözlemler sırasında kaydedilen notlardan elde edilen verilere göre derste soru cevap yöntemi ile yapılan ilişkilendirmelere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Matematik dersi ile ilişkilendirilmesi gereken “Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” isimli 5. sınıf Sosyal Bilgiler konusu ile ilgili gözlem notlarında yer alan, dersin soru cevap şeklinde olan bölümleri şu şekildedir:

- *Ders kitaplarını dersin başında açmış olan öğrencilere sayfa 88 de yer alan grafiğin hangi tür grafik olduğunu soruyor.*

- Öğrenci grafikte yer alan verileri yorumlamaya başlıyor. Buradan yola çıkan öğretmen öğrenciye başka verilerden örnek vererek bunları grafikte nasıl gösterirsin diye soruyor.
- Öğretmen akıllı tahta kullanımı konusunda sıkıntı yaşamıyor. Grafik çizmek için farklı renklerden yararlanıyor. Grafikte yer alan verilerin iki tanesini öğrencilerle soru cevap şeklinde devam ederek çiziyor.
- Soru cevap yoluyla grafiği yorumlamaya başlıyorlar ve grafikte yıllara göre hayvan sayısının değişiminden hangi sonuçların çıkacağını soruyor(23.02.2017 tarihli Gözlem Notları).

Türkçe dersi “Okuma” öğrenme alanı ile ilişkilendirilmesi gerek “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konuda öğretmen süreli yayınlar ve öğrencilerin okumayı sevdiği alanla ilgili sorular sorarak programda yer alan ilişkilendirmeleri bu yöntemle yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenin sorduğu sorular şöyledir:

- Öğretmen öğrencilerine bir soru sorarak derse başlıyor. Belki biliyorsunuz belki hiç duymadınız “süreli yayın” ne demektir? Diye soruyor.
- Öğretmen öğrencilerine Bilim Çocuk dergisi alan var mı diye soruyor. Öğrencilerin çok büyük bir bölümü parmak kaldırarak aldığını söylüyor. Bunun üzerine bu dergide en çok hangi bölümü okumayı seviyorsunuz diye soruyor
- Öğretmen başka bir soru soruyor öğrencilerine. Şimdi beni iyi dinleyin bakalım bu dergiye abone olan var mı diye soruyor.
- Öğretmen bu dergileri alıp okumanızın etkisi oluyor mu? Bir şeyler öğrenebiliyor musunuz diyor(24.03.2017 tarihli Gözlem Notları).

“Birlikte Yaşamak İçin” isimli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler konusunda Matematik dersi “Olasılık” alt öğrenme alanı ile ilişkilendirmesini öğretmen hem ders kitabında yer alan “Özgürlükten yoksun bırakılma durumunda verilecek cezayı adil buluyor musunuz?” şeklindeki soru ile hem de kendisinin yönelttiği “Bugün TBMM şöyle bir yasa çıkarsa okudunuz okulundaki 5-C sınıfı öğrencilerinin TEOG sonrası Fen Lisesini yazmaları yasaktır. Bu şekilde bir kanun çıkarsa ne olur”? sorusu ile dersinde diğer bir dersin kazanımı ile bağlantı kurmada soru cevap yöntemine başvurduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkçe dersi “Konuşma” öğrenme alanı ile kurulması gereken ilişkilendirmeye yönelik “Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım” konusunda öğretmen sınıfta tartışma ortamı yaratacak birkaç soru sorarak öğrencilerin konu hakkında konuşup, yorumlarda bulunmalarını sağlamıştır. Dersler arasında ilişkilendirmede soru cevap tekniği kullanılırken öğretmenin kendi soruları yanında kitapta yer alan sorulardan da yararlandığı görülmektedir. Bu durum diğer derslerle bağlantı kurmada ders kitaplarında yer alan soruların da etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. 2017 tarihli Gözlem Notlarına yansıyan bu sorular şunlardır:

- *Öğretmen ticaret konusu hakkında sorular sorduktan ve öğrencilerin yorumlarını aldıktan sonra iç ve dış ticaret ile ilgili sorular sorarak konuya daha detaylı girmeye başlıyor.*
- *Ulaşım ve zaman konusu ile ilgili sorular sorarak ikisi arasındaki ilişkiye dikkat çekiliyor. Kara, hava, deniz, demir yolları ve bunları artı eksi yönleri sınıfta tartışılıyor(26.05.2017 tarihli Gözlem Notları).*

“Ekonomik Gelişimde İnsan Faktörü” isimli konuda kurulan ilişkilendirmede de öğretmen programda yer almayan ilişkilendirmeleri konuların yapısından kaynaklı dersin akışı içinde ve öğrencilerin sorduklarından dolayı ya da kendisinin öğrencilere yönelttiği sorulardan yola çıkarak soru cevap yoluyla gerçekleşmiştir. Öğretmen girişimcilikle ilgili öğrencilerinin yeni fikirleri olup olmadığını sorgularken bir öğrencisinin paylaştığı fikirler ve sorduğu sorulara dair kendi bildiklerini açıklaması soru cevap yoluyla diğer derslere ilişkin soruları öğretmenin sorması veya cevaplaması yoluyla gerçekleşmiştir. Bununla ilgili bulgular şu şekildedir:

- *Öğretmen girişimci bir birey olsalar, hangi alanda çalışmak isteyeceklerini soruyor. Bir öğrenci parmak kaldırarak bitki yetiştirme ile ilgili hayallerini anlatıyor. Öğretmen bu bitki ile ilgili bilgilerini öğrenci ile paylaşıyor. Öğretmenin bitkilerle ilgili öğrenciye sorular soruyor aynı şekilde öğrenci de öğretmenine bazı sorular yöneltiyor.*

Fen bilimler dersinde “İnsan ve Çevre” ünitesi ile Sosyal Bilgiler dersi “Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” isimli konuda kurulması gereken ilişkilendirmede öğretmenin soru cevap olarak dersini işlemede yönelttiği sorular şunlardır:

- *Öğretmenin sorduğu bir soru ile başlıyor. Öğretmen Dünyanın sorunu bizi neden ilgilendirir diye soruyor.*
- *Öğretmen küresel ısınma nasıl gelişti biliyor musunuz nedir küresel ısınma diye soruyor.*
- *Sera gazlarından bahseden öğrenciye öğretmen sera gazı nedir diye soruyor. (31.05.2017 tarihli Gözlem Notları)*

### **Anlatım**

5. sınıf “Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” isimli konuda öğretmen kurulması gereken ilişkilendirmeyi sadece sorduğu sorularla değil aynı zamanda grafik çizimi ile ilgili tahtaya çizimler yaparak öğrencilere hem konu ile ilgili bilgiler vererek hem de grafik çizimini ne şekilde olduğu hakkında bilgiler vererek anlatım yoluyla ilişkilendirme yaptığı belirlenmiştir. Anlatım yolu ile kurulan ilişkilendirme ile ilgili gözlem notları şöyledir:

- *Öğretmen grafik çizerken Sosyal Bilgiler konularına değinmekle birlikte grafik çizimi ile ilgili dikkat edilmesi gerekenleri anlatıyor. Öğrencilerin grafiği çizerken ve yorumlarken nelere dikkat etmesi gerektiğini belirli örneklerle öğrencilere anlatıyor. Sonra da örnekler vermeye başlıyor.*

“Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konuda öğretim programında sadece Türkçe dersi ile ilişkilendirme olduğu halde öğretmen Fen Bilimleri ile ilgili bilgiler aktarıldığı gözlemlerle elde edilen bir bulgudur. Araştırmacının aşağıda maddeler halinde yer verdiği ifadeler, öğretmenin düz anlatım yoluyla konu ile ilgili açıklamalarını yansıtmaktadır:

- *Hareket fiziğın en önemli konusudur. Matematik bilmesi de gerekir bir fizikçinin hatta bir Matematikçi kadar bilmesi gerekir matematiği. Hız, düşme, ilerleme, bir yerden bir yere top mermisi atması, metal bir parçanın ağırlığı hızı çıkacağı yükseklik, eğime göre hesaplamalar yapacak bunlar hep hesaplamalar ve sayılarla uğraşmayı gerektirir bu sebeple de Matematik bilmesi önemlidir.*
- *Maddeler oran ve miktarlarına bağlı olarak farklı miktarlarda birleştirilerek yeni maddeler meydana getiriliyor. Böylece oluşan karışıma ise bileşik gibi farklı isimler veriliyor. Mesela evimizde kullandığımız temizlik malzemeleri de böyle farklı maddelerin birleşiminden oluşmuştur. Su nedir H<sub>2</sub>O mesela bir kimyager ona su*

*demez bu şekilde ifade eder. Okunuşu da di hidrojen monoksittir. Bilimsel ifadeler Latince rakamlar kullanılır. CO2 karbondioksit şeklinde okunur. Bazen kimyam bozuldu, vücudumun kimyası bozuldu deriz bu tarz ifadelerle karşılaşırız. İşte kimya derken vücudumuzun içinde meydana gelen değişimlerden bahsederiz. Uzatmayalım sonuç olarak kimya maddenin yapısını tanı*

“Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” konusunda öğretmen Fen Bilimleri dersi ile yapması gereken ilişkilendirmeyi anlatım yoluyla gerçekleştirmiştir. Dersin başında soru cevap yapan öğretme, Fen Bilimleri ile ilişkilendirme yapmazken kitaptan öğrencilere okuttuğu bazı paragrafların ardından astronomi ve uzay çalışmaları ile ilgili bilim insanlarından örnekler vererek Fen Bilimleri konularına değinmiştir. Bununla ilgili olarak elde edilen bulgular şu şekildedir:

*Öğretmen öğrencilerine Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan parçaları okutuyor ve parçada bilim insanlarının çalışmaları kısmından sonra uzay çalışmalarına örnekler veriyor. Galileo ve Bruno gibi bilim insanlarının çalışmaları hakkında açıklamalar yapıyor.*

Küresel Sorunlara Küresel Çözümler isimli konuda özellikle konuyu ders kitabından takip eden öğretmen bu konuda kitapta yer alan konuları esas alarak açıklamalar yapmaktadır. Bu durum soru cevap yanında öğretmenin anlatım yoluna başvurduğunu göstermektedir. Araştırmacının gözlem notları şöyledir:

*Çevre kirliliği çok şiddetli boyutlarda 1 damla benzin milyonlarca litre suyu kirletiyor. Tanker kazaları gibi kazalar denizlerde ciddi kirliliğe neden oluyor denizde yaşayan canlılar bunlardan önemli derecede etkileniyor. Aslında su sıkıntısı yok doğada kullanılabilir su sıkıntısı var. Arıtma sistemleri ile suyu temizlemeye çalışıyoruz ama nafîle.*

*Küresel ısınma en basit anlatımıyla yer küre ve atmosferin her geçen gün ısınmasıdır. Sanayileşmiş devletler bundan daha fazla etkileniyor. Atmosferde her gaz belli oranda bulunur: Oksijen, karbondioksit, azot. Hava içinde karbondioksitin bulunma oranı var. Karbondioksit ısıyı tutar. Yani bunu artması demek sıcaklığın artması demektir. Sanayileşmiş yerlerde çıkan gazlar karbondioksit ısıyı tutuyor böylece küresel ısınma devam edecektir.*

## Gösteri

“İnsan Gücünden Makine Gücüne” isimli konuda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında herhangi bir ilişkilendirme yönergesi bulunmamaktadır. Fakat öğretmen bu derste öğrencilerine konunun özünü daha iyi anlatabilmek adına Fen Bilimleri konularına girerek buhar motorunun çalışma prensibini video üzerinden gerekli yerlerde videoyu durdurarak anlatmıştır. Araştırmanın 22.03.2017 tarihinde gözlem notlarına dersler arası ilişkilendirmeyi gösteri tekniğiyle yaptığına dair yansıyanlar şu şekildedir:

*Öğretmen: You tube’da camdan yapılmış buhar makinesi var onu izleyin ben şimdi başka bir video açıyorum. Video çalışırken öğretilmekte aynı andan anlatıyor gerektiği yerde videoyu durdurarak bilgiler veriyor. Buhar makinesinden bahsetmeye başlıyor.*

*Öğretmen: Yanıcı madde olarak ispirto kullanılıyor. Yakıldıktan sonra ısınan su ile birlikte su tankında pistonların hareket ediyor ve böylece hareket oluşuyor. ....Video devam ederken öğretmen bu iki öğrencinin sorularını cevaplayıp ek bilgiler veriyor ve iki çeşit hareket olduğunu şekil üzerinden göstererek anlatıyor.*

Öğretmen derste bu şekilde bir başka dersin konusu ile bağlantı kurmaktadır. Gözlemlenilen elde edilen veriler öğretmen ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verileri ile tutarlılık göstermiştir. Araştırmacı tarafından öğretmene yöneltilen “ Konuların diğer derslerle ilişkili işlenmesi sürecinde nasıl bir yol izliyorsunuz? Sorusuna öğretmenin cevabı şöyledir:

*“...Mesela 7. sınıflarda buhar makinesi nedir buhar makinesi e tabii bir fen bilgisi öğretmenini getirip anlattıramadığımızda oturup kendimiz araştırıyoruz veya en basitinden ben bu sene mesela buhar makinesinin videosunu şeffaf buhar makinesinin nasıl çalıştığını bir şekilde öğrenmek zorundasınız araştırmak zorundasınız ki konuyu tam verebilmek için”*

Bu cevaptan yola çıkarak öğretmenin dersler arası ilişkilendirme yaparken videolar kullandığı ve gösteri tekniğinden yararlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Gözlem ve görüşme verileri arasındaki tutarlılık dışında araştırmacı günlüğüne kaydettiği notlardan da öğretmenin derste ilişkilendirmeyi hangi yolla yaptığına ilişkin bilgi vermektedir. Öğretmen ile görüşme yaptıktan sonra araştırmacı günlüğüne şu ifadeleri kaydetmiştir.

*“Öğretmenin görüşme sırasında derste buhar makinesini video üzerinden anlattığını örnek verdi bugün. Ben bu derste vardım. Gerçekten videoda makinenin nasıl çalıştığını*

*ayrıntılı olarak gösterilip anlatılmaktaydı ve öğretmen bununla da yetinmeyip ders kitabındaki bazı Resimleri de örnek olarak gösterdi. Fen Bilimleri dersinin içeriğine ister istemez girmiş oldu. Zaten öğrencilerin sorduğu sorular da öğretmenin ısı, hareket gibi Fen Bilimleri konularından söz etmesini zorunlu hale getirdi(30.05.2017 Araştırmacı Günlüğü)”.*

### **Uzman Daveti**

Araştırmada gözlem ve görüşme verilerine göre öğretmenlerin programda yer almayan ilişkilendirmeleri de yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple tablo .. ve tablo da yer almayan uzman daveti gibi yöntem ve tekniği ile ilgili elde edilen verilere yer verilmiştir. Araştırmacı tarafından sorulan *Dersinizde yer alan konuların diğer derslerle ilişkili işlenmesi sürecinde nasıl bir yol izliyorsunuz? Sorusuna Ercan öğretmen şöyle cevap vermiştir:*

*“ ...Türkçe öğretmeni arkadaşlarımızın bahsettiği kültürle ilgili konularda o konuda deneyimi olan bilgisi olan Müzik konusunda bilgisi deneyimi olan arkadaşları çağırdığımız oldu. Ya da Safranbolu evlerinden bahsediyorken Kastamonulu bir arkadaşımız vardı bir defasında onu çağırmıştık gelmişti. İçinde yaşayan biri olarak o bölgenin insanı olarak bilgi vermişti. Veya halk müziğinden bahsettiğimiz bir konuda halk müziği ile uğraşan bir arkadaşımız vardı, gelmişti hem söylemişti hem de bilgilerini paylaşmıştı. Bir noktada şey var olaya tam olarak hâkim olan birinden yararlanmış oluyorsunuz onun dışında tabii ki her zaman her yerde böyle şeyler yapmak mümkün değil. Ne yapıyoruz bir ilgisi alakası bir ilişkisi varsa doğal olarak araştırıyoruz kendimiz öğreniyoruz”.*

### **Tartışma Tekniği**

Türkçe dersi Konuşma öğrenme alanını ile ilişkilendirilen Sosyal Bilgiler dersi *Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım* konusu ile ilgili 26.05.2017 tarihinde araştırmacının gözlem notlarına yansıyan verilerden elde edilen bulgular şu şekildedir:

*Kara, hava, deniz, demir yolları ve bunları artı eksi yönleri sınıfta tartışılıyor. Alınan ürünlerin taşınmasında hızlı ve ucuz ulaşımın ne şekilde sağlanacağı yorumlanıyor. En ucuz ulaşımın deniz yolu ile sağlanacağı sonucuna ulaşıyor. Öğrencilerin birbiri arasındaki diyalogları sınıfta öğrencilerin birçoğunun fikirlerin açıklaması Türkçe dersi ile ilişkilendirmeyi kapsamaktadır.*



## Ödev Verme

Öğretmen derste verdiği ödevlerle de dersler arasında ilişkilendirmeler kurmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan ilişkilendirmeleri içeren 5. çalışma kitabında yer alan etkinlik Matematik dersi ile ve yine 5. Sınıfta sınıfa dergiler getirmelerini isteyerek vermiş olduğu ödev Türkçe dersi okuma öğrenme alanı ile ilgili ilişkilendirmeyi karşılamaktadır. Bu ödevlerle ilgili araştırmacının gözlem notlarına kaydettikleri şu şekildedir:

*...size dergi getirmenizi ve oradan bazı konularda araştırma yapmanızla ilgili ödev verecektim diyor. Ardından öğretmen öğrencilerine bir soru sorarak derse başlıyor. Belki biliyorsunuz belki hiç duymadınız “sürelî yayın” ne demektir? diye soruyor. .(24.03.2017 tarihli Gözlem Notları)*

Burada öğretmen dergilerle ilgili daha önce vereceği ödevi unuttuğu için dersin son dakikalarında bir öğrencisi ile yaşadığı diyalog sonunda daha önce vermesi gereken ödevi hatırlayıp öğrencilerine dergiler getirmelerini söylüyor. Vermiş olduğu ödev ile öğrencilerin derste örnek olarak verdikleri ve okuduklarını söyledikleri dergileri getirmelerini istiyor. Öğretmenin ödev verirken kullandığı ifadeler gözlem notlarında şu şekilde yer almaktadır:

*Öğretmen önümüzdeki ders getirebilirsin diyor. Ben zaten size ödev verecektim yanınızda dergi getirin diye ya da ben getirecektim ama unuttum o yüzden getirin bir dergi incelemiş oluruz getir diyerek, öğrencilere ödevlerini veriyor.*

### 3.1.2.2. Ders sürecinde ilişkilendirme için yararlanılan materyaller

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve Ercan öğretmenin dersinde yapılan gözlemler neticesinde dersler arasında ilişkilendirme yaparken öğretmenin ders kitabı, çalışma kitabı ve süreli yayınlar gibi yazılı materyallerden ve akıllı tahta, video ile internet gibi teknolojik materyallerden yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenin dersler arası ilişkilendirme yaparken en fazla ders kitabından yararlandıkları en az çalışma kitapları ve süreli yayınlardan yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

## Ders Kitabı

Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgularda dersler arası ilişkilendirmede materyal olarak ders kitaplarını kullandıklarını ifade ettikleri

görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersindeki konuların diğer derslerle ilişkili işlenmesi sürecinde nasıl bir yol izliyorsunuz? Sorusuna Merve öğretmenin verdiği cevap şu şekildedir:

*“Yani kitapları ders kitaplarını materyal olarak, anayasa kitapçıkları. Yani atlas almalarını istiyoruz. Başka dersle ilgili örnek vererek yapıyorum örneklerle oluyor işte bunu Matematikte gördünüz diye”.* Bu ifade ders kitaplarını ilişkilendirmede kullandığını kanıtlar nitelikte bir bulgudur.

Ercan öğretmenin Sosyal Bilgiler derslerinde yapılan gözlemler sonucu 7 konuda diğer derslerle ilişkilendirme yaparken materyal olarak ders kitaplarını kullandığı görülmüştür. “Bölgeadaki Ekonominin Ülkedeki Yeri” isimli konuda öğretmen Matematik dersi ile yaptığı ilişkilendirmede ders kitaplarında yer alan grafik ve tablolardan yararlanmıştı. Ders kitaplarındaki grafikleri yorumlarken ders kitaplarında yer alan sorulardan da yararlanmıştı. Araştırmacının 23.03.2017 tarihli gözlem notları şöyledir:

*Herkes kitaplarını açsın ve en son nerde kalmıştı bakalım... Öğretmen akıllı tahtayı açıyor. Bu sırada ders kitaplarını dersin başında açmış olan öğrencilere sayfa 88 de yer alan grafiğin hangi tür grafik olduğunu soruyor. Sayfa 88- 89 aralığında yer alan grafiklerin hangisinin çizgi grafik olduğunu soruyor.*

Türkçe dersi “Okuma” öğrenme alanı ilişkilendirilmesi gereken “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli 5. Sınıf konusunda öğretmen dersler arası ilişkilendirme yaparken süreli yayınlar, akıllı tahta ve ders kitabı gibi materyallerden yararlanmıştı. Öğretmen ders kitabından konuyu takip ederken öğrencilerine okutma yoluna gidiyor. Söz hakkı isteyen öğrencilerine dergilerle ilgili bilgileri okutuyor. Ardından kendi okudukları dergilerle ilgili öğrencilere soru soruyor. Neden okuduklarını, en çok hangi bölümlerini okumak istediklerini soruyor. Öğretmen öğrencilerinin okuması gereken kitaplarına görselleri ders kitaplarından göstererek bu dergilerin ne zaman yayınlandığı, hangi konularda bilgiler yer aldığını anlatıyor. Bununla ilgili araştırmacı gözlem notlarına şunları kaydetmiştir:

*Sıradaki konuyu öğrencilerden birine ders kitabından okutmaya başlıyor. Ardından geriye kalan kısmı başka bir öğrenciye okutuyor öğretmen. Öğretmen dergilerin tanıtımını yapıyor ve dergilerin ne zaman çıktığı hangi kurum tarafından yayınlandığı içeriklerinin neler olduğu ders kitabında da bahsedildiği gibi öğretme tarafından tekrar açıklanıyor.*

Araştırmacı günlüğüne bu konuda yansıyanlar şu şekildedir:

*Öğretmen akıllı tahtada dergi Resimlerini gösterdi fakat ders kitabında da dergi Resimler olduğu için öğrencilere kitaptaki Resimleri incelemelerini söyledi. Öğrenciler Resimleri incelerken hangilerini okudukları ile ilgili sorular yöneltti(24.03.2017 Araştırmacı Günlüğü).*

Matematik dersi “Olasılık” öğrenme alanı ile Sosyal Bilgiler dersi “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konuda ilişkilendirme yaparken öğretmenin yararlandığı tek materyal ders kitabıdır. Öğretmen bu dersinde düz anlatım ve soru cevap şeklinde yürütürken sadece ders kitaplarını kullanmıştır. Öğretmen sorduğu sorular, konu ile ilgili açıklamaları ve ders kitabında yer alan sorular yardımıyla Matematik dersinde “Bir olayın adil olup olmadığı hakkında yorum yapar.” kazanımı ile ilişkilendirmeyi yapmıştır.

*Öğretmen ders kitaplarından 138. sayfayı açmalarını istiyor. Türk Ceza Kanununun 86. maddesinin bu sayfadan bir öğrencinin okumasını istiyor. Başka bir öğrenci ise aynı sayfada yer alan başka bir maddeyi okuyor. O sayfada yer alan sorular okunuyor.*

“Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” konusu ile Fen Bilimleri dersi arasında kurulması gereken ilişkilendirmede öğretmen ders kitabında yer alan metinleri öğrenciye okutma yoluyla dersler arası ilişkilendirmeyi sağlamıştır. Araştırmanın notlarına yansıyanlar şu şekildedir:

*Bilim adamları ile ilgili olarak yeni konuya geçiş yapan öğretmen düşünce özgürlüğü ile ilgili olarak ders kitabından öncelikle Galileo ile ilgili parçayı okumalarını istiyor.*

“İnsan Gücünden Makineye” isimli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler konusunda SBÖP’nda herhangi bir ilişkilendirme yönergesi olmamasına rağmen öğretmen Sanayi İnkılâbı konusunu öğrencilerinin daha iyi anlaması için buhar makinesinin nasıl çalıştığını anlatmıştır. Bu anlatım sırasında Fen Bilimleri dersi konusuna girerek ilişkilendirme yapmıştır. Ders kitabında yer alan buhar makinesi Resimlerini öğrencilere inceleyen öğretmen bu ilişkilendirmede materyal olarak ders kitaplarından yararlandığını sonucuna ulaşılmıştır. Bununla ilgili öğretmen dersin farklı dakikalarında ilişkilendirme yaptığı için maddeler halinde verilen gözlem notları şöyledir:

- *Öğretmen ise verdikleri cevabın doğru olduğunu yani başka makinelerin olduğunu söylüyor ve ek açıklamalar yapıyor ve Manüel de olsa vardı makineler, sayfa 126'ya bakın diyor.*
- *Video devam ederken öğretmen ek bilgiler veriyor ve iki çeşit hareket olduğunu şekil üzerinden göstererek anlatıyor. Ardından bir erkek öğrenci bu makinede dumanın nereden çıktığını soruyor. Ders kitabında görseller inceleniyor ve öğretmen bilgileri vermeye devam ediyor. Dünyada yapılan ilk buhar motoru örneği olduğunu söylüyor*

Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” isimli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler konusunda öğretmen, Fen Bilimleri ile kurulması gereken ilişkilendirmeyi ders kitabında yer alan konu sıralamasına göre anlatarak ele aldığı küresel sorunlarda ders kitabını materyal olarak kullanmıştır.

### **Çalışma Kitabı**

23.02.2017 tarihinde gözlem yapılan Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında Matematik dersi “Çizgi Grafiği” alt öğrenme alanı ile ilişkilendirilmesi gereken kazanımı öğrencilerin çalışma kitaplarında yer alan bir etkinliği ödev olarak ve derste yaparak sağlıyor. Burada öğretmen kendisi aynı sayfayı akıllı tahtadan açarak çizerken öğrencilerini ise bunu çalışma kitaplarına yapmaları gerektiğini belirtiyor. Araştırmacının gözlem notlarına yansıyan aşağıdaki bulgular öğretmenin dersler arasında ilişkilendirme kurmada öğrenci çalışma kitaplarını ve akıllı tahtayı materyal olarak kullandığını göstermektedir:

*Öğretmen akıllı tahtayı açıyor. Bu sırada ders kitaplarını dersin başında açmış olan öğrencilere sayfa 88 de yer alan grafiğin hangi tür grafik olduğunu soruyor. Sayfa 88- 89 arasında yer alan grafiklerin hangisinin çizgi grafik olduğunu soruyor. Akıllı tahta açılıyor ve öğretmen çalışma kitaplarınının 64. Sayfasını (Ek 17 )öğrencilerin açmalarını istiyor.*

Öğrencilerinin açmalarını istedikleri çalışma kitabı sayfasında bir adet tablo ve grafik yer almakta ve öğrencilerin grafiği çizerek altında yer alan sorular cevaplama yoluyla grafiği yorumlamaları istenmektedir. Yani çalışma kitabında yer alan etkinlik dersler arası ilişkilendirme kurmaya yönelik ve öğretmen kendi dersi ile Matematik dersi arasındaki bu bağlantıyı kurmada çalışma kitabını materyal olarak değerlendirmektedir.

## **Akıllı Tahta**

Öğretmen Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıfta Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri konusunda akıllı tahtadan faydalanarak ilişkilendirmeleri gerçekleştirmiştir. Matematik dersi ile kurulması gereken ilişkilendirmeyi grafiği akıllı tahtada çizerek gerçekleştirmiştir. Bu durum öğretmenin diğer derslerle kurmuş olduğu bağlantıda materyal olarak teknolojik materyallerden faydalandığını göstermektedir.

## **Video**

İnsan Gücünden Makine Gücüne isimli konuda öğretmen konuyu öğrencilerinin daha iyi anlaması adına Fen Bilimleri içeriğinde yer alan konuları anlatmıştır. Bunu yaparken materyal olarak ders kitapları yanında videolardan faydalanmıştır. Araştırmacının gözlem notlarına yansıyan bulgu şu şekildedir:

*Videoyu açacağım size diyor. Buharlı makinenin nasıl çalıştığını anlatan videoyu öğretmen açıyor. Daha sonra durdurarak sanayi inkılabını daha önce işlemiştik hatırlıyorsanız şimdi de bu konuyu genişleteceğiz daha ayrıntılı bir şekilde işleyeceğiz diyor.*

## **Sürelî Yayınlar**

Öğretmen Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk isimli konuda Türkçe dersi Okuma öğrenme alanı ile kurması gereken ilişkilendirmede kullandığı materyallerden biri de sürelî yayın olan dergilerdir. Öğrencilerin okumaları gereken sürelî yayınları internet üzerinde örneklendirdiği gibi bu konu hakkında ödev vererek öğrencilerin sınıfa okudukları abone oldukları dergileri getirmelerini istiyor. Bu durum öğretmenin dersler arasında yapacağı ilişkilendirmede materyal sürelî yayınları da kullandığını ortaya koymaktadır.

## **3.2. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular**

### **3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Yeri**

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde disiplinler arası yaklaşımın kullanılması ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden elde edilen

verilere göre Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konular farklı derslerle ilişkilendirmeler kurmaya olanaklı olup, SBÖP’nda yer alan derslerle birlikte programda yer almayan diğer derslerle de ilişkilendirilebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmen bazı konuları açıklarken farklı derslerin içeriğine değinmek gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir. “ ...Halifeliğin Osmanlıya geçmesinden bahsederken halifeliğin ne olduğunu açıklamanız gerekir o zaman peygamberimiz dönemine kadar giderseniz 4 halife döneminden bahsederseniz sonrasında bahsederseniz. Hem tarih hem de birazcık Din Kültürünün konusu içine girer. Yani şeyden ne diyorlar ona konudan konuya değişir... Ya çok farklı derslerden yararlanma şansımız var. Müzikten dahi yararlandığımız şeyler oluyor.”. Bu ifadeler Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların farklı derslere ait konularla bağlantılar kurma açısında zengin olduğu gösteren bulgu niteliğindedir.

Sosyal Bilgiler derslerinde disiplinler arası öğretim yapma olanağı ve bu dersin elverişli olması ile ilgili araştırmacı pilot görüşme ve gözlemler ile ana çalışma görüşme ve gözlemlerini gerçekleştirdikten sonra 25.05.2017 tarihinde günlüğüne edindiği bir izlenimi şu şekilde kaydetmiştir: “Çalışma boyunca pilot dâhil olmak üzere katılımcıları belirleme aşamasında birçok branştan öğretmen ile görüşme fırsatım oldu. Müzik ve Resim öğretmenleri ile de kısa görüşmelerim oldu. Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile tez konum hakkındaki konuşmalarında ve görüşme sırasında dikkatimi çeken bir şey oldu. Özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenleri sadece bu üç ders değil çok farklı derslerin konularından bahsettikleri konuların olduğunu söylediler. Matematik öğretmenleri genelde en çok fen ve okuduğunu anlama için Türkçeden bahsetti aynı şekilde Fen Bilimleri öğretmenleri de en çok Matematik ile ilişkili konularının olduğunu söyledi. Fakat Sosyal Bilgiler öğretmenleri çok farklı dersleri örneklerinde kullandı ve derslerinde bazen bahsetmek durumunda olduklarını söylediler.”

Araştırmacınının araştırma alanına girdiği ve katılımcı Sosyal Bilgiler öğretmenini belirleme aşamasında günlüğüne kaydettiği şu notlar da Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası ilişkilendirmeye yatkınlığını ve dersinde gözlemler yapılacak öğretmenin bu öğretim yaklaşımına karşı tutumu konusunda belirleyici bir bulgudur: “Okulda yer alan 3 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile ön görüşmeler gerçekleştirdim. Bu görüşmeler sırasında disiplinler arası yaklaşımdan ilk bahsettiğim anda Sosyal Bilgiler gibi ders için çok doğru bir araştırma seçtiğimi, bu kadar fazla bilimle, bu kadar farklı alana giren bir başka ders

*olmadığını söyleyerek bana başarılar diledi. Bu araştırmada yer alabileceğini, gönüllü olarak katılım sağlayacağını ve ses kaydı almamın bir sakıncası olmayacağını ama gözlemler esnasında sınıfa bir kayıt cihazı getirmem gerektiğini belirtti. Sosyal Bilgiler alanının içinde barındırdığı bilgilerin derya deniz olduğundan doğru bir araştırma konusu seçtiğimi ifade etti.(20.02.2017 Tarihli Araştırmacı Günlüğü)*

Araştırmacı günlüğüne kaydettiği 25.05.2017 tarihli notta Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkilendirme açısından oldukça uygun bir ders olduğunu kaydetmiştir. Araştırmacı Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirdiği yarı yapılandırılmış görüşmede “*Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dersler arası ilişkilendirme hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?*” sorusunu yöneltmiştir. Öğretmenin vermiş olduğu cevaba ait doğrudan alıntı şu şekildedir: “*konudan konuya konunun gereksinimlerine göre daha iyi anlaşılabilmesi için bu iş branş içerisinde başka branşlara da değinmek gerekiyor. Gün gelir belki Beden Eğitimi dersi bile u sporla ilgili bir şeyden bahsederken ilişki kurmanız gerekebilir. Ne bileyim ben örnek vereyim 7. sınıflarda toprak konusunu işlerken Aşık Veysel’in toprak türküsünü dinlettirirsiniz müziğin veya kültürün şeyle alakasından o bölgenin tarihiyle alakasından veya kültürüyle alakasından bahsederken farklı yönlerine değinme şeyiniz olabilir. Yani sadece 3 branş değil başka branşlarda eklenebilir*”(Ercan Öğretmen Görüşme Notları).

Bu konuda diğer Sosyal Bilgiler öğretmeni Merve öğretmen ise düşüncelerini “*Üç dersle ilişki var ama mesela yeterli değil, kültür ve uygarlık konusunda Müzikle falan kurulabilir belki*” şeklinde ifade etmiştir. Ercan öğretmen ve Merve öğretmen 3 ders dışında derslerle Sosyal Bilgiler öğretiminde konuların daha anlaşılır olması adına farklı derslerle ilişkilendirme yapılabileceğini bu şekilde açıklamaktadır.

Gözlem verilerine göre Ercan öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde ilişkilendirme yönergesi olmadığı halde öğrencilerinin konuları daha iyi anlaması için ilişkilendirmeler yapmaktadır. Bu durumda Sosyal Bilgiler dersinin kendi içindeki çok disiplinli yapısı ve bu disiplinlerdeki konuları aktarabilmek için içinde yer alan sosyal bilimler dışındaki diğer bilimlerden yararlanılması gerektiği ile ilgili gözlem, görüşme ve araştırmacı günlüğünden elde edilen veriler birbirini desteklemektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme sırasında araştırmacının öğretmenlere ek olarak yönelttiği öğretim programlarından ilişkilendirmelerin kaldırılması hakkındaki düşünceleri

ile ilgili soruya Sosyal Bilgiler öğretmeni Ercan öğretmenin cevabı şu şekilde olmuştur: *“Gerektiği zamanlarda biz devam edeceğiz. O zorunluluk zaten ayıramayız birbirinden zaten. Hepsinin birbiri ile alakası mutlaka vardır”*. Aynı soruya diğer Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Merve öğretmen ise *“Yani yine örnek veririm kalksa da örnekler olur veririm”* şeklinde cevap vermiştir. Bu durum Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirmelere devam edeceği, bu dersin konuları aktarılırken disiplinler arası ilişkilendirmelerin kullanılması gerektiği gösteren bir bulgudur.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise disiplinler arası öğretim etkinliklerinin Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanması ile ilgili sınırlılıklar ile ilgilidir. Araştırmacı tarafından Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yöneltilen *“Sosyal Bilgiler dersini başka derslerle ilişki kurarak işlemedeki sınırlılık ve zorluklar nelerdir?”* sorusundan elde edilen bulgulara burada yer verilmiştir. Merve öğretmenin bu konudaki cevabı şöyledir: *“Ders saati biraz eksik kalıyor. Arsa etkinlikler ilişkilendirmeler daha fazla yapılabilir”*. Diğer Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmenin ise cevabı şudur: *“Aslında tek sıkıntı şu diyebilirim ben özellikle mesela özellikle fen bilgisi ile ilgili daha doğrusu önce Matematikle ilgili söyleyeyim. Bazen konular arasında uyumsuzluklar olabiliyor. Yani siz atıyorum 6. sınıflarda şey işliyorsunuz ölçek konusunu işliyorsunuz, çocuklar kesir konusunda yeterli bilgiye sahip değilse bu sefer kesir konusunu anlatmanız gerekiyor. Ya da bu çevirmeler var bu cm km falan uzunluk ölçülerinde veya saat konusunu işlerken eğer Matematikte bunu işlememişlerse bu sefer tutup sizin bunu anlatmanız gerekiyor. Ama işlemişlerse daha sağlıklı işleyebiliyorsunuz daha sağlıklı devam edebiliyorsunuz. Bazen konular arası uyumsuzluklar çeşitli sebeplerle kaynaklanabiliyor...”* Öğretmenlerin verdiği cevaplardan hareketle Sosyal Bilgiler ders saatlerinin disiplinler arası öğretim uygulamaları için yetersiz olduğu ve diğer derslerin öğretim programları ile Sosyal Bilgiler öğretim programları arasında uyumsuzluk olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen diğer bir bulgu da en fazla ilişkilendirme yapılan derslerle ilgilidir. Merve öğretmen Türkçe ve Matematik şeklinde en çok bağlantı kurduğu dersleri belirtirken, Ercan öğretmen ise özellikle bir ders adı belirtmemekle beraber konuya göre farklı derslerle ilişkilendirmeler yapılabileceğini ifade etmiştir. Ercan öğretmen aynı zamanda konulardan dolayı en çok Fen Bilimleri öğretmenleri ile iletişim kurduğunu da belirtmiştir. Merve öğretmen en fazla ilişkilendirme yaptığı dersleri şu şekilde ifade etmiştir:



*“En çok Türkçe ve Matematik konularında ilişkilendirme yapıyorum.”*

Yine Merve öğretmenin konu ile ilgili diğer ifadesi şöyledir:

*“Mesela Türkçe sözel olduğundan benim örneklerimi etkiler diğer alanlarda çok aşırı bilgim yok”* Sosyal Bilgiler öğretmeni Merve öğretmenin yanıtlarından yola çıkarak işlenen konuya göre Türkçe veya Matematik derslerini Sosyal Bilgiler dersinde daha fazla ilişkilendirdiğini, Türkçe dersi sözel olduğu için örneklerinde bu ders ile ilişkilendirmeler yaptığını belirtmektedir.

### **3.2.2. Disiplinler Arası Yaklaşımda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rol ve Nitelikleri**

Araştırmacı tarafından yöneltilen sorularda öğretmenlerin disiplinler arası ders işleme konusunda kendi rol ve nitelikleri hakkında verdikleri cevaplardan hareketle aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden elde edilen verilere göre “öğretmenlerin sahip olduğu genel kültür bilgisi” ile “ilgi duydukları farklı alanların olması” , “farklı derslerin öğretmenleriyle kurulan iletişim” ve son olarak “öğrenciler” dersler arası ilişkilendirmede öğretmeni etkileyen unsurlardır.

Ercan öğretmen bir öğretmenin sahip olduğu genel kültürün dersler arası ilişkilendirme açısından önemini şu sözlerle dile getirmektedir: *“...Genel kültür ve güncel olayları yakından takip etmesi lazım. Yani güncel gelişmeler, güncel olaylar ve bunun yanında birazcık Müzik bilgisinin olması lazım biraz her şeyden önemli noktalar konusunda felsefe konusunda güzel sanatlar konusunda Müzik konusunda çünkü hepsine girdiği için söyleyebilecek bir sözünüzün olması lazım veya bilinmesi gereken temel noktalar. Çok derinlemesine belki bilemeyebilirsiniz kendi branşına hâkim olan kişi ama en azından bir Leonardo Da Vinci dediği zaman açıklayabilmelisiniz veya Mona Lisa dediği zaman bir şeyler söyleyebilmelisiniz. Veya atıyorum Mevlana dediği zaman söyleyecek sözünüz olmalı en azından çocukları tatmin edecek seviyede”*

Ercan öğretmen öğrencilerinin meraklarını giderecek seviyede farklı alanlardan bilgi birikimi edinmesi gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda genel kültür yanında güncel olarak ülkesinde ve dünyada yaşanan gelişmeleri bir öğretmenin takip etmesi ve gerektiğinde derslerinde kullanması gerektiğini belirtmektedir. Bu konu da araştırmacının gözlem notları ve günlüğüne yansıyan bazı verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgular önemlidir.

26.05.2017 tarihli araştırmacı günlüğü: “Ercan öğretmenin derslerinde dikkatimi çeken Şeylerden biri de güncel tarihler, belirli gün ve haftalarla hatırlatmalar ve bilgilendirmeler yaparak öğrencilerinin bu konulara dikkat çekmesidir. Öğretmen geçen derslerde Down Sendromu, bugün de yerli malı haftası ile ilgili bilgiler verdi. Güncel gelişmelere ve ders konuları dışında yaşanan gelişmelere önem vermesi öğrencilerin belli konulara karşı duyarlılığını arttırması bakımından hem de bazı konuların kendi dersi dışındaki konuları da kapsayabileceği düşünöldüğünde öğretmenin bu uygulamaları önemli.”

Ercan öğretmenin Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım ve İnsan Gücünden Makineye konularında güncel bilgilere yer verdiği gözlem notları maddeler halinde sırasıyla Şu şekildedir:

- Tahtadan Eğitim ve Bilişim Ağı (EBA) platformunu açıyor. Down sendromu farkındalık günü ile ilgili afişleri görünce öğrencilere dün olan bu özel gün ile ilgili bir hatırlatma yapıyor(22.03.2017 Tarihli Gözlem Notu).
- O hafta yerli malı haftası olduğu için öğretmen ders konusundan uzaklaşarak biraz farklı konulardan bahsediyor. Kendi ölkemizde üretilen ürünleri kullanmamız gerektiğini yerli malı kullanımından bahsederek öğrencilerine açıklamalar yapıyor. Buraya kadar anlaşılmayan bir Şey var mı diye soruyor o sırada zil çalıyor. (26.05.2017 Tarihli Gözlem Notu).
- Öğretmen dersin ikinci dersin bitimine az bir süre kala konu dışında bir Şeyden bahsediyor. Dünya Etik Günü düdü. Bu hafta da etik haftası... Etik çok tanınan bir kelime değil ne demek olduğunu biliyor musunuz diye soruyor öğrenciler cevap vermiyor. Konu hakkında öğrencilerinin bilgilerinin olmadığını öğrenen öğretmen doğru dürüst olma ve meslek hakkını vererek yapma. Osmanlı ve Selçuklu devletinde Ahilik teşkilatı vardı mesela meslek etiği önemliydi burada diyerek örneklerle konuyu açıklıyor öğrenciler dikkatle dinliyor. Öğretmen etik ile ilgili bir video izleterek dersini tamamlıyor. Etik nedir sorusunun yer aldığı bir sokak röportajından oluşan bir video bu. Videodaki kişilerin bir kısmı soruyu bilmiyor öğrenciler videoyu dikkatle izliyor. Zil çalması ile ders sonlanıyor(26.05.2017 Tarihli Gözlem Notu).

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin merak ettiği ve ilgi sahibi olduğu alanlar derslerde ilişkilendirme yapmasını etkilemektedir. Derste kendi alanı dışında bilgi vermesi gerektiğinde bir öğretmenin o alanda ilgisi olması durumunda öğrencilerine konuyu daha ayrıntılı açıklayabilmektedir. Ercan öğretmenin “İnsan Gücünden Makineye” isimli konuda ilişkilendirme yönergesi olmadığı halde Fen Bilimleri konularına giren makinelerin çalışma prensipleri ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunarak sanayi inkılâbı konusunu anlatmasında bu durum özellikle önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenin disiplinler arası ilişkilendirme konusunda sahip olması gereken özelliklerle ilgili açıklamalarının bir bölümü şöyledir:

*“İlişkilendirme konusunda nedir ben daha çok mesela okuduğum şeylerden etkilenirim veya gördüğümden çok okuduğum beni daha çok etkiliyor. Ben tarih romanları okumayı severim mesela tabi biraz daha gerçekçi olmak şartıyla veya özellikler şeyler bu bilim teknik, teknolojiyle ilgili programlar benim en sevdiğim şeyler arasında bu makinelerdir, mimaridir vs. o tarz şeyler. Gün geliyor bağlantı kuruyorsunuz arasında. Bir şekilde bir yerde anlatıyorsunuz.”* Ercan öğretmenin söylediklerinden yola çıkarak, bilim teknik konuları ve makinelere karşı ilgi duyuyor olması sanayi inkılâbı konusunda başka derslerin konularına ait ayrıntılı bilgiler verebilmesine, diğer derslerle ilişkilendirmeler yapabilmesine imkân tanımıştır. Ercan öğretmenin öğretmen kişisel bilgi formunda ise kendi alanı dışındaki ilgi alanlarında belgeseller izlediğini belirttiği görülmektedir. Buna göre araştırmacı günlüğü, görüşme kayıtları ve gözlem notları ile birbirini desteklemektedir.

Merve öğretmen de ilişkilendirmeler yapma konusunda öğretmenin sahip olduğu ilgi alanlarının önemini şu sözlerle anlatmaktadır. *“Yani farklı konulara hâkimse çocuklara daha yararlı olur, başka dersle ilgili bilgi aktarırken daha farklı örnekler verir, merak ve ilgisi varsa öğretmenin zaten bilgisi oluyor farklı konularda da o etkili bir şey”*

Öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirmeler yapmasında farklı derslerin öğretmenleri ile kurduğu işbirliği de elde edilen diğer bir bulgudur. Sosyal Bilgilerde yer alan konuların başka derslerle ilişkilendirilerek aktarılmasında öğretmenler arası iletişimin önemi konusunda öğretmenlerle yapılan görüşmede Sosyal Bilgiler öğretmenleri iletişimin şart olduğunu söylemiştir. Dersler arası ilişkilendirmelerde öğretmenler arası iletişim ile ilgili Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevaplarla ilgili doğrudan alıntılar ve bulgulara yer verilmiştir.

Merve öğretmen iletişim kurduğu öğretmenlerden örnekler vererek şöyle açıklamaktadır: *“Bazen zaman zaman Matematik öğretmenleriyle oluyor sorduğum sorular benim. Mesela tabi Türkçe öğretmenleri tarihle ilgili konularda bize sorabiliyor. Müzik öğretmeni bile sorabiliyor örneğin Çanakkale ile ilgili kutlamalarda onlar da öğretiyorlar ya marşları türküleri sorabiliyor. Bölgelere göre yörelere göre farklı oluyor ya yaşantılar her yörenin türküleri şeyleri bizde sorabiliyoruz yani”* Merve öğretmen Türkçe ve Matematik gibi öğretim programında alan derslerle birlikte programda yer almayan Müzik dersi ile ilişkilendirme ve Müzik öğretmeni ile iletişim kurduğunu belirtmektedir. Kendisi bilgi almak amacıyla Matematik öğretmenine başvururken, Tarih konularında bilgi edinmek amacıyla kendisine en çok başvuran öğretmenin ise Türkçe öğretmenleri olduğunu da belirtmektedir

Ercan öğretmen de Merve öğretmen gibi iletişim kurdukları öğretmenlerin branşlarına örnekler vermektedir. Ercan öğretmen Sosyal Bilgiler konularında en fazla ortak temanın Fen Bilimleri ile olduğunu belirterek bilmediği konularda bu branşın öğretmenleri daha sık iletişim kurduğunu dile getirmektedir. Sosyal Bilgiler konuları hakkında bilgi edinmek için kendisine en çok başvuran branşın ise Merve öğretmenin de belirttiği gibi Türkçe olduğunu belirtmiştir. Bu konu ile ilgili Ercan öğretmenden elde edilen bulgulara doğrudan alıntılarla aşağıdaki şekilde yer verilmiştir. *“Bilmediğim bir şeyse eğer kafama takılan araştırdığım ve bulamadığım bir şeyse veya araştırmaya fırsat bulamadığım bir şeyse özellikle mesela Fen bilgisi veya Matematik öğretmenleriyle hepsiyle olabilir atıyorum İslam tarihi konusunu işlerken benim bilmediğim bir şey vardır dün kültürü öğretmenine sorarım. Türkçe öğretmenine de sorarım. Genelde biz fencilerle daha çok şeyiz konulardan dolayı bize de genelde Türkçeciler sorar. Fenciler fazla sormaz ama onların belki şey bilim tarihiyle ilgili konularda sorabilirler. Onların birde branşları geniş fizik kimya biyoloji üçü de var ama biz branşlardan ziyade hani ayrıntısından ziyade temel noktalar bizim için önemli. Temel noktalarda takıldığımız şeyleri en azından nasıl vereceğimizi fikir sahibi olmayı en azından bilmek amacıyla soruyoruz ya da zaman darsa yoksa araştırıp kendimiz bilgiye ulaşma şansımız var zaten.”*

Araştırma bulgularına göre öğretmenin rollerini dersler arası ilişkilendirmeler konusunda etkileyen bir başka unsur öğrencilerdir. Ercan öğretmen ilişkilendirme yapmayacağı konularda öğrencilerinin farklı bir dersin konusu hakkındaki sorularıyla birlikte farklı bir derslerle ilgili konulara değindiğini şu şekilde açıklamıştır. *“Zaman el*

*verdiği sürece bazen de öğrencinin tavrı veya sorduğu sorular merak ettiği konular veya içinde bulunduğumuz yörenin kendisi doğal özellikleri kültürel özellikleri soruyu da değiştirebiliyor. Şimdi bazı şeylerde daha sonra değineceğiniz bir şeyse veya konu dışı konu işlemenize engel olacak daha geniş bir şey ise bölünmeye sebep olacak bir şey ise onu dersin sonuna doğru belki öteleyebilirsiniz. Veya değinebileceğiniz dersler varsa o dersleri öteleyebilirsiniz. Ama doğrudan konuyla alakalı bir soruysa söylenmesi gereken bir yanlış anlaşılma da olabilir eksik de olabilir hata da olabilir tabi ki öğrenci bu konuda yönlendirici oluyor zaman zaman.”*

### **3.2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Öğrenciler Açısından Etkisi**

Araştırmada .. alt amaçla ilgili, öğrencilerin disiplinler arası ilişkilendirmeler yoluyla işlenen bir Sosyal Bilgiler dersinde edindiği kazanımlar hakkında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından “Dersinizde yer alan konuları diğer derslerle ilişki kurarak anlatmanızın öğrencileriniz açısından nasıl bir etkisi oluyor?” sorusu yöneltilmiştir. Bunun sonucu Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden elde edilen bulgulara burada yer verilmiştir.

Dersler arası bağlantılar kurmanın öğrenciler açısından anlamlı öğrenmeler sağladığını Merve öğretmen şu sözlerle belirtmektedir: “*Öğrencilerin daha iyi anlamalarını daha iyi öğrenmelerini sağlar ayrıntılı olarak öğrenmelerini sağlar*”. Merve öğretmen dersler arasında kurduğu bağlantılar yoluyla öğrencilerin kendi derslerine olan bakışını da etkileyerek, Sosyal Bilgiler dersini sevmelerini sağladığını şu şekilde ifade etmektedir: “*Bazen sayısal yönü ağırlıklı olan çocuklar o tür konulara girildiği zaman hemen yani daha fazla katılabiliyor derse dersi sevmelerine derse farklı bakmalarını da sağlıyor.*”

Dersler arası ilişkilendirmeler yoluyla işlenen Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerinin dağılan dikkatlerini yeniden toplamada ve öğrencileri derse motive etmede önemli olduğunu gözlemleyen Ercan öğretmen bunu görüşme sırasında şu sözlerle açıklamaktadır:

*“İlgilerini daha çok çekiyor. Mesela çok basit bir örnek vereyim ben size u monarşiyi anlatıyorsunuz. Monarşiyi anlatırken monarşi kelimesinin kökenini biliyorsanız eğer mono kelimesinin anlamını biliyorsanız u sadece monoyu söylediğiniz zaman çocukların çok fazla kafasında kalmıyor. Çocuklara di tree yi tetra penta de söylemeniz lazım. Bu sefer hepsinin gözleri açılıyor, öğretmen ne diyor diye bakıyorlar ne oluyor*

*Latince di tiri pentayı da öğreniyorlar. İu birazcık da dağılmışsa ilgi ilgiyi de toplama şansınız oluyor ya bu neymiş ne kadar ilginç dikkati toplama açısından da önemli farklı bir şey oluyor. Kimyaya bir giriyorsunuz oradan tekrar bir Sosyal Bilgiler en azından dağılan ilgiyi toplama şansınız oluyor”.*

### **3.3. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Öğrenci Görüşleri İle İlgili Bulgular**

Araştırmada öğrencilerin dersler arası ilişkilendirme ile ilgili genel olarak bakış açılarını ve Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası öğretim yoluyla işlenmesi ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bulguların sunumunda öğrencilerin gerçek isimleri yerine öğrenciler Ö1,Ö2 şeklinde kodlanarak parantez içinde verilmiştir. Öğrencilerin dersler arası ilişkilendirme ile ilgili verdiği cevapların analizi sonucu bakış açıları, farkındalıkları ve Sosyal Bilgiler dersinde ilişkilendirmeler şeklinde üç temaya ayrılmıştır. Bunun sonucu öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonucu aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

#### **3.3.1. Dersler Arası İlişkilendirmeye Yönelik Öğrencilerin Bakış Açısı**

Üçüncü alt amaç doğrultusunda öğrencilere “*Öğrendiğin konuların farklı derslerde yer alan konularla bağlantılı halde işlenmesi disiplinler arası bir öğretimdir. Sen bu şekilde disiplinler arası öğretim ile işlenecek bir ders hakkında nasıl düşünüyorsun?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre disiplinler arası bir ders konusunda öğrenciler olumlu bir bakış açısına sahip olmakla birlikte sadece Ö7 olarak kodlanan öğrenci olumsuz görüş bildirerek böyle bir dersin kafasını karıştıracağını belirtmiştir. Öğrencilerin verdiği cevap araştırmacının görüşme notları ve günlüğüne şöyle yansımıştır:

*Bence karışık. Çünkü her dersin öğretmeni farklı olduğundan farklı anlatır. Hangisi anlayacağımı karıştırdım. Yaratıcılığımı geliştirir ama kafam karışır(Ö7: 26.05.2017 Tarihli Görüşme Notları).*

*Ö7 olarak kodlanan öğrenci disiplinler arası öğretim yöntemiyle gerçekleştirilecek bir dersin kafasını karıştıracağını belirterek tek olumsuz yanıt aldığım öğrenci oldu. Fakat öğrencinin görüşmenin genelinde verdiği cevaplar ve yine bu soruya devamında kafasını karıştırırsa da yaratıcılığını geliştireceğini söylemesi de önemli bir detay (26.05.2017 Tarihli Araştırmacı Günlüğü)*

Buradan yola çıkarak Ö7 şeklinde isimlendirilen öğrencinin disiplinler arası bir ders hakkında olumlu düşündüğü fakat bir takım sınırlılıklarının olabileceğini ifade ettiği görülmektedir

Disiplinler arası işlenecek bir ders hakkında Ö1,Ö5,Ö6,Ö8 olarak isimlendirilen dört öğrenci de böyle bir dersin kalıcı öğrenmeler edinmelerine katkı sağlayacağı, konularını daha iyi öğreneceklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin cevapları araştırmacı görüşme notlarında sırasıyla şu şekilde yerini almıştır:

*Akılda kalıcı olur bence farklı yönlerden baktığımızda (Ö1: 18.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Güzel daha güzel olur. Bir şekilde işlemek sıkıcı geliyor ama farklı şekillerde işlemek daha hoş olabilir.*

*Mesela hoca anlattığı zaman aklımda kalmıyorsa mesela Resim öğretmeni girip onunla ilgili Resim çizdiriyor, hoca savaşı anlatıyor sonra o savaşla ilgili bir Resim falan tam birbirlerini oturtuyorlar (Ö5: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Her açıdan daha iyi anlardım. Her derse göre düşüncelerim değişirdi ve düşünceler oluşurdu ve onlardan birini seçip daha iyi olurdu. Zorlandığım konu ise daha iyi öğrenirdi (Ö6: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Bütün dersleri aynı anda görürüz o zaman aklımda daha iyi kalır, daha çok ilgimi çeker. Başarısı daha artar sınıfın(Ö8: 26.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

Burada Ö1 isimli öğrencinin akılda kalıcı olduğu dışında, diğer bir tema olan konuya farklı açıdan bakma anlamındaki etkisini de belirttiği görülecektir. Ö5 ise dersler arasında bağlantılar kurularak konular arasında bilgi transferinin yapılacağı üzerinde durmaktadır. Ö8 olarak isimlendirilen öğrenci ise, böyle bir dersin konuların kalıcı hale getirmesi ve aynı zamanda diğer öğrencilerin değinmediği bir konu olarak sınıf başarısının böyle bir dersten etkilenecek artacağını belirtmektedir.

### 3.3.2. Öğrencilerin Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Farkındalıkları

5. sınıftan dört öğrenci ve 7. sınıftan da yine dört öğrenci ile yapılan görüşmelerde yedi öğrenci öğretmenlerinin derslerinde yer alan konuları başka derslerle ilişkilendirdiklerini ve buna dikkat ettiklerini belirtmiştir.

Öğrencilerden Ö1 ve Ö8 özellikle Matematik ve Fen Bilimleri dersleri arasındaki konularda öğretmenlerinin yaptıkları ilişkilendirmeyi örneklendirirken, Ö2 ise Matematik dersi ile Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri konularının ilişkilendirildiklerini öğretmenlerinin kendi derslerindeki konularda bu derslerde de gördüğünüz konular diyerek bağlantılar kurduklarını belirtmektedir.

Ö3,Ö4 ve Ö5 ise öğretmenlerinin derslerinde yer alan konuları başka derslerle ilişkilendirdiklerini belirterek, dikkatini çektiğini ama hangi öğretmenlerin hangi derslerde bunları yaptığını hatırlamadıklarını belirtmektedir. Ö6 olarak adlandırılan öğrenci ise öğretmenlerinin böyle bir ilişkilendirme yapmadıklarını belirtmiştir.

Araştırmacı öğrencilere “Derslerinizde yer alan konuları işlerken öğretmenleriniz size bu konuyu başka derslerden örnek vererek, bağlantılar kuruyor mu? Örneklendiriyor mu?” sorusuna öğrenciler bazı branş öğretmenlerinin yapmış oldukları bu ilişkilendirmeyi şu şekilde açıklamaktadır:

*Evet, söylüyorlar, geçen gün Matematik dersinde oldu. Yansıma konusunu işliyorduk fende aynalar konusu var dedi o konu ile ilişkilendirdi hoca. Fende önceden işlemiştik o konuyu. Bu evet kolaylaştırıyor daha iyi anlamama yardımcı oluyor (Ö1: 18.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Matematikte geçen sene de işlemiştik dedi. Kesirler işledik sosyalde de nüfustaki hesaplamalar, yine fen bilgisi dersindeki işlemleri yaparken de kesirler de kullanırız.(Ö2: 18.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Fen dersimde öğretmenimiz bu konu anlatırken Matematikten şu alan hesaplamalarını falan oradan görmüştünüz oradan bulabilirsiniz falan diyor.(Ö8:26.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

Ö1 isimli öğrenci Matematik ve Fen Bilimleri ilişkilendirmesine dikkat etmiş olup konuları ile birlikte hatırlamaktadır. Ayrıca bu ilişkilendirmelerin önemini konuyu daha iyi



anladıkları şeklinde vurgulamaktadır.Ö2 ise Matematik dersindeki bilgilerinin Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri konuları arasındaki bağlantılarını fark ettiği sonucuna ulaşmıştır.Ö8 ise yine öğretmenin Fen Bilimleri ve Matematik dersi arasında yaptığı ilişkilendirmeleri fark etmiştir. Bu bulgular dışında üç öğrenci de öğretmenlerinin bu şekilde başka derslerle ilişkilendirmeler kurduklarını fakat hangi derslerle nasıl olduğunu hatırlamadıklarını yine de öğretmenlerinin bu ifadelerine dikkat ettiklerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

*Hangi derste olduğunu hatırlamıyorum ama diyorlar, benim de dikkatimi çekiyor(Ö3: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Genellikle arada bir söylüyorlar öğretmenler zaten(Ö4: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Hatırlamıyorum ama böyle söylüyorlar(Ö5: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

### **3.3.3. Dersler Arası İlişkilendirmenin Sosyal Bilgilerdeki Yeri**

Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleşen disiplinler arası öğretim ile ilgili öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardan ulaşılan bulgular aşağıdaki gibidir.

Öğrencilere araştırmacının yönelttiği “*Sosyal Bilgiler dersini işlerken öğrendiğin konuların okuldaki başka derslerin konuları ile bağlantısı var mı?*” sorusuna aldığı cevaplara Ö1 isimli öğrenci dışındaki tüm öğrenciler ilişkili ve bağlantılıdır cevabını veren açıklamalar yapmışlardır.

Ö1 olarak kodlanan öğrenci araştırmacının görüşmede aldığı notlara göre: “*Değil başka konularla. Başka derslerden bahsettiğimiz pek olmuyor. Geçen sene nüfus yoğunluğunda konuyu kavrayamayanların Matematikteki eksikliklerinden kaynaklandığını söylemişti mesela hoca bize*” şeklinde bir cevap vermiştir.. Ö1 dışındaki tüm öğrenciler araştırmacının bu sorusuna Sosyal Bilgiler konuları ile okulda gördükleri diğer derslerin bazılarının konularının ile ilişkili olduğunu, dersler ve konulardan da örnekler vererek belirtmiştir. Araştırmacının görüşme notlarına yansıyan öğrencilerin cevapları şöyledir:

*İlişkisi var mesela ölçek deyince sayıları kullanıyoruz Matematik. Madenleri işlerken fenle ilgisi var bazen fark ediyorum bunu(Ö2: 18.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Evet. Türkçe ile olabilir neden okuduğumuzu daha iyi anlama için. Başka Matematikle olabilir alan falan nüfus gibi mesela coğrafi konularla bağlantılı gibi geliyor. Resim olabilir Türkiye'nin konumu şekilleri olabilir(Ö3: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Evet, mesela sosyal dersinde Sakarya savaşı ile ilgili şeyler öğreniyoruz Müzik öğretmeni de savaşla ilgili şiir yazdırıyor bir şey yaptırıyor 4. sınıfta böyle bir şey oldu mesela. Ortaokullarda hiç öyle bir şey olmuyor bana göre(Ö4: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Evet. Mesela Matematikle ilgili olabilir, Türkçede de bazen böyle tarihle ilgili şeyler yapıyoruz savaşlarla ilgili falan(Ö5: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Matematikte var böyle dereceleri hesaplarken de biraz mat gerektiriyor. Lazım oluyordu mat ve fen ilişkili mesela. Lazım oluyordu da hangi konulardaydı unuttum(Ö6: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Türkçe ile mesela sosyal ben Türkçeye çok benzetiyorum hatta küçükken onları karıştırıyordum. 5. Sınıfta ise sosyalin hayatımızla ilgili Türkçenin de kelimelerle ilgili olduğunu düşündüm(Ö7: 26.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Sosyal ve fen ilişkili bana göre yerin şekilleri fende işimizi görür sosyalde de lazım oluyor. Örnek göller sosyalde de fende de görürüz. Diyelim ki fosilleri işlerken içine bir canlı düşüyor, sonra su kuruyor, üstüne katman toprak birikiyor fosil oluyor(Ö8: 26.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

Öğrencilerin cevapları burada öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verileri ve gözlem verilerini destekler niteliktedir. Öğrenciler Matematik, Fen Bilimleri, Resim, Müzik Türkçe gibi derslere ait konuların Sosyal Bilgiler konuları ile ilişkili olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncelerini de iki dersten örnek konular vererek belirtmişlerdir.

Ö2 öğrencisinin verdiği cevapta derslerin konuları arasındaki bağlantının farkında olduğunu özellikle belirttiği görülmektedir. Ö3 olarak kodlanan öğrenci ise programda ilişkisi olmayan Resim dersi ile Sosyal Bilgiler arasında ilişkilendirmeler kurulabileceği yorumu yaptığı görülmektedir. Elde edilen önemli bir bulgu ise Ö4 öğrencisinin vermiş olduğu cevaptır, öğrenci tarih ile ilgili konularda Müzik ile ilişkilendirme yapılabileceğini

söylemektedir. Bununla birlikte, İlkokulda sınıf öğretmenlerinin bu tür disiplinler arası ilişkilendirmeye yönelik uygulamaları daha fazla yaptığı ortaokullarda bunun yapılmadığına ilişkin uygulamaya dönük yönü ile ilgili bir gözlemini dile getirmiştir.

Ö7 isimli öğrenci ise Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri arasındaki sözel alan benzerliğine vurgu yaparak, iki dersin konularının ilişkili ve ortak temalara sahip olabileceğini belirtmektedir.

Araştırmacının Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yaklaşımla işlenmesi hakkında öğrencilere yönelttiği sorulardan elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır. “*Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin konularınızı başka derslerden de örnekler vererek anlatması senin için ne ifade eder, ediyor?*”. Öğrencilerden alınan cevaplarla ilgili bulgulara burada yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler konularında disiplinler arası öğretimin kullanılmasıyla ilgili Ö2 olarak kodlanan öğrenci derste sıkılmayacağını, şu şekilde ifade etmektedir:

*Daha iyi olur, sıkıcı olmaz. Daha eğlenceli geçer(Ö2: 18.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

Öğrenciler diğer derslerin konuları ile Sosyal Bilgiler dersinde bağlantı kurulmasının Sosyal Bilgiler konularını daha iyi anlama ve dersin bu anlamda daha verimli geçmesinde etkisi olacağını belirtmektedir. Araştırmacının görüşme notlarında Ö3, Ö4,Ö6 ve Ö7 isimli öğrencilerin bu konuda verdikleri yanıtlar şöyledir:

*Verimli olur hem o ders için hem de işlediğimiz konu için. Daha iyi anlayabilirim (Ö3: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Evet, İyi oluyor, daha iyi anlamış oluyorum, iki hoca da bastırıyor (Ö4: 24.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Daha iyi anlarım o konuda daha başarılı olurum yani yapabilirim. Kafamda daha iyi canlanmasını sağlar(Ö6: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

*Önemli faydalı çünkü dersler bir bütün olarak çok önemli oluyorlar. Onların hepsi çok önemli dersler (Ö7: 26.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları)*

Araştırma sonucu Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkilendirilmesiyle öğrencilerin konular ve gerçek hayatla bağlantılar kurmasının kolaylaştığı sonucuna da ulaşılmıştır. Ö5 şeklinde kodlanan öğrenci Sosyal Bilgiler dersi ile başka dersler arasında ilişkilendirmeler yapılması ile ilgili ifadeleri görüşme notlarında şu şekilde yer almaktadır:

*Evet, mesela sadece sosyalle bağlantısı olduğu zaman ister istemez insan sıkılıyor ama günlük hayattan da örnekler verince dikkatimi çekiyor(Ö5: 25.05. 2017 Tarihli Görüşme Notları).*

### **3.4. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular**

Araştırma kapsamında Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri branşlarından üç öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucu kod ve temalar oluşturulmuş olup bunlar ana ve alt temalara ayrılarak bulgular şeklinde verilmiştir. Öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirme ile ilgili görüşleri dersler arası ilişkilendirme ile ilgili genel düşünceleri ve öğretmenlerin kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmelerine yönelik düşünceleri olmak üzere iki ana temaya ayrılmış olup bu temalara ilişki bulgular aşağıda sunulmuştur.

#### **3.4.1. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Dersler Arası İlişkilendirmeye Yönelik Genel Düşünceleri İle İlgili Bulgular**

Araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşmelerde öncelikle öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirme ile ilgili genel düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Araştırmacının öğretmenlerle yaptığı yarı yapılandırılmış görüşmede yöneltmiş olduğu “Bir dersin konularının başka derslerin konuları ile ilişkilendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna alınan cevaplardan dördüncü alt amaç ile ilgili ulaşılan bulgular aşağıdaki gibidir. Öncelikle tüm öğretmenler bir dersin konularının başka derslerle ilişkilendirilmesi hakkında olumlu düşüncelere sahiptir. Görüşme yapılan üç öğretmen de disiplinler arası ilişkilendirmenin gerekliliğini savunmaktadır. Araştırmacının yönelttiği soruya Matematik öğretmeni tarafından verilmiş cevabın bir bölümü şöyledir:

*“Evet, gayet olumlu düşünüyorum. Bizde birbiri içerisine geçmiş konular çok fazla var, Matematikle fen bilgisi özellikle çok ilişkili. Ama sosyalle de yani coğrafyayla tarihle*

*de ilişkilendirdiğimiz zamanlar oluyor. Sonuçta matematiğin gelişimi bir tarihsel gelişim süreci var, tek başına bir anda bulunmuş bir şey bir durum değil. Ondan dolayı öğrencilere özellikle geçmiş senelerde işte geçtiğimiz yüzyıllarda hangi konuların nasıl bulunduğunu anlatırken tarihlerden çok örnek veriliyor... Geçiş süreci için olumlu güzel .. Ben ilk aklıma gelen mesela koordinat düzlemi ile ilgili Matematikte bir konu var. Bu konuyu anlatırken satrançtan örnek veririz önce sonra meridyen ve paralellerden örnekler vererek Türkiye'nin Dünya üzerindeki konumunu anlatırım. İşte bu koordinat belirlemenin yer belirlemenin önemini bu şekilde anlatıyorum. Bunu sadece sosyalle değil bütün derslerde hangi konu olursa olsun yapıyoruz. Fende de çok ilişkili konular var”*

Matematik öğretmeni olan Selim öğretmen dersler arası ilişkilendirme hakkında olumlu düşüncelere sahiptir. Özellikle kendi dersindeki konuların en fazla Fen Bilimleri ile ilişkili olduğunu, dersin giriş bölümünde konuya geçmeden önce öğrencilerini güdüleme adına Sosyal Bilgilerde yer alan tarih konularından, Matematikte ortaya çıkan teorilerin tarihsel gelişiminden bahsederken faydalandığını belirtmektedir.

Matematik öğretmeni dersler arası ilişkilendirme ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğunu görüşme hakkındaki genel izlenimini ifade ederken de şu şekilde belirtmiştir: *“Valla biraz daha umutla bakmayı, umutla bakmam gerektiğini gösterdi. İnsan zannediyor ki bu iş hep böyle sıradan gidecekmiş gibi. Ama sizin gibi bunu araştırıp daha böyle eğlenceli hale ya da anlaşılır hale sokacak araştırmalar yapılıyor demek ki. Olumlu yani”.*

Burada diğer bir bulgu Fen Bilimleri öğretmeni olan Fatih öğretmenin disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili ifadeleridir. Öğretmen disiplinler arası ilişkilendirmenin yapılması ile ilgili kesin ifadelere yer vererek, önemli olduğunu özellikle vurgulayacak iddialı cümleler kurmaktadır. Bu konuda öğretmen görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Bir ders tek başına bir anlam ifade etmez zaten. Bütün dersler özellikle Türkçe dersi ile ilişkilendiriyoruz, Matematik dersi ile ilişkilendiriyoruz. Yani konularına göre dediğimiz gibi Sosyal Bilgiler dersi ile de ilişkilendiriyoruz ama bizim fen dersinin esas konu içeriği Matematik ve Türkçe daha ağırlıklı olarak... Bana göre Türkçe birinci ondan sonra Matematik çünkü okuduğunu anlamayan bir insan ben bilgisini de anlamaz.”*

Fen Bilimleri öğretmeni hangi derslerle ilişkilendirme yaptığını en çok ilişkilendirme yaptığı Türkçe dersini vurgulayarak belirtmektedir. Kendi dersine ait konuların en çok hangi derslerle ilişkilendirme yapmaya uygun olduğunu yorumlamıştır. Öğretmen bu

düşüncelerine ek olarak tüm öğretmenlerin dersler arasında ilişkilendirme yapmasının bir gereklilik olduğu belirtmektedir. Fen Bilimleri öğretmenin tüm öğretmenlerin kendisi gibi dersler arasında ilişkilendirmeyi savunması gerektiğini şu sözlerle açıklamıştır: *“İlişkilendirme mutlaka olması gerekiyor. Olmaz diyen öğretmen var mı ?”*

Elde edilen diğer bir bulgu da disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili bu genel soruda Matematik öğretmeni ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin en fazla ilişkilendirme yaptıkları dersleri örneklendirmeleridir. Fen Bilimleri öğretmeni olan Fatih öğretmen en çok Türkçe dersi ile, Matematik öğretmeni olan Selim öğretmen ise en fazla Fen Bilimleri dersi ilişkilendirme yaptığını belirtmekle birlikte Türkçe dersi ile ilişkilendirmenin önemi üzerinde her iki öğretmen de özellikle vurgulamaktadır. Konuların anlaşılır olması bakımından öğrencilerin okuma ve anlama becerilerini geliştirmeleri bunun için de Türkçe dersi ile ilişkilendirme konusunu Fen Bilimleri ve Matematik öğretmenleri vurgulamaktadır. Bu konuda Matematik öğretmenin ifadeleri şöyledir:

*“Biz Türkçeyi de kullanıyoruz hani öğrencilere ilk söylediğim şey Matematikten önce Türkçenin iyi anlaşılması gerektiğini, kelimeyi eğer çocuk anlayamıyorsa sorunun içinde problemde otomatikman kaybediyor zaten. İlk söylediğimiz bol bol kitap okuyun sonra Matematik problemleri zaten yorum yapma kabiliyeti gelişeceğinden dolayı gelişir. İlk önce Türkçe diyorum.*

Türkçe öğretmeni olan Hakan öğretmen disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili genel görüşlerini açıklarken eğitimin amaçlarından ve bu amaçların programlara yansımalarından bahsederek, öğretim programlarına vurgu yapan tek öğretmendir. Bu konu ile açıklamaları doğrudan alıntılarla şu şekildedir: *“Bence dersleri de hayat gibi her şekilde başka konuları birbiri ile ilişkilendirmek gerekiyor. Dersler komple bir bütün, sadece Türkçe, Matematik fen değil bir bütün öğrenciyi iyi biçimde yetiştirmek amaç olduğu için konularda birbiri ile milli eğitimin taslak programında da bağlantılı, bağlantılı olduğu için zaten ilişki bir türlü yapmak gerekiyor.”* Hakan öğretmen öğrenciyi iyi yetiştirme gibi öğretim programlarının amaçlarını sayarken bu gibi önemli amaçlara ulaşmada dersler arasında ilişkilendirmeler yapmanın önemini vurgulamıştır, bu ifadeler çalışma adına önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

### 3.4.2. Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi İle İlişkilendirmeye Yönelik Düşünceleri İle İlgili Bulgular

Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirip ilişkilendirmediği, ilişkilendirme yapıyorsa bunu ne şekilde gerçekleştirdiği, bu ilişkilendirmeyi yaparken öğretmenleri etkileyen durumların neler olduğuna ilişkin bulgulara burada yer verilmiştir. Bu bulgular sunulurken öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeleri nasıl yaptığı ve öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme yapma konusunda etkileyen durumlar şeklinde iki ana başlığa yer verilmiştir.

#### 3.4.2.1. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeleri nasıl yaptığına ilişkin bulgular

Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerine kendi dersindeki konuları Sosyal Bilgiler dersi konuları ile ilişkilendirmesini nasıl yaptıklarına ilişkin sorulara verdikleri cevapların analiz edilmesiyle öğretmenlerin öncelikle kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersleri ile ilişkilendirme amaçlarından söz ederek ardından bu ilişkilendirmeleri ne şekilde gerçekleştirdikleri ile ilgili bilgiler verdikleri görülmektedir.

Selim öğretmenin Matematik dersinde konuları Sosyal Bilgiler dersi ilişkilendirmeleri ne şekilde yaptığına ilişkin ifadeleri şöyledir: “...*bu tarihsel gelişimde tarihe illa ki değiniyoruz. Çocuklar hiçbir şey bir anda şu anda gördüğümüz Matematik oluşmuş değil, zamanla oluşmuş belki sizin bir senede gördüğünüz konu diyorum yüz senede oluşturulmuş olan birikimlerin sonucudur. Tarihsel bir gelişim var ve tarihteki olaylarla da birebir alakalı bunlara değiniyoruz. Artı en çok da coğrafyada koordinatlarda değinilir. Bir giriş gibi bunlar bir giriş yapamazsak zaten çocuk matematiği sevmiyor.*”

Selim öğretmen burada Sosyal Bilgiler dersinin tarih konularını Matematikte belli konular için giriş niteliğinde kullandığını, Matematik dersine karşı öğrencilerde olumlu duygular ortaya çıkarabilmek ve konuya anlamlı bir giriş sağlamak amacıyla olduğunu açıklamaktadır.

Fen Bilimleri öğretmeni de kendi dersinde yer alan konuların Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmesini nasıl yaptığını açıklarken öncelikle amacını belirttiği görüşleri şu şekildedir: “ *Bu konu ile ilgili diğer derslerle ilgili bir bilginiz var mı yok mu diye. Varsa*

*neler bildiklerini öğreniyoruz. Ondan sonra onun üzerinde bizim dersin ilişkili olduğu kısımları anlatıyoruz. Yani mesela iklim konusunu sosyalde anlatılıyor ama bizde basınçlarını şeyleri sayısal değerlerine giriyorsun onlar ekleyerek daha kolay öğretiliyor yani. Sanki aslında ne gibi oluyor bir açık kapama gibi oluyor, yarımı tamamlama gibi oluyor, yapboz gibi oluyor. Farklı açıdan.”*

Fen Bilimleri öğretmeninin bu açıklamaları Sosyal Bilgiler ile ilişkilendirmeleri öğrencilerin ön bilgilerini yoklama amacıyla yaptığını ve anlatacağı konu için konu eksikliğini kapatmak amacıyla olduğunu ve bilgileri bütünleştirerek anlamlı öğrenmeyi sağlama adına yaptığı görülmektedir.

Öğretmenlerin ilişkilendirmeleri hangi amaçla yaptığını belirten bu açıklamaları aynı zamanda hangi yöntemle yaptıklarını da açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre Fen Bilimleri ve Matematik öğretmenleri kendi derslerinde yer alan konularda Sosyal Bilgiler konuları ile ilişkilendirmeleri anlatım yöntemi ile yaptıklarını belirten açıklamalar yapmışlardır. Fen Bilimleri öğretmeni olan Fatih öğretmen anlatım dışında soru cevap yöntemini de kullanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeleri nasıl yaptıkları ile ilgili bulgulardan biri de öğretmenlerin kullandıkları materyallerle ilgili ilgilidir. Türkçe öğretmeni ile yapılan görüşmede elde edilen verilere göre ders kitaplarında yer alan metinlere bağlı olarak Sosyal Bilgiler konularına değindiğini belirtmektedir. Bu konuda öğretmenin düşünceleri şu şekildedir: *“Metinlere bağlı olarak metinlerde hangi konular geçiyorsa ve onlar Sosyal Bilgilerle ilişkilendirilebiliyorsa, konu yani konuya bağlı olarak aslında yapıyorum. Çünkü hani durup dururken de Sosyal Bilgiler konularını anlatmıyoruz.”*

Bununla birlikte Türkçe öğretmeni metinlerde Sosyal Bilgiler dersinin coğrafya ile ilgili konularında haritayı materyal olarak kullanarak bu dersle ilişkilendirme kurduğunu belirtmiştir. Buradan yola çıkarak öğretmenin tarihsel konularla Türkçe konularını ilişkilendirirken ders kitabını; coğrafi konuları kendi dersi ile ilişkilendirirken yine ders kitabını, haritaları ve internet ile akıllı tahtaları materyal olarak kullandığı ile ilgili bulgular ise şu şekildedir:

*“Atatürkçülük konuları zaten bazı özellikle Sosyal Bilgilerde 8’lerde bu sene bir göl nasıl Bingöl oldu daha Bingöl’ün yerini bilmeyen daha ilk defa ismini duyan öğrenciler var mesela bunları haritadan gösteriyoruz. Ya da Eba akıllı tahtadan açıp yerinin nerede*



*olduğunu gösteriyoruz. Bu şekilde Sosyal Bilgileri ve diğer dersleri derslerimizde kullanmaya çalışıyoruz.”*

Türkçe öğretmeni Hakan Bey dersler arası ilişkilendirmede programlara bağlı kaldığını özellikle de kılavuz kitaplarda yer alan yönergeleri takip ettiğini şu şekilde belirtmiştir. *“Zaten kitapta hangi derslerle nasıl ilişki kuracağımız belirtilmiş. Kılavuz kitapta belirtilmiş ona uymaya çalışıyoruz. Ekstra aklımıza gelen farklı şeyler olursa biz ekstradan ilişkilendirme yapıyoruz.”*

### **3.4.2.2. Öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersi ilişkilendirme yapma konusunda etkileyen durumlara ilişkin bulgular**

Öğretmenleri kendi dersinde Sosyal Bilgilere ait konularla ile bağlantı kurmaya yönelten unsurlara ilişkin bulgulara burada yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeler yapma konusunda kendilerini etkileyen durumlarla ilgili elde edilen bulgular içinde üniversite öncesi edindikleri bilgiler ve yükseköğrenim sırasında aldıkları eğitimler vardır. Tüm öğretmenler üniversite eğitiminden söz etmekle birlikte, Matematik ve Türkçe öğretmenleri dersler arası ilişkilendirmeler kurma açısından üniversitede aldıkları eğitimin önemli olduğunu vurgularken, Fen Bilimleri öğretmeni ise üniversitede alınan eğitimin disiplinler arası öğretme bir katkısı olmadığını ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Matematik, Fen Bilimleri ve Türkçe öğretmenin ifadelerine ilişkin doğrudan alıntılar sırasıyla şu şekildedir:

*“Bize mesela ben üniversitedeyken fenle ilişkilendirmeyi çok yaptırırlardı.”(Matematik Öğretmeni)*

*“Öğretmenliği okulda öğreniyoruz. Üniversite ile ilgili değil pek.”(Fen Bilimleri Öğretmeni)*

*“Yani mesela üniversitede edindiğimiz genel kültürümüz” (Türkçe Öğretmeni)*

Matematik öğretmeni bu soruda Sosyal Bilgiler değil Fen Bilimlerini örneklendirmiş, Türkçe öğretmeni üniversitede edindikleri bilgilerden söz ederken; Fen Bilimleri öğretmeni ise Sosyal Bilgiler ilişkilendirmesi ile ilgili üniversitede bir örnek

görmediğini bu tür bir yaklaşımı öğretmenlerin zamanla tecrübeye dayalı olarak edinebileceğini vurgulamaktadır.

Sosyal Bilgiler konuları ile kendi derslerinin konuları arasında bağlantılar kurma konusunda bir öğretmen olarak kendilerini etkileyen durumlarla ilgili ulaşılan diğer bir bulgu öğretmenlik yaparken edindikleri tecrübeler yani mesleki deneyim olmuştur. Bu konuyu Fen Bilimleri öğretmeni üniversitede aldıkları eğitimden çok meslek hayatına girdikten sonra yaşanan tecrübelerle ilişkili açıklamıştır. Bu açıklamalarının bir bölümü de şöyledir:

*“Bazı şeyler zamanla öğreniliyor, hizmet içi eğitimler de alıyoruz yani zamanla tecrübe diyoruz ona mesela belli yerden sonra.” (Fen Bilimleri Öğretmeni)*

Matematik öğretmeni Selim öğretmen de kendi dersi ile Sosyal Bilgiler konularını sıklıkla ilişkilendirmediğini ve bu ilişkilendirme konusunda özellikle zamanla mesleki kıdemi arttıkça, derslerden edindiği izlenimlerle tecrübeleri sonucu ortaya çıktığını ifade eden diğer bir öğretmendir. Selim öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu şekilde belirtmektedir:

*“...Mesela bir sosyalle ilişkilendirme çok nadir onu da kendi tecrübelerimizle ortaya çıktı. .”(Matematik Öğretmeni)*

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme kurmasını etkileyen en önemli faktörlerden biri de öğrencilerinin daha önce konu hakkında bildikleridir. Kendi derslerini anlatırken Sosyal Bilgiler konularına değinmeleri gerektiğinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde neler bildiği, ön bilgilerinin durumuna göre dersler arasında ilişkilendirme yapmaya dikkat ettikleri bulgular arasındadır. Bu konuda Türkçe öğretmenin ifadeleri şöyledir:

*“Çocukların da neyi bilip bilmediklerine bakıyoruz, mesela bilip bilmediklerine göre bilmiyorlarsa biraz daha üzerine eğiliyorum. Mesela daha o konuya geçmemişler Sosyal Bilgiler dersinde ne yapıyorsun biraz daha derine girebiliyoruz mesela. Ama bildiğimiz oranda yanlış bilgi vermeden, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bilgilerine ya da nasıl söyleyeyim onların alanına girmeden çok aşırı abartmadan çünkü sonuçta Sosyal Bilgiler öğretmeni değiliz sıkıştığım zamanda ben işte bu kadarını biliyorum siz yine öğretmenimize sorun daha fazlasını size anlatır zaten diye. Öğretmenlerinize de sorun diyoruz.”*

Bu durumu yansıtan Fen Bilimleri öğretmeninin kendi dersi ile Sosyal Bilgiler dersi konuları arasında kurduğu ilişkilendirmeye ilişkin açıklamaları şu şekildedir: “...Türkiye'nin coğrafi konumu, çocuk mesela Antalya'da Karain mağarası diyorsun çocuk Antalya'nın yerini bilmiyor mesela çocuk 5. sınıfta hala harita üzerinde yeni bu konuda eksiklikler onları tamamlıyoruz. Mesela harita bilgisi olur onları ondan sonra dediğimiz gibi Dünya'nın katmanları konusunda mesela çocuk magmanın yerini bilmiyor”.

Fatih öğretmen Fen Bilimleri konularını işlemek için sorduğu sorulardan hareketle öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya ile ilgili konularda eksik bilgilerinin olduğunu görmüştür. Öğretmenin Fen Bilimleri konularını detaylandırmak için öncelikle haritalardan, magma gibi coğrafi terimlerden kısaca bilgi vermektedir. Bu durumda öğretmen kendi dersinde yer alan konuları anlatabilmek için bir başka derste konu eksikliğini kapatmak için farklı derslerin konularına değinerek ilişkilendirmeler yapmaktadır.

Dersler arası ilişkilendirme konusunda öğretmenleri etkileyen durumlardan biri de araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenler arası iletişim konusudur. Öğretmenlerin hepsi iletişim olması gereği konusunda ortak düşünmekle birlikte Sosyal Bilgiler öğretmenleri iletişim kurma amacı anlamında farklı düşünmektedir. Matematik öğretmeni kendi dersine ait konularda eksik konuları tamamlamak için kendisi ile iletişim kurulması gerektiği ve öğrencilerin ön bilgilerini tamamlama adına iletişim üzerinde dururken, Türkçe öğretmeni ise Sosyal Bilgilerin konuları hakkında bilgi sahibi olmak için kurulması gereken iletişimin önemini belirtmektedir.

İletişim konusunun önemini vurgulayan Matematik öğretmeni bu şu sözlerle açıklamaktadır:

*“Yapılması gereken bir şey bana sorması gerekiyor. O öğretmen arkadaş benden böyle bir şey rica etmese benim aklıma gelmez. Çünkü hani Matematikle ilgili olan bir şeyi ben başkasına rica edebilirim ama fen bilgisinde ben u takip edemem o söylediği ben evet hatırlatma amacıyla çocuklara o konuyu tekrardan anlattığım oluyor o yüzden iletişim şart”.*

Öğrencilerin ön bilgilerini öğrenerek kendi derslerinde ayrıntıya girmek için öğretmenlerle iletişim kurmanın dersler arası ilişkilendirmedeki etkisi ile ilgili Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri aynı şekilde düşünmektedir. Bu konuda Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri sırasıyla şunları dile getirmiştir:

*“...Hocam bu konuyu görmüş müydünüz diye soruyorum. Hani işledikleri konular hangisiyse, gerçi onu öğrencilerden de öğreniyoruz. Çocuklar siz bunları gördünüz mü sosyalde meridyen paralel falan evet gördük onun üzerine bina ediyorsun. Bunu öğretmen arkadaşlarla da konuşuyoruz”*

*“Bu konu ile ilgili mesela hangi konuyu işleyeceksek, o konuyla ilgili neler anlattığını soruyoruz. Ne yaptın ne ettin neler var, neler biliyorlar diye. Bizde öğretmeninizi şunu anlatmış diye başlıyoruz derse o zaman ne oluyor çocukların ne bildiğini biliyorsun. Belli bir alt yapının üzerine biz oluşturuyoruz”*

İki öğretmen de kendi derslerinde ilişkilendirme yaparken, Sosyal Bilgiler öğretmeni ile iletişim kurmada öğrencilerinin ön bilgileri hakkında bilgi sahibi olmanın üzerinde durmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmeni ile iletişim konusunda Türkçe öğretmeni diğer öğretmenlerden farklı düşünmektedir. Kendi dersinde Sosyal Bilgiler konularına değinirken Sosyal Bilgiler konuları hakkında bilgi sahibi olmak ve dersinde yeterli açıklamalar yapmak amacıyla iletişim kurma üzerinde durmaktadır. Türkçe öğretmeni düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

*“Eğer hani hiçbir bilğim yoksa gidip soruyorum ama zaten çok yüzeysel anlattığımız için çok ayrıntıya girmediğimiz için biraz bir bilğim varsa gidip sormuyorum. Ama o konu ile ilgili hiçbir bilğim yoksa Sosyal Bilgiler öğretmenine gidip danışıyorum. Yüzeysel veriyoruz dediğim gibi çok ayrıntıya girmiyoruz. Zaten o kadar biliyorsan kendin biliyorsun bilmiyorsan öğretmenlerden bilgi alıp sonra çocuklara o konuyu anlatıyorum”*

## 4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada Sosyal Bilgiler konularında dersler arası ilişkilendirmenin yeri ve nasıl gerçekleştirildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler öğretiminde dersler arası ilişkilendirmeye yönelik, Sosyal Bilgiler öğretmenleri, Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri ile öğrencilerin düşüncelerinin ayrıntılı betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgulardan yola çıkarak aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

### 4.1. Sosyal Bilgilerde Dersler Arası İlişkilendirmenin Nasıl Gerçekleştirildiğine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bu bölümünde disiplinler arası öğretim yaklaşımı ile işlenen Sosyal Bilgiler derslerinde hangi derslerle ilişkilendirmelerin yapıldığı, öğretmenin bu derslerle kurduğu ilişkilendirmelerde kullandığı materyaller ve benimsediği öğretim yöntemleri ile ilgili elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

#### 4.1.1. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapılan Derslere İlişkin Sonuçlar

Araştırmada ilköğretim 5. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2005 SBÖP’nda dersler arası ilişkilendirme başlığı altındaki Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile kurulması istenen ilişkilendirmelerin büyük bir bölümünün öğretmen tarafından yapılmaya çalışıldığı belirlenmiştir. Aynı zamanda programda yer almayan ve bu üç ders dışındaki derslerle de öğretmenin ilişkilendirmeler yaptığı görülmüştür.

Araştırmada kapsamında 5.sınıf SBÖP’nda Türkçe dersi ilişkilendirilmesi gereken “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” ve “Uluslararası Ticarete İletişim ve Ulaşım” isimli konularda; Matematik dersi ilişkilendirilmesi gereken “Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” ve “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konularda öğretmenin bu ilişkilendirmeleri gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte SBÖP’nda Matematik dersi ile ilişkilendirilmesi gerektiği belirtilen “İnsanlığın Ortak Mirası” isimli konuda öğretmen herhangi bir ilişkilendirme yapmamıştır. Ayrıca SBÖP’nda herhangi bir ders ile ilişkilendirilmesine dair yönerge olmamasına rağmen “Ekonomik Gelişmedeki İnsan Faktörü” isimli konuda Fen Bilimleri dersi ile ilişkilendirme yaptığı belirlenmiştir.

7.sınıf SBÖP’nda Fen Bilimleri dersi ilişkilendirilmesi gereken “Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” ile “Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” isimli konularda öğretmen SBÖP’nda yer alan bu ilişkilendirmeleri gerçekleştirmiştir. Öğretmen aynı zamanda “İnsan Gücünden Makineye” isimli konuda ilişkilendirme yönergesi olmadığı halde Fen Bilimleri dersi ile ilişkilendirme yapmıştır.

Bunun yanı sıra öğretmenin “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk” isimli konuda öğretim programında yer alan Türkçe dersi ilişkilendirmesini yapmakla birlikte dersin akışı içinde öğrencilere sorduğu sorular yoluyla Fen Bilimleri ile de ilişkilendirmeler yaptığı belirlenmiştir. Buna benzer şekilde “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konuyu programda belirtildiği gibi Matematik dersi ile sorduğu sorular yardımıyla ilişkilendirirken, bazı kavramları daha anlamlı aktarabilmek adına verdiği örnekle Türkçe dersi ile de programda belirtilmediği halde ilişkilendirme yapmıştır.

5. Sınıf konusu olan “Bilim İnsanları” ve 7. Sınıf konusu olan “İnsanlığın Sorumluluğu” isimli iki konu SBÖP’nda da dersler arası ilişkilendirme kapsamında değildir. Öğretmen bu konularda herhangi bir ilişkilendirme yapmamıştır.

Buradan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmenin SBÖP’nda yer alan ilişkilendirmeleri yaptığı bununla birlikte öğretim programında yer almadığı halde ilişkilendirmeler yaparak Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası öğretim yöntemini benimsediği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenin programda olduğu halde ilişkilendirme yapmadığı tek konu olarak Matematik dersi ile ilişkilendirilmesi istenen İnsanlığın Ortak Mirası isimli 5. sınıf konusudur.

#### **4.1.2. İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Konularında İlişkilendirme Yapmada Kullanılan Yöntem ve Materyallerle İlgili Sonuçlar**

Gözlem ve görüşmelerden elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler dersinde konuları farklı derslerle ilişkilendirmede tercih edilen yöntem ve teknikler şöyledir: Anlatım, soru cevap, uzman daveti tartışma, gösteri ve ödev. Bunlar içinde soru cevap yöntemi öğretmenin en fazla tercih ettiği yöntemdir. Soru cevap yöntemini anlatım yöntemi takip etmektedir. Disiplinler arası öğretim için en az tercih edilen yöntemlerin ise tartışma, gösteri ve uzman daveti olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gözlemlerde belirlenemeyen fakat yarı yapılandırılmış görüşme sonucu dersinde gözlem yapılan Sosyal Bilgiler

öğretmeninden elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkilendirilmesinde uzman daveti tekniğinin de kullanıldığı belirlenmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler konuları işlenirken öğretmen beş farklı konuda dersler arası ilişkilendirme yapmak için soru cevap yöntemi kullanmıştır. Anlatım yöntemini 5. Sınıf Sosyal Bilgiler konularında disiplinler arası ilişkilendirme amacıyla 2 konuda kullanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde verdiği ödevler yoluyla da ilişkilendirme yapan öğretmen iki konuda ilişkilendirmeyi ödevle sağlamıştır. Öğretmen disiplinler arası ilişkilendirme için sadece bir konuda tartışma yöntemini kullanmıştır. “Bölgemdeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” ve “Dergilerle Bilim Dünyasına Yolculuk “ isimli konularda ilişkilendirmeler ödev verme, anlatım ve soru cevap yoluyla yani birden fazla yöntem teknik işe koşularak gerçekleştirilmiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler konularında diğer derslerle ilişkilendirmeler yapan öğretmenin anlatım, gösteri ve soru cevap teknikleri kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde gözlem yapılan 4 konudan iki tanesi SBÖP’nda 2 konu ile ilişkilendirme yapılması gerekmektedir. Öğretmen bu 3 konuda anlatım yöntemiyle ilişkilendirmeler yapmıştır. SBÖP’nda dersler arası ilişkilendirme gerektirmeyen 2 konudan biri olan İnsan Gücünden Makineye isimli konuda öğretmen anlatım ve gösteri yöntemleri ile ilişkilendirme yapmıştır.

5. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler konularında yapılan dersler arası ilişkilendirmelerde materyal olarak ders kitabı ve çalışma kitabı gibi temel materyaller yanı sıra akıllı tahta gibi teknolojik materyaller ve süreli yayınlar gibi yazılı materyallere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dersler arasında ilişkilendirme yaparken öğretmen hem 5. hem de 7. sınıfta materyal olarak en fazla ders kitabına başvururken, ikinci olarak en fazla yararlandığı materyalin ise akıllı tahta olduğu belirlenmiştir.

Gözlemlerden elde edilen verilere göre öğretmenin yapmış olduğu ilişkilendirmeler, Sosyal Bilgiler öğretmeni Ercan öğretmen ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme verileri ile birbirini desteklemektedir. Ercan öğretmenin görüşme sırasında anlatım yöntemi ve sorular yoluyla ilişkilendirmeler yaptığını belirtmesi dışında gözlemlerde görülmeyen ancak görüşmelerde öğretmen tarafından uzman daveti ile dersleri ilişkilendirme yoluna gittiği belirtmesi de araştırma sonucu elde edilen diğer bir sonuçtur.

## 4.2. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri İle İlgili Sonuçlar

Araştırma bulgularına göre Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası öğretim uygulamalarının gerçekleştirilmesi için elverişli bir ders olup, bu bulguların gözlem ve görüşme verileri tarafından birbirini desteklediği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası yaklaşımın yerine yönelik yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilen her iki öğretmen de olumlu görüş bildirerek Sosyal Bilgiler dersinin farklı derslerle bağlantılı işlenmeye uygun bir yapıda olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri ile birlikte Müzik, Din Kültürü ve Beden Eğitimi ile ilişkilendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi konu içeriğine göre farklı derslerle ilişkilendirilebileceği gibi özellikle Türkçe dersi ile iki dersin sözel alan benzerliğinden faydalanarak daha fazla ilişkilendirilebileceğini belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin farklı derslerle ilişkilendirilmeye elverişli bir ders olması yanında bu derse ait konuların farklı derslerle ilişkilendirilmesini olumsuz yönde etkileyen yani sınırlandıran bazı faktörlerin bulunduğunu belirtmektedir. Bu faktörleri öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin haftalık 3 ders saati ile sınırlandırılması ve Sosyal Bilgiler ile diğer derslerin öğretim programlarının kazanımları arasında ilişkilendirme anlamında uyumsuzluk şeklinde belirtmektedir. Görüşme gerçekleştirilen her iki Sosyal Bilgiler öğretmeni de Sosyal Bilgiler dersinin Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri ile birlikte SBÖP’nda yer almayan derslerle de ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Derslerinde gözlemler gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmeler ve araştırmacı günlüğü ve gözlemlerden elde edilen veriler birbirini desteklemektedir.

Öğretmenlerden elde edilen diğer bir sonuç ise Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası yaklaşımın önemli olduğunu SBÖP’ndan 2018 yılında güncellemelerle dersler arası ilişkilendirme başlıklarının kaldırılması durumunda yine de ilişkilendirmeleri yapacakları bunun önemli olduğu ile ilgilidir. Sosyal Bilgiler derslerinin disiplinler arası öğretim uygulamaları ile işlenmesini öğrencileri açısından değerlendiren Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğrencilerin disiplinler arası öğretim ile konuları daha kalıcı öğrendikleri bunun yanında öğrencilerin derste ilgilerini toplamak ve derse motive olmaları konusunda etkili olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Derslerinde gözlemler gerçekleştirilen Sosyal



Bilgiler öğretmeni görüşmeler esnasında öğrencilerin dikkatini toplamak amaçlı disiplinler arası öğretimden bahsetmiştir. Bununla birlikte öğretmenin derslerinde konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla da bu ilişkilendirmeleri yaptığı belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre dersler arasında ilişkilendirmeler yapmak için, Sosyal Bilgiler öğretmenlerini etkileyen unsurlar öğretmenlerin sahip olduğu genel kültür bilgisi, farklı ilgi alanlarının bulunması, diğer öğretmenlerle kurdukları iletişim ve öğrencilerdir. Derslerinde gözlemler yapılan Sosyal Bilgiler öğretmeni Ercan öğretmen dersler arası ilişkilendirmeler için genel kültür ve güncel olaylar hakkında öğretmenin bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmekte ve bu durum araştırmacı günlüğü ile de desteklenmektedir. Bununla birlikte her iki Sosyal Bilgiler öğretmeni de öğretmenin kendi alanı dışında farklı ilgi alanlarının bulunmasının da dersler arası ilişkilendirmede önemli olduğunu belirtmiştir. Her iki Sosyal Bilgiler öğretmeni de Sosyal Bilgiler konularının disiplinler arası yaklaşımla işlenmesinde öğretmenler arası işbirliğinin önemli olduğunu belirtmiştir.

#### **4.3. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Öğrenci Görüşleri İle İlgili Sonuçlar**

Öğrencilerle gerçekleştirilen görüşme sonuçlarına göre öğrencilerin dersler arası ilişkilendirme ile ilgili olumlu bir bakış açısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından 8 öğrenci ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde 1 öğrenci dışında tüm öğrenciler disiplinler arası yaklaşımla işlenecek bir ders hakkında olumlu görüş bildirmiştir. Araştırmada olumlu görüş bildiren öğrenciler böyle bir dersin kalıcı öğrenme sağlayacağını, bilgi transferini kolaylaştıracağını, başarıya katkı sağlayacağını, ilgi uyandıracığını, derslerin eğlenceli geçmesini sağlayacağını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca 1 öğrenci disiplinler arası öğretimle ilgili böyle bir dersin karışık olacağını belirterek olumsuz görüş bildirmiştir.

Öğrencilerden elde edilen bulgulara göre ulaşılan diğer bir sonuç ise, öğrencilerin derslerde disiplinler arası öğretim uygulamalarının farkındalıkları ile ilgilidir. Öğrencilerin, öğretmenlerinin derslerini işlerken yaptıkları dersler arası ilişkilendirmelerin farkında oldukları, hangi derslerin konularıyla öğretmenlerinin bağlantı kurduğunu bildiklerini belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. 2 öğrenci öğretmenlerinin farklı derslerle ilişkilendirme yaptıklarını özellikle Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin bu iki ders arasındaki ilişkilendirme yaptıklarını örneklerle açıklamaktadır. 1 öğrenci ise Matematik, Fen Bilimleri

ve Sosyal Bilgiler dersleri arasında ilişkilendirmeler yapıldığını fark ettiğini belirtmektedir. Yine 3 öğrenci ise öğretmenlerinin farklı dersler arasında ilişkilendirmeler yaptığını fark ettiklerini ama hangi iki ders ile olduğunu hatırlamadıklarını belirtmiştir. Araştırma sonunda öğretmenlerinin derslerde herhangi bir ilişkilendirme yapmadıklarını belirten 1 öğrenci olduğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak öğrencilerin disiplinler arası öğretim sürecinin farkında oldukları, öğretmenlerinin derslerde ele aldıkları konuları farklı derslerle ilişkilendirdiklerinde bunu fark edebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular sonucu öğrenciler Sosyal Bilgiler konularının farklı derslerde yer alan bazı konularla ilişkili olduğunu ve Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yaklaşımla işlenmesinin konuları öğrenmede katkısı olduğunu düşünmekte olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre 1 öğrenci dışında diğer öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların farklı derslerle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmı Sosyal Bilgiler dersindeki konuların farklı derslerle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersindeki konuların Matematik, Fen Bilimleri, Türkçe, Resim ve Müzik derslerinde yer alan konularla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin cevaplarına göre Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili olduğu belirtilen derslerden Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri en fazla söylenen derslerdir. Bir öğrenci Resim bir başka öğrenci ise Müzik dersi ile Sosyal Bilgiler dersinin bağlantılı konuları olduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkarak öğrencilerin SBÖP’nda dersler arası ilişkilendirme yapılması belirtilen Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile Sosyal Bilgiler konuları arasındaki bağlantıların öğrencilerin de farkında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte araştırmadan elde diğer bir sonuç ise öğrencilerin SBÖP’nda yer almayan Resim ve Müzik gibi derslerin de Sosyal Bilgiler dersi konularıyla bağlantılı olduğunu belirtmeleridir.

Sosyal Bilgiler dersinde disiplinler arası öğretim yapılması ile ilgili öğrencilerden elde edilen bulgulara göre öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuları bu yöntemle daha iyi anlayacağını belirtmiştir. Disiplinler arası öğretim yapılan Sosyal Bilgiler dersleri hakkında öğrenciler; dersin eğlenceli olacağını, konuları anlamada ve verimli öğrenmede etkisinin olacağını, başarılı olmada sağladığı katkıyı ve son olarak konuların gerçek hayatta bağlantı kurmayı kolaylaştıracağını belirten açıklamalar yapmıştır. Ayrıca öğrencilerin verdiği cevaplara göre Sosyal Bilgiler dersinde yapılan ilişkilendirmeler kadar, diğer öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile kurduğu bağlantıların önemine de değinerek

disiplinler arası öğretimde öğretmenler arasındaki işbirliğine dikkat çekmekte olduğu görülmüştür. Türkçe dersi ile ilişkili olduğu belirtilen Sosyal Bilgiler konularının tarih konuları ve okuma gibi dil becerileri, Fen Bilimleri ile ilişkilendirilen konuların ise madenler gibi konularla, Matematik ile ilişkilendirilen konuların ise ölçek ve hesaplamalar ile ilgili örnekler öğrencilerin verdiği cevaplar arasındadır. Öğrencilerin Resim dersi ile ilişkili olduğu düşündüğü Sosyal Bilgiler konuları coğrafya; Müzik ile ilişkili olabilecek konuların ise tarih ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerden elde edilen diğer bir sonuç ise ortaokulda disiplinler arası ilişkilendirmelerin ilkökuldaki kadar olmadığı, Sosyal Bilgilerde işlenen tarih konularının ilkökulda farklı derslerle ilişkilendirildiği ancak ortaokulda ise bunun daha az yapıldığı şeklindedir. Buradan yola çıkarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler konularının disiplinler arası öğretim uygulamaları ile işlenebileceği fakat ortaokulda bu durumun kısıtlı yapıldığını belirttikleri görülmektedir.

#### **4.4. Dersler Arası İlişkilendirme İle İlgili Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Sonuçlar**

Disiplinler arası yaklaşım yani bir dersin farklı bir dersle ilişkilendirilmesi ile ilgili tüm öğretmenler olumlu görüş bildirmekle birlikte bunu farklı örneklerle açıklamaktadır. Matematik öğretmeni, Matematik ve Fen Bilimleri derslerinde yer alan konuların daha yoğun bir bağlantı içinde olduğunu ifade ederek dersler arası ilişkilendirmenin önemli olduğunu belirtmiştir. Fen Bilimleri öğretmeni ise dersler arası ilişkilendirme üzerinde diğer öğretmenlere nispeten daha olumlu düşünmekte olduğu ve özellikle Türkçe dersi ile ilişkilendirmenin önemini vurgulamakta olduğu görülmüştür. Türkçe öğretmeni ise öğrencilerin yetiştirilmesi ve öğretim programlarına programlarda olan ilişkilendirmelere vurgu yaparak olumlu görüşler belirtmiştir. Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri öğrencilerin ön bilgilerini yoklama, dersin dikkat çekme ve güdüleme aşamaları ile yeni konuya hazırlık yapma kısmında ilişkilendirmelerin önemli olduğunu vurguladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin öğrencilerin okuma, anlama gibi temel dil becerilerinin tüm dersleri anlamak için gerekli olduğundan hareketle Türkçe dersi ile ilişkilendirme yapılmasının önemi üzerinde özellikle durduğu belirlenmiştir.

Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmesi ile ilgili elde edilen sonuçlara göre öğretmenler Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeler yapmasının amaçlarını öncelikle açıkladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin kendi derslerini Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirirken başvurduğu yöntem ve materyallere ilişkin bilgiler verdikleri görülmüştür. Matematik öğretmeni anlatım, Fen Bilimleri öğretmeni anlatım ve özellikle soru cevap yöntemini kullandığını belirtirken Türkçe öğretmeni ise öğretim programlarına bağlı kaldığını özellikle ders kitaplarında yer alan okuma parçalarına göre Sosyal Bilgiler konularına değindiğini belirtmiştir. Öğretmenler öğrencilerinin konuların daha iyi anlaması adına ilişkilendirmeler yaptıklarını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme amaçları açıklandıktan sonra öğretmenler bu ilişkilendirmeleri ne şekilde yaptıklarını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeler yapma konusunda etkileyen unsurların ise aldıkları eğitimler, meslekte kazanılan tecrübeler, öğrencilerin sahip oldukları ön bilgiler ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile kurulan iletişim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

#### **4.5. Tartışma**

Tartışma başlığı altında araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlarla, alanyazında disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili gerçekleştirilen diğer çalışmaların bulgu ve sonuçları karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkları bakımından yorumlanmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı Sosyal Bilgilerde öğretiminde dersler arası ilişkilendirmelerin nasıl gerçekleştiğini (ilişkilendirme yapılan dersler, ilişkilendirmede kullanılan yöntem ve materyaller) belirlemek olarak ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 2005 SBÖP’nda dersler arası ilişkilendirme başlığı altındaki Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri ile kurulması istenen ilişkilendirmelerin büyük bir bölümü öğretmen tarafından yapılmaktadır. Öğretmenin öğretim programında yer almadığı halde Türkçe ve Fen Bilimleri dersleri ile ilişkilendirmeler yaptığı ulaşılan sonuçlardandır. Bu durumda öğretmenin en fazla Türkçe ve Fen Bilimleri konuları ile ilişkilendirmeler gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Aybek (2000) ilköğretim 4. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersini anlatırken bu dersteeki kavramlarla diğer sosyal bilim dalları ve dersler arasında ne derece ilişki kurduğunu belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerini Türkçe dersleri ile her zaman, Matematik, Fen Bilimleri, Müzik ve Resim dersleriyle ara sıra ilişkilendirmekte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kanatlı ve Çekici (2013)

ise Türkçe eğitiminde yararlanılabilecek disiplinler arası olanakları kuramsal bağlamda betimlemeyi amaçladıkları çalışmada temel dil becerilerini geliştirmek için olası disiplinler arası ilişkilere yer vermiştir. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersinde Türkçe ile benzer temaların olması disiplinler arası ilişkiyi kolaylaştıran bir etkidir. Ayrıca dilsel sosyalleşme; Sosyal Bilgiler dersiyle Türkçe dersinin ortak amacıdır. Çalışmada konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi temel dil becerilerinin geliştirilmesi için Türkçe dersi ile ilişkilendirme yapılabilecek dersler arasında Sosyal Bilgiler dersi olduğu iki dersin bazı ortak amaçlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında gözlem yapılan konularda elde edilen sonuçlara göre Sosyal Bilgiler dersinde Türkçe ile ilişkilendirilen konularda öğretmenin Türkçe dersi ile kurduğu ilişkilendirmeler öğrencilerin okuma ve konuşma gibi becerilerini geliştirmelerine yöneliktir. İlişkilendirme yapılan bu Sosyal Bilgiler konuları Türkçe dersi öğretim programında okuma ve konuşma alt öğrenme alanlarında yer almaktadır. Benzer şekilde Şahbaz ve Çekici (2012) Türkçe eğitiminin disiplinler arası niteliğini kuramsal ve uygulama boyutuyla betimlenmeye çalıştıkları çalışmada, Türkçe eğitiminin ilişkili olduğu disiplinleri eğitim bilimleri, dilbilim, yazınbilim, sosyoloji, psikoloji, tarih ve tıp şeklinde belirlemiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Türkçe eğitiminin çalışma alanlarından bir kısmı şu şekildedir: okuma eğitimi, konuşma eğitimi, yazma eğitimi, dinleme eğitimi. Araştırma sonucu elde edilen bulgularla Şahbaz ve Çekici (2012) tarafından yapılan bu çalışmanın bulguları örtüşmektedir.

Araştırmada SBÖP'nda belirtilen Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri arasındaki ilişkilendirme yapılmakla beraber ilişkilendirmesi belirtilmeyen bazı Sosyal Bilgiler konularının da Fen Bilimleri dersi ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Bu durum öğretmenin öğretim programında yer alması da dersin akışı içinde konuların içeriği, öğrencilerin soruları veya öğretmenin konuyu daha verimli aktarmak için verdiği örnekler yoluyla ilişkilendirmeler yaptığını göstermektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Bektaş ve Çakal (2006) tarafından ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ile 5. Sınıf Fen Bilimleri dersi arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada bu iki derse ait öğretim programlarını inceledikleri görülmüştür. Buna göre Fen Bilimleri ile Sosyal Bilgiler dersi konuları gerek ilköğretim programlarında gerek sınıf içi uygulamalarda bir araya gelmekte olduğu ve farklı disiplinlerin birbirini etkilemesi dersin içinde diğer alana ait bilgileri kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bu çalışmada Fen Bilimleri ve Sosyal

Bilgiler dersi öğrenme alanları arasındaki ilişkinin sadece öğretim programları ile sınırlı olmadığı dolaylı ya da doğrudan etkinlikler yoluyla önceki ve sonraki bilgiler arasında çeşitli ilişkiler kurmanın mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ünitelerle Fen Bilimleri dersinde yer alan belirli üniteler sağlık bakanlığı, çevre bakanlığı, çevre koruma, çevre bilinci, sivil toplum örgütleri ve çevre yasaları gibi konularla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda araştırma sonuçları ile Bektaş ve Çakal (2006) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarının birbirine benzediği görülmektedir. Çevre konuları ile ilgili Güven ve Hamalosmanoğlu (2012) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitabındaki çevre içerikli etkinlikleri disiplinler arası yaklaşım yönünden incelenmiştir. Bu çalışmada 6 disiplin ve 11 kazanımla ilişkili olan 7 çevre içerikli etkinlik tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada Fen Bilimleri dersindeki çevre içerikli etkinliklerin Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Müzik, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar, Din Kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslerle ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada “Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” isimli 5. sınıf konusunun SBÖP’na göre Fen Bilimleri dersi ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Araştırma sonucu öğretim programlarında yer alan bu ilişkilendirmeyi öğretmenin yaptığı belirlenmiştir. Şimşek (2009) yaptığı araştırmada bilim tarihinin öğretilmesinin ve tarihin günlük hayatla ilişkilendirilmesinin öğrencilerin Fen Bilimlerindeki başarısını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre öğrenciler bilimin tarihsel gelişimini anlarsa daha detaylı bilgi edinecek ve fen öğrenmeye daha çok ilgi duyabilecektir. Bu anlamda Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan tarih içerikli konuların aktarımında gerektiği yerde Fen Bilimleri dersi ile ilişkilendirmeler yapmanın konuların verimli öğrenilmesi adına önemi dikkati çekmekte ve araştırma sonuçlarının benzer olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırma kapsamında gözlem yapılan ve Matematik dersi ile ilişkilendirmesi gereken “Bölgeadaki Ekonominin Ülkedeki Yeri” ve “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konularda dersler arası ilişkilendirmeler yapılmış fakat “İnsanlığın Ortak Mirası” isimli konuda disiplinler arası yaklaşımın yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aladağ ve Şahinkaya (2013) Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının Sosyal Bilgiler ve Matematik dersinin ilişkilendirilmesine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yürüttükleri çalışmada 5. , 6. ve 7. sınıf Matematik ve Sosyal Bilgiler derslerinde ilişkilendirilme yapılan kazanımlara göre öğretmenlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu çalışmada öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ve Matematik dersi kazanımlarının ilişkilendirilebilirliğine ilişkin görüşleriyle ilgili

istatistiklere göre “İnsanlığın Ortak Mirası” isimli konu diğer iki konuya göre öğretmenlerin daha düşük bir oranla kabul ettikleri görülmektedir. Çalışmada “Bölgedeki Ekonominin Ülkedeki Yeri” isimli konu için öğretmenler % 93 oranında, “Birlikte Yaşamak İçin” isimli konuda % 67 oranı ve “İnsanlığın Ortak Mirası” konusunda % 59 oranında bu konuların Matematik dersi ile ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir. Burada iki çalışmanın bulguları arasında kısmen benzerlik olduğu söylenebilir. Öğretmenler “İnsanlığın Ortak Mirası” isimli konuda diğerlerine oranla düşük olmakla birlikte % 67 gibi önemli bir oranda ilişkilendirilebileceğini düşünmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenler dersler arası ilişkilendirmeler yaparken kullandıkları materyallere örnekler vermekte, aynı zamanda gözlem verilerine göre Sosyal Bilgiler öğretmeni akıllı tahta, videolar, ders kitapları ve süreli yayınlardan dersler arası ilişkilendirmelerde yararlanmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin dersler arasında ilişkilendirmeler yaparken kullandıkları materyaller ile ilgili Coşkun (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada disiplinler arası yaklaşımla uygulanan etkinliklerdeki materyallerin, öğrencilerin öğrenmeleri ve başarıları için olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen gözlem ve görüşmelerde Sosyal Bilgiler öğretmenin dersler arası ilişkilendirmeler yaparken anlatım, soru cevap, tartışma, gösteri, uzman daveti gibi yöntem ve teknikleri kullandıkları bunlar içinde en fazla anlatım ve soru cevap gibi yöntemleri kullandıkları belirlenmiştir. Burada uzman daveti ya da diğer bir isimle kaynak kişilerden yararlanmak öğretilen konuların kalıcılığı ve diğer derslerle ilişkilendirme açısından önemlidir. Taşkaya ve Taşkaya (2011) yaptıkları çalışmada Türkçe dersinde kaynak kişi olarak âşıklardan yararlanma ile ilgili çalışmasında âşıklar yanı sıra derslere kaynak kişi olarak kültürel değerlerin öğrencilere tanıtılması için diğer sanat dallarının icracıların davet edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kültürel değerlerin öğrencilere aktarılması konusunda Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri ortak tema altında disiplinler arası öğretim yoluyla işlenerek kaynak kişi diğer bir ismiyle uzman daveti yönteminden faydalanılabilir.

Bunula birlikte Taşkaya ve Taşkaya (2011) konuların işlenişinde kaynak kişilerden yararlanın öğrenmede kalıcılığın artmasını sağlamak için kullanılan yöntemlerden biri olduğunu, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kaynak kişilerin bilgilerine başvurulması sıklıkla yapılmakta olduğunu belirtmektedir.

Bununla beraber araştırmada elde edilen bulgular dersler arası ilişkilendirme yapma konusunda öğretmenlerin sıklıkla aynı yöntemlere başvurduğunu göstermektedir. Bu bulgulara benzer şekilde Karakuş ve Aslan (2016) yaptıkları çalışmada öğretmen görüşlerine göre ilkokulda disiplinler arası öğretime yönelik mevcut durumu incelemeyi amaçladığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi konusunda Türkçe dersi ile yapılan ilişkilendirmelerin soru cevap yöntemi ve edebi metinler yoluyla sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Yolcu (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise öğretmenlerin farklı dersler arasında yapılabilecek ilişkilendirmeler üzerinde düşünmelerinin öğretmenleri farklı yöntem teknikleri planlamaları ve kullanmaları konusunda teşvik etmekte olduğu belirlenmiştir. Gerçekleştirilen bu araştırma performans görevi ve proje uygulamaları sürecinde disiplinler arası yaklaşımın etkililiği üzerine bir çalışmadır. Buradan hareketle gerçekleştirilen araştırma bulguları ile Yolcu (2013) tarafından elde edilen bulguların örtüşmediği görülmektedir. Araştırma sonucu görüşmelerde elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders saatlerinin yetersizliğini disiplinler arası öğretim uygulamaları açısından bir sınırlılık olarak değerlendirmektedirler. Buradan hareketle öğretmenler öğretmenlerin ilişkilendirmeleri daha az zaman kaplayan soru cevap ya da anlatım yöntemleri ile gerçekleştirme yoluna gitmekte oldukları belirtilebilir. Oysaki yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak proje ödevlerinin ya da performans görevleri gibi daha farklı, ağdaş yöntem ve tekniklerin disiplinler arası öğretim yaklaşımına daha uygun olduğu belirtilebilir. Burada hareketle öğretmenler disiplinler arası ilişkilendirmeler yapacakları derslerde kullanacakları yöntemleri belirlerken teşvik edilmeli ve yeterli donanıma sahip olmalıdır. Öğretmenler dersler arasında ilişkilendirme yaparken yapılandırmacı öğrenme kuramı çerçevesinde birçok ağdaş yöntem ve teknikler kullanabilir. Araştırma inceleme, proje görevleri, problem çözme vb. Öğretmenler yine beyin temelli öğrenme kuramı ya da çoklu zekâ kuramına dayalı etkinliklerle disiplinler arası öğretim yaklaşımını uygulayabilirler.

Araştırmada Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri gibi SBÖP dışındaki derslerle Sosyal Bilgiler konularının ilişkilendirilmesine dönük bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre görüşme gerçekleştirilen iki Sosyal Bilgiler öğretmeni de Müzik dersi ile ilişkilendirmeyi örneklerle açıklamıştır. Yine öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların Müzik dersi ile ilişkilendirmeler kurma yoluyla işlenebileceği üzerinde durmaktadır. Bu açıdan Sosyal Bilgiler ve Müzik dersi ilişkilendirmesi SBÖP’nda yer almadığı halde öğretmen ve öğrencilerin Müzik dersi ile ilişkilendirme üzerinde durması önemlidir. Bedir ve Akkurt (2012) coğrafya konularının öğretiminde yararlanılmak üzere hazırlanan şarkıların



işlevselliği ve etkililiğine yönelik öğretim üyeleri ve öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan çalışma sonuçlarına göre katılımcılar şarkılarla coğrafya öğretimi hakkında olumlu görüşler bildirmiştir. Böyle bir öğretimin ilgi çekici olacağı, öğrenciyi güdüleyen ve coğrafi konuların öğretimini kolaylaştıran bir yanı olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin Müzikten yararlanan bir coğrafya dersinde derse olumlu tutum geliştireceğini de belirtmiştir. Buradan hareketle Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya gibi sosyal bilim disiplinlerinden oluştuğu düşünüldüğünde araştırma bulguları ile Bedir ve Akkurt (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulgularının kısmen örtüştüğü görülmektedir. Çünkü hem öğretmenler hem de öğrenciler Müzik ile kurulacak ilişkilendirmelerde savaşlarla ve dolayısıyla tarih konuları ile ilgili şarkılar üzerinde durarak tarih içerikli konularda Müzik kullanımını vurgulamaktadır. Yani daha çok tarih içerikli konularda şarkılardan yararlanılacağını belirtmeleri Sosyal Bilgiler dersinde Müzikten yararlanması konusunu vurgulama açısından önemliyken, coğrafya konularının Müzik ile ilişkilendirmesi konusundaki bu çalışma ile bulgular tam anlamıyla örtüşmemektedir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan coğrafi kavramları ya da tarih konuları içinde yer alan kavramları daha eğlenceli ve anlamlı öğrenmeleri için şarkılardan yararlanması ve dolayısıyla Müzik dersi ile ilişkilendirme kurulması açısından bu bulguların dikkat çektiği görülmektedir.

Araştırmanın, ikinci alt amacı Sosyal Bilgilerde öğretimde dersler arası ilişkilendirmelerle ilgili Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden ve araştırmacı günlüğünden elde edilen verilere göre Sosyal Bilgiler konuları dersler arası ilişkilendirme yaklaşımının uygulanması için elverişli bir derstir. Araştırmada elde edilen sonuçlarda Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders konuları arasında ilişkilendirmeler yapma ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Özhamamcı (2013) yaptığı araştırmada öğretmenlerin dersin hedeflerine ulaşma ve bilginin öğrenci tarafından yapılandırılmasında disiplinler arası uygulamaları faydalı bulmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çelik (2014) tarafından gerçekleştirilen öğretmenlerin disiplinler arası öğretime ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmada öğretmenlerin disiplinler arası öğretime ilişkin görüşlerinin genel puan ortalaması 19.73 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin disiplinler arası öğretime yönelik orta düzeyde olumlu görüş sergiledikleri belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin disiplinler arası ilişkilendirmeye karşı olumlu bakış açısına sahip olduğu, derslerinde disiplinler arası yaklaşımı kullanmaya çalıştıklarını fakat zaman sıkıntısı yaşadıkları belirlenmiştir. Özhamamcı (2013) tarafından yapılan araştırmada öğretmenler öğretim programlarında disiplinler arası uygulamaları gerçekleştirmeyi amaçlayan yönergelerin orta düzeyde yer aldığını ve programda disiplinler arası uygulamalar için yeterli süre ayrılmadığını belirtmiştir. İki çalışmanın sonuçları benzerlik göstermekle birlikte 2018 yılında güncellenen öğretim programlarından dersler arasında ilişkilendirmeye yönelik açıklamaların kaldırılmış olduğu düşünüldüğünde ele alınması gereken bir konu haline gelmektedir. Her iki araştırma bulgularına göre öğretmenler dersler arası ilişkilendirme yönergelerinin olması hatta daha detaylı şekilde yer alması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenleri SBÖP’nda yer alan dersler arası ilişkilendirme ifadelerinin programdan kaldırılması halinde yine de derste konuların anlamlı öğrenilmesi için bu ilişkilendirmeleri yapacaklarını belirtmeleri de bu araştırma bulguları arasındadır ve bu konunun önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucu Sosyal Bilgiler derslerinde disiplinler arası öğretim uygulamalarını sınırlılıkları ile ilgili elde edilen sonuçlara benzer şekilde Korkmaz ve Konukaldı (2015) tarafından yürütülen çalışmada öğretmenler disiplinler arası öğrenme yaklaşımına göre öğrenme-öğretme sürecini organize etmede zamanla ilgili sorunları olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda iki araştırmanın sonuçları benzerlik göstermektedir. Konukaldı (2012) ise yaptığı araştırmada disiplinler arası öğrenme yaklaşımına göre öğrenme-öğretme sürecini planlamada temaların oluşturulması ve uygulama sürecine yönelik zamanla ilgili sorunları belirtmekte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karakuş ve Aslan (2016) gerçekleştirdikleri araştırmada öğretmenler disiplinler arası öğretim yaklaşımını uygularken karşılaştıkları sorunlara yönelik olarak zaman yetersizliği olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler disiplinler arası öğretim yaklaşımını uygularken karşılaştıkları sorunlarına yönelik geliştirdikleri öneriler arasında öğretim programlarının bu yaklaşımı dikkate alarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Barış (2016) disiplinler arası yaklaşımın coğrafya dersi için avantaj ve dezavantajları ile ilgili öğretmenlerden elde edilen verilere göre öğretmenler coğrafya konularının diğer derslerle ilişkilendirmeler yoluyla öğretilmesinin dezavantajı olarak müfredatı yetiştirmek, zaman sıkıntısı yaşamak ve planlama sıkıntısı yaşamak şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlarla bu çalışmalar karşılaştırıldığında sonuçlarının birbiri ile örtüştüğü görülmektedir Fakat Yolcu (2013)

tarafından gerçekleştirilen çalışmada disiplinler arası performans görevlerinin öğretmen ve öğrenciler için zamandan kazanç sağladığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Çalışmada kısa sürede dört farklı dersin performans görevini gerçekleştirme ile zaman kaybının engellendiği belirtilmektedir.

Buradan hareketle dersin doğal akışı içinde öğretmenin anlatım ve soru cevap teknikleri ile işlediği bir ders için disiplinler arası öğretim süre anlamında sınırlı olabilir. Fakat performans görevi ya da proje çalışmaları gibi yapılandırmacı yaklaşıma dayalı yöntem ve tekniklerle iyi bir planlama ile disiplinler arası yaklaşımın başarılı olarak uygulanabileceği söylenebilir. Disiplinler arası öğretim uygulamalarında kullanılacak temalar, öğretim yöntem ve teknikleri iyi bir planlama ile gerçekleştirildiği takdirde zamanı etkili kullanma konusunda daha verimli olabilecek bir yaklaşımdır denebilir.

Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Ercan öğretmen derslerinde disiplinler arası öğretimi uygulama konusundaki sınırlılıkları SBÖP ile diğer derslerin öğretim programları arasındaki konular arası uyumsuzluk olarak belirtmiştir. Çeken ve Ayas (2010) yaptıkları çalışmada ilköğretim Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri ve Matematik derslerinin oran orantı kavramları ile ilişkili kazanımları belirlenerek bu kazanımlar içerik ve programlardaki zamanlaması bakımından karşılaştırılmıştır. Çalışmaya göre farklı derslerde ortak ele alınması gereken belirli temaların öğretim programlarında birlikte ele alınması öğretilecek konuların verimliliği açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinde yer alan belirli kazanımların öğrenilmesi için oran orantı konusunun öncelikli olarak kazanılması gerektiği üzerinde durmaktadır

Sosyal Bilgiler dersinde farklı derslerle ilişkilendirmeler yapmalarının öğrencileri ne şekilde etkilediği konusunda araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden elde edilen verilere göre öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersini sevmeleri için disiplinler arası yaklaşımı kullandıkları yani disiplinler arası yaklaşımla işlenen bir dersin öğrencilerin olumlu duyuşsal tepkileri ortaya çıkarmada etkili olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri kendi derslerinde disiplinler arası öğretimi kullanmaları ile öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları ve derse motive olmaları açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarıyla örtüşen çalışmalar olduğu görülmüştür. Konukaldı (2012) yaptığı araştırmada disiplinler arası öğrenme sürecinin öğrencilerin daha ilişkişel, bütünsel ve anlamlı öğrenmelerinde katkı sağladığını belirtmekte oldukları sonucuna ulaşmıştır. Coşkun (2009) tarafından

gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre ise öğrenciler uygulanan disiplinler arası yaklaşımı ilginç bulduklarını ve etkinliklerini ve sevdiklerini belirtmişlerdir. Demirel vd. (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise İlköğretim üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi “Çevremizdeki Canlılar” ünitesini öğrenme sürecinde çoklu zekâ kuramı ve disiplinler arası yaklaşımı temel alan uygulama sürecine ilişkin öğretmen öğrenci görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin öğrenmelerinin kolaylaştığı, öğrenme-öğretme sürecinden zevk aldıkları böylece öğrencilerin okula ve derse yönelik olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yarımca (2010) yaptığı araştırmasında disiplinler arası yaklaşım ilkelerine göre düzenlenen ve uygulanan Görsel Sanatlar dersinin daha eğlenceli olduğu ve öğrencilerin derse karşı daha ilgili olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu yaklaşımla işlenen derslerde çok eğlendiklerini, istekle çalıştıklarını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yarımca (2011) yaptığı diğer çalışmada da disiplinler arası yaklaşımla işlenen derste öğrencilerin eğlendikleri ve motivasyonlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Barış (2016) tarafından gerçekleştirilen coğrafya öğretiminde disiplinler arası yaklaşıma dayalı etkinliklerle ilgili kalıcı, eğlenceli ve motivasyon artırıcı olduğunu belirtmiştir. Akşid ve Şahin (2011) çalışmalarında, coğrafya derslerinde öğrencilerin aktif olabileceği aktif öğrenme yöntemlerine yer verilmesi gerektiği, bu yöntemler sayesinde öğrencinin hem bilişsel hem de duyuşsal gelişiminin destekleneceği, öğrenci başarısı arttıkça derse karşı olumlu tutum geliştireceği belirtilmektedir. Demirel vd. (2008) gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden zevk aldıkları, böylece öğrencilerin okula ve derse yönelik olumlu tutum geliştirdiği disiplinler arası yaklaşıma dayalı gerçekleştirilen uygulamalarla ilgili olumlu tutuma sahip olduklarının söylenebileceği sonucuna ulaşmıştır. Aslantaş (2013) gerçekleştirdiği çalışmada farklı disiplinler ilişkilendirilerek yapılan uzun süreli çalışmalarda, öğrencilerin okula karşı tutumlarının olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşılabileceğini belirtmektedir. Gerçekleştirilen bu araştırmalardan elde edilen verilerle tez sonucu elde edilen verilerin birbirini desteklediği görülmektedir.

Araştırmanın, üçüncü alt amacı Sosyal Bilgilerde öğretiminde dersler arası ilişkilendirmelerle ilgili öğrenci görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada öğrencilerin disiplinler arası ilişkilendirmeler yapılan bir derste öğrendiklerinin kalıcı olacağını, bilgiler arasında transfer yapabileceklerini, başarılı olmalarını sağlayacağını, ilgi çekebileceğini ve derslerin eğlenceli işlenmesine katkı sağlayacağını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda Duman ve Aybek (2003) dersler arası ilişkilendirmelerde konuların sunumu hem

öğrencilerin farklı derslerin bilgilerini ilişkilendirmesi hem de bunu günlük yaşamda hangi alanlarda kullanılacağını daha iyi anlamaya başlayacağından, sevmediği derslerin zevkli hale gelebileceğini ifade etmektedir. Tertemiz (2004) de çok zekâ kuramına göre bütünleştirilmiş etkinliklerin öğrenci başarısı üzerindeki etkisini belirlemek için gerçekleştirdiği çalışmada hayat bilgisi, Fen Bilimleri ve sosyal bilimler gibi mihver dersler bütünleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin gerçek dünya ve konular arasında bağlantılar kurduğu ortaya çıkarılmıştır. Yarımca (2010) yaptığı araştırmasında disiplinler arası yaklaşımla işlenen Görsel Sanatlar dersinde öğrenilenlerin günlük hayata aktarılmasında etkili olduğu ve bu yolla öğrenmede kalıcılığı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yolcu (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise disiplinler arası yaklaşımla bilgilerin kalıcılığının artması ve öğrenilenlerin günlük yaşama aktarılması konusunda katkısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demir (2009) tarafından gerçekleştirilen ilköğretim ikinci sınıflarda uygulanan disiplinler arası öğretim yaklaşımının etkisinin incelendiği araştırma sonucuna göre öğrencilerin bu yaklaşımı beğendikleri, konuları derste anladıkları, etkinliklerin ilgilerini çektiği, öğrendiklerini daha iyi hatırlayabilecekleri, derse katılımda istekli sonucu elde edilmiştir. Öğrencilerin yaklaşıma karşı olumlu tutum içinde oldukları görülmüştür. Barış (2016)'ın yaptığı çalışmada da coğrafya dersi konularının diğer derslerle ilişkilendirme yapılarak verilmesinin en önemli avantajının diğer derse olan ilgisinin coğrafyayı sevdirebileceğidir. Bu anlamda araştırma sonuçlarıyla Duman ve Aybek (2003), Tertemiz (2004), Yarımca (2010) , Yolcu (2013), Demir (2009) ve Barış (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarının benzer olduğu görülmektedir.

Araştırmada öğrencilerden elde edilen verilere göre disiplinler arası yaklaşım ile ilgili tek olumsuz görüş bildiren öğrenci sebep olarak böyle bir uygulamanın konular için karışık olacağı ve kafasını karıştıracağını belirtmektedir. Araştırmada ulaşılan bu bulguya benzer şekilde Barış'ın (2016) yaptığı çalışmada da coğrafya dersi konularının diğer derslerle ilişkilendirme yapılarak verilmesinin en önemli dezavantajının ise konuların karışabilir oluşu şeklindeki bulgusudur.

Araştırmada öğrencilerin disiplinler arası ilişkilendirmelerle ilgili verdikleri cevaplara göre okulda öğretmenlerinin farklı dersler arasında kurdukları bağlantılar ile ilgili farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Farklı iki ders arasında yapılan ilişkilendirmeleri örneklerle açıklayan öğrencilerin disiplinler arası öğretim uygulamalarının farkında oldukları belirlenmiştir. Yolcu (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada,

araştırmada elde edilen sonuca benzer şekilde, öğretmen ve öğrencilerin dersler arasındaki ilişkilendirmelere yönelik verdikleri örnek durumlardan dolayı bu çalışmalara ilişkin farkındalıklarının olduğunu ve zihinlerinde de ilişkilendirmelerin kullanımına yönelik düşünceleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın, dördüncü alt amacı Sosyal Bilgilerde öğretiminde dersler arası ilişkilendirmelerle ilgili Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenlerinden elde edilen verilere göre öğretmenlerin kendi derslerinde Sosyal Bilgiler dersi ile disiplinler arası ilişkilendirme yapmalarını etkileyen durumlarla içinde üniversite öncesi edindikleri bilgiler ve yükseköğrenim sırasında aldıkları eğitim ve mesleki deneyim ve tecrübeler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla paralel olarak Yolcu (2013) çalışmasında disiplinler arası uygulamaların etkililiği öğretmenlerin deneyim, birikim ve alışkanlıkları ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri öğretmenleri, disiplinler arası ilişkilendirmede kendilerini etkileyen unsurlardan birini de öğretmenler arası işbirliği ve iletişim olarak belirtmektedir. Bununla benzer şekilde Aladağ ve Şahinkaya (2013) çalışmasında öğretmenin dersler arası ilişkilendirme ve ilişkilendirmenin yapılacağı konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ve öğretmenler arası işbirliğinin eksik olmasının bir problem olduğunu belirtmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Matematik öğretmeni, Matematik derslerinde konuyu etkili bir şekilde sunmak ve hayatla bağlantısını kurmak amacıyla tarih ve coğrafya konuları ile ilişkilendirmeler yaptığını belirtmektedir. Aladağ ve Şahinkaya (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersi ile Matematik dersinin ilişkilendirilmesinin yararlarını konuların hayatla bağlantısının kurulması, etkili bir öğretimin sağlanması, kalıcılığın artması ve öğrencilerin derse karşı ilgilerinin artması ve bilgi transferi sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum bahsi geçen iki çalışmanın bulgularının örtüştüğünü göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Matematik öğretmeni Matematik konularının Fen Bilimleri ile daha sıkı bir ilişki içinde olduğunu fakat Sosyal Bilgiler dersi ile de ilişkilendirmeler yaptığını belirtmiştir. Matematiği tarihsel gelişim süreci içinde bulunan formül ve kuramların bir anda ortaya çıkmadığı dersin giriş aşamasında bunlarla giriş

yapmanın önemli olduğunu belirten bulgulara ulaşılmıştır. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde araştırma bulgularıyla örtüşen çalışmalar olduğu görülmüştür. Coşkun (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada deney grubundaki öğrencilerin Matematik başarı son test puanlarının kontrol grubuna oranla anlamlı biçimde yüksek olmasında, disiplinler arası yaklaşımın ilkeleri gereği Matematikteki kavramların ortaya çıkış sebepleri ve tarihleriyle ilgili bilgi verilmesi ve günlük hayatla ilişkiler kurulmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Şimşek (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bilim tarihinin öğretilmesinin ve tarihin günlük hayatla ilişkilendirilmesinin öğrencilerin Fen Bilimlerindeki başarısını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada Matematik kavramları ve ortaya çıkış tarihleri, nasıl buldukları ve kimlerin bulduğu gibi noktalar Matematikle geçmiş arasında ilişkiler kurulmasını sağlayarak kavramların ilgi çekici ve akılda kalıcı olmasını sağlamış olacağını sonucuna ulaşılmıştır.

## **ÖNERİLER**

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıda yer alan öneriler geliştirilmiştir.

- Öğretim programlarında dersler arası ilişkilendirmeye ilişkin açıklamalar bulunmalı ve öğretmenlerin bu ilişkilendirmeleri ne şekilde yapacaklarına dair yeterli açıklamalar yer almalıdır.
- Dersler arası ilişkilendirme yapılan konularda ders kitaplarında yer alan içerik bu ilişkilendirmeyi yansıtacak etkinliklerden oluşmalıdır.
- Öğretmenlerin dersler arası ilişkilendirme yapmaları için gereken materyallere ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Öğretmenlerin kendi derslerinde kullandıkları materyalleri farklı branş öğretmenlerinin gerektiği zaman kolaylıkla ulaşabileceği şekilde muhafaza edebilecek bir ortam oluşturulabilir.
- -Disiplinler arası öğretim ile ilgili Eğitim Fakültelerinde lisans düzeyinde teorikten ziyade uygulamaya dayalı etkinliklerin gerçekleştirileceği dersler açılmalı ve bu derslerde birden fazla branş öğretmen adayının katılım göstereceği karma sınıflar oluşturulmalıdır.
- Ortaokul seviyesinde sınıf ortamları disiplinler arası ders işlenebilecek donanıma sahip hale getirilmelidir. Sınıflarda tüm derslere ilişkin temel materyallere yer

verilerek öğretmenlerin derslerini anlatırken gerektiğinde kendi dersi dışındaki derslere ilişkin materyallere ulaşabilir olmalıdır. Böylece öğrencilerin sınıf ortamında farklı alanların bütünselliğini örtük anlamda hissedebilmeleri ve yaratıcı düşünebilmeleri sağlanabilir.

- Öğrencilere dönemlik olarak verilen proje ödevlerinin ya da öğretim programlarında yer alan araştırma inceleme, performans görevlerinin disiplinler arası yaklaşımla işlenebilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından disiplinler arası öğretim el kitabı hazırlanarak hem öğretmen hem öğrenciler için birer kılavuz oluşturulabilir.
- Okullar arasında ya da okul içinde gerçekleştirilen proje ve yarışma gibi etkinliklerde öğrencilerin ortaya daha yaratıcı ürün ve fikirler koyabilmeleri için okul tarafından alınan kararlar disiplinler arası öğretim yaklaşımı benimsenebilir. Böylelikle etkinliklerin gerçekleştirilmesinde görevli öğretmen ve öğrenciler bu yaklaşım ile çalışmalarını gerçekleştirebilir.
- Okullarda gerçekleştirilen toplantılarda zümre öğretmen toplantıları dışında farklı branş öğretmenleri ile bir araya gelebilecekleri toplantıların sayısı idare tarafından desteklenebilir. Öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini birbiri ile paylaşmaları konusunda daha destekleyici olunabilir.
- Öğretmenlere bütüncül öğretim, tematik öğretim, disiplinler arası öğretim yaklaşımları hakkında hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlenmelidir. Bu eğitimler yoluyla öğretmenlerin disiplinler arası öğretim yaklaşımını kullanılması teşvik edilmelidir.
- Dersler arası ilişkilendirmenin Sosyal Bilgiler dersini farklı derslerle ilişkilendirilmesi ile ilgili nicel araştırma yöntemleriyle ya da nitel araştırma yöntemlerinin farklı desenleri ile farklı boyutları ile araştırılabilir. Sosyal Bilgiler öğretiminde dersler arası ilişkilendirme ile ilgili farklı sınıf seviyelerinde araştırmalar gerçekleştirilebilir.



## 5. KAYNAKLAR

- Akar, H. (2016). Durum çalışması., A. Saban ve A. Ersoy (Editörler), *Eğitimde nitel araştırma desenleri içinde* (111-151). Ankara. Anı Yayıncılık.
- Akar, Ü. (2007). *Öğretmen Adaylarının Bilimsel Süreç Becerileri ve Eleştirel Düşünme Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Akdağ, H. (2009). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 1-14.
- Akerson, V.L. & Flanigan (2000). Preparing Preservice Teachers to use an Interdisciplinary Approach to Science and Language Arts Instruction, *Journal of Science Teacher Education*, 11: 4, 345-362. <https://doi.org/10.1023/A:1009433221495> adresinden 11.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Akhan, N.E. (2011). Sosyal Bilgiler öğretiminde “sanat ve estetik”, R. Turan, A.M. Sünbül, ve H. Akdağ (Editörler), *Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar- II*, içinde (112-122) (Birinci baskı). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akins, A. ve Akerson, V.L. (2002). Connecting Science, Social Studies and Language Arts: an Interdisciplinary Approach, *Educational Action Research*, 10: 3, 479-498. <http://doi.org/10.1080/09650790200200196> adresinden 16.12.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Aktan, C.C. (2009). Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 39-97.
- Aladağ, E. ve Şahinkaya, N. (2013). Sınıf Öğretmeni ve Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Matematik ve Sosyal Bilgiler Dersinin İlişkilendirilmesine Yönelik Görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 157-176.
- Alkan, C., ve Kurt, M. (2007). *Özel Öğretim Yöntemleri- Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi*. (Üçüncü baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alp, E. (2010). *Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Olasılık Konusundaki Akademik Başarılarına ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Altan, M.Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Arpalı, F.S. (2008). *Türkiye’de Sanat Eğitimi Yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler., D. Dilek (Editör), *Sosyal Bilgiler eğitimi*, içinde (3-48) (Birinci baskı). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.

- Aslantaş, S. (2013). İlköğretim 4. Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Disiplinler arası Yaklaşımına Göre Yapılan Öğretimin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (2),1-13.
- Ata, B.(2015). Sosyal Bilgiler öğretim programı, C. Öztürk(Editör), *Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde (33-47) (Dördüncü baskı). Ankara. Pegem Yayıncılık.
- Aybek, B. (2000). *İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin sosyal ve diğer bilimlerle ilişkisinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydın, G. ve Balım, A. G. (2005). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Modellendirilmiş Disiplinler arası Uygulama: Enerji Konularının Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(2), 145-166.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195 213.
- Barış, Ş. (2016). *Coğrafya Öğretiminde Disiplinler Arası Yaklaşımına Dayalı Gems Uygulamaları: Trabzon Bilsen Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Baştürk, G. (2009). *Fen ve Teknoloji Dersinde Tematik Öğrenmenin Akademik Başarıya ve Derse Yönelik Tutuma Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Baysal, N. ( 2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Bedir, G., ve Akkurt, A.(2012). Şarkılarla Coğrafya Öğretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 28, 303-316.
- Bektaş, Ö., ve Çakal, H.(2006). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ile Fen ve Teknoloji Dersi Arasındaki İlişkilendirme. *KKEFD/OKKEF*, 14, 109-142.
- Borazan, İ.( 2008). *Kavram Yanılgısı ve Çoklu Zekâ Alanlarının İlişkilendirilmesine Dayalı Bir Öğretimin Kavram Yanılgılarının Giderilmesindeki Etkisinin İncelenmesi: "Dolaşım Sistemi" Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel,F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Yirmi ikinci baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Campbell,C. ve Henning (2010). Planning, Teaching and Assessing Elementary Education Interdisciplinary Curriculum. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 22(2)., 179-186. <http://www.isetl.org/org/ijthe> adresinden 03.10.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Costanio,T., Kellam, N.N., Cramond, B., & Crowder, I. (2010). An Interdisciplinary Desing Studio: How Can Art and Engineering Collaborate to Increase Students' Creativity. *Art Education*, 63(2), 49-53. <https://doi.org/10.1080/00043125.2010.11519062> adresinden 21.04.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Coşkun, S. B. ve Altun, S. (2012). İlköğretim 8. Sınıf Matematik Dersinin Disiplinler Arası Yaklaşım İlkelerine Göre İşlenmesinin Öğrencilerin Matematik Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(2), 91-122.
- Coşkun, S.B. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf Matematik Dersinin Disiplinler Arası Yaklaşım ile İşlenmesinin Öğrencilerin Matematik Başarıları ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J.W.(2016). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.(Çev.Budak, A. ve Budak, İ.), M. Bütün ve S.B. Demir (Ed). Ankara: Siyasal Kitabevi. ( Eserin orijinali 2013'te yayımlanmıştır.)
- Creswell, J.W.(2016). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.(Çev.Özsevgeç,T.), M. Bütün ve S.B. Demir (Ed). Ankara: Siyasal Kitabevi. ( Eserin orijinali 2013'te yayımlanmıştır.)
- Çeken, R. ve Ayas, C. (2010). İlköğretim Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Oran ve Orantı, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(3), s 669-679.
- Çelik, K. (2014). *Çoklu Zekâ ve Disiplinler Arası Yaklaşım Temelli Fen ve Teknoloji Dersi ve Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelik, Ö. ve Buluç, B. (2018). Disiplinler arası Yaklaşım ile Değerler Öğretiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20(1), 67-88.
- Çelickan, Ş. (2011). Sosyal Bilgiler öğretiminde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının yeri ve önemi, R. Turan, A.M. ve Sünbül, H. Akdağ (Editörler), *Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar –II*, içinde (164-176). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çolak, R.(2010). *Kavram Haritalarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Tarihsel Kavramların Öğretiminde Kullanılması: Kavram Haritası ile Yapılan Öğretim ile Tutum, Başarı ve Kalıcılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoruh, H. (2010). Disiplinler Arası Bilim Tarihi Dersi ve Gerekçesi. *Tarih Okulu*, 7, 7-23.
- Delier, A. (2005). *Sanat Eğitiminde Disiplinler arası Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, E.(2009). *İlköğretim İkinci Sınıflarda Uygulanan Disiplinler arası Bütüncül Öğretim Yaklaşımının Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Demir, K. (2008). *Bütünleştirilmiş Öğretim Programının İşbirliğine Dayalı ve Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Uygulanmasının Etkililiği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, S.B. ve Akengin, H.(2014). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirbaş, H. (2006). Sosyal Bilimler Eğitiminde Tematik Yaklaşım. *Bilim Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 75, 29-31.
- Demirel, Ö.(2010). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Demirel, Ö., Tuncel, İ., Demirhan, C., ve Demir, K. (2008). Çoklu Zekâ Kuramı ile Disiplinler arası Yaklaşımı Temel Alan Uygulamalara İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33,147, 14-25.
- Dervişoğlu, S. ve Soran, H. (2003). Ortaöğretim Biyoloji Eğitiminde Disiplinler arası Öğretim Yaklaşımının Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 48-57.
- Diker, Y. (2004). *Disiplinler arası öğretim yaklaşımına ilişkin durum çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğan, C.(2014). *Coğrafya Öğretiminde Disiplinler Arası Ders İşlenişinin Başarıya Etkisinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay. A. (2002). Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler öğretimi, C. Öztürk ve D. Dilek (Editörler), *Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*, içinde (15-46). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duman, B. (2015). *Neden Beyin Temelli Öğrenme*. (Dördüncü baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duman, B. ve Aybek, B. (2003). Süreç Temelli ve Disiplinler arası Öğretim Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 1-12.
- Ellis, A.K. (2002) *Teaching and Learning Elementary Social Studies (7th ed.)*. Boston, MA: Pearson.
- Ercan, M.(2007). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Sanat Konularının Yeterliliği*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Erdem, A.R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Erdem, E., Yılmaz, A., ve Morgil, İ. (2001). Kimya Dersinde Bazı Kavramlar Öğrenciler Tarafından Ne Kadar Anlaşıyor?. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 65-72.
- Glesne, C.( 2015). Nitel Araştırmaya Giriş. (Çev. Yalçinoğlu, P.). Ersoy,A. ve Yalçinoğlu,P.(Ed.), Ankara: Anı Yayıncılık (Eserin orijinali 1992’de yayımlanmıştır).
- Gögebakan, Y. (2009). *Görsel Sanatlar ve Sosyal Bilgiler Derslerinin İlişkilendirilmesinin Kültür Varlıklarını Tanıma ve Sahip Çıkma İle İlgili Kazanımların Gerçekleşmesi ve Öğrencilerin Tutumları Üzerinde Etkileri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürkan, B.(2015). *Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavramsal Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Bağlamsal Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Disiplinler Arası Öğretim Uygulamaları: Bir Durum Çalışması*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gürkan, T., ve Gökçe, E.( 1999). Eğitim Programlarını Bütünleştirmenin On Yolu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1), 29-39.
- Güven, H. ve Hamalosmanoğlu, M. (2012). İlköğretim 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki Çevre İçerikli Etkinliklerin Disiplinler arası Yaklaşım Yönünden İncelenmesi, *Journal of European Education*, 2(1).
- İşler, A.Ş. (2004). Sanat Eğitiminde Disiplinler arası- Tematik Yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 163.
- Jacobs, H.H. (1989). *The Growing Need for Interdisciplinary Curriculum Content*. H.H. Jacobs(Ed), Interdisciplinary curriculum: Design and implementation. Alexandria: VA: ASCD.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kanatlı, F. ve Çekici, Y. E. (2013). Türkçe Öğretiminde Disiplinler arası Olanaklar, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 223-234.
- Karacaoğlu, Ö. C.(2009).Öğretmenlerin Sınıf İçi Yeterliklerine İlişkin Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(30)62-78,
- Karadeniz, O., Eker, C., ve Burunsuz, E. (2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 563-580.
- Karakuş, M. ve Aslan, S. (2016). İlkokulda Disiplinler arası Öğretime Yönelik Mevcut Durumun İncelenmesi, *İlköğretim Online*. 15(4), 1325-1344.

- Karatekin, K.(2011). Sosyal Bilgilerde çevre eğitimi, R. Turan, A.M. Sünbül, H. Akdağ(Editörler). *Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar- II* içinde (270-285). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaymakçı, S.(2012). Sosyal Bilgiler Programında İlişkilendirmeler, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 273-304.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinler arası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kılcan, F. (2005). *6. Sınıflarda Ölçüler Konusunun Öğretiminde Tematik Öğretimin Öğrencilerin Matematik Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal Bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizdeki gelişimi ve önemi, M. Safran (Editör) *Sosyal Bilgiler öğretimi*, içinde (3-16) (Dördüncü baskı). Ankara. Pegem Akademi Yayınları.
- Klein, J.T. (2005). Integrative Learning and Interdisciplinary Studies. *PeerReview*, 7(4), 8-10.
- Konukaldı, I. (2012). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Eğitiminde Disiplinler Arası Tematik Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Öğrenme Ürünleri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Korkmaz, H. ve Konukaldı, I. (2015). İlköğretim Fen ve Teknoloji Eğitiminde Disiplinler arası Tematik Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Öğrenme Ürünleri Üzerine Etkisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 1-22.
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4–7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden alınmıştır.
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe dersi 1–5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu.
- MEB (2018) . Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı. İlkokul ve Ortaokul 4-7. Sınıflar. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden alınmıştır.
- MEB(2009). İlköğretim Matematik dersi 1–5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu.
- Merriam, S.B. (2015). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.(Çev. Turan,S.).
- Merriam, S.B. (2015). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.(Çev.Özen,H. ve Yalçın, M.). Turan, S.( Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık (Eserin orijinali 2009’da yayımlanmıştır).
- Merriam, S.B. (2015). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.(Çev.İşçi, S. ve Öztekin, Ö.) Turan, S.( Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık (Eserin orijinali 2009’da yayımlanmıştır).
- Merriam, S.B. (2015). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.(Çev. Dinç,E.) Turan, S.( Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık (Eserin orijinali 2009’da yayımlanmıştır).

- Onan, B.C. (2005). *Sanat Eğitimi Yöntemleri/ Yeni Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Orhan, A. T. ve Bozkurt, O. (2005). İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi, M. Aydoğdu ve T. Kesercioğlu(Editörler), *İlköğretimde fen ve teknoloji eğitiminde yapılandırıcılık* içinde(121-142) Ankara. Anı Yayıncılık.
- Özden, Y. (2013). *Eğitimde Yeni Değerler Eğitimde Dönüşüm*. (Dokuzuncu baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özhamamcı, T. (2013). *İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki Disiplinler Arası Öğretim Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkök, A. (2005). Disiplinler arası Yaklaşım Dayalı Yaratıcı Problem Çözme Öğretim Programının Yaratıcı Problem Çözme Becerisine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 159-167.
- Öztürk, C. (2007). “Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Yaklaşım”, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı Bir Yaklaşım, C. Öztürk(Editör), PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R.(2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Paker, T.(2015). Durum Çalışması. F.G. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar. Ankara: Anı. 119-134.
- Patton, M.Q.(2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (Çev. Bütün,M. ve Demir,S.B.). Bütün,M. ve Demir, S.B.( Ed.), Ankara: Pegem Akademi
- Patton, M.Q.(2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (Çev.Dede, Y. ve Bilican, F.I.). Bütün,M. ve Demir, S.B.( Ed.), Ankara: Pegem Akademi
- Saban, A. (2010). *Çoklu Zekâ Kuramı ve Türk Eğitim Sistemine Yansımaları*, (Altıncı baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler öğretimine bakış, B. Tay ve A. Öcal (Editörler). *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi*, içinde (2-16) (Dördüncü baskı). Ankara. Pegem Akademi Yayınları.
- Safran, M. ve Ata. B. (2016). Yapılandırıcı eğitim tartışmaları ışığında Sosyal Bilgiler, D. Dilek (Editör), *Sosyal Bilgiler eğitimi*, içinde(56-84) (Birinci baskı).Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Santau., A. O. & Ritter, J.K. (2013). What to Teach and How to Teach It: Elementary Teachers' Views in Teaching Inquiry-Based, Interdisciplinary Science and Social Studies in Urban Settings, *The New Educator*, 9(4), 255-286. <https://doi.org/10.1080/1547688X.2013.841498> adresinden 19.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Sarı, Ö., ve Önkal, G.(2007). Eleştirel Düşüncede Entegrasyon Süreci Olarak Eğitim. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,6(1) 45-52.
- Styron, R.(2013). Interdisciplinary Education: a Reflection of the Real World. *Systemics, Cybernetics and Informations*, 11(9), 47-52.
- Şahbaz, N.K. ve Çekici, Y.E. (2012). Disiplinler Arası Bir Disiplin Olarak Türkçe Eğitimi, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3),2367-2382.
- Şimşek, C. (2009). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitapları Bilim Tarihinden Ne Kadar ve Nasıl Yararlanıyor?. *İlköğretim Online*, 8(1), 129-145.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., Çetin, T. (2010). Değerler Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Taşkaya, S , Taşkaya, O . (2011). Türkçe Dersinde Kaynak Kişi Olarak? Âşıklardan Yararlanma. *Education Sciences*, 6 (2), 1651-1658.
- Tertemiz, N.I. (2004). Çoklu Zekâ Kuramına Göre Bütünleştirilmiş Etkinliklerin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 29(134), 1-10.
- Teymur, N.(2001). Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek. *Sempozyum Bildirileri Defter ve Toplum Bilim Dergileri Ortak Çalışma Grubu*, İstanbul Metis Yayınları.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. (Birinci baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Topsakal, Ü.U. (2009). Tematik Öğretimin Canlı ve Cansız Varlıklarla İlgili Kavram Yanılgılarının Giderilmesinde Etkililiği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,17, 219-234.
- Turan, S.( Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık (Eserin orijinali 2009’da yayımlanmıştır).
- Turna, Ö., Bolat, M., ve Keskin, S. (2012 Haziran). Disiplinler arası yaklaşım: Müzik, Fizik , Matematik örneği. Sözlü Bildiri. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi (X. UFBMEK)*. Niğde. [http://kongre.nigde.edu.tr/xufbmek/dosyalar/tam\\_metin\\_/pdf/2292-28\\_05\\_2012-12\\_44\\_31.pdf](http://kongre.nigde.edu.tr/xufbmek/dosyalar/tam_metin_/pdf/2292-28_05_2012-12_44_31.pdf) adresinden 05.10.2015 tarihinde erişilmiştir.
- Ulusoy, G. (2007). “Disiplinler Arası Araştırma ve Eğitim (Editör: Coşkun Can Aktan), Değişim Çağında Yüksek Öğretim, Global Trendler Paradigmatik Yönelimler, İzmir: Yaşar Üniversitesi, 389 398.[https://www.researchgate.net/publication/279423100\\_Disiplinlerarası\\_arastırma\\_ve\\_egitim](https://www.researchgate.net/publication/279423100_Disiplinlerarası_arastırma_ve_egitim) 12 Kasım 2016’da alınmıştır.
- Ürey, M. (2013). *Serbest Etkinlik Çalışmaları Dersine Yönelik Fen Temelli ve Disiplinler arası Okul Bahçesi Programının Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.



- Ürey, M., Çepni, S. ve Kaymakçı, S. (2015). Fen Temelli ve Disiplinler arası Okul Bahçesi Programının Bazı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 7-29.
- Variş, F.(1978). *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Vural, B. (2004). *Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ* (İkinci baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yalvaç, B., ve Sungur, S. (2000). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Laboratuvar Derslerine Karşı Tutumlarının İncelenmesi. *D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 12, 56-64.
- Yarımcı, Ö. (2010). *İlköğretim II. Kademe Görsel Sanatlar Dersinde Disiplinler Arası Yaklaşımına Dayalı Uygulamalar*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Yarımcı, Ö. (2011). Disiplinler arası Yaklaşımına Dayalı Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (25), 2011 s1-22 Web: <http://www.akademikbakis.org> adresinden 3 Ekim 2017 tarihinde alınmıştır.
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2011). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), 2173-2188.
- Yazıcı, S.( 2009). Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Bu Programın Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 423-435.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinler Arası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,12,89-94.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Onuncu baskı) . Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N. P. (2003). Mesleki Eğitimde Teorik Bilginin Kazandırılmasına Yönelik Bağlamsal Bir İçerik Oluşturma Denemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36, 12.
- Yolcu, F. A. (2013). *İlköğretim Düzeyinde Performans Görevi ve Proje Uygulamaları Sürecinde Disiplinler Arası Yaklaşımın Etkililiği Üzerine Bir Çalışma*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.



## 6. EKLER

### Ek 1. Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzin Belgesi

T.C.  
AYDIN VALİLİĞİ  
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 90864724-605-E.14588652  
Konu: Araştırma İzni

26/12/2016

VALİLİK MAKAMINA

Adnan Menderes Üniversitesi'nin 25/11/2016 tarihli ve 21027 sayılı yazılarında belirtilen; Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Cansu SERT tarafından "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması" adlı tez çalışması kapsamında İlimiz Efeler İlçesinde bulunan ortaokullarda uygulama yapma isteği 28/09/2016 tarihli ve 10420408 sayılı Valilik Onayı ile kurulan Değerlendirme Komisyonunca incelenmiştir.

Söz konusu çalışma Değerlendirme Komisyonunca uygun görülmüş olup 2016/2017 eğitim-öğretim yılında, Cansu SERT tarafından; İlimiz Efeler İlçesinde bulunan ortaokullarda uygulama yapılmasını olurlarınıza arz ederim.

Pervin TÖRE  
Milli Eğitim Müdürü

Ek:  
- Adnan Menderes Üniversitesinin  
Yazısı ve Ekleri (8 Sayfa)

OLUR  
26/12/2016

Mustafa YILDIZ  
Vali a.  
Vali Yardımcısı

---

Müşiriyet Mah. Kültür Cad. No.20 09100 Efeler/AYDIN  
Telefon : (0256)2151028 Faks : (0256)2251268  
E-posta : aydinmem@meb.gov.tr Web : http://aydin.meb.gov.tr

Bilgi için : Fadime GÜMÜŞ  
Memur  
Telefon : (0256)2151028-1101

---

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a42a-3250-363e-bc19-24a4 kodu ile teyit ed



T.C.  
AYDIN VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 90864724-605-E.14605762  
Konu: Araştırma İzni

27.12.2016

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE  
AYDIN

İlgi : 25/11/2016 tarihli ve 21027 sayılı yazınız.

İlgi yazınızda bildirilen; Üniversiteniz, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Cansu SERT tarafından "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması" adlı tez çalışması kapsamında İlimiz Efeler İlçesinde bulunan ortaokullarda uygulama yapma isteğini uygun gören Valilik Onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Pervin TÖRE  
Millî Eğitim Müdürü

Ek :  
- Valilik Onayı (1 Adet)

Cüvaneli Elektronik İmza ile Aynadır  
27/12/2016  
Cemal ÖZDEMİR  
İl Millî Eğitim Müdürü

Meşrutiyet Mah.Kültür Cad. No:20 09100 Efeler/AYDIN  
Telefon : (0256)2151028 Faks : (0256)2251268  
E-posta : aydinmem@meb.gov.tr Web : http://aydin.meb.gov.tr

İlgi için : Fadime GÜMÜŞ  
Memur  
Telefon : (0256)2151028-1101





T.C.  
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Sayı : 24878430-300  
Konu : Cansu SERT hk.

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 27.12.2016 tarih ve 14605762 sayılı yazı.

Ana Bilim Dalınız tezli yüksek lisans öğrencisi Cansu SERT'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması" adlı tez çalışması için Aydın Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün ilgi yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

**e-İmzalıdır**  
Doç.Dr. Ahmet Can BAKKALCI  
Müdür

Ek:2 Sayfa

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Merkez Kampüs Merkezi  
Derslikler Kat:1 Efeler/Aydın  
Telefon No: 0256 212 45 74 Faks No: 0256 213 36 57  
E-Posta: sosyalbilimler@adu.edu.tr İnternet Adresi:  
<http://www.adu.edu.tr>

Bilgi için: Serkan Ye

Unvan: Per  
Telefon No: 0256-21

*Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır*

## Ek 2. Veli Bilgilendirme ve İzin Formu (Orijinal Örnek)

**VELİ İZİN FORMU**

Tarih: 20/02/2017

Sayın Veli,

Yaptığım araştırmaya ve bana zaman ayırdığınız için öncelikle teşekkür ederim. Bu form, araştırmamın amacını ve velisi olduğunuz öğrencinin katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu araştırma için Aydın İl Millî Eğitim Müdürlüğünden ve okul idaresinden araştırma yapma iznim bulunmaktadır. İsmim Cansu Sert Sosyal Bilgiler öğretmeniyim. Adnan Menderes Üniversitesinde Yüksek Lisans yapmaktayım. Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığı ve bunun öğrenci, öğretmen, ders işleme (öğrenme-öğretme süreci) ve öğretmenler arası işbirliği açısından ifade ettiği anlamları ortaya çıkarmaktır. Sosyal bilgiler dersinde kurulan ilişkilendirmelerle ilgili öğrencilerin görüş ve düşünceleri araştırmanın veri kaynaklarından birini oluşturacaktır.

Velisi olduğunuz öğrencinin araştırmaya gönüllü katılımının, dile getireceği düşüncelerinin çalışmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Öğrenciye sorulacak sorular sosyal bilgiler dersine yönelik olup, araştırmacı tarafından öğrencinin görüşleri not edilecek ses kaydı alınmayacaktır. Velisi olduğunuz öğrencinin ismi araştırmada kesinlikle yer almayacak olup ismi şifrelenecek ya da takma isimler kullanılacaktır. Araştırmada elde ettiğim verileri sadece ben ve birkaç araştırmacı bilecek ve bu veriler bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Bu sözleşmeyi okuyarak velisi bulunduğumuz öğrencinin gönüllü olarak katıldığına ve araştırma sürecinde size verdiğim güvenceye dayanarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Formu okuyup imzaladığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Öğrenci  
Velisi  
(İmza)

Araştırmacı: Cansu Sert  
Adnan Menderes Üniversitesi  
Yüksek Lisans  
Telefon: 0 531 400 04 24

### ÖĞRETMEN KİŞİSEL BİLGİ FORMU

**Öğretmenin;**

Yaşı:

Cinsiyeti:

Mezun olduğu üniversite:

Mezun olduğu program:

Lisansüstü dercesine sahip olup olmadığı:

Mesleki kıdemi:

5. sınıf düzeyini kaç kez okuttuğu:

7. sınıf düzeyini kaç kez okuttuğu:

Sınıflardaki öğrenci sayıları:

Kendi alanı ile ilgili (Sosyal Bilgiler) hizmet içi eğitim durumu(Varsa içerikleri):

Okulda Sosyal Bilgiler dersi dışında gerçekleştirdiği etkinlikler (sosyal kulüp, proje, kurs vs.):

Mesleği ile ilgili katıldığı etkinlikler(kurs, seminer, hizmet içi eğitimler vs.):

Diğer derslerin öğretmenleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilen etkinlikler(proje, kulüp, yarışma vb etkinlikler)

Sosyal Bilgiler ile ilgili takip ettikleri( süreli yayımlar, kitap, program, dizi, film vb. materyal ve etkinlikler):

Kendi alanı dışında takip ettikleri(Fen Bilimleri, mühendislik, tıp alanındaki gelişmeler vs gibi sosyal bilimler dışındaki alanlardaki ilgi alanları):

---



Ek 4. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu Orijinal Örneği

ÖĞRETMEN KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Öğretmenin; Gözetim

Yaşı: 41 SB

Cinsiyeti: Erkek

Mezun olduğu üniversite: K.T.Ü Fatih Egt. Fak.

Mezun olduğu program: Coğrafya Öğrt.

Lisansüstü dercesine sahip olup olmadığı: —

Mesleki kıdemi: 19 y.1

5. sınıf düzeyini kaç kez okuttuğu: 4

7. sınıf düzeyini kaç kez okuttuğu: 15

Sınıflardaki öğrenci sayıları: 51C-41 71A-36

1) Kendi alanı ile ilgili (sosyal bilgiler) hizmet içi eğitim durumu (Varsa içerikleri):  
Müfredat Tanıtım Seminerleri

Okulda sosyal bilgiler dersi dışında gerçekleştirdiği etkinlikler (sosyal kulüp, proje, kurs vs):  
Hafta Sonu Kursları, Eğitim Destek Odası

Mesleği ile ilgili katıldığı etkinlikler (kurs, seminer, hizmet içi eğitimler vs):

Diğer derslerin öğretmenleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilen etkinlikler (proje, kulüp, yarışma vb etkinlikler):  
İzmitlik Çalışmaları  
Sivil Sav. Kulübü

Sosyal bilgiler ile ilgili takip ettikleri (sürelî yayınlar, kitap, program, dizi, film vb materyal ve etkinlikler):  
Tarih ile ilgili diziler  
Tarihçi Arka Odası  
Atlas Dergisi

Kendi alanı dışında takip ettikleri (fen bilimleri, mühendislik, tıp alanındaki gelişmeler vs gibi sosyal bilimler dışındaki alanlardaki ilgi alanları):  
Belgesel kanal ve programları

1 SB



3- AB Projeleri Semineri

Fatih Projesi Kursları

Asılsız Emveri saykırımı Sem.

Yayın kursu

Sivil Sav. Kursu

Sınıf yönetimi Sem.

İntel kursu

web tasarımı kursu

ofis programları kullanım kursu-

## ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME VE YAZILI İZİN FORMU

Tarih: \_/ \_/2017

Değerli Öğretmen

Bu form araştırmanın amacı hakkında sizi bilgilendirmek ve yazılı izniniz almak amacıyla hazırlanmıştır. İsmim Cansu Sert Adnan Menderes Üniversitesinde Yüksek Lisans yapmaktayım. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması” isimli yüksek lisans tez çalışmasını yürütmekteyim. Bu araştırma için Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma yapma iznim bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından belirlenen konularda sınıfınızda gözlemler yapmamı kabul ettiniz. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığı ve bunun öğrenci, öğretmen, ders işleme (öğrenme-öğretme süreci) ve öğretmenler arası işbirliği açısından ifade ettiği anlamları ortaya çıkarmaktır. Sosyal Bilgiler dersinde diğer dersler ile ilişkili konular nasıl ele alınmakta ve öğretmenler arası işbirliği, ilişkilendirmelerin öğretmenler tarafından nasıl yapıldığı, öğrenciler açısından yansımaları çalışmanın amaçlarındandır. Araştırma kapsamında sizinle ve öğrencilerinizle görüşmeler yapmayı, sınıfınızda ayrıntılı gözlem notları tutmaya planlamaktayım.

Çalışmanın veri toplama araçlarından birini görüşme oluşturmakta olup, konu ile ilgili literatür taramasından elde edilenler doğrultusunda görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme soruları alanında uzman 4 akademisyenin görüşü alınarak son hali verilmiştir. Çalışma sonucu elde edilecek verilerin geçerlik-güvenirliğinin sağlanması amacıyla görüşmenin ön uygulaması yapılması uygun görülmüş ve bu amaçla ana görüşmeler öncesi pilot görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacıya görüşme sorularının son hali verilmesi ve görüşmeden sağlıklı veriler elde etmek için yapılan pilot görüşmeler neticesinde son şeklini almıştır. Alanında tecrübeli bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak sizlerin görüşlerinin tez çalışmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyorum. Görüşmede elde edilecek verilerde kayıp yaşanmaması için ses kaydı alınacaktır. Bu görüşmeden elde edeceğim verileri araştırma dışında kullanmayacağımı belirtmek isterim. Araştırma raporunda sizin ve öğrencilerinizin isimleriniz kesinlikle yer almayacak bunun yerine takma isimler kullanılacak ya da isimleriniz şifrelenecektir.

Çalışmanın veri toplama araçlarından birini gözlem oluşturmakta olup, Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programı doğrultusunda araştırmacı tarafından belirlenen konuların gözlemlenmesi planlanmaktadır. Gözlem sırasında sınıfta herhangi bir kayıt cihazı bulundurulmayacak olup, araştırmacı tarafından ayrıntılı notlar tutulacaktır. Araştırmacı sınıfta gözlem yaparken dersin doğal akışına müdahale etmeden verilerini elde edecektir.

Araştırma sonucu elde edilecek verileri sadece ben ve bazı araştırmacılar görecektir. Elde edilen veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu sözleşmeyi okuyarak araştırmaya gönüllü olarak katıldığınızı araştırma sürecinde size verdiğim güvenceye dayanarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Formu okuyup imzaladığınız için teşekkür ediyorum.

Öğretmen  
(İmza)

Araştırmacı: Cansu Sert  
Adnan Menderes Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek  
Lisans

---



**KATILIMCI MATEMATİK ÖĞRETMENİ GÖRÜŞME BİLGİLEDİRME FORMU**

Tarih: \_/\_/2017

Saat(Başlama/Bitiş) \_/\_

Merhaba, adım Cansu Sert Adnan Menderes Üniversitesi Yüksek Lisans yapmaktayım. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dersler Arası İlişkilendirme Üzerine Durum Çalışması” isimli tez çalışmasını yürütmekteyim. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığı ve bunun öğrenci, öğretmen, ders işleme (öğrenme-öğretme süreci) ve öğretmenler arası işbirliği açısından ifade ettiği anlamları ortaya çıkarmaktır. Sosyal Bilgiler dersinde Matematik ile ilişkili konular; Matematik dersinde Sosyal Bilgilerle ilişkili konular ile bu konuların öğretiminde iki branş öğretmeni arasında işbirliği veya kurulan ilişkilendirmelerin öğretmenler tarafından nasıl yapıldığı ya da yapılamadığı çalışmanın Matematik öğretmenlerini kapsayan boyutudur. Çalışmanın veri toplama araçlarından birini görüşme oluşturmakta olup Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programı, Sosyal Bilgilerle ilişki kurulan diğer derslerin öğretim programları, disiplinler arası ilişkilendirme ile ilgili literatürden yola çıkılarak görüşme soru havuzu oluşturulmuştur Çalışma sonucu elde edilecek verilerin geçerlik-güvenirliğinin sağlanması adına sorular uzman görüşüne gitmiş ve çalışmanın yapıldığı okul dışında başka okulda görev yapan bir Matematik öğretmeni ile pilot görüşme yapılmış olup ana çalışmanın hatları açıkça belirlenmiştir. Tüm bunlar sonucu araştırmacı tarafından son şekli verilmiş görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırmacı görüşme esnasından konu ile ilgili aklına gelecek soruları sorabileceği şekilde görüşme formunu oluşturmuş olup bu sebeple yarı yapılandırılmış bir görüşme planlanmaktadır. Bu görüşme için gönüllü olmanız ve alanınızda tecrübeli bir Matematik öğretmeni olarak sizlerin görüşlerinin tez çalışmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Katılarınız için şimdiden teşekkür ediyorum.

Görüşme sürecine geçmeden önce bu görüşmede konuşulanların gizli olduğunu görüşmeye ilişkin belirli bilgileri sadece ben ve diğer bazı araştırmacıların bileceğini belirtmek isterim. Bu görüşmeden elde edeceğim verileri ve ses kayıtlarını araştırma dışında kullanmayacağımı belirtmek isterim. Ayrıca araştırma raporunda isimleriniz kesinlikle yer almayacak bunun yerine takma isimler kullanılacak ya da isimleriniz şifrelenecektir.

Görüşmemize başlamadan önce sormak istediğiniz soru veya belirtmek istediğiniz herhangi bir düşünceniz var mı?

Görüşmemizin kaydedilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Görüşme sürecinde ses kayıtlarında istemediğiniz kısımları ve bilgileri söylebiliriz.

Görüşmemizin yaklaşık 30 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

---

## ÖĞRENCİ GÖRÜŞME BİLGİLENDİRME VE YAZILI İZİN FORMU

Tarih: \_/\_/2017

Saat(Başlama/Bitiş): /

Değerli Öğrenci,

İsmim Cansu Sert Sosyal Bilgiler öğretmeniyim. Adnan Menderes Üniversitesinde Yüksek Lisans yapmaktayım. Bu araştırma için Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve okul idaresinden araştırma yapma iznim bulunmaktadır. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmelerin nasıl yapıldığı ve bunun öğrenci, öğretmen, ders işleme (öğrenme-öğretme süreci) ve öğretmenler arası işbirliği açısından ifade ettiği anlamları ortaya çıkarmaktır. Sosyal Bilgiler dersinde kurulan ilişkilendirmelerle ilgili öğrencilerin görüş ve düşünceleri araştırmanın veri kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bu sebeple yüksek lisans tezim için öğrencilerin konu hakkındaki verileri önemlidir.

Araştırmaya gönüllü katılımının, dile getireceğin düşüncelerin çalışmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Sorulacak sorular Sosyal Bilgiler dersine yönelik olup, araştırmacı tarafından verdiğiniz cevaplar not edilecektir. İsminiz araştırmada kesinlikle yer almayacak olup isminiz şifrelenecek ya da takma isimler kullanılacaktır. Araştırmada elde ettiğim verileri sadece ben ve birkaç araştırmacı bilecek ve bu veriler bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Bu sözleşmeyi okuyarak görüşmeye gönüllü olarak katıldığınıza ve araştırma sürecinde size verdiğim güvenceye dayanarak bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Formu okuyup imzaladığınız için teşekkür ederim.

Öğrenci

Araştırmacı: Cansu Sert

Adnan Menderes Üniversitesi

(İmza)

Yüksek Lisans

---

---

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DERSLER ARASI İLİŞKİLENDİRME ÜZERİNE  
DURUM ÇALIŞMASI İSİMLİ TEZ ÇALIŞMASI İÇİN GÖZLEM FORMU**

Tarih: \_/\_/2017

Ders Saati(Başlama/Bitiş) \_/\_

Sınıf:

Gözlemin Amacı: Sosyal Bilgiler dersinde diğer derslerle ilişkilendirmelerin ne şekilde yapıldığı ve bu durumu öğretmen, öğrenci ve öğrenme öğretme süreci ( ders işleme ) açısından incelemektir.

**İlgili Araştırma Soruları:**

1. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen diğer derslerle ilişki kuruyor mu? Bu ilişkilendirmeyi nasıl yapıyor? (etkinlik, soru, tartışma)
2. Diğer derslerle ilişkilendirmeler Sosyal Bilgiler programında belirtildiği şekilde mi yapılıyor?(Programda ve kılavuz kitapta hangi kazanımın hangi ders ile ilişkilendirileceği bulunmaktadır)
3. Öğretmen diğer derslerle ilişkilendirmeleri sadece programda belirtilen derslerle mi (Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji) yapmaktadır? (Öğretmen kazanımla ilişkili olarak programda yer almayan Müzik Resim gibi derslerle ilişki kuruyor mu?)
4. Öğretmenin ilişkilendirmeler kurması, öğrencinin derse ilgisinde gözle görülür bir farklılık meydana getirmekte midir?
5. Öğretmen ilişkilendirmeyi etkinliklerle gerçekleştiriyorsa derse katılım düzeyi nasıldır?
6. Sınıf atmosferi dersin ilişkilendirmelerle işlenmesi ile nasıl bir görüntü sergilemektedir?
7. Sınıfın fiziki görünümünde (panolar, duvarlar, sıralar) disiplinler arası ilişkilendirmeden iz bulundurmakta mıdır?
8. Öğretmenin diğer derslerle ilişki kurmasını öğrencilerin ön bilgileri ve sordukları sorular etkilemekte midir?
9. Dersin yürütülmesinde ve kurulan ilişkilendirmelerin verimli olmasında kullanılan materyallerin yansımaları nasıldır?

Veri Toplama: ders saati, odaklanılacak boyutlar(öğretmenin verdiği örnekler, öğrencilerin sorduğu sorular ve içerikleri, öğretmenin ders sürecinde baskın olarak hangi yöntemi kullandığı, programda o ders için kurulan ilişkilendirmeye dönük faaliyetler varsa tamamı ).

Fiziksel ortam: Dersin işlendiği sınıf ortamı; sıralar, panolar ve üzerinde yer alan materyaller, sınıfın ışık alma durumu, tahta ve kitaplık , akıllı tahta olup olmadığı, sınıfın alanı, sınıfın duvar renkleri, hijyen durumu.

Bilişsel ortam: Öğrencilerin ve öğretmenin ders sürecinde zihinsel tüm faaliyet tartışma ve soru cevap, üst düzey düşünme, öğrenci düşünce ve ön bilgilerine bu boyutta dikkat edilecektir. Öğrencilerden diğer derslere ilişkin ilgisi olan ve örneklerini o derslerle ilişkili konudan açıklayan öğrencilerin o dersle ilişkili kazanımlarda dikkati ve verdiği cevaplara odaklanılacaktır.

Matematik dersinde başarılı olduğu bilinen bir öğrencinin Sosyal Bilgilerde Matematik ile ilişkili işlenen kazanımlara katılım düzeyi ve düşüncelerinin yapısı.

Öğrenen özellikleri: Öğrencilerin derse karşı ilgi istek ve motivasyon durumu, bu derse ait başarı ve başarısızlık durumları, ön bilgileri, ders işleme sürecinde katılım düzeyi, öğretmenin ilişki kurduğu kazanımlarda öğrencide belirgin farklılık olup olmadığı (daha fazala söz almak istemek, soru sormak vb)

Gözlem temaları : Öğretim programında kurulan ilişkilendirme üzerine

Öğretim programı dışında varsa yapılan ilişkilendirmeler

Öğretmenin verdiği örnekler

Öğretmenin ilişkilendirmeyi yapması durumu ve hangi tür etkinlik kullandığı

Öğrencilerin ilişkilendirme kurulması ile ilgili durumları (ilgi ve motivasyon, sorulan sorular, derse katılım düzeyi)

İlişkilendirme için kullanılan materyallerin durumu

İletişim ortamı: Öğretmen ve öğrenci arasında iletişim sürecinde meydana gelen konuşma, jest ve mimikler, varsa iletişim bozukluğu ders öncesi, süreci ve sonrasında öğretmen ve öğrenci iletişimi, öğrencilerin birbirleri ile iletişimi

## Ek 9. Gözlem Notları Orijinal Örneği

Düşünce Örgütleri ve Bilim

İlgi alanı = Fen Bilimleri	Tarih: 23.02.2017
----------------------------	-------------------

⊕ Öğretmen herkesin oturmasını ve kitaplarını açmasını söylüyor.

⊕ Öğretmen istediği konuları sayıyor. Bazı öğrenciler uyarıyor. Renesans ve Rönesans benzer diyor. Genel izleni yapıyor. Skolastik düşünce soruyor ve öğrenciler cevap geliyor.

⊕ Öğretmen ders ile ilgili sorularla öğrencilerle uğraşıyor.

⊕ S'lerin soruları arasında romanlar var. Dersle ilgili grupta bir kişi öğrenci olumaya devam ediyor. Romanı.

⊕ Afaraca düşünce soru - cevap yapıyor.

⊕ Bazı öğrenciler kitabı olmadığı için ortak kitap kullanıyorlar. Bazı kitabı olmayan öğrenciler de 9K soruyor.

⊕ Öğretmen konu ile ilgili sorularla öğrencilerle uğraşıyor.

⊕ Galileo ile ilgili parça parça kaldırı öğrenciler tarafından okunuyor. Diğer öğrenciler talep ediyor. Galileo'nun yargılanmasını nedenini soruyor? S: Kırık yargılıyor.

Öğretmen: K'nin söylediği herşeyi söylemek ortakça Avrupa'sı suç. / Avrupa'da bu varken, Düşünce ne var? Harezmi, Brun'i. Ali Kuscay öğrenciler soruyor. Hatırlıyor. Kitaplar bekliyor, etkiler etkileşim oturuyor.

⊕ Avrupa / İslam karşılaştırmalı düşünce özgürlüğü hakkında var.

⊕ Skolastik düşünceyi yıkılmasını sağlayan olay nedir sorusu. Öğretmen soruyor.



## Bölgemdeki Ekonominin Dikkatli Jeri:

İlişkilendirme = Matematik

Tarih = 23.02.2017

⊕ Terim öğrenciler dikkatle dinliyor. Başarı analarını konuşuyorlar.

⊕ Öğretmen grafikte 2 varyi kendisi çiziyor. Desonmali: bir varyi öğrenciye çizdiriyor. Parmak kaldırın kız öğrencinin istediği renge seçerek çizmesini istiyor.

⊕ Öğretmen ile birlikte öğrenciler çık verileri çiziyor.

⊕ Öğretmen çizgi ve sütun grafik farkını akıllı tahtalarda farklı renklerle gösterip. Önce sütun sonra çizgi grafik oluşturuyorlar.

⊕ Grafik aşamı bittikten sonra Öğretmen öğrencilere soruyor. Grafikleri yorumlamaya başlıyorlar.

\* Grafiklere ilgili yıllara göre çıkardık sorularlara soruluyor. Soru - cevap ile koyun sayısının azalmasını çıkarıyor. Sebepni soruyor. S: Sahlere gidince hayvancılık azaldı. S: hayvancılık yapan insan sayısı azalıyor cevabını veren S: Grafikte insan sayısı olmadan hatırlıyor. Ama sıkaabilir aferim diyerek Pelci & tres veriyor. S: Doğal ortamlar daralıyor.

⊕ S: Yıllar içinde teknoloji gelişip Saray, köyler artıyor. Hayvancılık azalıyor. İnsanlar sahlelerde çalışıyor oluyor.

S: Tarım yapıyor ormanlar azalıyor.

Daha çok kız öğrenciler cevap veriyor.

bir sifonaja toplu var. T= Rehberlik servisinde gel  
 T= Çocuk ve yetişkinler için den ve dergiler.  
 En çok B-Çocuk takip ediliyor. Çoşya edarim. Marki  
 sahibi olursanız. bimsel konularda bilgi  
 T= Her insan bu yayınları almasa farklı olmasa  
 bakar. Bazı insanlar gazetelerle (spor sayfa)  
 farklı olanlar. Magazin sayfa ların bakar 2. sayfa  
 S= Sizden biliyorsunuz Okudunuz mu o zaman.  
 T= Çocuk sayfa son bsl. İngilizce karite, bulmasa  
 vardır. Basi. Çocuklar en sonuna bakar. Hepsi gözde  
 geçirmekte fayda var. Orada okuduk larına bilmisel ide  
 S'lerin hepsinin kitabı açık. F otuluyor.  
 T= Ben illdeden itibaren bilim teknik dergeni 2000'li  
 illerde petrol bitkiler diyor. Ama bugün baskı  
 kaynakları bulun du. Talip etmekte fayda var  
 Görüyoruz ki aynı dergisi de var sınıfta dergi  
 takip ediliyor. Etilerle içerikli S'lere aynı ların  
 fiyat var. Veli toplantılarında sşy banyo çarpır.  
 • Ders kitabından ilgili bölüm size okutuluyor  
 Bir eltek S sonra da bir kit S okunmaya devam  
 ediyor. F  
 T= Tubitak tanıtılıyor. Sonra da dergenin  
 Tubitak ile alakalı dgm sşyiyor  
 • Kids ile ilgili bir kit S kids  
 id ne demek diye F soruyor. Çocuk  
 diye cevap veriyor. T o tema Çocukla  
 ye Türkçeye çevirip yayımlamak.  
 S= Bilimsel şiddet içerikli aynı la bağımlılık  
 yapıyor mu?  
 T= Çoşunsa beyarı fazla. Kilmikle acıldı bu  
 konuda.  
 T ebs'den vitaminle ilgili bir video  
 yapıyor. Videosu da olan ye ota soruyor.  
 S= Mavi renkli minik,



T = Hareket hareketi madd. (D)  
 bilimi gerekir fizik en önemli konusu Matematik  
 Hız mesafe En az mat. tabii bilmelidir  
 Hız düşme hesaplamaları fizik mat bilmeli  
 bir yere ilelere rast gele bir yere  
 hız ve top mermisi metal parçanın eğilim  
 göre hesaplamalar yüzölçümü ve eğimle  
 ne ile yapılır. Mat kullanılır tüm bunlar  
 T = F dışında kimya var mı ne derdik?  
 S = Deneyler  
 T = Bir konuyu var kimyan hangi olayla ilgili?  
 konusu nedir?  
 S = Deney  
 T = Tarama ne deneyi.  
 T = Fizik maddenin hareketi ama kimya  
 maddenin neyi ile.  
 S = Basit hareket  
 (T) Maddenin yapısı ile maddenin halleri,  
 sıvı, gaz, katı maddelerin özellikleri,  
 farklı mad. karıştırıp kimyagerler karıştırıp  
 bir şey oluyor maddeler oran ve miktarda  
 birleşip yeni maddeler oluşur. Zaten  
 kimyevi maddeleri. Su nedir  $H_2O$  gibi bir  
 kimyevi bilimsel olay su demektir. Di  
 hidrojen monoksittir.  $O_2$  katma bilim  
 rakor kimyasal  $CO_2$  katma bilim. Boron  
 diyorum kimyan bozuldu der. Varlığını deneyi  
 bozuldu der. Uzunluk mad. hali. Kimya sayesinde  
 edilebilir tan yapısını öğrenir. Canlı maddelere  
 ilgilidir. Canlı maddelere ilgilidir.  
 T = Canlılar ilgilidir hayvan  
 S = Biyoloji  
 S = Ama insan fizik mat ilgili mi?  
 T = Fizik yapmak için mat bilmek lazım  
 çünkü ilktir.  
 T = Derstir kimyan arkadaşın. Canlı yapıları  
 bağışıklardan geçerek. Tek hücreli

**KATILIMCI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ GÖRÜŞME SORULARI**

- 1- Bir dersin konularının başka dersin konuları ile ilişkilendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - 2- Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası öğretimle işlenmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?  
Sonda: İlişkilendirmeleri nasıl yapıyorsunuz?
  - 3- Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dersler arası ilişkilendirme hakkındaki düşünceleriniz nelerdir
  - 4- Sosyal Bilgiler dersini başka derslerle ilişki kurarak işlemedeki sınırlılık ve zorluklar nelerdir?
  - 5- Dersler arası ilişkilendirme yapma ile ilgili sahip olmanız gereken yeterlilikler hakkında neler söylersiniz?
  - 6- Dersler arası ilişkilendirmede diğer öğretmenlerle iletişiminiz olur mu ?
  - 7- Dersinizde yer alan konuları diğer derslerle ilişki kurarak anlatmanızın öğrencileriniz açısından nasıl bir etkisi oluyor?
  - 8- Bu görüşme hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz?
-

Ek 11. Öğretmen Görüşme Soruları (Diğer Branş Öğretmenleri Görüşme Soruları-Türkçe Öğretmeni Örneği)

---

**KATILIMCI TÜRKÇE ÖĞRETMENİ GÖRÜŞME SORULARI**

- 1- Bir dersin konularının başka dersin konuları ile ilişkilendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - 2- Bir Türkçe öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler dersi ile Türkçe dersi konularının ilişkilendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - Sonda: Bu ilişkilendirmeleri nasıl yapıyorsunuz?
  - 3- Dersinizde Sosyal Bilgiler konuları ile ilişki kurma konusunda sizi etkileyen durumlar nelerdir?
  - 4- Dersinizdeki konularda Sosyal Bilgiler dersi ile ilişki kurmanız gerektiğinde o dersin öğretmeni ile iletişiminiz olur mu
  - 5- Bu görüşme hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz?
-

### KATILIMCI ÖĞRENCİ GÖRÜŞME SORULARI

1- Sosyal Bilgiler dersini işlerken öğrendiğin konuların okuldaki başka derslerin konuları ile bağlantısı var mı?

2- Öğretmenlerin( Matematik, Sosyal Bilgiler vd.) ders anlatırken farklı derslerin konuları ile ilgili örnekler veriyor mu? Bağlantılar kuruyor mu?

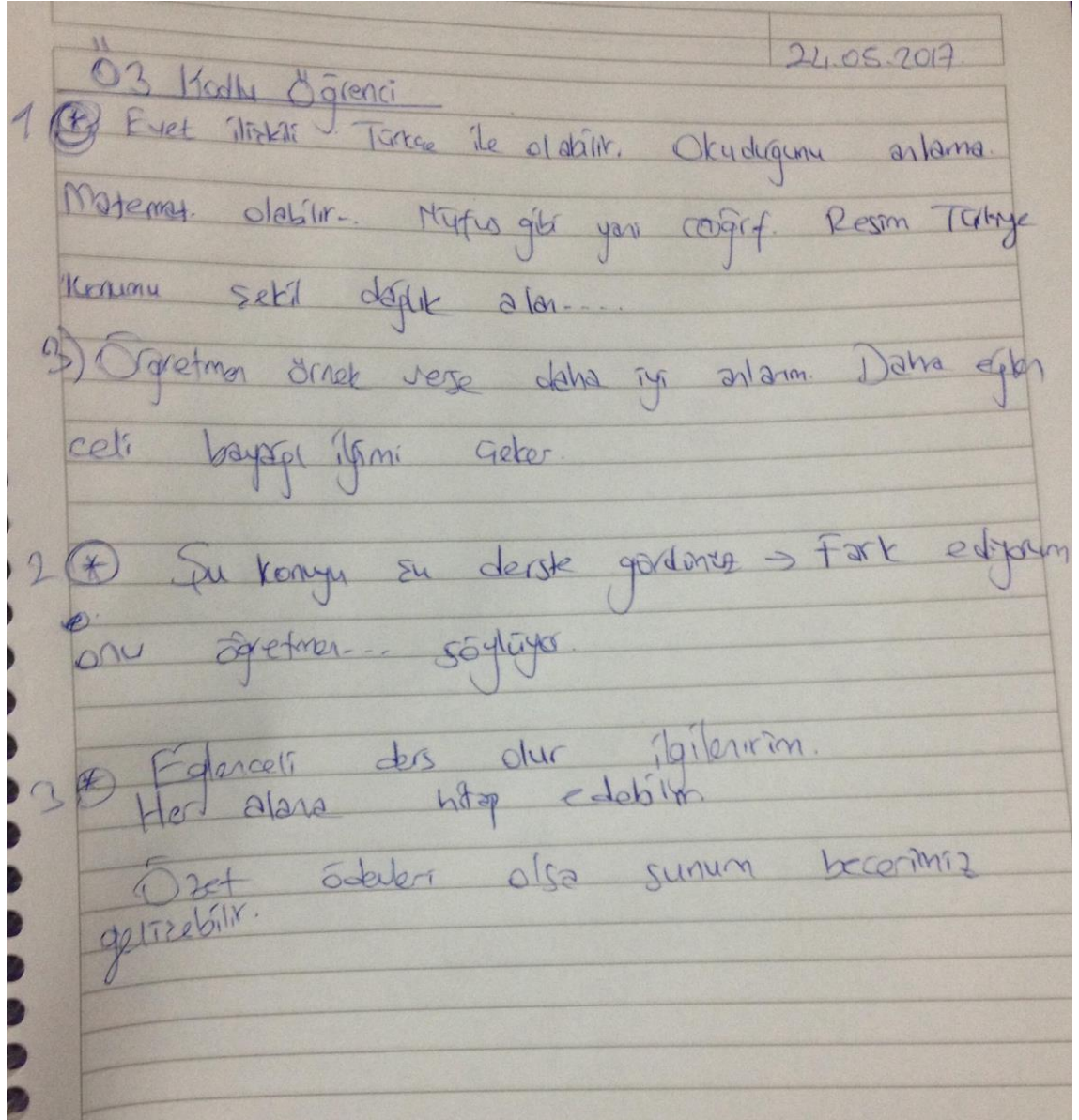
3- Öğrendiğin konuları farklı derslerde yer alan konularla bağlantılı halde işlenmesi disiplinler arası bir öğretimdir. Sen bu şekilde disiplinler arası öğretim ile işlenecek bir ders hakkında nasıl düşünüyorsun?

4- Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin konularınızı başka derslerden de örnekler vererek anlatması senin için ne ifade eder, ediyor?

Sonda: Sosyal Bilgiler dersleri böyle disiplinler arası bir biçimde işlenmesi hakkında nasıl düşünüyorsun?

---

Ek 13. Ana Çalışma Görüşme Notları (Öğrenci Görüşme Orijinal Verileri)





Ar. Günlüğü //

24.03.2017  
1 Mart 2017.

Gözetim gerçekleştirildiğim sınıfta Sosyal bilgiler dersine giren öğretmen ders saatleri dolayısıyla öğretim yöntemi tekil bir sık uygulayan biri değil. Fakat özellikle teknoloji alanlarından yararlanan yılların verdiği tecrübe sayesinde sınıfı oldukça iyi idare eden, sınıf yönetiminde olduğu kadar ses tonu ve anlatım konusunda başarılı bir öğretmen. Sosyal bilgiler alanına hakim aynı zamanda gerektiğinde farklı derslerin konuları ile bağlantılar kurmakta.



Aras Çankaya

30.05.2017

Öğretmen görüşme sırasında derste buhar makinesini video üzerinden anlattığını önceki hafta bugün Ben bu derste videoya gerçekten videoda makinenin nasıl çalıştığı anlatılmaktaydı, öğretmen bununla yetinmeyip ders kitabından resimler gösterdi. Fen bilimleri konularına ister istemez girmiş oldu. Zaten öğrencilerin sorduğu sorular öğretmene işi hareket gibi fen konularından söz etmemi zorunlu hale getirdi.

20.02.2017

Şubat 2017

Firca Öğretmen (SB öğretmeni)

Görüşme ve Görüşmeler Öncesi

Okuldaki 49 sos. bilgiler öğretmenyle

görüşüm Disiplinler arası yaklaşımdan ilk

bahsettiğimde sosyal bilgiler gibi bir

ders için çok doğru bir araştırma

seçtiğimi, bu kadar fazla bilimle

bu kadar farklı alana giren başka bir

ders olmadığını söyleyerek bana bazarla

diledi. Bu araştırmada yer alabileceğini

görmüştü olduğunu belirtti. Görüşmede 59

kayıtlı almanın salıncasının olmadığını

belirtti. Sos. bilgiler deya deriz

bir alan olduğu için doğru bir

konu olduğunu düşündü.

MECİNAL

**SOSYAL BİLGİLER ERCAN ÖĞRETMEN OLARAK KODLANAN ÖĞRETMEN  
GÖRÜŞME DÖKÜMÜ**

Görüşme Tarihi: 30.05.2017

Görüşme Saati : 14:22-14:54

Görüşme Verileri

Araştırmacı : Hazırsanız görüşmeye başlayabilir miyiz Hocam?

Öğretmen : Tabi lütfen.

Araştırmacı : Bir dersin konularının başka dersin konuları ile ilişkilendirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Öğretmen : Kesinlikle gerekli. Yani gerekliden kastım bir dersi diğer derslerden soyutlamak, bir dersi işlerken diğer derslerin görmezden gelmek veya farklı yönlerini görmezden gelmek diye bir şey söz konusu olamaz hayatta her şeyin başka bir konuyla başka bir branşla her bilimin başka bilimle bir ilişkisi bir alakası işbirliği yapması gereken yerler mutlaka var bir şeyleri açıklayabilmek için. Ondan dolayı kesinlikle şart diyorum ben.

Araştırmacı : Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası öğretimle işlenmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir? İlişkilendirmeleri nasıl yapıyorsunuz? Gerekliyse dediniz o yüzden deneyimleriniz varsa anlatabilir misiniz?

Öğretmen : Kesinlikle şart. Mesela şöyle söyleyeyim. Bazı konularda bakıyorum Türkçe öğretmeni arkadaşlarımızın bahsettiği kültürle ilgili konularda o konuda deneyimi olan bilgisi olan Müzik konusunda bilgisi deneyimi olan arkadaşları çağırdığımız oldu. Ya da Safranbolu evlerinden bahsediyorken Kastamonulu bir arkadaşımız vardı bir defasında onu çağırmıştık gelmişti. İçinde yaşayan biri olarak o bölgenin insanı olarak bilgi vermişti. Veya halk müziğinden bahsettiğimiz bir konuda halk müziği ile uğraşan bir arkadaşımız vardı, gelmişti hem söylemişti hem de bilgilerini paylaşmıştı. Bir noktada şey var olaya tam olarak hakim olan birinden yararlanmış oluyorsunuz onun dışında tabii ki her zaman her yerde böyle şeyler yapmak mümkün değil. Ne yapıyoruz bir ilgisi alakası bir ilişkisi varsa doğal olarak araştırıyoruz kendimiz öğreniyoruz. Kendimiz o konuda okuyoruz. Mesela 7. sınıflarda buhar makinası nedir buhar makinası e tabi bir fen bilgisi öğretmenini

getirip anlattıramadığımızda oturup kendimiz araştırıyoruz, veya en basitinden ben bu sene mesela buhar makinasının videosunu şeffaf buhar makinasının çalıştığını bir şekilde öğrenmek zorundasınız araştırmak zorundasınız ki konuyu tam verebilmek için . Konudan konuya fark yöntemler kullanıyoruz. Mesela 6. sınıflardan örnek vereyim paralel meridyeni anlatırken her öğrenci birer portakal getirir portakalı soyarız veya balon getirir başka bir derste ıı veya ne bileyim mutlaka kullanılabilir bir materyal varsa derste somutlaştırmak açısından özellikle soyut konuları ki yakın zamana kadar akıllı tahtalarımız da yokken somutlaştırmak bizim için ciddi sıkıntıydı. Çünkü materyali bulmak çok da kolay değil ama şimdi biraz daha kolaylaştı. Şimdi videoları kullanıyoruz internetten de yararlanıyoruz.

Bazı şeyleri açıklayabilmek için bazı şeyler arasında veya çocuklara anlatabilmek için önce kendimiz bilmemiz gerekiyor. Buhar makinasının ne olduğunu bilmeyen bir öğretmen fabrikada bunun nasıl kullanılacağını da bilmez. Orda söylediği ezber kuru kitaptaki bilginin ötesine geçmez. İzah etme açıklama konusunda onların seviyesine inme konusunda sadece anlatmaktan ziyade bilmek de çok önemli ne kadar iyi bilerseniz konuyu nasıl anlatacağınızı da o kadar iyi bilirsiniz.

Araştırmacı : Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dersler arası ilişki kurma konusunda neler söylersiniz?

Öğretmen : Ya mesela şey var bu Aristo'dan bahsedersiniz, Hipokrattan bahsedersiniz ilkçağ şeylerinden bahsettiğinizde olay bazen felsefeye gelir felsefenin ne olduğunu izah edersiniz. Veya ne bileyim ben halifeliğin Osmanlıya geçmesinden bahsederken halifeliğin ne olduğunu açıklamanız gerekir o zaman peygamberimiz dönemine kadar giderseniz 4 halife döneminden bahsedersiniz sonrasında bahsedersiniz ıı hem tarih hem de birazcık Din Kültürünün konusu içine girer. Yani şeyden ne diyorlar ona konudan konuya değişir. Atıyorum çevre kirliliğinden bahsederken, plastiğin yapısından bahsedersiniz fen bilgisi dersinin konusu veya çevreye verdiği zararı anlatabilmek için veya üretimini anlatabilmek için petrolün rolünü anlatabilmek için konudan konuya geçersiniz yani veya 6. sınıflarda ıı harita üzerinde koordinat bulma veya uzaklık hesaplama konusunda Matematikten yararlanırız. En azından dört işlem dahi olsa mesela kesirli sayılarda Matematikten yararlanırız ya çok farklı derslerden yararlanma şansımız var. Müzikten dahi yararlandığımız şeyler oluyor

Şöyle söyleyeyim biraz önce de söylediğim gibi konudan konuya konunun gereksinimlerine daha iyi anlaşılabilmesi için bu iş branş içerisinde başka branşlara da değinmek gerekiyor. Gün gelir belki Beden Eğitimi dersi bile ıı sporla ilgili bişeyden bahsederken ilişki kurmanız gerekebilir. ıı veya ne bileyim ben örnek vereyim mesela 5. sınıflarda toprak konusunu işlerken pardon 7. sınıflarda toprak konusunu işlerken ıı Aşık Veysel',n toprak türküsünü dinlettirirsiniz müziğin veya kültürün şeyle

alakasından o bölgenin tarihiyle alakasından veya kültürüyle alakasından bahsederken farklı yönlerine değinme şeyiniz olabilir. Yani sadece 3 branş değil başka branşlarda eklenebilir.

Araştırmacı : Ekleme istediğiniz var mı Hocam?

Öğretmen : Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için akış içerisinde gerek öğrencinin sorduğu sorular gerekse sizin tecrübeleriniz olsun bildiğiniz şeyler olsun daha farklı yönlerine değinme şansınızda oluyor. Tabii zaman el verdiği sürece bazen de öğrencinin tavrı veya sorduğu sorular merak ettiği konular veya içinde bulunduğumuz yörenin kendisi doğal özellikleri kültürel özellikleri soruyu da değiştirebiliyor.

Bazı şeylerde daha sonra değineceğiniz bir şeyse veya konu dışı konu işlemenize engel olacak daha geniş bir şey ise bölünmeye sebep olacak bir şey ise onu dersin sonuna doğru belki öteleyebilirsiniz. Veya değinebileceğiniz dersler varsa o dersleri öteleyebilirsiniz. Ama doğrudan konuyla alakalı bir soruysa söylenmesi gereken bir yanlış anlaşılma da olabilir eksik de olabilir hata da olabilir tabii öğrenci bu konuda yönlendirici oluyor zaman zaman.

Araştırmacı : Yeni programda ilişkilendirmeler kalkıyor, ilişkilendirmeler kalksa da siz yine de yapar mısınız?

Öğretmen : Tabii ki gerektiği zamanlarda biz devam edeceğiz. O zorunluluk zaten ayıramayız birbirinden zaten. Hepsinin birbiri ile alakası mutlaka vardır.

Araştırmacı : İlişki kurmada Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak sizin sahip olmanız gereken yeterlilikler hakkında ne söylersiniz?

Öğretmen : Her şeyden önce bir genel kültür genel kültür ve güncel olayları yakından takip etmesi lazım. Yani güncel gelişmeler, güncel olaylar ve bunun yanında birazcık Müzik bilgisinin olması lazım biraz her şeyden önemli noktalar konusunda felsefe konusunda güzel sanatlar konusunda Müzik konusunda çünkü hepsine girdiği için söyleyebilecek bir sözünüzün olması lazım veya bilinmesi gereken temel noktalar. Çok derinlemesine belki bilemeyebilirsiniz kendi branşına hakim olan kişi ama en azından bir Leonardo Da Vinci dediği zaman açıklayabilmelisiniz veya Mona Lisa dediği zaman bir şeyler söyleyebilmelisiniz. Veya atıyorum Mevlana dediği zaman söyleyecek sözünüz olmalı en azından çocukları tatmin edecek seviyede.

Araştırmacı : Dersinizdeki konularda diğer derslerle ilişki kurmanız gerektiğinde o dersin öğretmeni ile iletişiminiz olur mu?

Öğretmen : Daha önce söylediğim gibi eğer bilmediğim bir şeyse ı eğer kafama takılan araştırdığım ve bulamadığım bir şeyse veya araştırmaya fırsat bulamadığım bir şeyse özellikle

mesela Fen Bilimleri veya Matematik öğretmenleriyle hepsiyle olabilir atıyorum İslam tarihi konusunu işlerken benim bilmediğim bir şey vardır dün kültürü öğretmenine sorarım. Türkçe öğretmenine de sorarım. Genelde biz fencilerle daha çok şeyiz konulardan dolayı bize de genelde Türkçeciler sorar. Fenciler fazla sormaz ama onların belki şey bilim tarihiyle ilgili konularda sorabilirler. Onların birde branşları geniş fizik kimya biyoloji üçü de var ama biz branşlardan ziyade hani ayrıntısından ziyade temel noktalar bizim için önemli. Temel noktalarda takıldığımız şeyleri en azından nasıl vereceğimizi fikir sahibi olmayı en azından bilmek amacıyla soruyoruz. İı veya zaman darsa yoksa araştırıp kendimiz bilgiye ulaşma şansımız var zaten.

Araştırmacı : Başka bir branş öğretmeni ile işbirliği içinde ortaklaşa projeniz oldu mu hocam ?

Öğretmen : Bunu daha önce bir okulda şey yapmıştık ıı çevre dediniz şimdi ya. Bir plastik poşetin marifetleri diye bir projeydi. Bir tane plastik poşet kuyumcuya gönderdik tek bir plastik poşet, kuyumcu tartısında tarttırdık böyle 20 bin nüfuslu bir yerde herkes günde bir tane atsa, bir haftada bir ayda bir yılda on yılda nasıl bir zarara yol açar bununla ilgili bir proje yapmıştık daha önceden yani fen bilgisi de var Matematikte var içinde. Böyle bir şey yapmıştık, şey için yapmıştık bilim sergisi için yapmıştık onu.

Araştırmacı : Dersinizdeki konuları diğer derslerle ilişki kurarak anlatmanızın öğrencileriniz açısından ne etkisi oluyor?

Öğretmen: İlgilerini daha çok çekiyor. Mesela çok basit bir örnek vereyim ben size ıı monarşiyi anlatıyorsunuz. Monarşiyi anlatırken monarşi kelimesinin kökenini biliyorsanız eğer mono kelimesinin anlamını biliyorsanız ıı sadece monoyu söylediğiniz zaman çocukların çok fazla kafasında kalmıyor. Çocuklara di tree yi tetra penta de söylemeniz lazım. Bu sefer hepsinin gözleri açılıyor, öğretmen ne diyor diye bakıyorlar ne oluyor Latince di tiri pentayı da öğreniyorlar. İı birazcık da dağılmışsa ilgi ilgiyi de toplama şansınız oluyor ya bu neymiş ne kadar ilginç dikkati toplama açısından da önemli farklı bir şey oluyor. Kimyaya bir giriyorsunuz ordan tekrar bir Sosyal Bilgiler en azından dağılan ilgiyi toplama şansınız oluyor.

Bazen bu tür bahsettiğiniz tip öğrenciler var biraz daha özel öğrenciler oluyor biraz daha diğerlerine göre farklı düşünen öğrenciler oluyor. Bazısı uzay bazısı ne bileyim ben bazısı mitoloji konusunda bazıları hani bu illüminatiden tutun da aklınıza gelebilecek çok farklı konulara ilgi duyan çocuklar var. Zaman zaman mesela nasıl gidiyorsa bir şekilde konuyu oralara götürüp onları da alabiliyoruz mesela içeriğe . Soruyorlar katılıyorlar bu sefer sıkılan veya ne bileyim ben ilgi alanı dışında giden konuların ilgi alanına yaklaştığını görünce biraz daha şey oluyor farklı düşünen ve mutkala dahil olan öğrenciler var. Bazen bazı sorularla onları da dahil etmeye çalışıyoruz veya açıklamalarla. Bazıları bilgisayara çok ilgilidir. Ne yapıyoruz mesela o konunun bilgisayarla ilgili bir şekilde teknolojiden bahsediyorsa veya medya okuryazarlığından bahsediyorsak veya Sosyal Bilgilerden

bahsediyorsak bir şekilde teknolojinin gelişimi çerisinde bilgisayarı mutlaka sokuyoruz orda mesela veya bir şekilde faydalanabilecekleri bir internet sayfasıdır vs dir söylüyoruz.

Araştırmacı : Sosyal Bilgiler dersinin dersler arası ilişki kurarak işlenmesinde karşılaştığınız zorluklar sınırlılıklar var mı?

Öğretmen : Aslında tek sıkıntı şu diyebilirim ben özellikle mesela özellikle fen bilgisi ile ilgili daha doğrusu önce Matematikle ilgili söyleyeyim. Bazen konular arasında uyumsuzluklar olabiliyor. Yani siz atıyorum 6. sınıflarda şey işliyorsunuz ölçek konusunu işliyorsunuz, çocuklar kesir konusunda yeterli bilgiye sahip değilse bu sefer kesir konusunu anlatmanız gerekiyor. Ya da 111 bu çevirmeler var bu cm km falan uzunluk ölçülerinde veya saat konusunu işlerken eğer Matematikte bunu işlememişlerse bu sefer tutup sizin bunu anlatmanız gerekiyor. Ama işlemişlerse daha sağlıklı işleyebiliyorsunuz daha sağlıklı devam edebiliyorsunuz. Bazen konular arası uyumsuzluklar çeşitli sebeplerle kaynaklanabiliyor. Fen bilgisinde de mesela özellikle bazı şeylerin, daha iyi anlaşılabilmesi için özellikle animasyonlar falan zaman zaman zorlanıyoruz bunları bulmakta kaynak olarak. Bazı öğrenciler fark edip soruyor ilişkilendirmeyi ya hocam şunu anlatıyorsunuz ama şöyle bir şey var diyor mesela Soran öğrenciler çıkıyor onlar da tabi ilgi alanı biraz böyle farklı olan çocuklar.

Araştırmacı : Bu görüşme sorularından ve genel olarak görüşmenin ana temasından siz nasıl bir çıkarımda buldunuz? Yani görüşme sizin için ne anlam ifade etti?

Öğretmen : Bir dersin çok boyutluluğunu kavramaya çalışan veya ortaya koymaya çalışan bir çalışma olarak değerlendiriyorum ben yani. Ders tekdüze branş tek bir konu tek bir bilim dalıyla alakalı olamaz, her şeyin mutlaka farklı boyutları farklı yönleri vardır. Bunların da iyi ortaya konması iyi tespit edilmesi ve iyi kullanılması lazım diyorum ve çok boyutluluğunu ortaya koymaya çalışan bir çalışma olduğunu düşünüyorum.

Araştırmacı : Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Öğretmen : Başarılar diliyorum ben teşekkür ediyorum.

Araştırmacı : Ben teşekkür ederim hocam katkılarınız için.



FEN BİLİMLERİ (Yeni yapılandırılmış)

1) Başarıyı arttıracakları düşünüyorlar. Fen bilimleri ekosistemleri biliyorlar. Cümler, V Tundra gibi. Sineye sorduk. Siler bu konuyu bu sb ile ilgili konular soruyor. Sb öğrenimine sorduk. Akademi internet kalıcı öğrenmeyi sağlar. Sözlü soruyoruz.

2) Genelde birim dersimiz mat (0/0 80) ilköğretim. müzik notaları ince ses, kalın ses gibi, bazen sb ilköğretim zayıf da var. Ama çok var. Fen öğretimi olarak mat hakim. Materyal kütüphanelerden yararlanarak kitapların ayrılması. (Atılım kitabı.)

3) 2007 yılında o zamanda kütüphane kitabı var. Kütüphane kitapları nereye girip gir- mayeceğimiz sınırlar var. Kütüphane kitap artık yok. Sadece program yetmez. Kütüphane kitap kalkınca, program. Program yetmez. Aydınlatıcı on ders kitapları her sene daha kötü.

4) Kalkınca da ilköğretimde, kurmak zorundayız. Matematik zaten biz kurmak zorundayız. Mat konularını daha basit anlatıp

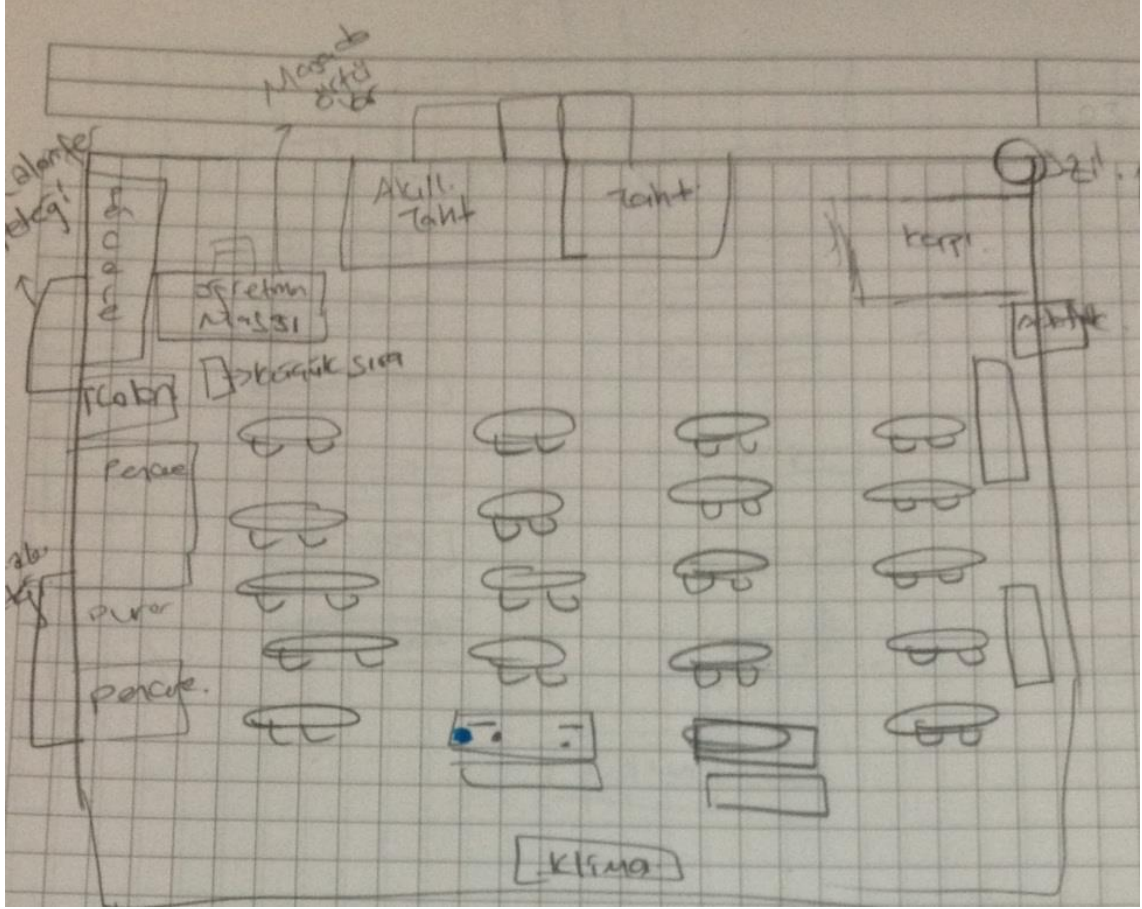
- Fen - mat , Sb - tük görmek zorunda yız.
- Gitem yap , notalar müzikle ilgili. Galmayı bilsem onu galarat gösterirdim müzik öğretmenisi olsaydı.
- Fen dersinde resim yeteri kadar iyi olma gerekir.

5) Fen daha çok sorgulayıcı , ama Sb bilgiler net. 0/0 80 matematik kütüphane kullanımı 0/0 5-6 (Sb).

(Ek + Alan N. Materyal. Dergi dersler Mat - Fen 4 deinde Sb, tükler, anlatım. Çiteş Resim - Müzik Felsefe. 5)



Ek 17. 7-A Sınıfı Araştırmacı Tarafından izilen Sınıf Düzenei



# Öğrenci Çalışma Kitabı

63, 64



## Grafiklerdeki Ekonomik Değerler



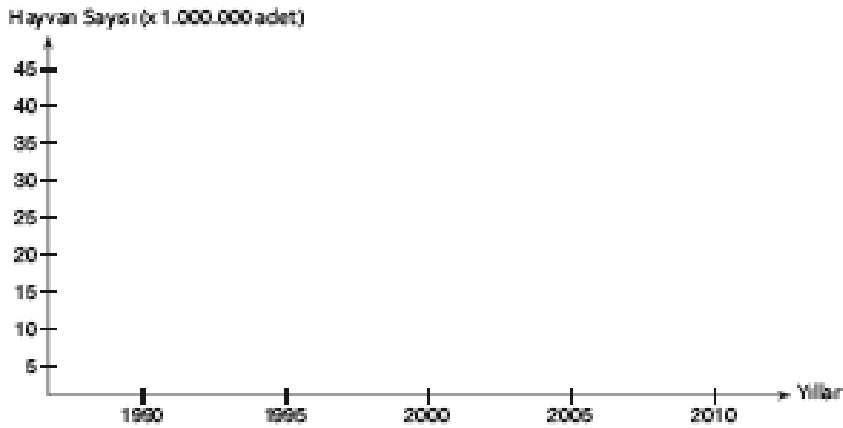
**A.** Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki koyun sayısının beşer yıllık periyotlarla 1990 - 2010 yılları arasındaki değişimi verilmiştir.

Türkiye'de Yıllara Göre Koyun Sayısı (1990-2010)

Yıl	Koyun Sayısı
1990	40.432.340
1995	33.791.000
2000	28.492.000
2005	25.304.325
2010	23.089.691

www.tuik.gov.tr, 25.08.2014.

**B.** Tablodaki verileri aşağıda çizgi grafiğiyle gösteriniz.



**C.** Yaptığınız grafik ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1) Koyun sayısı beşer yıllık periyotlarda nasıl bir değişim göstermiştir?

---



---

2) Koyun sayısındaki değişim Türk ekonomisi açısından nasıl yorumlanabilir?

---

Ek 19. İnsan Gücünden Makine Gücüne İsimli Konuda Kullanılan Videoya Ait Kesit



### DERGİLERLE BİLİM DÜNYASINA YOLCULUK

?

Sizce bilim ve teknolojiyle ilgili düzeyinize uygun dergileri okumanın yararları nelerdir?

Belirli aralıklarla çıkan bilim ve teknoloji dergileri, bilimdeki son gelişmeleri ve yenilikleri insanlara tanıtır. Bu dergilerin bazıları çocuklara yönelik olarak düzenli yayımlanır. Çocukların düzeyine uygun, eğlenceli, düşündürücü etkinliklere yer veren bu dergiler çocukların bilim ve teknolojiyi sevmelerini amaçlar. Gelin bu dergileri yakından tanıyalım.

Bilim Çocuk dergisi, her ay düzenli olarak Türkiye Bilimsel Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yayımlanır. 1998 yılından beri yayımlanan derginin içeriği 7-12 yaş grubu öğrencilere göre hazırlanır. Dergide; eğlenceli bilimsel gelişmeler, bilim dünyasından haberler, öğrencilerden gelen çeşitli etkinlikler, merak uyandırıcı deneyler gibi konulara yer verilir. Dergiyi her ayın on beşinde gazete bayilerinden alabileceğiniz gibi dergiye abone olup derginin her ay adresinize gönderilmesini isteyebilirsiniz.

# ÖZGEÇMİŞ

## Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cansu SERT  
Doğum Yeri ve Tarihi : Konak/ İZMİR, 15.08.1993

## Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği  
Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyal Bilgiler Eğitimi

## Bilimsel Faaliyetler

Akkaya M., Akyol B., Aladağ S., Sert, C. ( 2016, Eylül). The Analysis of the Works of “Orhon inscriptions”, “Kutadgu Bilig”, “Ottoman Statecraft” in Terms of Modern Leadership Approaches. Uluslararası Özet Bildiri. *XI. European Conference on Social and Behavioral Sciences, Bildiri Kitabı*. Roma, 437.

Aladağ, E., Sert, C. (2017, Mayıs). Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarının Disiplinler arası Yaklaşım Açısından İncelenmesi. Sözlü Bildiri. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitim Sempozyumu VI (USBESVI) Bildiri Kitabı*. Eskişehir, 495.

Aladağ, E., Acar, E., Sert, C. ( 2018, Şubat). The Perception of Social Studies Teachers on Research Skill and Research Education : A Phenomenological Research. Sözlü Bildiri. *XV. European Conference on Social and Behavioral Sciences Bildiri Kitabı*. Kuşadası, 84.

## İletişim

E-posta Adresi : cansusert24@hotmail.com  
Tarih : 12.02.2019